తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర-1

ఎం.ఏ. - తెలుగు, మొదటి సంవత్సరం

సెమిష్టర్ – 1, పేపరు 3

ంచయితలు

డా॥ బి. జ్యోతి స్వరూప రాణి
రీజర్, తెలుగు శాఖ
జె.యం.జె. మహిళా కళాశాల
తెనాలి

డా॥ ఎమ్. స్వర్ణలతా దేవి
రీడర్, తెలుగుశాఖ
టి.జె.పి.యస్. కళాశాల
గుంటూరు

ఆచార్య జి. కృపాచారి, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి.
తెలుగు శాఖ
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

సంపాదకులు
ఆచార్య జి. కృపాచారి, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి.
తెలుగు శాఖ
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

సమన్వయకర్త :
డా॥ ఇరపని మాధవి, యం.ఏ., యం.ఫిల్., పిహెచ్.డి.
తెలుగు మరియు ప్రాచ్య భాషా విభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

డైరెక్టర్ :
డా॥ బి. నాగరాజు
దూరవిద్యా కేంద్రం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం
నాగార్జున నగర్ - 522 510.
Ph : 0863 - 2293299, 2293356 (08645) 211023, 2110204 (Study Material)
Cell : 9848285518
e_mail : info.anucde.ac.in
Website : www.anucde.ac.in (or) www.anucde.info

M.A. Sociology : Indian Society Structure and Change

Edition: 2021

No. of Copies: 246

(C) Acharya Nagarjuna University

This book is exclusively prepared for the use of students of Distance Education, Acharya Nagarjuna University and this book is meant of limited circulation only.

Published by:

Dr. NAGARAJU BATTU

Director

Centre for Distance Education

Acharya Nagarjuna University

Printed at:

Romith Technologies

Guntur.

ముందుమాట

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం 1976లో స్థాపించినది మొదలు నేటి వరకు ప్రగతిపథంలో పయనిస్తూ వివిధ కోర్సులు, పరిశోధనలు అందిస్తూ 2016 నాటికి NAAC చే A గ్రేడును సంపాదించుకొని దేశంలోనే ఒక ప్రముఖ విశ్వవిద్యాలయంగా గుర్తింపు సాధించుకొన్నదని తెలియజేయటానికి సంతోషిస్తున్నాను. ప్రస్తుతం గుంటూరు, ప్రకాశం జిల్లాలలోని 447 అనుబంధ కళాశాలల విద్యార్థులకు డిప్లమో, డిగ్రీ, పి.జి. స్థాయి విద్యాబోధనను ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం అందిస్తోంది.

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం ఉన్నత విద్యను అందరికి అందించాలన్న లక్ష్యంతో 2003-04లో దూరవిద్యా కేంద్రాన్ని స్థాపించింది. పూర్తి స్థాయిలో కళాశాలకు వెళ్ళి విద్యనభ్యసించలేని వారికి, వ్యయభరితమైన ఫీజులు చెల్లించలేని వారికి, ఉన్నత విద్య చదవాలన్న కోరిక ఉన్న గృహిణులకు ఈ దూర విద్యా కేంద్రం ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. ఇప్పటికే డిగ్రీ స్థాయిలో బి.ఏ., బి.కాం., బి.ఎస్.సి., మరియు పి.జి. స్థాయిలో ఎం.ఏ., ఎం.కాం., ఎం.ఎస్.సి., ఎం.బి.ఏ., కోర్సులను ప్రారంభించిన విశ్వవిద్యాలయం గత సంవత్సరం కొత్తగా 'జీవన నైపుణ్యాలు' అనే సర్టిఫికేట్ కోర్సును కూడా ప్రారంభించింది.

ఈ దూర విద్యా విధానం ద్వారా విద్యనభ్యసించే విద్యార్థుల కొరకు రూపొందించే పాఠ్యాంశాలు, సులభంగాను, సరళంగాను, విద్యార్థి తనంతట తానుగా అర్థం చేసుకొనేలా ఉండాలనే ఉద్దేశ్యంతో విశేష బోధనానుభవం కలిగి, రచనా వ్యాసంగంలో అనుభవం గల అధ్యాపకులతో పాఠ్యాంశాలను వ్రాయించడం జరిగింది. వీరు ఎంతో నేర్పుతో, నైపుణ్యంతో, నిర్ణీత సమయంలో పాఠ్యాంశాలను తయారు చేశారు. ఈ పాఠ్యాంశాల పై విద్యార్థినీ, విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు నిష్ణాతులైన వారు ఇచ్చే సలహాలు, సూచనలు సహృదయంతో స్వీకరించబడతాయి. నిర్మాణాత్మకమైన సూచనలను గ్రహించి మున్ముందు మరింత నిర్దిష్టంగా, అర్థమయ్యే రీతిలో ప్రచురణ చేయగలం. ఈ పాఠ్యాంశాల అవగాహన కోసం, సంశయాల నివృత్తి కోసం వారాంతపు తరగతులు, కాంటాక్టు క్లాసులు ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది.

దూరవిద్యా కేంద్రం ద్వారా విజ్ఞాన సముపార్జన చేస్తున్న విద్యార్థులు, ఉన్నత విద్యార్హతలు సంపాదించి జీవనయాత్ర సుగమం చేసుకోవడమే గాక, చక్కటి ఉద్యోగావకాశాలు పొంది, ఉద్యోగాలలో ఉన్నత స్థాయికి చేరాలని, తద్వారా దేశ పురోగతికి దోహదపడాలని కోరుకుంటున్నాను. రాబోయే సంవత్సరాలలో దూర విద్యా కేంద్రం మరిన్ని కొత్త కోర్సులతో దినదినాభివృద్ధి చెంది, ప్రజలందరికి అందుబాటులో ఉండాలని ఆకాంక్షిస్తున్నాను. ఈ ఆశయ సాధనకు సహకరిస్తున్న, సహకరించిన దూరవిద్యా కేంద్రం డైరెక్టర్లకు, సంపాదకులకు, రచయితలకు, అకడమిక్ కో-ఆర్డినేటర్లకు మరియు అధ్యాపకేతర సిబ్బందికి నా అభినందనలు.

ప్రొఫెసర్ పి. రాజశేఖర్, M.A., M.Phil., Ph.D.

కులపతి (FAC)

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం

తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర- 1

1.వాఙ్మయం-సారసత్వం-సాహిత్యం-సాహిత్య అధ్యయన పద్ధతులు-తెలుగు సాహిత్య చరిత్రకు ఆధారాలు-సాహిత్య చరిత్రలో యుగం-యుగకర్త-యుగ విభజన పద్ధతులు

ప్రాజన్నయ యుగం-క్రీ.శ.1000 సంవత్సరాలకు పూర్వపు తెలుగు భాషా సాహిత్య స్థితి-నన్నయకు పూర్వం తెలుగు కవిత.

2. నన్నయ్య భారతాంధ్రీకరణ విధానం-కవిత్వ లక్షణాలు-ఇతర కృతులు-సమకాలికులు-నారాయణ భట్టు-పావులూరి మల్లన్న-మల్లియ రేచన

3. శివకవులు ప్రత్యేకత-మార్గదేశి-వస్తుకవిత- జాను తెలుగు-స్వరూప స్వభావాలు-నన్నెచోడుడు-కుమార సంభవం,ప్రథమాంధ్ర ప్రబంధం-పాల్కురికి సోమన కృతులు-శివకవుల యుగంలో ఇతర కవులు రంగనాథ రామాయణ కర్తృత్వం -గ్రంథ ప్రాశస్త్యం-అవాల్మీకాలు-ద్విపద వాఙ్మయ వికాసం-ద్విపద లక్షణాలు

4. తిక్కన్న హరిహరనాథతత్త్వం-వ్యక్తిత్వం- నాటకీయత- సమకాలిక కవులు- ఎర్రన రచనలు- ఎర్రన సమకాలికులు -ప్రబంధ పరమేశ్వరుని సూక్తి వైచిత్రి -ఎర్రన, నాచనసోమనల కవితా తారతమ్యం-భాస్కర రామాయణ కర్తృత్వం

5. శ్రీనాధుని కృతులు- ఆంధ్రీకరణ విధానం-కవితాశైలి -పోతన భాగవతం -భక్తి తత్త్వం - అన్నమయ్య

ఆధార గ్రంథాలు

1.ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర -పింగళి లక్ష్మీకాంతం

2. ఆంధ్ర సారస్వత చరిత్ర- ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం

3.తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష -జి.నాగయ్య

4.ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వం- 3 సంపుటి

5.సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం -ఆరుద్ర

First Semester
Telugu
Paper- III : History of Telugu Literature-1

ఈ క్రింది అన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానములు వ్రాయండి.

1. సాహిత్య అధ్యయన పద్ధతులను విశ్లేషించండి.
2. ప్రాఙ్నన్నయ యుగపు తెలుగు భాషా సాహిత్య స్థితులను పరిశీలించండి.
3. నన్నయ కవితారీతులను వివరించండి.
4. నన్నయ సమకాలికుల గురించి రాయండి.
5. రంగనాథ రామాయణంలోని అవాల్మీకాంశాల్ని చర్చించండి.

ఈ క్రింది అన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానములు వ్రాయండి.

1. శివకవుల రచనా విశిష్టతను నిరూపించండి.
2. తిక్కన నాటకీయతను విశ్లేషించండి.
3. ఎఱ్ఱన, నాచన సోమనల కవితా తారతమ్యాన్ని పరిశీలించండి.
4. శ్రీనాథుడి కృతులను పేర్కొనండి.
5. పోతన భాగవత అనువాద విధానాన్ని గురించి వ్రాయండి.

విషయ సూచిక

పాఠం	1.	వాఙ్మయం - సారస్వత్యం - సాహిత్యం	1.1 - 1.5
పాఠం	2.	ప్రాఙ్నన్నయ యుగం - సాహిత్యం - కవిత్వం	2.1 - 2.6
పాఠం	3.	నన్నయ భట్టు	3.1 - 3.11
పాఠం	4.	శివ కవి యుగం	4.1 - 4.9
పాఠం	5.	రంగనాథ రామాయణము	5.1 - 5.9
పాఠం	6.	తిక్కన	6.1 - 6.12
పాఠం	7.	ఎఱ్ఱాప్రగడ	7.1 - 7.8
పాఠం	8.	శ్రీనాథుని ఆంధ్రీకరణ విధానం - కవితా శైలి	8.1 - 8.26
పాఠం	9.	పోతన భాగవతం - భక్తితత్త్వం	9.1 - 9.41

పాఠం - 1

తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర

పాఠ్యాంశ నిర్మాణ క్రమం

1.1 వాఙ్మయం
1.2 సారస్వతం
1.3 సాహిత్యం
1.4 అధ్యయన విధానం
  1.4.1 కాలానుగుణం
  1.4.2 చారిత్రకం
  1.4.3 తులనాత్మకం
1.5 యుగ విభజన
  1.5.1 కవులపరంగా
  1.5.2 కవితాపోషకుల పరంగా
  1.5.3 కావ్యప్రక్రియ పరంగా
1.6 మాదిరి ప్రశ్నలు
1.7 ఆధార గ్రంథాలు

1.1 తెలుగు సాహిత్య సంపద అనంతంగా ఉంది. అది తరగని గని. సాహిత్యాన్నే వాఙ్మయం, సారస్వతం అని కూడా అంటారు. స్థూలంగా ఒకటే అనిపించినా సూక్ష్మంగా కొంత భేదం ఉంది.

వాఙ్మయం: వాక్ శబ్దానికి మయట్ - ప్రత్యయం చేరితే వాఙ్మయం అవుతుంది. మయట్ అనే సంస్కృత ప్రత్యయానికి వికారము అని అర్థం. అంటే ప్రకారము అని అర్థం. అమ్మ అనే మాట నేర్పిన వాటి నుంచి మాట - పాట - రాత - కూత(రాగం) అంతా వాఙ్మయమే. మనం మాట్లాడే ప్రతి మాట - సంభాషణ - ప్రతి రాత - ప్రతి రాగం అంతా వాఙ్మయమే. ఇది రెండు రకాలు

1. శాస్త్ర వాఙ్మయము
2. కావ్య వాఙ్మయము

1. శాస్త్ర వాఙ్మయం: శాస్త్ర వాఙ్మయమంటే సకల శాస్త్రాలు ఈ కోవలోకి వస్తాయి. వైద్య, విజ్ఞాన శాస్త్రాలు ఒక భాగం. సాహిత్య విద్యార్థికి వ్యాకరణ, మీమాంస, తర్క, అలంకార మొదలయిన శాస్త్ర చర్చలన్నీ ఈ పరిధిలోకి వస్తాయి. ఐతే అతి కొద్ది మందికి మాత్రమే ఈ శాస్త్ర విషయావగాహన ఉంటుంది. అందువల్ల ఒక పరిధికి లోబడి ఈ అధ్యయనం జరుగుతుంది.

2. కావ్య వాఙ్మయం: కావ్యం సర్వకాలాలకు చెందినది. అది సార్వజనీనము. ఇది హృదయానందం కలిగిస్తుంది. భావ జగతి, ఊహాలోక ప్రవృత్తి కొంత దోహదకారి. అలంకారికులు కావ్యాన్ని చక్కగా నిర్వచనం చేశారు.

- ఇష్టార్థ వ్యవచ్ఛిన్నా పదావళి కావ్యమ్ - దండి (కావ్యాదర్శనము)
- వాక్యం రసాత్మకం కావ్యమ్ - విశ్వనాధుడు (సాహిత్యదర్పణము)

- రమణీయార్థ ప్రతిపాదకః శబ్దః కావ్యమ్ - జగన్నాథుడు (రస గంగాధరము)
- శబ్దార్థౌ సహితౌ కావ్యం - భామహుడు (కావ్యాలంకారము)

అందంగా అక్షరాలు రచించినంతమాత్రాన వాఙ్మయం కాదు. మత విషయాలు - చారిత్రక గ్రంథాలు వాఙ్మయంలోకి వస్తాయా అంటే వాటికి కొంత రసము - అలంకారిక విధానం కావాలి. అది అంతా సాధారణ వాఙ్మయం. రామాయణం ఒక రాజ కుటుంబ చరిత్ర, భారతం ఒక రాజ వంశ చరిత్ర అందువల్ల కావ్య వాఙ్మయంలోకి వస్తాయి. తెలుగు సాహిత్యంలో శివకవుల గాథలు, ప్రబంధ కవుల కావ్యాలు, జానపద సాహిత్య గ్రంథస్థమైనదంతా కావ్య వాఙ్మయంలోకే వస్తాయి. అందువల్ల కావ్య సముదాయమంతా వాఙ్మయంలోకి వస్తుంది.

1.2 సారస్వతం:

వాఙ్మయ శబ్దం లాగా సారస్వతమనే పదం విస్తృతం కాదు. ఇది సామాన్యవాచి. సరస్వతీ సంబంధమైనది సారస్వతం.

- "బ్రహ్మీతు భారతీ భాషా గీర్వాగ్వాణీ సరస్వతీ" - అమరము.
- దేవీం వాచ ముపాసహితేహి బహువః సారంతు సారస్వతామ్ - చాటు శ్లోకం అలంకారకౌస్తుభము కువలయానందము
- సారస్వత ప్రక్రియాః కావ్య నాటకాది వాఙ్మయ విశేషాః - రత్నాపణము - కుమార సోమపీఠి

ప్రాచీన సాహిత్యంలో కావ్య నాటకాదులన్నీ సారస్వతాలుగానే స్వీకరించారు. వాఙ్మయం - సారస్వత పదాలు ఒకే అర్థంలో వినిమయం చేశారు. తెలుగు భారతములో కూడ ఎఱ్ఱనార్యుడు

ఎఱ్ఱనార్యుండు సకలలోకైక విదితు
డయిన నన్నయ భట్ట మహా కవీంద్రు
సరస సారస్వతాంశ ప్రశస్తి దన్ను
జెందుటయు సాధుజన హర్ష సిద్ధిగోరి -------

అని ఎఱ్ఱన అరణ్యపర్వంలో తెలిపాడు. 'సరస సారస్వతాంశ ప్రశస్తి' అని కావ్యపరంగా వివరించాడు. దీనిని బట్టి సారస్వత శబ్దం వాఙ్మయానికి పర్యాయపదంగా వాడినట్టే చెప్పవచ్చు.

1.3 సాహిత్యం:

సాహిత్య శబ్దము కావ్య గ్రంథాలన్నింటికి వర్తిస్తుంది. వేదపురాణ శాస్త్రాల కన్నా కావ్యం ఉత్తమమైనది. అందుకే తెలుగు కావ్యాల చరిత్రే సాహిత్య చరిత్ర అంటారు.

' హితేస సహితం సాహిత్యం ' అంటే హితముకూర్చేది, మేలు కలిగించేది.

శబ్దార్థయో ర్యథావత్ సహభావేన విద్యా సాహిత్య విద్యా - రాజశేఖరుడు - కావ్యమీమాంస శబ్దార్థముల సహభావమే సాహిత్యం " సహితం రస సంయుక్తం తదేవ సాహిత్యం " - రసముతో కూడినదే సాహిత్యము. " సహితయోర్భావస్య సాహిత్యాం"। హితము కోరేది సాహిత్యము " సంగీత మపి సాహిత్యం - సరస్వత్యాః స్తనద్వయమ్ ఏకమా పాత మధుర మన్యదా లోచనామృతమ్ "

అని ప్రసిద్ధ చాటు శ్లోకం తెలియజేస్తుంది.

ఒక నాడు వ్యాకరణం, తర్కం, తదితర శాస్త్రాలన్నీ సాహిత్యపరంగానే ప్రయోగించినా కాలక్రమంలో కరపత్రం మొదలు వార్తా పత్రిక వరకూ, రామాయణం, భారతం భాగవతం, బైబిలు, ఖురాను తదితర సాహిత్యంతో పాటు కావ్యలన్నీ సాహిత్యంగానే పరిగణించవచ్చు. ఎందుకంటే అన్నీ ప్రజాహితమైనవి గనుక. విశ్వ శ్రేయస్సును కోరే హితమైన ప్రతి వాక్కూ సాహిత్యమే.

వాఙ్మయ - సారస్వత - సాహిత్యాలన్నీ కలిపి కావ్య సామాన్య వాచిగా పేర్కొంటే దీన్నే ఇంగ్లీషులో 'లిటరేచర్' అంటున్నాం. ఇది

అనుభూతి, ఆవేశం, ఆలోచన, జీవితవిధానం అభివ్యక్తీకరించేదని సాధారణ ప్రయోగం. సమాజానికి ప్రతిబింబం సాహిత్యం. మానవ జీవితం స్పష్టం చేసి అద్దంలో చూపుతుంది. ఒక కావ్యం చదివినపుడు మనలోని మంచి చెడ్డలు తెలుపుతుంది. కనుక చెడు వదలి సన్మార్గ వర్తనానికి దారి తెలుసుకోగలిగితే వాఙ్మయ సిద్ధి కలిగినట్టే.

1.4 అధ్యయన విధానం:

సాహిత్యమంతా అధ్యయనం చేయడానికి ఒక క్రమం ఏర్పాటయితే పాఠకునికి సమయం కలిసి వస్తుంది. ఒక మార్గం కలుగుతుంది. అందులో క్లిష్టత తొలగుతుంది. దీని కోసం ఈ అధ్యయనంలో మూడు విభాగాలున్నాయి.

1. కాలానుగుణం
2. చారిత్రకం
3. తులనాత్మకం

1.4.1 కాలానుగుణం: 'కవనీయం కావ్యం' - వర్ణింపదగినది కావ్యం. కవుల జీవిత కాలానుగుణంగా అధ్యయనం చేయడం ఒక పద్ధతి. ఆయా కవుల కాలానుగుణంగా ఒక క్రమంలో చదవడం. ఒకే కాలంలో రచన చేసిన కవులలో ఉత్తమ శ్రేణి కవులను ఒక క్రమం చేయవచ్చు. ఒకే కవి కావ్యాలు రచనానుక్రమంలో పఠించడం ఒక పద్ధతి. ఒక కవి తొలి కావ్యం కన్నా మలి కావ్యం రసవత్కావ్యం కావచ్చు. తొలి కవి కన్నా మలి కవిలో అద్భుత కావ్య రచనా సౌందర్యము కన్పించవచ్చు. కాలానుగుణంగా చదివినట్లయితే ఆయా కాలాల్లోని సామాజిక జీవన స్థితి, అన్ని రంగాలలో అభివృద్ధి చెందిన పరిస్థితి తెలుస్తుంది.

1.4.2 చారిత్రకం: చరిత్ర అనే శబ్దం ప్రాచీనమైనది. చరిత్ర వాస్తవానికి దర్పణం. చరిత్రకు శాసనాలు, నాణాలు, పురావస్తు సంపద మొదలయినవి ఆధారాలు. ఐతే సాహిత్యంలో ప్రతి జాతి చరిత్ర, జీవనస్థితి, ఆచారాలు, సంప్రదాయాలు, ఆర్థిక రాజకీయ సంబంధాలు అన్నీ శాసనాల ద్వారా తెలుసుకోవచ్చు. కావ్యాల్లో ఉన్న అవతారికలు, ఆశ్వాసాంత గద్యలు కవుల చరిత్రకు ఆధారాలు. కావ్యాల్లోని భాషా పదాల ద్వారా అన్యదేశ భాషల సంసర్గం వల్ల ఆనాటి సామాజిక చరిత్ర అవగాహన కలుగుతుంది. అంటే కవి ఆ కాలంలోని భాషా పదాలను ఉపయోగించుకున్న తీరు చారిత్రక అధ్యయనానికి దోహదకారి అవుతుంది.

1.4.3 తులనాత్మకం: తుల అంటే త్రాసు - పోలిక. ఒక దానితో మరొకటి పోల్చి చూసేదే తులనాత్మక అధ్యయనం అవుతుంది. ఇది ఒకే కాలంలోని కవుల రచనలు, ఆయా కాలాల్లోని కవుల రచనలు - మూలము - అనువాదంలోని భేద సాదృశ్యాలు గల కావ్యాలు ఈ కోవలోకి వస్తాయి. అదే విధంగా భారతీయ సాహిత్యం ఇతర సోదర భాషా సాహిత్యంతోను, ఇతర దేశ భాషలతోనూ తులనాత్మక అధ్యయనం చేసినపుడు ఆయా కాలాల్లోనూ, ఇతర కాలాల్లోనూ దేశ దేశాల్లోని సాహిత్య సాంస్కృతిక కళా సంపదను బేరీజు వేయవచ్చు. దీని వల్ల విశ్వ వ్యాప్తమైన సాహిత్య సంపదను ఒక పద్ధతి ప్రకారం అవగాహన చేసుకోవచ్చు.

1.5 యుగ విభజన:

యుగమంటే కొన్ని విశిష్ట సమాన ధర్మాలున్న ఒక కాలపరిమితి. ఆయా కాలాల్లో సమాజంలోని మార్పుల మూలంగా యుగ విభజన ఏర్పడుతుంది. సాహిత్య చరిత్ర అధ్యయనంలో యుగ విభజనను మూడు విధాలుగా వర్గీకరించవచ్చు.

1. కవుల పరంగా
2. కవితా పోషకుల పరంగా
3. కావ్య ప్రక్రియల పరంగా

1.5.1 కవుల పరంగా: కవుల జీవిత క్రమానుగుణంగా ఈ అధ్యయనం చేయవచ్చు. కందుకూరి వీరేశలింగం 'ఆంధ్ర కవుల చరిత్రలో' ఈ క్రింది విధంగా యుగ విభజన చేశారు.

ప్రాచీన యుగ కవులు	క్రీ.శ. 1100 - 1500
మధ్యయుగ కవులు	క్రీ.శ. 1500 - 1650
ఆధునిక కవులు	క్రీ.శ. 1650 - 1900

ఇది కేవలం కాలానుగుణంగా చేసిన విభజన.

1.5.2 కవితా పోషకుల పరంగా:: సాహిత్య పోషణ సామాన్యుడు చేయలేడు. అది రాజుల పరంగానో, సాహిత్యాభిమానులయిన స్థితిమంతుల ద్వారానో జరగాలి. ఆరుద్ర సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యంలో చేసిన విభజన 14 యుగాలుగా ఉంది.

1. ఆదిమ చాళుక్య యుగం	-	క్రీ.శ. 12వ శతాబ్ది వరకు
2. కాకతీయ యుగం	-	క్రీ.శ. 1200 - 1290
3. పద్మనాయక యుగం	-	క్రీ.శ. 1300 - 1375
4. రెడ్డిరాజుల యుగం	-	క్రీ.శ. 1375 - 1450
5. గజపతుల యుగం	-	పై కాలానికి అనుబంధం
6. తొలి రాయల యుగం	-	క్రీ.శ. 1450 - 1500
7. మలి రాయల యుగం	-	క్రీ.శ. 1500 - 1550
8. నవాబుల యుగం	-	క్రీ.శ. 1550 - 1600
9. అరవీటి రాజుల యుగం	-	16వ శతాబ్ది నాల్గవ పాదం
10. నాయక రాజుల యుగం	-	క్రీ.స. 1600 - 1670
11. కడపటి రాజుల యుగం	-	క్రీ.శ. 1670 - 1750
12. కుంఫిణీ యుగం	-	క్రీ.శ. 1750 - 1850
13. జమిందారీ యుగం	-	క్రీ.శ. 1850 - 1900
14. ఆధునిక యుగం	-	క్రీ.శ. 1900 నుండి

ఈ యుగ విభజనలో కవులను పోషించిన రాజులు, మంత్రులు, జమిందారులు, ఆయా వంశాలు కాల గర్భంలో కలిసిపోయినా కవులను పోషించిన వారు మాత్రం గ్రంథ రూపంలో సజీవంగా ఉన్నారు. ఐతే ఈ విభజనలో క్లిష్టత ఉంది. కవికన్నా రాజ వంశం గొప్పతనమే కన్పిస్తుంది. అందువల్ల కవి పరమైన విభజన ఉత్తమమైనది.

1.5.3 కావ్య ప్రక్రియాపరంగా: కావ్యాలు కాలానుగుణంగా వివిధ ప్రక్రియల రూపాలు సంతరించుకున్నాయి. ఆయా కావ్య భేదాలు కూడా కావ్య ప్రక్రియ పరంగానే కన్పిస్తాయి. దివారక్ల వెంకటావధాని ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రలో చేసిన విభజన ఈ క్రింది విధంగా ఉంది.

1. ప్రాఙ్నన్నయ యుగము లేక అజ్ఞాత యుగము
2. పురాణ యుగము లేక భాషాంతరీకరణ యుగము
3. కావ్య యుగము
4. ప్రబంధ యుగము
5. గద్య గేయ, యక్షగాన, దక్షిణాంధ్ర యుగము
6. ఖండ కావ్య, భావ కవితా, ఆధునిక యుగము

ఈ విభజన వల్ల కవులు, కావ్యాలు చాల వరకు మరుగున పడిపోవచ్చు. అందువల్ల అనంతరం పింగళి లక్ష్మీ కాంతము ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రను విభజించిన పద్ధతే నేటికీ కొనసాగుతుంది.

1. ప్రాఙ్నన్నయ యుగము - క్రీ.పూ. 200 - క్రీ.శ. 1000
2. నన్నయ యుగము - 11వ శతాబ్ది
3. శివ కవి యుగము - 12వ సతాబ్ది
4. తిక్కన యుగము - 13వ శతాబ్ది
5. ఎఱ్ఱన యుగము - 1300 - 1350
6. శ్రీనాథుని యుగము - 1350 - 1500
7. శ్రీ కృష్ణదేవరాయల యుగము - 1500 - 1600
8. దక్షిణాంధ్ర యుగము - 1600 - 1775
9. క్షీణ యుగము - 1775 - 1875
10. ఆధునిక యుగము - 1975 నుండి నేటి వరకు

ఈ యుగ విభాగమే సరియైనది. ఐతే ఆధునిక యుగంలో ఎన్నో మార్పులు వచ్చిన కారణంగా కవితా ప్రక్రియల పరంగా విభజన జరిగింది. అది భావ కవిత, అభ్యుదయ కవిత, దిగంబర, విప్లవ, దళిత, స్త్రీ, మైనారిటీ వాదాలుగా కొనసాగుతుంది.

తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర అధ్యయనం చేసే విద్యార్థికి ఈ విషయాలు ఉపోద్ఘాతంలా ఉంటాయి. అందువల్ల రేఖా మాత్రంగా తెలుసుకోవలసిన అవసరం ఉంది.

1.6 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. వాఙ్మయం - సారస్వతం - సాహిత్యం అనే పదాలను వివరించండి.
2. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రను విభజించి కాలానుగుణంగా వివరించండి.

1.7 ఆధార గ్రంథాలు:

తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష - డాక్టర్. జి. నాగయ్య, ప్రథమ భాగము
తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామ మూర్తి, ప్రథమ భాగము

డా॥ బండారు జ్యోతి స్వరూపరాణి

పాఠం - 2 ప్రాఙ్నన్నయ యుగం - సాహిత్యం - కవిత్వం

విషయసూచిక

2.1 తొలి తెలుగు శాసనం
2.2 పద్యరూపకమైన దేశి కవిత
2.3 ప్రాచీనాంధ్ర శాసనంలో కవిత
2.4 ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాల్లో భాష
2.5 మాదిరి ప్రశ్నలు
2.6 ఆధార గ్రంథాలు

తొలి తెలుగు శాసనం:

కాలం క్రీ.శ. 575 - 60, స్థలం - ఎర్రగుడిపాడు, కమలాపురం తాలూక, కడప జిల్లా.

శాసన ప్రధాన పాఠం:

స్వస్తి శ్రీ ఎంక / ల్ ముత్తు రాజుల్ల / కుణ్టికాళ్ళ' [ని] వబుకా / ను ఇచ్చిన పన్నస / దుజయ రాజుల / ముత్తు రాజులు నవ / ప్రియ ముత్తు రాజులు / వల్ల వదుక రాజులు సక్షి / కాను ఇచ్చి [న] పన్నస్స కొట్టంబున పా / అకు కుణ్టి కాళ్లు / ళ ఇచ్చి న పన్నస / ఇరవది మాది నా / ల్కు మఱున్తుఋ్లు నేల.

అర్థం:

ఎరికల్ ముత్తు రాజు అనే రాజు సన్యాసుల (బౌద్ధ) కోసం ఇరవై నాలుగు మరున్తుర్లు (భూప్రమాణం) నేలను దానం చేశాడు. దీనికి సాక్షులుగా దుజయరాజు, ముత్తురాజు, వల్లవదక రాజు, నవ ప్రియ ముత్తు రాజులు అనే వారున్నారు.

సామాజికాంశాలు:

ఈ శాసనం తొలి తెలుగు శాసనంగా భావింపబడుతుంది. శాసన ప్రారంభం శ్రీకారంతో (స్వస్తిశ్రీ) ప్రారంభమయింది. మన కావ్యాలు శ్రీ తోనే ప్రారంభం కావడానికి పూర్వం నుంచే ఈ సంప్రదాయం ఉందని తెలుస్తుంది. భూదానం చేయడం అనే ఆచారం ఒకటి సన్యాసులకు ఈ దానం చేయడం వల్ల రాజులు మతాలను, సన్యాసులను ఆదరించే వారని స్పష్టం చేయవచ్చు. దానానికి కర్త ఉన్నటే సాక్షులు కూడా పేర్కోవడం విశేషం. తెలుగు వారి ఆచారాలు, సంప్రదాయాలు, శాసనాల ద్వారా తెలుసుకోవచ్చనే దానికి పై ఆధారాలు కొన్ని. ఈ విధంగా ప్రతి శాసనంలోనూ ఆనాటి సామాజిక జీవితం తెలుసుకోవచ్చు.

ఉద్దేశం - ప్రవేశిక:

నన్నయకు పూర్వం ఉన్న కాలాన్ని పాఙ్నన్నయ యుగం అంటారు. ప్రాక్ అంటే పూర్వం అని అర్థం. క్రీస్తుకు పూర్వం నుంచే తెలుగు వారి ఉనికి ఉందనడానికి సాక్ష్యాలున్నాయి. లభించిన ఆధారాలను బట్టి ప్రాకృతం తొలిగా వాడిన భాష. అనంతరం

సంస్కృతం వచ్చింది. క్రీ.శ. 1వ శతాబ్దికే గుణాఢ్యుని బృహత్కథ (అలభ్యము) లోను హాల చక్రవర్తి (క్రీ.శ. 1వ శతాబ్ది) గాధా సప్త శతి అను ప్రాకృత సంకలన గ్రంథంలోను తెలుగు వారి ఉనికి, ఆచారాలు, సంప్రదాయాలు, అలవాట్లు చాలా వరకు కన్పిస్తాయి. ఉదాహరణం అరటి ఆకులో భోజనం చేయడం, మామిడి తోరణాలు కట్టడం, ఆడపిల్ల రజస్వల అయినప్పుడు చిమ్మిలి పెట్టడం, మహిళలు ముఖానికి, కాళ్ళకు పసుపు రాసుకోవడం లాంటివి ఎన్నో కన్పిస్తాయి.

క్రీస్తు శకం మొదటి శతాబ్దికే చెందిన పగిలిన ఒక శిలా ఫలక శకలం గుంటూరు జిల్లా అమరావతిలో లభిస్తుంది. ఇందులో 'నాగబు' అనే పేరుందని జయంతి రామయ్య వివరించారు. నాగబు అంటే వ్యక్తి నామం అనీ నాగ శబ్దం నాగజాతి వాచకమనీ అన్నారు. తెలుగు వారు నాగజాతికి చెందిన వారనీ, నాగుపామును పూజించే జాతి అనే వివరణ యిచ్చారు.

రెండవ శతాబ్దికి చెందిన వాసిష్ఠీపుత్రపులుమావి జంగిలి గుండు శాసనంలో "కుమార దతస గామే వేపురకే వధవేన .... తళుకమ్ ఖానితమ్" అని ప్రాకృతంలో ఉంది. కుమారదత్తుని వేపురక గ్రామంలో తటాకము తవ్వబడిందని అర్థం. ఇక్కడ వేపురక అంటే వేపూరు అనే గ్రామం తెలుగు పదమని అభిప్రాయం.

మూడవ శతాబ్దం నుంచి ఆరవ శతాబ్దం వరకూ లభించిన ప్రాకృత సంస్కృత శాసనాల్లో విజపర, కుడూర, చిల్లరెక, కొండుక అనే గ్రామ నామాలు, గోల, కొట్ట, అతుక, కొట్టి అనే మనుష్యుల పేర్లు కన్పిస్తాయి.

ఐతే తొలి తెలుగు శాసనమని భావింపబడుతున్న ఎర్రగుడిపాడు శాసనం క్రీ.శ. 575 - 600 ప్రాంతానికి చెందినదని చారిత్రకుల అభిప్రాయం. ఇది గద్య రూపంలోనే ఉంది.

శాసనాల్లో తెలుగు కవిత:

క్రీ.శ. 6, 7, 8 శతాబ్దాల్లో వచ్చిన శాసనాలన్నీ గద్య శాసనాలే. క్రీ.శ. 600 - 625లో లభించిన మాలెపాడు శాసనంలో వచనం కన్పించినా 'అణపోతులు రేవణకాలు పుద్దణకాలు ఇచ్చిన పన్నస పెన్ పాఱ ఇళె ఊనికిన్' అని రెండు పాదాలలో వున్న శాసనాలలో 'ద్విరగతి రగడ' లక్షణం కొంత కన్పిస్తుంది. పూర్తి లక్షణం అయిన ఛందో బద్ధ శాసనాల్లో తూర్పు చాళుక్య రాజు గుణ విజయాదిత్యుని కాలంనుండే కన్పిస్తాయి. పండరంగని అద్దంకి శాసనం మొదటి పద్య శాసనం. ఇందులో ఒక తరువోజ పద్యం నాలుగు పంక్తుల వచనం ఉంది.

'పట్టంబు గట్టిన ప్రథమమ్బు నేణ్టు బలగవ్వ౯ంబొప్పగ బై వేచి సేన పట్టంబు గట్టిఞ్చె ప్రభుం బణ్ట రంగు బఞ్చె న సామ త్త పదువతో బోయకొట్టంబుల్ వణ్డెణ్టుం గొణి వేంగి నాణ్టిం గొఱల్చియ త్రిభువ నాంకుశ బాణ నిల్పి కట్టెపు దుగ్గ౯ంబు గడు బయల్సేసి గకణ్బుకు బ్బె౯జవాడ గావిఞ్చె మెచ్చి

ఈ పద్యంలో ప్రాచీన లేఖన పద్ధతి లేఖన దోషాలు ఉన్నాయి. ఇది గద్య పద్యాత్మకమైన శాసనం. అంటే చంపువు అని అర్థం. నన్నయ రచన అయిన చంపూ పద్ధతికి ఈ శాసనం నాంది. అందువల్ల ఈ శాసనాన్ని బట్టి గుణగ విజయాదిత్యుడే ఆంధ్ర భాషా సాహిత్యానికి చంపూ పద్ధతికి ఆద్యుడని చెప్పవచ్చు.

తరువాత కన్పించేది కందుకూరు శాసనం. ఇది క్రీ.శ. 848లో కూడా గుణగ విజయాదిత్యుని ప్రశంస ఉంది. ఇది సీస పద్యమున్నదని తొలుత కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు గుర్తించారు.

"శ్రీ నిరవద్యుణ్డు సిత్తజాత సముణ్డు శివ పద వర భక్త సేవితుణ్డు
ఖిలుణ్డ నుతరిపుబలు గ్రా హవరా ధరణ్డా యోగ్య సిఘసను ణ్ట గణిత
దానా సనుణ్డు గజ .... లయణ్డు .... హసణ్డ న పండ రంగు
వ్వి .... అణియు గాన్చి కొలది లేని కొట్టంబుల్ వొదిడిచి
.... "

ఈ పద్యంలో చాలా వరకు భ్రష్టమైపోయింది. ఇది సీస పద్య శాసనం. ఇందులో తత్సమ పదాలు ఎక్కువ ఎత్తుగీతి, ఆట వెలది యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనం క్రీ.శ. 898 - 943 కాలానికి చెందినది. ఇవి రెండు శాసనాలు. మొదటిది తాత రెండవది మనుమడు వేయించిన శాసనాలు. ఇద్దరి పేర్లూ యుద్ధమల్లుడు. మొదటి యుద్ధ మల్లుడు గుణగ విజయాదిత్యుని తమ్ముడు. మొదటి శాసనంలో నాలుగు మధ్యక్కరలు తరువాత ఫల శ్రుతితో ఏడు పంక్తుల వచనం, రెండవ శాసనంలో ఒక మధ్యక్కర ఉన్నాయి.

" స్వస్తి నృపాంకు శాత్యన్త వత్సల సత్య త్రిణేత్ర
విస్తర శ్రీ యుద్ధమల్లుణ్టన వద్య విఖ్యాత కీర్తి
ప్రస్తు రాజా శ్రయుణ్టు ద్రి భువనా భరణ్టు సకల
వస్తు సమేతుండు రాజ సల్కి భూ వల్ల భుణ్టత్రి "

అనంతరం పదవ శతాబ్ది గంగాధర శాసనంలో మూడు కంద పద్యాలున్నాయి.

' జిన భవనంబు లెత్తించుట
జిన పూజలు సేయు చున్కిజినమునులకు న
త్తిన యన్న దానం బీవుటం
జిన వల్లభు బోలం గలరె జినధర్మ పరుల్ '

ఇది కన్నడ కవి - ఆదికవి పంప మహాకవి సోదరుడు జిన వల్లభుడు. పంపని కాలము పదవ శతాబ్ది మధ్య భాగం. ఈ శాసనం కన్నడ ప్రభావం గురించి తెలియజేయడానికి ఉదాహరింపబడింది. ఈ విధంగా ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాల్లో పద్యాలు, దేశీయ ఛందమైనవి కన్పిస్తాయి.

నన్నయకు పూర్వం ప్రజల్లో ఉన్న దేశికవిత ప్రాథమిక స్థాయిలో మౌఖికంగా ఉందన్న మాట వాస్తవం. వీరి పాటలు, పదములు, వేలల్లో ఉన్నాయి. వీటిని 'నాగీ గీతము' లని నన్నయ పేర్కొన్నాడు. నన్నెచోడుడు కుమార సంభవములో ఊయల పాటలను - గౌడు గీతములను అంక మాలికలను రాగ యుక్తంగా పాడేవారని అన్నాడు. పాల్కురికి సోమన పండితారాధ్య చరిత్రములో తుమ్మెద పదములు, నివాళి పదములు, వాలేశు పదములు, గొబ్బి పదములు, వెన్నెల పదములు, సంజవర్ణన మఱి వర్ణన పదములు పాడుతు వెలనాటి చోడుని సభకరిగిరని వివరించాడు. ఈ గ్రంథంలోనే ఆనంద గీతములు, శంకర గీతములను పాడినట్టు వివరించాడు. దీనిని బట్టి ఈ పాటలు ఆ కాలానికే కాక తత్పూర్యం నుంచే ఉన్నాయని ఊహించవచ్చు.

జైన - బౌద్ధ మత గ్రంథాలు:

నన్నయకు పూర్వం తెలుగు పద్య, గద్య సాహిత్యం శాసన రూపంలో ఉందన్నది వాస్తవం. ఐతే అంతకు ముందే జైన, బౌద్ధ మత గ్రంథాలున్నాయని తెలుస్తుంది. జినుడు బోధించింది జైనము. బుద్ధుని బోధల వల్ల ఏర్పడినది బౌద్ధము. ఈ రెండూ క్రీ.పూ. ఆరవ శతాబ్దిలో ప్రారంభమయినాయి. అశోకుని వల్ల ఆంధ్ర దేశంలో బౌద్ధం క్రీ.పూ. మూడవ శతాబ్ది నుంచి ప్రారంభమయింది. మౌర్యులు బౌద్ధమత వ్యాపకులు. శుంగులు, కాణ్వులు, శాతవాహనులు బ్రహ్మణ మత స్థాపకులు. బౌద్ధ మత గ్రంథాలు ప్రాకృత భాషలో ఉన్నాయి హాలుని గాథా సప్త శతి మహారాష్ట్రీ ప్రాకృతములో ఉంది. గుణాఢ్యుని బృహత్కథ పైశాచీ ప్రాకృతములో ఉంది. ఆనాటికి తమిళ కన్నడాలలో బౌద్ధ కావ్యాలు లేవు.

తూర్పు చాళుక్యులు జైన మతము ఆదరించారు. కుబ్జ మిష వర్ధనుడు (624 - 641) పట్ట మహిషి అయణ దేవి బెజవాడలో నడుంబి వసతి అనే జైన మందిరం కట్టించి ముసిణి కుండ అనే గ్రామం దాన మిచ్చింది. విమలాదిత్యుడు అవసాన దశలో జైన మతం అవలంబించినట్టు ఒక అభిప్రాయం. కన్నడము లోని పంప కవి ఆంధ్రుడు. ఆయన 'నింజోజ పంప' అనే కావ్యం రచించాడు. ఆయన సోదరుడు జిన వల్లభుడు కవే అయినా తెలుగు గ్రంథాలు రాసిన దాఖలాలు లేవు. ఈ కాలంలో వచ్చిన జైన, బౌద్ధ గ్రంథాల్లో ఆంధ్రాల

ప్రసక్తి, ఆచారాలు, సంప్రదాయాలు ఉన్నాయన్నది వాస్తవం.

ప్రాఙ్నన్నయ యుగం నాటి భాష:

ధ్వనులు: శాసనాంధ్ర భాషలో నేటి భాషా ధ్వనులు కన్నా విలక్షణమైనవి కొన్ని కన్పిస్తున్నాయి. నేటి "న" బదులుగా 'ణ', 'ల' బదులుగా 'ళ' ఎక్కువగా వున్నాయి. దంత్య నకారంతో కూడిన 'స్ట' అను సంయుక్తాక్షరాలు ఆ నాటి శాసన భాషలో కన్పిస్తున్నాయి.

ఆణతి - ఆనతి

సక్షి - సాక్షి

'తి' అను వింత అక్షరం ఆనాటి తెలుగు భాషలో ఎక్కువగా వాడుకలో వుంది. తరువాత 'తి' అనునది 'డ, ళ' గ మారిపోయినది.

తోతి - తోడ

చోతి మహారాజు - చోళమహారాజు

వలపల గిలక: రేఫ 'ర' 'లీ' కారానికి బదులుగా 'గా'ణ అను గుర్తు శాసనాలలో కన్పిస్తుంది. దీనిని 'వలపల గిలక' అనే వారు.

ఉదా: తక ̄తి - తర్క

వమ̄తి - వర్మ

అనునాసికాక్షరము: నన్నయకు పూర్వం పూర్ణానుస్వారం "ం" వాడుకలో చాలా తక్కువ 'ం'కు బదులుగా వర్గ పంచమాక్షరం అయిన అనునాసికాలను వాడేవారు.

ఉదా: కట్టించె < కట్టిఙ్చె

పురంబు < పురమ్బు

శకట రేఫమే కాక దంత్య నకారంతో కూడిన 'స్ట' అను సంయుక్తాక్షర మొకటి తెలుగు భాషలో వాడుకలో ఉండేది.

ఉదా: తాన్టికొన్ట, ఱేగొన్టమ్, పాతకొన్టు.

ఈ 'న్టు' తరువాతి కాలంలో 'ండు' గా మారింది.

ఉదా: అవన్టు - అవణ్ణు - వాండు - వాడు

ప్రాచీన భాషలోని 'ళ' కారం ఇంకను తరువాత భాషలో వలే 'ల' కారముగా మార్పు చెందక 'ళ' కారం గానే ఉంది.

గసడదవా దేశం: నన్నయకు పూర్వం నుండి శాసనాలలో గ, స, డ, ద, వా దేశం ఎక్కువగా వుంది.

అనగా ప్రథమా విభక్తి మీది పరుషాలు గ, స, డ, ద, వ లుగా మారుట.

ఉదా: పట్టంబు గట్టిన

వచనం: 'కాలు' అన్నది శాసనాలలో గౌరవ వాచకంగా కూడా వాడారు.

ఉదా: రేవణ కాలు, వుద్దణకాలు

కొన్ని చోట్ల బహువచనంగా, గౌరవ వాచకంగా కూడా వాడారు.

ఉదా: మహారాజుర్లు.

మాలెపాడు శాసనంలోను, మరికొన్ని శాసనాలల్లో ప్రాకృత పదాలు అనేకం కన్పిస్తున్నాయి.

ఉదా: అచ్చెరువు.

అణపోయలు

దానంబు, ఇశరేనియ మొదలైనవి.

జయ సింహ వల్లభుని 'విప్పర్తి' శాసనంలో తెలుగు, సంస్కృత పదాలు కలసిన రీతిగా వాక్య నిర్మాణం కన్పిస్తుంది.

" స్వస్తి శ్రీమాణ్ సకల లోకాశ్రయ జన సంఘ
వల్లభ మహారాజులకున్ ప్రవర్థ మాన విజయరాజ్య
సంవత్సరంబుళ్ ఎణుంబొది అన్నాణ్ణి అవున్ పుణ్ణి ...." అని వుంది.

విభక్తులు: ఇప్పటి ఏడు విభక్తులు ఆనాటి శాసనాలలో ఉన్నాయి.

ప్రథమ - జయసింహ వల్లభుడు

ఒక విభక్తికి బదులు మరొక విభక్తి కన్పిస్తుంది.

ఉదా: నాకు బణి చేసిన

నేల ఇచ్చిరి.

సంఖ్యా వాచకాలు: శాసన భాషలో డిణ్ణు, రెణ్ణు, మూణ్ణు సంఖ్యా వాచక సమాసాలందు మధ్య సంస్కృత పదం అయిన 'ఆది' చేరుతుంది.

ఉదా: ఇరువది ఆది నాల్కు

క్రియలు: తద్ధర్మార్థక రూపాలు ఎక్కువ వాడుకలో ఉన్నాయి.

ఉదా: అగున్, ఏళేవారు, కుడుచువారు.

వాక్య రచనా రీతి: శాసనాలలో వాక్యం చాలా వరకు క్రియా పద రహితమై కన్పిస్తుంది.

ఉదా: "ఇన్దోఱు దీనికి సక్షి"

తాలవ్యీకరణము: మూల ద్రావిడంలోని 'క' కారం తెలుగున 'చ' కారంగా మారింది.

ఉదా: కేయి - చేయి

కిరు - చిరు

కెవి - చెవి

వ్యక్తుల పేర్లు, ఊరి పేర్లు: దాణ శర్మ, రేవ శర్మ, విప్పఱ్ఱు, మామిడి పుణ్ణి, చెఱణ్ణలూరు.

ఈ విధంగా నన్నయ పూర్వం నాటి తెలుగు శాసనాలలోని తెలుగు భాషను పరిశీలింపగా, క్రీ.శ. ఒకటవ శతాబ్ది నుండి తెలుగు భాష వాడుకలో ఉందని తెలుస్తుంది.

ముగింపు:

నన్నయకు పూర్వం ఉన్న శాసనాల్లో కన్పించే సాంఘిక, సామాజిక, సంస్కృతి, సంప్రదాయాలతో పాటు ఆనాటి భాష కూడా తెలుస్తుంది. ఐతే సంస్కృతీ సంప్రదాయాల్లో ఆనాటి సంస్కృతి నేటికీ మిగిలి ఉంది. భాష ఎప్పుడూ మారుతుంది. అదే ఈనాటికీ కన్పిస్తుంది. ఆ నాటి శాసనాల్లో కన్పించే కవితలో కొంత సృజనాత్మకత ఉంది. అదే కవితా పరమైన పద్ధతి. ఈ సంస్కృతీ సంప్రదాయం అనంతర కాలంలోని నన్నయ కవిత్వంలో పరిణతి చెందిన విధానం చూడవచ్చు.

మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. ప్రాఙ్నన్నయ యుగం నాటి శాసన కవితను తెలియ జేయండి.
2. నన్నయకు పూర్వం తెలుగు కవిత ఉందా? వివరించండి.

ఆధార గ్రంథాలు:

తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష - డా॥ జి. నాగయ్య

తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు - డా॥ బూదరాజు రాధాకృష్ణ

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యము - ఆరుద్ర

డా॥ బండారు జ్యోతి స్వరూప రాణి

పాఠం - 3

నన్నయ భట్టు

పాఠ్యాంశ నిర్మాణ క్రమం

3.1 నన్నయ యుగము - చారిత్రక నేపథ్యం
3.2 నన్నయకవిత్వము - భారతాంధ్రీకరణ
3.2.1 ప్రసన్న కథా కవితార్థ యుక్తి
3.2.2 అర్థయుక్తి
3.2.3 అక్షరరమ్యత
3.2.4 నన్నయ చేసిన నాగస్తుతి
3.2.5 సముద్ర వర్ణన
3.2.6 రస పోషణ
3.2.7 ఉభయ వాక్ ప్రౌఢి
3.2.8 శైలి
3.2.9 నానారు చిరార్థ సూక్తి నిధిత్వం
3.2.10 లౌకిక నీతి - ప్రభోదకాలు
3.2.11 రాజనీతి ప్రభోదకాలు
3.2.12 లోకజ్ఞత
3.3 నన్నయ ఇతర కావ్యాలు
3.3.1 ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి
3.3.2 చాముండికా విలాసం
3.4 నన్నయ సమకాలికులు
3.4.1 నారాయణ భట్టు
3.4.2 మల్లియరేచన
3.4.3 వేములవాడ భీమకవి
3.4.4 పావులూరి మల్లన
3.4.5 అథర్వణాచార్యుడు
3.5 మాదిరి ప్రశ్నలు
3.6 ఆధార గ్రంథాలు

3.0 నన్నయ యుగం యొక్క చారిత్రక నేపథ్యం:

నన్నయ యుగం యొక్క చారిత్రక నేపథ్యాన్ని నన్నయ యొక్క భారతాంధ్రీకరణ విధానమును వివరించడం ఈ పాఠం యొక్క లక్ష్యం.

3.1 నన్నయ యుగము - చారిత్రక నేపథ్యం:

భాషా వాఙ్మయము సంఘ సంబంధాలు వాటి పరిణామము కూడా దేశ, కాల, రాజకీయ, మత, సాంఘిక పరిస్థితులను అనుసరించి ఉంటాయి. తూర్పుచాళుక్య రాజులు క్రీ.శ. 7వశతాబ్దిలో వేంగి దేశాన్ని పరిపాలించారు. విమలాదిత్యుని కుమారుడు రాజరాజ నరేంద్రుడు తన మేనమామ గంగై కొండ రాజేంద్ర చోళుని కుమార్తె అమ్మంగ దేవిని వివాహమాడాడు. రాజ రాజ నరేంద్రుడు క్రీ.శ. 1061 వరకు రాజ్యపాలన చేసినట్లు చారిత్రక ఆధారం వుంది. చోళుల సహాయంతో రాజ రాజు వేంగిని స్వాధీనం చేసుకొని ఆ కాలాన్నే భారత రచనకు వినియోగించాడు. చాళుక్యులకు పశ్చిమ చాళుక్యుల వలన వత్తిడి ఎక్కువగా ఉండటం వల్ల రాజ రాజు తన రాజధానిని రాజమహేంద్రవరానికి మార్చాడు. నన్నయ రాయబారిగ సమకాలిక కవి అయిన నారాయణ భట్టు సహాయంతో రాజ రాజుకు పశ్చిమ చాళుక్యులతో రాయబారం కుదిర్చాడు. దీన్ని బట్టి నన్నయ 11వ శతాబ్దివాడని తెలుస్తుంది.

ఆంధ్ర కవితా పోషకులయిన మహారాజులలో ప్రథముడు రాజ రాజ నరేంద్రుడు. ఇతడు చంద్ర వంశస్థుడు. పాండవులు చంద్రవంశజులే. కనుకనే ఆయనకు భారతం ఇష్టం. వైదిక ధర్మాన్ని ఉద్ధరించాలనే కోరిక నన్నయ ద్వారా కల్గింది. తూర్పు చాళుక్యులు మొదటి నుండి బ్రాహ్మణ భక్తులుగా వున్నారు. రాజ రాజుకు భారత శ్రవణాభిలాష ఎక్కువ. "నా హృదయంబున అనవరతము శ్రీ మహాభారతము నందలి అభిప్రాయంబు విన" అను కోర్కెతో భారత రచనకు సంసిద్ధుడయ్యాడు. అందుకు సమర్థుడైన తన కుల బ్రాహ్మణుడు, నిత్య సత్యవచనుడు, ఆపస్తంభ సూత్రుడు, సంహితాభ్యానుడు, సంస్కృతాంధ్ర రచనా కావ్య శోభితుడు, విపుల శబ్ద శాసనుడు, లోకజ్ఞుడు అయిన నన్నయార్యునికి 'కృష్ణ ద్వైపాయన ముని వృషభాభిహిత మహాభారత బద్ధ నిరూపితార్థ మేర్పడ తెనుగున రచియింపు మధిక ధీయుక్తిమెయిన్' అని ఆనతిచ్చాడు. రాజ రాజుకు నన్నయచే భారతాంధ్రీకరణ చేయించడానికి మరికొన్ని కారణాలు వున్నాయి. అవి

1. బ్రాహ్మణ మతాభిమానం
2. వర్ణాశ్రమోద్ధరణ
3. భారత శ్రవణా శక్తి
4. వంశ కర్తల మహిమాతిశయం
5. అన్య భాషలలో భారతానువాదం

రాజ రాజు మనసులోపలి అభిమతాన్ని గ్రహించిన నన్నయ 'బుద్ధి బహు విక్రమమున దుర్గమార్థజల గౌరవ భారత భారతీ సముద్రము తతియంగన దీదను విధాతృనకైననూ నేరబోలు నే' అని తన సందేహం ముందుగా ప్రకటించి "దేవ! నీ అనుమతంబున విద్వజ్జనుల అనుగ్రహంబునన్ జేసి నా నేర్చు విధంబునన్ నిక్కావ్యంబు రచించెదన్" అని తన ఆమోదాన్ని తెలిపి ధర్మ సంస్థాపనార్థమై భారతాన్ని ప్రచారం చేయాలనే భావంతో "శ్రీ వాణీ గిరిజాశ్చిరాయ వధతో వక్షో ముఖాం గేషు" అంటూ శ్రీకారం చుట్టి వేద వ్యాసుని గ్రంథాన్ని

ధర్మతత్వజ్ఞులకు	-	ధర్మశాస్త్రం గాను
ఆధ్యాత్మ విధులకు	-	వేదాంతం గాను
నీతి విచక్షణులు	-	నీతిశాస్త్రం గాను
కవి వృషభులు	-	మహాకావ్యం గాను
లాక్షణికులు	-	సర్వ లక్షణ సంగ్రహం గాను
ఇతిహాసకులు	-	ఇతిహాసం గాను
పరమ పౌరాణికులు	-	బహుపురాణ సముచ్చయం గాను

విశ్వజనీనమైన ఇన్ని ఉత్తమ లక్షణాలు గల దానిగా తీర్చిదిద్దాడు. సంస్కృతంలో వ్యాసుడు రచించిన మహాభారతం 18 పర్వాలు. దానిని పూర్తిగా అనువదించాలి అని తన ప్రణాళికను సిద్ధం చేసుకొని ఆది, సభా పర్వాలను అరణ్యపర్వంలో నాల్గవ అశ్వాసంలో శరత్కాల వర్ణనలోని "శారద రాత్రులుజ్జ్వల" అనే పద్యం వరకు మాత్రమే వ్రాశాడు. సంస్కృత భారతం 12,000

శ్లోకాలు. దానిని కేవలం 4,000 గద్య పద్యాలలో మాత్రమే నన్నయ రచించాడు.

3.2 నన్నయ - కవిత్వము - నన్నయ భారతాంధ్రీకరణ:

మహాకవి నన్నయ రాజ రాజ నరేంద్రుని కుల బ్రాహ్మణుడు. నన్నయ యుగకర్త. ప్రథమ ఆంధ్ర కావ్యకర్త. సంస్కృత సాహిత్యంలో వాల్మీకి ఆదికవి. అలాగే నన్నయ ఆంధ్ర సాహిత్యం నందు ఆదికవి. అవిరళ జపహోమ తత్పరుడు. విపుల శబ్ద శాసనుడు. సంహితాభ్యాసుడు. బ్రహ్మాండాది నానా రణణ విజ్ఞాన నిరతుడు. లోకజ్ఞుడు. ఉభయ భాషా కావ్య రచనా శోభితుడు. నిత్య సత్యవచనుడు. తెలుగు కవితకు మార్గదర్శకుడై మార్గదర్శీ మహర్షి అను సూక్తిని సార్థకము చేసిన కవి. నన్నయకు పూర్వమే కన్నడ భాషలో 'విక్రమార్జున విజయం' 'గదాయుద్ధ' అను పేర్లు గల కావ్యాలు మహాభారత కథను అనుసరించి వచ్చాయి. నన్నయ రచించిన భారత భాగంలో ఎక్కువగా అభ్యాయక శైలి కన్పిస్తుంది. అక్కడక్కడ నాటకీయ శైలి, వర్ణనాత్మక శైలి కనబడుతుంది. రాజ రాజ నరేంద్రుని కోరికతో మహాభారతాన్ని అనువాదం చేయడానికి పూనుకొని యథాతథంగా చేయలేదు. మూల గ్రంథములోని అరసములు, అనుచితములు అయిన ఘట్టాలను తగ్గించి, పరిహరించి రసవంతమయిన ఘట్టాలలో స్వతంత్రమైన కల్పనలు చేసి, వర్ణనలు పెంచి భారతాన్ని తెలుగులో అనువదించారు.

ఒక భాష నుండి ఒక గ్రంథాన్ని అనువదించాలంటే మూడు ముఖ్యమైన పద్ధతులున్నాయి. మూల గ్రంథం నుండి కథను మాత్రం తీసుకొని రసభావ పోషకంగా స్వతంత్ర రచన చేయడం ఒక పద్ధతి. ఇది "కథానువాద పద్ధతి". రెండవది "భాషానువాద పద్ధతి" ఇది స్వతంత్రం అది విధేయం కాని మధ్యస్థమైంది. ఇక మూడవది 'పదానువాద పద్ధతి' ఇది మూలాన్ని అనుసరించి చేయాల్సిందే గాని కర్తకు ఎలాంటి స్వాతంత్ర్యము ఉండదు. ఈ మూడు పద్ధతులలో కథానువాద పద్ధతి మేలయినది. దీనిని తెలుగులో నన్నయ పాటించి తరువాతి కవులకు మార్గదర్శకుడు అయ్యాడు.

'విద్యజ్జనంబుల యను గ్రహంబున జేసి నానేర్చు విధంబున నిక్కావ్యంబు రచియించెద' అని నన్నయ నిగర్వంగా చెప్పాడు. తన కవితా గుణాలను తానే క్రింది పద్యం ద్వారా వివరించాడు.

"సారమతిం గవీంద్రులు ప్రసన్నా కథా కవితార్థయుక్తిలో
నారసి మేలు నానితరులక్షర రమ్యత నాదరింప
నానారుచిరార్థ సూక్తి నిధి నన్నయ భట్టు తెనుంగునన్ మహా
భారత సంహితా రచనా బంధురుడయ్యె జగద్ధితంబుగన్"

ఇందు నన్నయ చెప్పిన కవితా గుణాలలో మొదటిది ప్రసన్న కథా కవితార్థ యుక్తి. ఇది కావ్యం యొక్క అంతస్స్వరూపం. రెండవది అక్షర రమ్యత. ఇది కావ్య స్వరూపం. కవీంద్రులు కాని వారు కూడ ఆదరించునట్టిది. మూడవది నానారుచిరార్థ సూక్తి నిధిత్వం.

3.2.1 ప్రసన్న కథా కవితార్థ యుక్తి: సంస్కృత భారతం 12,000 శ్లోకాలు ఉండగా నన్నయ 4000 గద్య పద్యాలలో రచించాడు. తన కథా కథన చాతుర్యంతో సంభాషణలలో రస పోషణ చేశాడు. సందర్భాన్ని బట్టి రసపోషణ చేసి పాఠకుల హృదయాలను రసానందంతో నింపాడు.

ప్రసన్న కథా కవిత - ప్రసన్నమైన కథతో కూడిన అర్థయుక్తి చమత్కారంతో నిండిన మాటలు కలిగి ఉండటమే ప్రసన్న కథా కవితార్థ యుక్తికి అర్థం.

ప్రసన్న అంటే చదవగానే సులభంగా వెంటనే అర్థం అయ్యేది అని అర్థం. కథ వినగానే మానసిక ఆనందం కలిగి కనుల ముందు ప్రత్యక్షమగునట్లు అనుభూతి చెందే విధంగా రచించడం కథలో కూడుకొనిన ఒక విశేషమైన అర్థాన్ని ప్రకాశించుట అని చెప్పవచ్చు. నన్నయ ఉత్తమ కథకుడు. కథాకథన శిల్పం నందు పండితుడు. సంస్కృత భారతంలోని కథలలో అక్కడక్కడ చిన్న

చిన్న మార్పులను చేసి వాటికి ప్రసన్నత చేకూర్చాడు. కథల అన్యోన్య సంబంధం నన్నయ కథన దక్షతలో ఒకటి.

బ్రహ్మ లోకంలో సభ జరుగుతుంది. సభలో మునులు, దేవతలు అందరూ ఉన్నారు. గంగాదేవి స్త్రీ రూపంలో సభకు వెళ్ళింది. ఆ సమయంలో గంగ పై ఎద గాలికి తొలగిపోయింది. సభలో వున్న మహాభిషుడు అనే యువకుడు గంగను చూస్తూ ఉండగా అది గమనించిన బ్రహ్మ కోపించి మహాబిషుని భూలోకంలో జన్మించమని శాపం ఇచ్చాడు. ఈ కథను సంస్కృత మూలం నుండి అనువాదం చేసేప్పుడు నన్నయ చాలా చక్కగా కథను చెప్పి మహాబిషుని శాపం ఇవ్వడం అనేది సరియైన కారణంగా చూపాడు. స్త్రీ రూపంలో బ్రహ్మ సభకు వెళ్ళిన గంగ పై ఎద గాలిచే తొలగినని మూలంలో వుంది.

"ఊరు మూల మేర్పడగ నయ్యువిద వలువ దొలగె ననిలంబు చేత విధూత మగుచు" అని నన్నయ అనువాదం చేశాడు. దీని వల్ల కథకు పుష్టి చేకూరుతుంది. 'ఊరు మూల మేర్పడగా'చూచెనని చెప్పుటచే శాపానికి తగిన అపరాధమయింది. 'దృష్టివాన్' అని సామాన్యంగా ఉండగా తెలుగులో మహాభిషుడు (ఇతడు శంతనుడుగా పుట్టాడు) దాని సాభిలాషుడై చూచాడని నన్నయ తెలిపాడు. మూలముని వలె ప్రమాదవశాన చూడటం కాదు. కావాలని చూచుట. అందుకు దోషము. ఇది నన్నయ కథాకథన దక్షతకు నిదర్శనం. కథకు ఆయువు పట్టు అయిన విషయాన్ని ఎక్కడ చెప్పాలో నన్నయకు బాగా తెలుసు. మూలంలో కథా ప్రారంభం లోను. సుందీప సుందుల ఏకీభవాన్ని గురించి

" ఏక రాజ్యానేక గృహానేక శయ్యా సనాశనే' అని

....

అన్యోన్యస్య ప్రియకణ వన్యోన్యస్య ప్రియంవందౌ

.... భవచ్ఛయౌ"

అని వుంది. నన్నయ ఈ విషయాన్ని ముందుగా చెప్పలేదు. సుందీప సుందులు ఇద్దరూ అన్నదమ్ములు. రాక్షసులు పుట్టిన నాటి నుండి అన్ని విషయాలల్లోను అంటే స్నానం, భోజనం, శయనం అన్ని కలిసే చేసేవారు. ఇద్దరూ కలిసే ఒకే సింహాసనంలో కూర్చొని రాజ్య పాలన చేశారు. వారి అన్యోన్యతను చెడగొట్టి సంహరించవలసిందిగా దేవతల ఆజ్ఞతో 'తిలోత్తమ' అను దేవ కాంత వారి మధ్యకు వస్తుంది. ఆమె అంద చందాలకు ఇద్దరూ మురిసి ఒకేసారి ఆమెను కోరుకుంటారు. అందుకు తిలోత్తమ ఇద్దరిలో ఎవరు వీరులో వారినే వివాహమాడతాను అని చెబుతుంది. అప్పటి వరకు కలిసున్న అనదమ్ములు ఒక స్త్రీ కోసం కలహమాడుకుంటారు. ఈ సంగతిని నన్నయ ఒకే పద్యంలో ఇద్దరి అన్యోన్యతను గురించి, కలహాన్ని గురించి చమత్కారంగా చెప్పారు.

"ఘనులయ్యిరువురు నేకా, సనభోజన యాన నిలయ శయన క్రియలం
దనరెడు వారేక స్త్రీ, వినిహిత కాములయిరపుడు విధి నియమమునన్"

అని చెప్పాడు. ఈ విషయం ఇక్కడ చెప్పటం వల్ల కథకు అందం వచ్చింది. పూర్వస్థితి, ప్రస్తుత స్థితి ఒక్కచోట చెప్పటం వల్ల పూర్వం ఎలా వున్నారో చివరకు వారు ఏ విధంగా అయ్యారో ఈ విషయం పాఠకులకు అర్థం అవుతుంది. ఆసన, భజన, శయనాదుల యందు ఏకత్వమును భజించిన వారు స్త్రీ విషయాన కూడ ఏకత్వాన్ని ఇష్టపడ్డారు. అనే చమత్కారం కూడా అక్కడ సిద్ధించింది.

ఇట్లు కథాకథనాన అత్యల్ప విషయములందు కూడ నన్నయ జాగరూకత వహించి అనువదించాడు. కథలో ఏ అంశం ఎక్కడ చెబితే రక్తి కడుతుందో ఏ అంశం విడిచిన రస పాత్రిన్మలన జరుగుతుందో బాగుగా పరిశీలించి తెనిగించి ఉండటంచే నన్నయ కథాకథన దక్షత అడుగడుగున మనకు వ్యక్తమవుతుంది.

3.2.2 అర్థయుక్తి: మూలమున కథా మాత్రంగా అతి సామాన్యంగా ఉన్న విషయానికి ఏదో ఒక విశేషమునో, చమత్కారమునో, అలంకారమునో చేర్చి ఏదో ఒక అర్థాన్ని నిక్షేపించి సొగసుగా చెప్పి తన్మూలమున రస పాత్రోన్మీలనం కాలించుట. దీనిని అర్థయుక్తి అంటారు.

కచ దేవయాని కథ అర్థయుక్తికి మంచి ఉదాహరణ. రాక్షసుల గురువు శుక్రాచార్యుడు. ఆయనకు మృత సంజీవని విద్య తెలుసు. దేవతలకు ఆ విద్య రాదు. ఎలాగైనా ఆవిద్యను నేర్చుకొని రమ్మని దేవతలు కచుని శుక్రుని దగ్గరకు పంపుతారు. కచుడు శుక్రునికి అన్ని సేవలూ చేస్తూ ప్రియమైన శిష్యుడు అవుతాడు. శుక్రుని కూతురు దేవయాని. ఆమె కచుని ఇష్టపడుతుంది. శుక్రుని శిష్యులు శుక్రుడు కచుని పై ఎక్కువ ప్రేమ చూపడంతో అసూయజెంది కచుని చంపి కాల్చి బూడిద చేసి సురాపానంలో కలిపి శుక్రుని చేత తాగిస్తారు. కచుని రాకకై ఎదురు చూసిన దేవయాని శుక్రునితో చెప్పగా శుక్రుడు దివ్య దృష్టితో తన ఉదరమందున్నాడని తెలుసుకొని, సంజీవని విద్యచే బ్రతికించి తన పొట్ట చీల్చుకొని బయటకు వచ్చి తనను బ్రతికించమని కోరతాడు. కచుడు ఆవిధంగా పొట్ట చీల్చుకొని బయటకు వచ్చిన కచుని వర్ణించు సందర్భంలో నన్నయ భారతాన "అతని చేత సంజీవితుండై వెలింగి, దనుజ మంత్రి యుచ్చారణ దక్షుచేత. నఖిహితంబగు శబ్దంబు నట్లపోలె" అని చెప్పాడు. ఇందు మనోహరమైన ఉపమాలంకారం ఉంది. మూలంలో ఇది లేదు. ఇది నన్నయ కవితా పాటవమునకు వైదికాభినివైశానికి చక్కని నిదర్శనం.

పాండవులు అయిదుగురు ద్రౌపది యందు మన్మథ ప్రీతి పొందారని చెప్పునపుడు నన్నయ ఇలా రచించాడు.

అర్జునుడు మత్స్యయంత్రాన్ని ఛేదించిన తర్వాత పాండవులు ద్రౌపదితో కలిసి కుంతి దగ్గరకు వచ్చి భిక్ష తెచ్చామని అనగా కుంతి ఆ భిక్షను అయిదుగురిని పంచుకోమని చెబుతుంది. అప్పుడు పాండవులు అయిదుగురు మన్మథ బారి పడ్డారని నన్నయ

" ఆ లలితాంగి యందు హృదయంబులు దృష్టులు నిల్పి పాండు
భూపాల తనూజ పంచకము పంచ శరాహతి బొందె"

పాండవులు అయిదుగురు కావున వారు మన్మధాహతి పొందారు మన్మథునకు "పంచశర" శబ్దాన్ని ప్రయోగించుట ఎంతో సముచితంగా వుంది. గాంధారీ వివాహ విషయం చెప్పునపుడు "సుబలుడు తలిచిన పని చేయగలడు గాంధారీ తండ్రి ఇష్ట ప్రకారం నడచునది" అను రెండును గుప్తంగా ఉన్న విషయాలు. సుబలుడు ఏ పనైనా తలంచుకుంటే తప్పక నెరవేర్చుతాడు. అందుకు భీష్ముడు సుబలుని (మంత్రి) గాంధారీ తండ్రి దగ్గరకు వివాహం విషయమై పంపుతాడు. సుబలుడు గాంధారీ తండ్రిని, గాంధారిని ధృతరాష్ట్రునికిచ్చి వివాహం చేయడానికి ఒప్పించి వస్తాడు. గాంధారికి ధృతరాష్ట్రుడంటే అంగీకారమైన తండ్రి ఇష్టం కొరకై వేచి చూసింది. నన్నయ ఈ విషయాలను గుప్త పరచి "ఆరాజునకు గాంధారీ నిచ్చి" అని చెప్పడంలో ఎంతో అర్థ యుక్తిని చూపించాడు.

ఋషుల కథలు చెప్పునపుడు ఋషుల త్రికాల పరిజ్ఞానాన్ని బట్టి నన్నయ అర్థ యుక్తిని తెల్పాడు. వైదిక కథలలో ఖగోళశాస్త్ర విషయాలను శబ్ధశాస్త్ర విషయాలను, యాజ్ఞిక కర్మ విషయాలను నిగూఢంగా చొప్పించి నన్నయ అర్థ యుక్తిని కలిగించాడు.

3.2.3 అక్షర రమ్యత: ఈ గుణము శబ్దానికి సంబంధించింది. శ్రవణేంద్రియము ద్వారా గ్రహించేది. నన్నయ రచనలో ఎక్కడా తడబాటు గాని, తొందర పాటు గాని లేకుండా సమాస విక్షేపాలతో సాగిపోతూ వుంటుంది. ప్రసన్న కథా కవితార్థ యుక్తిలో అర్థసిద్ధిని, అక్షర రమ్యతలో శబ్దసిద్ధిని సాధించాడు. శబ్దాలంకారాలు నిండుగా ఉండే కవిత్వం అక్షరాల వల్ల పుట్టిన రమ్యత అక్షర రమ్యత. ఈ గుణం వల్ల నన్నయ కవిత్వం వినడానికి, చదవడానికి మధురంగా ఉండటమే కాక పద్యాలు ధారాళమైన నడవడికతో నడిచాయి. ఇవి పండితులనే కాక పామరులను కూడా అలరించాయి.

3.2.4 నన్నయ చేసిన నాగస్తుతి: ఉదంకుడు గురుపత్నికి పీష్య మహారాజు భార్య యొక్క కుండలాలను తెచ్చుటకై ప్రయత్నం చేయు సమయాన నాగ లోకం వెళ్ళవలసి వస్తుంది. నాగ లోకంలో ఉదంకుడు చేసిన ఈ నాగస్తుతిలో

" బహువన పాద పాబ్ధికుల పర్వత పూర్ణ సరస్సరస్వతీ
సహిత మహా మహీభర మజస్ర సహస్ర ఫణాళిదాల్చి దు
స్సహతర మూర్తికిన్ జలధి శాయికిఁబాయక శయ్య మైనయ
య్యహిపతి దుష్కృతాంతకుడు నంతుఁడు మాకు బ్రసన్నుఁడయ్యెడున్"

"సరస్సరస్వతీ సహిత - దుస్సహతర అని 'స' వర్ణమును పలుమార్లు ఆవృత్తి చేయడం వల్ల పాముల బుస్సుయను ధ్వని వినిపిస్తుంది." "పాయక శయ్యయైన యయ్యహిపతి" అనడంలో 'య' కార సకృదావత్తి వలన అనంత శయ్యా మార్ధవం సూచింపబడింది.

3.2.5 సముద్ర వర్ణన: ఎత్తైన కెరటాలలో ఉవ్వెత్తున చరించు సముద్రాన్ని

" వివిధోత్తుంగ తరంగ ఘట్టిత చలిద్వేలా వనైలావలీ
లవలీలుంగ లవంగ సంగత లతా లాస్యంబు వీక్షించు చున్"

అని వర్ణించాడు. కెరటం మిక్కిలి ఎత్తుగా లేచి మెల్లగ నించుక సాగి ఒడ్డుకు కొట్టుకొని జల జల మని ధ్వనిని చేస్తుంది. ఇది అంతా ఒకే సమాసంలో నిక్షిప్తం చేయబడింది. 'వివిధోత్తుంగ' అనడంలో కెరటం యొక్క ఔన్నత్యం 'తరంగ' అనుటలో కొద్దిగ సాగుట, 'ఘట్టన' అనుటచే ఒడ్డునకు కొట్టుకోవడం, 'చలద్వేలా........వీక్షించుచున్' అను పాదంలో 'ల' కార వుండటం వల్ల దాని జల జల ధ్వని చక్కగా సూచింపబడింది.

"కురు వృద్ధుల్ గురు వృద్ధ బాంధవులనే కుల్ సూచు చుండన్ మదో
ద్ధరుడై ద్రౌపది నిట్లు సేసిన ఖలున్ దుశ్శాసనునన్‌లోక భీ
కర వీలన్ వధియించి తద్విపుల వక్షశ్శైల రక్తాఘుని
ర్ఝర ముర్వీపతి సూచు చుండ నని నాస్వాదించు నుగ్రా కృతిన్"

ఇందున్న ద్విత్వధకారముచే భావి కాలంలో జరుగబోవు యుద్ధంలో భీముడు దుశ్శాసనుని ఏ విధంగా వధించి అతని వక్షాన్ని చీల్చి రక్తాన్ని ఎట్లా ఆస్వాదిస్తాడో ఇందు నన్నయ వర్ణించాడు. ఇందు అపారమైన పాండిత్యం వుంది. సునిశితమైన పరిశీలన శృతి, లయ, జ్ఞానం కల నన్నయకు అక్షర రమ్యత అనే గుణం అలవోకగా అలవడింది.

3.2.6 రస పోషణ: నన్నయ భారతంలో రసములన్ని అంగ రూపంలోను, అంగిరూపంలోను పోషింపబడ్డాయి. భారతం బహుళ కథాభూష్టం. ఏ భావాన్ని ఎక్కువ లేక తక్కువ చేసి చెప్పక రసాన్ని పోషిస్తూ సాగిపోవాలి. నన్నయ రసపరిపోషణమున శబ్ద ప్రయోగ సామర్థ్యంలో రసమును పోషించుట అను ఒక క్రొత్త మార్గాన్ని అవలంబించాడు.

పాండురాజు మాద్రిల శృంగార సమయంలో వసంత ఋతువును చక్కగా వర్ణించాడు.

పాండురాజు భార్యతో కలిసిన మరణిస్తాడు అని ఒక ముని శాపం వుంది. ఆ భయంతోను పాండు రాజు తన భార్యలైన కుంతి, మాద్రిలతో కలిసి బ్రహ్మచర్య జీవితాన్ని గడుపుతుంటాడు. అయినా ఒకసారి పాండురాజు వసంత ఋతువులో మాద్రి అందాన్ని చూసి శృంగార భావనకు గురి అవుతాడు. ఈ విషయాన్ని నన్నయ రసస్ఫోరకంగా వర్ణించాడు.

'కమ్మని లతాంతములకు మ్మొనసివచ్చు మధుపమ్ముల సుగీత వినిదమ్ము'
చారు సువర్ణహాసి నవచంపక భూషము సింధువార - ముక్తారమణీయయున్
వకుళా దామవతం సయునై న, మాద్రిని అపూర్వ శృంగార విలాసవీల యొసగం

పాండురాజు ముందుంచాడు. ఇవి నన్నయ శృంగార రస నిర్వహణ సామర్థ్యానికి నిదర్శనం.

అలాగే నలోపాఖ్యానంలో నలి దమయంతుల కథ చెప్పునపుడు నలుడు జూదంలో సర్వం కోల్పోయి అడవుల పాలవుతాడు. వాసుకి అనే పాము కాటు వల్ల తన రూపాన్ని కోల్పోయి అంద వికారంగా వుంటాడు. అడవిలో దమయంతిని వదిలి దూరంగా వెళ్ళి మరొక రాజు కొలువులో బాహుకుడు అనే పేరుతో వంటల వాడిగా చేరతాడు. అప్పుడు దమయంతిని తలంచుకొని దుఃఖిస్తాడు. ఆ సందర్భంలో 'ఇభరాజగమన' 'అద్భురు కుచ భార' అను సంబోధనలచే శృంగారాన్ని నన్నయ ధ్వనింప చేశాడు.

రసం వలనే రసాభాసం కూడా కావ్యంలో వర్ణనీయమే. కచదేవ యానుల శృంగారం. ఊర్వశీ - అర్జునుల శృంగారం శృంగార రసాభాసానికి ఉదాహరణలు. నన్నయ ఈ రసాభాస ఘట్టాలను కూడా రమణీయంగా వర్ణించాడు.

3.2.7 ఉభయ వాక్ ప్రౌఢి: "భాషించు నన్నయ భట్టు మార్గంబున ఉభయ వాక్ ప్రౌఢి ఒక్కొక్కమాటు" అని శ్రీనాధుడు కాశీఖండ పీఠికలో నన్నయ ఉభయ వాక్ ప్రౌఢిని ప్రశంసించాడు. రసానుగుణంగా ఉభయ వాక్కులను ప్రయోగించుట, లలిత సంస్కృత పద ప్రయోగం తెలుగు పద ప్రయోగాలను కలిపి ప్రయోగించడమే ఉభయ వాక్ ప్రౌఢి. నన్నయ శైలికి వచ్చిన గాంభీర్యమంతా బహుళ సంస్కృత పద ప్రయోగం చేయడం వలననే.

శకుంతలోపాఖ్యానంలో దుష్యందుడు కణ్యుని ఆశ్రమంలో వున్న శకుంతలను గాంధర్వ వివాహం చేసుకొని ఆమెను వదిలి తన రాజ్యానికి తిరిగి వెళతాడు. శకుంతల కుమారుని కని, కణ్యుని ఆ దేశంతో దుష్యంతుని కడకు రాగా దుష్యంతుడు ఆమె ఎవరో తెలియదని, కుమారుడు తన కొడుకు కాదని, ఎక్కడి నుండి వచ్చావో అక్కడకు వెళ్ళమని తిరస్కరిస్తాడు. అపుడు శకుంతల దుఃఖంతో తనలో తాను అనుకున్న సందర్భంలో నన్నయ

"తడయక పుట్టిన నాఁడ తల్లిచెఁదండ్రిచే విడువఁ
బడితి నిప్పుడు పతి చేతను విడువఁబడియెద నొక్క
నుడువులు వేయు నింకేల యిప్పాటి నోములు దొల్లి
కడఁగి నీఁచితిని గాకేమి యనచును గందె డెందమున"

అని వర్ణించాడు. ఇందు ఒక్క 'పతి' శబ్దము తప్ప తక్కిన వన్ని తెలుగు పదాలే. శకుంతల ఆవేదనను తెలుగు పదాలలో కరుణ రసాత్మకంగా దేశీయ ఛందస్సు అయిన మధ్యాక్కరలో రచించడం విశేషం.

3.2.8 శైలి: శైలి అనే శబ్దం సంస్కృతం 'స్టైల్' అనే ఆంగ్ల శబ్దానికి వికృతి అని ఒక అభిప్రాయం వుంది. కవుల శైలి పద్య రచనకు సంబంధించింది. నన్నయది ఆఖ్యాన శైలి. కవితాసై కథను చెప్పుట అఖ్యాన పద్ధతి. పాత్రల సంభాషణము ద్వారా కథను విస్తరింపచేయుట నాటకీయ పద్ధతి. వినతా కద్రువలు కశ్యపుని భార్యలు. ఒకసారి సముద్ర తీరానికి విహారానికై వచ్చి దూరాన ఉన్న తెల్లని అశ్వాన్ని చూచి మాట్లాడుకుంటారు. ఆ సందర్భంలో

వినుత - అయ్యశ్వంబు డాసి చూతము రమ్మ (అనిన)
కద్రువ - ఇప్పుడు ప్రొద్దులేదు రేపకడు చూతము.

అలాగే శకుంతలోపాఖ్యానంలో దుష్యంతుడు కణ్వుని ఆశ్రమంలో శకుంతలను చూసి తనను వివాహం చేసుకొమ్మని అందునా గాంధర్వం క్షత్రియులకు తగినదని చెబుతాడు. అపుడు శకుంతల తన తండ్రి ఆజ్ఞతో వివాహం చేసుకొమ్మని చెబుతుంది, అప్పటి సంభాషణ నాటకీయ శైలిలో వుంది.

దుష్యంతుడు - ఈ ముని పల్లె యుండుట యేలి .... గాంధర్వ విధి వివాహ మాడుట వినవే.
శకుంతల - జనకులు సనుదెంతురు వారు వచ్చి నీకిచ్చిరేని పాణి గ్రహణము సేయుము నన్నున్

నన్నయది కర్ణ పేయమైన శైలి. పద్యము వినగాను పాఠకుని చెవికి ఇంపు నింపి హాయి కలిగిస్తుంది.

3.2.9 నానారు చిరార్థ సూక్తి నిధిత్వం: 'సూక్తి' అంటే రుచిరమైన చమత్కారముతో కూడిన కూర్పు. 'సూక్తి' అంటే మంచి మాట అని సామాన్యమైన అర్థం. ఈ చమత్కారం పదం, పదబంధం, సమాసం, కారకం, వాక్యాలలో బహు విధాలుగా వున్నాయి. సుభాషితాలు, సామెతలు, సమాసోక్తి, వ్యాఖ్యోక్తి మొదలైనవి అలంకారాలన్ని కలిపి సూక్తులే. నన్నయ రచనలో (సు+ఉక్తి) మృదు మధురములైన అర్థ యుక్తు లెన్నో ఉన్నాయి. నన్నయ సూక్తులన్నింటికి ఒక ప్రత్యేకత ఉంది. కథలో ఒక నీతి గాని, ధర్మాన్ని కానీ బోధింప వలసి వచ్చినపుడు నన్నయ దానిని ఒక ప్రత్యేక పద్యంలో చెప్పేవాడు. శంకులోపాఖ్యానంలో ప్రసిద్ధమైన రత్నాల్లాంటి సూక్తులు ఎన్నో ఉన్నాయి.

కణ్వుడు శకుంతలతో వివాహిత స్త్రీల గురించి చెప్పిన సూక్తి

"పతుల కడన యునికి ధర్మువు" భర్తల దగ్గరే భార్యలకు స్థానం ధర్మం. మూర్ఖుని గురించి "ఎఱిగి ఎఱుగ నొల్లని కఱటిం దెలుపంగ కమల గర్భుని వశమె" తెలిసి తెలియని మూర్ఖులకు తెలియ చెప్పడం బ్రహ్మకు కూడా సాధ్యము కాదు.

సత్య వాక్యము మంచిది అని చెప్పు సందర్భంలో "సుత శతంబు కంటె నొక సూనృత వాక్యము మేలు" నూరుగురు కొడుకుల కంటె ఒక్క సత్య వాక్యం మేలు అని చెప్పాడు. "ఎల్ల ధర్మంబుల కెల్ల పెద్ద యండ్రు సద్యము" అన్ని ధర్మాల కంటె సత్యము పెద్దది, ముఖ్యమైనది.

3.2.10 లౌకిక నీతి - ప్రభోదకాలు: ఒక సారి పరీక్షిత్తు మహారాజు వేటకు వెళ్ళి అలసిపోయి శమీకుడను ముని ఆశ్రమానికి వచ్చి దాహానికి నీరు ఇమ్మని అడుగుతాడు. తపస్సులో వున్న శమీకుడు జవాబు ఇవ్వకపోవడంతో కోపించిన పరీక్షిత్తు చచ్చిన పామును శమీకుని మెడలో వేసి రాజ్యానికి వెళతాడు. కొంత సేపటికి శమీకుని కొడుకు శృంగి వచ్చి తన తండ్రి మెడలో వున్న చచ్చిన పామును చూచి కోపించి వేసిన వానికి వారం రోజుల లోపల పాము కాటుతో మరణిస్తాడు అని శాపం ఇస్తాడు. శమీకుడు దివ్య దృష్టితో జరిగినది తెలుసుకొని శృంగితో

" క్షమ లేని తపసి తనమును, బ్రమత్తు సంపదయు ధర్మ బాహ్య ప్రభు రాజ్య
ము భిన్న కుంభమున తీ, యము లట్టుల యధ్రువంబులగునవి యెల్లన్"

క్రోధము వల్ల వచ్చే అనర్థాన్ని తెలియచెప్పునీతి ఇది. క్షమా గుణ రహితమైన తపసి తపము, ప్రమత్తుని సంపద, ధర్మబాహ్యుడైన రాజు రాజ్యము చిల్లు కుండలోని నీరు వలె నిలువదని దీని భావం.

'క్షమ లేని తపసి తనము' అన్నది ఒక్కటే కథకు సంబంధించింది. దానితోపాటు ప్రమత్త సంపద, అధర్మ ప్రభు రాజ్యం అను మరి రెండు కలిపి వానికి మూలంలో కాని ఒక ఉపమానం చూరించాడు నన్నయ. ఇది అన్ని కాలాల్లోను, అన్ని సమయాల్లోను ఉపయోగపడే లౌకికపరమైన ధర్మాన్ని బోధించు నీతి.

3.2.11 రాజనీతి ప్రభోదకాలు: రాజనీతి భోదకాలైన సూక్తులు భారతంలో ఎన్నో వున్నాయి. సౌబిలుని మంత్రియగు కణికుడను వాడు దుర్యోధనునకు రాజ నీతి ఉపదేశించిన సందర్భములో పద్యాలు మూలంలో లేవు.

"జనపాలుడు మృదు కర్మంబున నైనను గ్రూర కర్మము నైనను నే
ర్పున నుద్ధరించునది ద న్ననపాయతఁబొంది చేయునది ధర్మంబుల్"

రాజు అయిన వాడు మృదువుగా నైన, కఠినముగా నైన, అవసరమైనపుడు తగిన విధంగా ప్రవర్తించి కార్యమును సాధించాలి అదే రాజ ధర్మం అని నీతిని తెలియచేశాడు.

ఆధ్యాత్మిక ధర్మ ప్రభోదకాలు: పాండురాజు మరణించినపుడు తల్లి అయిన సత్యవతితో వ్యాసుడు ఆమెను ఓదార్చుచూ ఏకాంతంలో పల్కిన పల్కులు

'మతి దలపగఁ సంసారం బతి చంచల మెండ మావు లట్టుల.'
.... గతకాలము మేలు వచ్చు కాలం కంటెన్'

సంసారము అతి చంచలమైనది. సంపదలు శాశ్వతములు కావు అని వేదాంత జ్ఞానాన్ని నన్నయ తెలియజేశారు. "గత కాలము మేలు వచ్చు కాలం కంటెన్" 'రాబోయే కాలం కంటె జరిగిపోయిన రోజులు మంచివి.' అనే భావన అందరూ నమ్ముతారు. ఇది కలికాలం ప్రజల నోళ్ళలో నిలిచిపోయిన సూక్తి.

3.2.12 లోకజ్ఞత: నన్నయ లోకజ్ఞుడు కావుననే లోకజ్ఞానం కలిగిన సూక్తులు ఎన్నో తెలియ చెప్పాడు.

దాశరాజు కూతురు సత్యవతి. గంగలో పడవను నడుపుతూ జీవనం సాగిస్తూ ఉంటుంది. ఒకనాడు పరాశరుడను ముని పడవలో ఎక్కి సత్యవతి అంద చందాలు చూచి కామ పరవశుడయ్యాడు ఆ సందర్భంలో

'ఎంత శాంతులయ్యు నెంత జితేంద్రియులయ్యుఁగడు వివక్తమయిన చోట
సతుల గిష్టిఁజిత్త చలన మొందుదు రెండు గాము శక్తి వోర్వఁగలరె జనులు'

అని వర్ణించగా ఎంతటి మహర్షులయిన ఏకాంతంలో స్త్రీ కనబడినపుడు మనసు గతి తప్పుతుంది. మన్మథుని శక్తిని ఓర్చుకొనుట జనులకు సాధ్యము కాదని ఇందలి భావం. ఈ సూక్తి మూల మందు లేదు. నన్నయ కల్పన.

యయాతి మహారాజు ముసలివాడైన తరువాత మరల యవ్వనం పొందాలి అనే కోర్కె కలిగింది. తన కుమారులకు తన ముసలితనం తీసుకొని వారి యవ్వనాన్ని ఇవ్వమని కోరాడు. అందుకు కుమారులు అంగీకరించలేదు.

" నరలు గల కామునైనను దరుణులు రాయుదురు
.... నభీష్ట భోగభాహ్యుడకాఁడే."

అని కొడుకులు నిరసించారు. ఎంతటి అందగాడైన తల నెరిసినచో వానిని ఏ స్త్రీ అంగీకరించదు. కుబేరుడయిన ముసలి తనమున్నచో భోగభాగ్యాలు ఎలా అనుభవించగలడు. మూలములో కొడుకులీ విధముగా అన్నట్లు లేదు.

యయాతి మహారాజు వృషపర్వుడు అనే రాక్షస రాజు కూతురు శర్మిష్టను, రాక్షస గురువగు శుక్రుని కూతురు దేవయానిని వివాహమాడాడు. శర్మిష్టకు శయన సుఖం కలిగించనని శుక్రునికి మాట ఇచ్చాడు. కాని శర్మిష్ట తనకోరిక తీర్చమని యయాతిని అడుగగా అతడు మాట తప్పునట్లు అవుతుందని భయపడ్డాడు. అప్పుడు శర్మిష్ట బొంకను తప్పులేని సమయాలను యయాతికి వివరించింది. అప్పుడు

"చను బొంకగ ఁబ్రాణాత్యయమున సర్వధనాపహరణమున వథ గావ
చ్చిన విప్రార్థమున వధూ జన సంగమమున వివాహ సమయమునందున్"

మూలంలో 'నర్మ యుక్తమని' ఉన్నచోట అనువాదంలో వధగా వచ్చిన విప్రార్థమున అని నన్నయ మార్చాడు. ఇది అతని బ్రాహ్మణ భక్తికి శాస్త్రి వైదుష్యానికి ఒక మచ్చు తునక.

కొన్ని చోట్ల మూలంలో బీజ ప్రాయంగా వున్న భాగాలను గ్రహించి నన్నయ సూక్తిగా పెంచాడు. నీతి ధర్మాలకు నిలయమైన సూక్తులను కథా సందర్భంలో కూడిన పద్యాలలో కాక ప్రత్యేక పద్యాలలో వ్రాశాడు. ఈ విధంగా రుచిరార్థ సూక్తులను ఎన్నింటినో నన్నయ తన భారతంలో ఉపయోగించాడు.

నన్నయ రచన శైలి 'అనువాద పద్ధతి' వర్ణనలు ఛందస్సులు తరువాతి కవులకు ఆదర్శం అయ్యాయి. అందుకు నన్నయకు పూర్వం కవిత ఉన్నా, కవిత్వం ఉన్నా అతడే తెలుగులో మహాకవిగా కీర్తిని సంపాదించుకున్నాడు. తెలుగు కవిత్వానికి అతడు ఆద్యుడయ్యాడు. మార్కండేయ పురాణ కర్త మారన నన్నయను ఆంధ్ర కవితా గురుడు అని స్తుతించాడు. రాజ రాజు భూషణుడు 'మణిమన్ వాగాను శాసనుడు సృజియింప' అని తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచానికి సృష్టి కర్తగా కీర్తించాడు.

3.3 నన్నయ ఇతర కావ్యాలు:

3.3.1 ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి: ఇది తెలుగు భాషకు సంస్కృత శ్లోకాలలో వ్రాసిన వ్యాకరణం. దీనిని రచించటం వలన నన్నయకు 'విపుల శబ్ద శాసనుడు' అనే బిరుదు వచ్చింది. ఎలకూచి బాల సరస్వతి దీనికి తెలుగు వివరణ వ్రాశాడు. ఆహోబల పండితుడు దీనికి వ్యాఖ్యానం వ్రాశారు. తెనుగునకు వ్యాకరణం వ్రాసిన పూర్వ లాక్షణికులైన కేతన, విన్నకోట పెద్దన మొదలైన వారు దీనిని నన్నయ రచించినట్లు చెప్పలేదు. ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి రచింపక పోయినను నన్నయకు గల శబ్దాను శాసన బిరుదు సార్థకమవుతుంది.

3.3.2 చాముండికా విలాసం: చాముండికా విలాసమునకే 'చౌడేశ్వరి' విలాసమని నామాంతరం. ఇది మూడు అశ్వాసాల గ్రంథం. సుమారు 120 పద్యాలున్నాయి. మూడవ ఆశ్వాసము నందలి గద్యలు ఒకే రకంగా లేవు. మొదటి అశ్వాసంలో నంద వరీక

బ్రాహ్మణుల గురించి రెండు మూడు ఆశ్వాసాల్లో దేవాంగ కులంలోని ఒక శాఖను గురించి తెలుపు కథలు ఇందున్నాయి.

ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి, చాముండికా విలాసము, ఇంద్ర విజయము లక్షణ సారము మొదలైనవి నన్నయ కృతులు కావు. నందంపూడి శాసనం తప్ప భారతేతరమగు నన్నయ రచన ఏదీ లభింప లేదు.

3.4 నన్నయ సమకాలికులు:

1. నారాయణ భట్టు మల్లియ రేచన, వేముల వాడ భీమ కవి, అధర్వణా చార్యుడు, పావులూరి మల్లన

3.4.1 నారాయణ భట్టు: నారాయణ భట్టు వాఙ్మయ దురంధరుడు. నన్నయకు సమకాలికుడు. సంస్కృత, కర్ణాటక, ప్రాకృత, పైశాచిక ఆంధ్ర భాషలలో కవిశేఖరుడు. 'కవీభ వజ్రాంకుడు' అను బిరుదు కలవాడు. రాజ రాజ నరేంద్రుడు 'కోరమిల్లి' అగ్రహారాన్ని నారాయణ భట్టుకు దానంగా ఇవ్వగా ఆ దాన శాసనాన్ని నన్నయ రచించాడు. నారాయణ భట్టు నన్నయకు భారతాను వాదంలో తోడ్పడుటచే "సాయక పాక శాసనునికి భారత ఘోర రణంబు నందు నారాయణు నట్లు" అని కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా నన్నయనారాయణభట్టును శుతించాడు. నన్నయ నారాయణ భట్టు కలిసి జంట కవిత్వం చెప్పి వుంటారని అందుకే "తోడై నిర్వహింపన్" అని నన్నయ పేర్కొన్నాడని కొందరు భావించారు. కన్నడ మార్గ పద్ధతులను గురించి సూచనలు ఇచ్చుటలోను, సంస్కృత భారత ప్రతి నిర్ణయించడం, విద్వత్ సభలందు కలిగిన భాషా వివాదానికి పరిష్కారంసూచించడం మొదలైన విషయాలందు నారాయణ భట్టు నన్నయకు తోడ్పడి వుండవచ్చు. అంతే కాని నారాయణ భట్టు వ్రాశాడనుట మాత్రం సమంజసం కాదు. నారాయణ భట్టు చేసిన సహాయాన్ని స్మరించుట కేవలం నన్నయ విశాల హృదయాన్ని వ్యక్త పరుస్తున్నది.

3.4.2 మల్లియరేచన: తెలుగున మొట్ట మొదటి ఛందో లక్షణ గ్రంథము కవిజనాశ్రయము. దీనిని మల్లియరేచన రచించాడు. ఈయన వైశ్యుడు. జైనమతస్థుడు. 'కవిజనాశ్రయుడు', 'శ్రావకా భరణుడు' అనేవి ఇతని బిరుదాలు. కవిజనాశ్రయంలో ఛందశాస్త్రానికి చెందినవే కాక వ్యాకరణానికి కూడా చెందిన దోషాలు ఇందు కూర్చబడ్డాయి. ఇంకా " సంజ్ఞాధి కారం, వృత్తాధికారం, జాత్యాధి కారం, షట్ప్రత్యయాధికారం, దోషాధికారం అని అయిదు భాగాలున్నాయి. దషాది కారంలో వ్యాకరణానికి చెందిన దోషాలు కూర్చబడ్డాయి. కవిజనాశ్రయంలో చాల చోట్ల రేచన తన పేరు చెప్పుకోవడం వల్ల అతని పేరు మీదనే నేటికి నిలిచి వుంది.

3.4.3 వేములవాడ భీమ కవి: "వచియింతు వేముల వాడ భీమన భంగి నుద్దండ లీల ఒక్కొక్క మాటు" అని శ్రీనాథునిచే ప్రశంస పొందిన వేముల వాడ భీమ కవి నన్నయ కాలం నాటి వాడని పెక్కు మంది అభిప్రాయం. శ్రీనాథుడు కాశీ ఖండంలో నన్నయ, తిక్కన కంటె ప్రథమంగా పేర్కొని స్తుతించుటను బట్టి నన్నయ కంటె పూర్వీకుడని మరి కొందరు భావించారు. 'శత కంధర రామాయణం రాఘవ పాండవీయం నృసింహ పురాణం బసవ పురాణం, సుమతీ శతకం, హర విలాసం మొదలయిన గ్రంథాలను రచించినట్లు లోకంలో వాడుక. భీమ కవి చెప్పినవని ప్రచారం పొందిన చాటు పద్యాలు లోకంలో అనేకం వున్నాయి. భీమ కవి రాజా కళింగ గంగును సందర్శించినట్లు అతడు చెప్పిన చాటు పద్యాలను బట్టి తెలుస్తుంది. భీమ కవి చెప్పిన చాటు పద్యములోని చారిత్రక పురుషుల కాలాన్ని బట్టి అతడు క్రీ.శ. 11వ శతాబ్ది చివరి పాదమునో 12వ శతాబ్ది ప్రథమ పాదమునో జీవించి ఉండవచ్చని చెప్పవచ్చు. కవిజనాశ్రయము భీమన కృతమని కొందరు రచన అని మరి కొందరి అభిప్రాయం. భీమ కవి గ్రంథాలు లభ్యం కాకున్న చాటువులను శ్రీనాధ, సూరనల ప్రశంసలను బట్టి వేముల వాడ భీమ కవికి తెలుగు సాహిత్యం సుస్థిరమయిన యశస్సు కలిగింది.

3.4.4 పావులూరి మల్లన: పావులూరి మల్లన కమ్మనాటి లోని పావులూరికి కరణము. ఇతనికి రాజ రాజ నరేంద్రుడు 'నరఖండవాడ' అనే అగ్రహారాన్ని దానంగా ఇచ్చినట్లు వీరేశలింగం పంతులు గారు 'ఆంధ్ర కవుల చరిత్రలో' వ్రాశారు. సంస్కృతంలో మహా వీరాచార్యులు రచించిన సార సంగ్రహ గణితమును పావులూరి మల్లన తెలుగులోకి అనువదించాడు. దీనికి పావులూరి మల్లన గణితం అని పేరు. దశ విధ గణితాలలో మొదటిది అయిన భిన్న ప్రకీర్ణమును మాత్రమే మల్లన అనువాదం చేశాడు. శాస్త్రీయ

గ్రంథంలో దీనికి చాల ప్రచారం వుంది. సార సంగ్రహ గణితము మంగళాచరణమును శ్రీ.తో. ప్రారంభించుటయే గాక ద్వితీయాధ్యాయ ప్రారంభం కూడా సంస్కృత శ్లోకంలో రచించాడు. మల్లన గణిత శాస్త్రం ఆంధ్ర జైన వాఙ్మయానికి సంబంధించినదని నిడుదవోలు వెంకటరావు తెలుగు కవుల చరిత్రలో చెప్పారు. కానీ పావులూరి గణితానికి, జైన వాఙ్మయానికి ఎట్టి సంబంధం వున్నట్లు కనబడదు. ఈ గణితంలో ఆనాటి కొలమానం, నాణెపు విలువలు, కొన్ని సాంఘిక విషయాలు వుండటం వల్ల చరిత్ర విద్యార్థులకు పనికి వచ్చే మంచి పుస్తకం.

3.4.5 అధర్వణా చార్యుడు: నన్నయకు సమకాలికుడు అధర్వణాచార్యుడు. ఆది పర్వము నుండి కాక విరాట పర్వంనుండి భారతాన్ని రచించటం వల్ల నన్నయ తరువాత వాడని అంటారు. ఈయన పద్యాలు సంస్కృత భూయిష్టమైనవి, ప్రౌఢమయినవి. ఈయన కవి మాత్రమే కాదు. లాక్షణికుడు కూడా " కారికావళి అనెడి వికృత వివేకం" త్రిలింగ శబ్దాను శాసనం, అధర్వణ ఛందస్సు అను మూడు లక్షణ గ్రంథాలు ఈయన పేరుతో వ్యాప్తిలో ఉన్నాయి. అధర్వణ ఛందస్సులోని మరొక పద్యాన్ని బట్టి 28 యతి భేదాలను పేర్కొన్నట్లు తెలుస్తుంది. ఈయన నన్నయ సమకాలికుడు కాదని కొన్ని వాదాలు ఉన్నవి. తిక్కనకు సమకాలికుడు కొంచెం పూర్వమో అయి వుంటాడు.

3.5 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. నన్నయ భారతాంధ్రీకరణ విధానాన్ని వివరించండి.
2. నన్నయ కవితా శైలిని తెలియ జేయండి.
3. నన్నయ సమకాలికులను తెలియ జేయండి.
4. నన్నయ ఇతర రచననలను వివరించండి.

3.6 ఆధార గ్రంథాలు:

తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష - డా॥. జి. నాగయ్య
నన్నయ వ్యాస పరిష్కారము - డా॥. జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయ రావు
ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర - పింగళి లక్ష్మీ కాంతము
మహా భారతము మానవ స్వభావ చిత్రణము - అప్పజోడు వెంకట సుబ్బయ్య
సంస్కృతాంధ్ర భారత భాగవతములు సదృశ్య విషయ పరిష్కార వివేచన - పప్పువేణు గోపాల రావు
నన్నయ తీర్చిన శకుంతల - డా॥ బండారు జ్యోతి స్వరూప రాణి

డా॥. బండారు జ్యోతి స్వరూప రాణి

పాఠం - 4

శివ కవి యుగం

4.0 ఉద్దేశ్యం:

శివ కవుల గురించి, వారి కవితా విశేషాల గురించి, శివ కవి యుగం లక్షణాల గురించి వివరించటం ఈ పాఠం ఉద్దేశ్యం.

4.1 పరిచయం:

తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో నన్నయ, తిక్కన మధ్యకాలాన్ని శివ కవి యుగమని చారిత్రకులు నిర్ధారించారు. నన్నయ వైదిక మత ధర్మాన్ని, ఆర్ష విజ్ఞానాన్ని ఆనాటికి పునరుద్ధరించే ప్రయత్నమే భారతాంధ్రీకరణ. జైన, బౌద్ధ మతాల వల్ల వైదిక మతం క్షీణించి పోయే దశలో నన్నయ భారతం చిరుదీపమయింది. అనంతరం శైవం విజృంభించింది. దీనికి కొంత చారిత్రక చరిత్ర ఉంది.

రాజరాజ నరేంద్రుని కుమారుడు రాజేంద్ర చోళుడు (1063 - 1112) కులోత్తుంగ చోళుడనే బిరుదు నామంతో వేంగీ చాళుక్య, చోళ రాజ్యాలకు అధిపతిగా ఉన్నాడు. రాజమహేంద్ర వరము నుండి రాజ్యాన్ని తన తల్లి పుట్టిల్లయిన తమిళ దేశానికి మార్చాడు. అందువల్ల రాజ ప్రతినిధులతో రాజ్యం పాలింపబడింది. అందువల్ల తమిళ ప్రాబల్యం పెరిగి తెలుగు సాహిత్యానికి కాస్త అవరోధం ఏర్పడింది. రాజ ప్రతినిధులతో కుమ్మక్కయిన ద్రావిడ బ్రాహ్మణులు వేంగీ దేశంలో ఉన్నతోద్యోగాలను, అగ్రహారాలను రాయించుకున్నారు. దీనికి తోడు వేంగిని పాలించిన విక్రమ చోళుని అశ్రద్ధ వల్ల ఆ ప్రాంతం పశ్చిమ చాళుక్యుల వశమయింది. పశ్చిమ చాళుక్యుల ప్రతినిధులు వెలనాటి చోళులు. వీరు గుంటూరు మండలం లోని చందవోలు (చందోలు) నుండి తెలుగు దేశాన్ని పరిపాలించారు. వీరి సామంతరాజుల పరస్పర అసూయా ద్వేషాం వల్ల తెలుగు దేశం వెలనాడు - పలనాడు - పాకనాడు - కమ్మనాడు మొదలయిన మండలాలుగా విభక్తమయింది. దీనికి తోడు అప్పటికి ఉన్న బ్రాహ్మణ పండితుల్లోని శైవ - వైష్ణవ భేదాలు పరస్పర వైషమ్యాలకు, విరుద్ధ సంఘటనలకు, కల్లోలాలకు దారి తీసింది. ఇది రాజకీయ సంక్షోభానికి నాంది అయింది. క్రీ.శ. 1181 - 1182 మధ్య కాలంలో జరిగిన పల్నాటి యుద్ధం మరింత కక్షలు కార్పణ్యాలకు వర్గ విభేదాలకు మార్గమయింది. అందువల్ల అదే కాలంలో మల్లికార్జున పండితుడు, పాల్కురికి సోమన తదితరులు శైవ మత ప్రాధాన్యమైన గ్రంథ రచనకు, మత విస్తృత ప్రచారానికి కృషి చేశారు.

శైవ మతం భక్తి ప్రధానం. శైవుల్లో గురువు, దైవం, తల్లి, తండ్రి సర్వం శివుడే. శివ దీక్షను ఏ గురువయినా ఈయవచ్చు. కుల, మత, వర్గ భేదం లేదు. గురువు హస్తం శిష్యుని మస్తకం తాకినట్లయితే ఆనాటి నుంచి శివ దీక్ష పొందిన శిష్యుడు శివ భక్తుడయి దీక్షా దక్షుడవుతాడు. శైవంలో పాశుపతులు, కాపాలికులు, కాలాముఖులు - గోరక్ష నాథులు, రాసేశ్వరులు మొదలయిన తెగలున్నాయి. శైవ సంప్రదాయాలలో కాలాముఖ - పాశుపత శైవం ముఖ్యమైనవి. దీనికి తోడు దక్షిణ భారత దేశమంతా నయనారులు శైవ మతాన్ని వ్యాప్తి చేశారు. వీరినే అరువత్తిమూవుర (63) నయనార్లు అంటారు. వీరి గాథలు, బోధలు జన సామాన్యం పై ప్రగాఢ ముద్ర వేసింది. ప్రజలకు మతం పై విశ్వాసం, అభిమానం పెరిగింది. అది వీర శైవానికి దారి తీసింది. అది ఆవేశ పూరితంగా మారింది. వీరిలో బసవ జంగమ సంప్రదాయం అతి సామాన్యుడి వరకూ అందుబాటయింది. వీర శైవ ఉధృతికి ఇతర మతాలన్ని వెలవెల బోయాయి. వీర శైవం కర్ణాటక దేశంలో బసవేశ్వరుడు పునరుద్ధరణ చేశాడు. శివ కవి యుగంలో ప్రధానంగా పేర్కొనదగిన కవులు ముగ్గురు. నన్నెచోడుడు - పాల్కురికి సోమన - మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు.

4.2 నన్నెచోడుడు:

నన్నెచోడుడనే కవి ఉన్నాడని తొలిగా సాహిత్య ప్రపంచానికి చాటి చెప్పిన వాడు మానవల్లి రామకృష్ణ కవి. నన్నెచోడుడు అనే కవి క్రీ.శ. 940 ప్రాంతంవాడని 'కుమార సంభవము' అనే ప్రబంధమును రచన చేశాడని 1909లో ప్రకటించాడు. ఐతే పండితులు మాత్రం

నన్నెచోడుడు 1120 ప్రాంతం వాడని నిర్ధారణ చేశారు. నన్నెచోడుడనే కవే లేడని కుమార సంభవము మానవల్లి రామకృష్ణ కవి కృతమనే వాదం కూడా ఒకటుంది.

తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రబంధ శబ్దం నన్నెచోడుడే ప్రయోగించాడు. అందువల్ల కుమార సంభవమే తొలి తెలుగు ప్రబంధము. పన్నెండాశ్వాసాలు గల ఉద్గ్రంధము. కృత్యాదిలో మంగళా చారణము, సత్కవిస్తుతి, కుకవి నింద ఉన్నాయి. ఇంకా ఉత్తమ ధర్మబోధ, ఉత్తమ కామము, అర్థ వివేచనము, మోక్షోపాయము వర్ణితమయినాయి. నన్నెచోడుడే' నా చెప్పంబూనినదివ్యకథా సూత్రం బెట్టిదనిన' అనే అధ్యాయాల వివరణ చెప్పాడు. 1. సతిజన్మం 2. గణపతి జననం 3. దక్షయజ్ఞ ధ్వంసం 4. పార్వతి జన్మ 5. శివుని ఉగ్ర తపస్సు 6. దేవతల కల్లోలం 7. మన్మధ దహనం 8. పార్వతి తపస్సు 9. శివ పార్వతుల కళ్యాణం 10. వాళ్ళ రతి క్రీడలు 11. కుమార జననం 12. తారకాసుర సంహారం.

పన్నెండు ఆశ్వాసాల్లో కొన్ని తక్కువగా, మరికొన్ని విస్తారంగా వర్ణించాడు. ఐతే నవరసాలు, అష్టాదశ వర్ణనలూ, ముప్ఫై రెండు అలంకారాలు గాక చిత్ర కవిత్వాలు, బంధ కవిత్వం ఇమిడ్చాడు. మొత్తం 2005 గద్య పద్యాలు, సంస్కృత వృత్తాలు 454, 895 దేశిజాత్యుప జాతులు, అధిక భాగం కంద పద్యాలున్నాయి. ప్రతి ఆశ్వాసం కంద పద్యంతోనే ప్రారంభమవుతుంది. ఒక ఆశ్వాసం ఏ విభక్తితో అంతం చేస్తే తరువాతి ఆశ్వాసం అదే విభక్తితో ప్రారంభం చేయడం ఈయన ప్రత్యేకత. ఇందులో శివుడు నాయకుడు. దివ్యుడు, ధీరోదాత్తుడు. నాయిక పార్వతి. నాయికా నాయకుల పరస్పర అనురాగం, విప్రలంభ సంభోగం ఇందులో వర్ణింపబడినాయి. చివరి రెండాశ్వాసాల్లో నాయకా నాయకుల ప్రసక్తి లేకున్నా వారికి సంబంధించిన ఇతి వృత్తం ఉంది. శృంగారము అంగిరసము. వీరము తక్కినవి అంగములుగా యధోచితముగా పోషింపబడ్డాయి.

నన్నెచోడుడే తొలిసారిగా జాను తెనుగు, వస్తు కవిత అనే పద ప్రయోగం చేశాడు.

4.3 జాను తెనుగు - నిర్వచనాలు - వ్యాఖ్యానాలు:

జాను తెనుగు అంటే అచ్చమైన తెనుగు అని అర్థం. ఈ జాను తెనుగు అనే మాటను ఆయా పండితులు అనేక విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

చిలుకూరి నారాయణ రావు: జాను అనేది చదునుకు రూపాంతరం. ఇది చతుర శబ్ద భావము. సర్వజన సుబోధకమైన తెలుగు అని వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ పాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రి: జాను తెనుగు అంటే అచ్చ తెనుగు అనీ, దేశీయ పదాలయిన తెలుగు మాటలే జాను తెనుగు అని వ్యాక్యానించారు.

నేలటూరి వేంకట రమణయ్య: జాను అంటే జాణ - అందమైన అని అన్నారు. జాను తెనుగు విశిష్ట పండితులు వ్యవహరించే మేలి తెలుగు అని వ్యాఖ్యానించారు.

జాను అంటే అందమైన, సౌందర్యమైన, ఇంపైన, స్పష్టమైన తెలుగని దేశీయమైన తెలుగని పండితులు తేల్చి చెప్పిన మాట. సాహిత్య ప్రయోగాల్లో కూడా జాను తెనుగు అనే ప్రయోగం కన్పిస్తుంది. 'పాల్కురికి సోమన' జాను తెనుంగున విన్నవించెదన్ అని వృషాధిప శతకములో పేర్కొన్నాడు.

'ఉరుతర గద్య పద్యోక్తుల కంటె

సరసమై బరగిన జాను తెనుగు'

అని కూడా బసవ పురాణావతారికలో అన్నాడు. నన్నెచోడుడే 'సరళములు గాగ భావములు, జాను తెనుంగున నింపు పెంపుతో బిరిగొన వర్ణనల్, అని చెప్పాడు.

వస్తు కవిత: నన్నెచోడుడు వాడిన మరో ప్రయోగం వస్తు కవిత. వస్తు కవిత అంటే 'సంస్కృత చంపూ లక్షణము ననుసరించి వ్రాయబడిన గద్య పద్యాత్మక కావ్యము'. పండితులు ఆయా విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

అమరేశం రాజేశ్వర శర్మ: వస్తు శబ్దమునకు ప్రకృతి యని అర్థము. కాబట్టి వస్తు కవిత అనునది 'ప్రకృతిని గూర్చి వర్ణించు కవిత'

ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనము: 'వస్తు కవిత్వమనగా వర్ణనాత్మకమైన ఫణితియని ఈతని భావమై యుండును'. ఇదే విధంగా కోరాడ రామ కృష్ణయ్య, తిమ్మా వజల కోదండ రామయ్య కూడా తమ అభిప్రాయాలు వ్యక్తం చేశారు.

వస్తు కవిత అనే ప్రయోగం కన్నడంలో తొలిగా కన్పిస్తుంది. నృప తుంగుడు (814 - 817) వస్తు నిస్తర రచన, పంపకవి (941) విక్రమార్జున విజయము నందు వర్ణక - వస్తు విద్య, నాగవర్మ - (క్రీ.శ. 10వ శతాబ్ది) వస్తు కవి అని చెప్పుకున్నాడు. కన్నడములో వస్తుక - వర్ణక రెండు కావ్య భేదాలున్నాయి.

ఈ విధంగా నన్నెచోడుడు జాను తెనుగు - వస్తు కవిత అనే పద ప్రయోగాలు నూతనంగా చేశాడని పండితులు కుమార సంభవము ఆధారంగా చెప్పారు.

ఏది ఏమయినా కుమార సంభవము ఆద్యంతమూ ధర్మార్థ కామ మోక్షాలయిన చతుర్విధ పురుషార్థాలకు ప్రతీక. శివ మహిమ తెలియ జేసే గ్రంథం. ఈ కథకు మూలము శివ పురాణము. స్కంధ, వాయు, బ్రహ్మాండ పురాణాల్లోను భారత రామాయాణాల్లో సంగ్రహంగా ఉంది. సంస్కృత కాళిదాసు కుమార సంభవము రేఖా మాత్రంగా స్వీకరించినా భాషాంతరీకరణం కాదు. స్వతంత్ర కావ్యము. అయితే ప్రబంధాను కూలమైన మార్పులు ఉన్నాయని అంగీకరించక తప్పదు.

4.4 శివ కవుల ప్రత్యేకతలు:

1. శివుడు మినహా యితరుల యితి వృత్తాంతాలను ఏ కవీ కావ్య వస్తువులుగా గ్రహించరు.
2. మతానికి కవిత్వానికి సన్నిహిత సంబంధం కలిగించి శైవ మత ప్రచారానికి, శైవోద్ధరణకు కృషి చేశారు.
3. వారి జీవితాలతో పాటు కవిత్వాన్ని శివార్పితం చేసిన సమాజ కవులు వీరు.
4. శైవేతర కవుల్లో ఎంత సమర్థులున్నా వారిని స్మరించరు. అనుకరణ యోగ్యుడు కాకపోయినా, అల్పుడయినా శివ కవులనే అనుసరించి అనుకరిస్తారు. వీరి కవిత్వంలో పరమత నింద అధికం.
5. ఛందో వ్యాకరణాది నియమోల్లం ఘనకు వెనుదీయ లేదు.
6. జాను తెనుగు, వస్తు కవిత అనే సంప్రదాయాలను ప్రవేశ పెట్టారు. అదే పద్ధతిలో అచ్చ తెలుగు పదాలను, మారుమూలలనున్న తెలుగు పలుకుబడిని కావ్యాల్లో అక్షర బద్ధం చేశారు. శైవ వేదాంతాన్ని దేశీయ పరం చేశారు.
7. శైవ భక్తులు ఎంత అల్పులయినా వారి గాథలను, జీవితాలను అక్షర బద్ధం చేసారు. కుల గోత్రాలకు అతీతంగా అన్ని వర్గాలను ఆకర్షించారు. స్త్రీ పురుష భేదం రూపు మాపారు.
8. వీరి కావ్యాలు నిత్య పారాయణకు ఉపయోగపడే విధంగా రచనలు చేశారు.
9. వీరి రచనలు దాదాపు స్వతంత్ర కావ్యాలుగానే రచన చేశారే తప్ప అనువాద సాహిత్యం కాదు.

తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో శివ కవులది ప్రత్యేకమైన రచనగా కన్పిస్తుంది. వారి వ్యక్తిత్వం రచనా విధానం కూడా ప్రత్యేకతను సంతరించుకున్నందు వల్ల శైవులు కాని మార్గంలోకి వీరు రాలేదు. స్నేహ హస్తాన్ని అందించలేదు. అందుకే వీరిది ప్రత్యేకమైన వర్గమై సమాజంలో ఒక విచిత్ర వర్గమై నడిచింది.

4.5 పాల్కురికి సోమనాథుడు:

సాహిత్యం ద్వారా సమాజాన్ని, సామాజిక జీవితాన్ని సాహిత్యం ద్వారా చూపిన సమాజ కవి, శైవ కవి పాల్కురికి సోమనాథుడు. ఆయన సాహిత్యమంతా ప్రజల కోసమే. శైవ మత వ్యాప్తి కోసమే. అందునా ప్రజా వాణిని, ఆ బాణిని అందుకున్న వాడి గల కవి సోమనాథుడు.

ప్రజల్లో ఉన్న జాన పద సాహిత్య ప్రక్రియలోని తరువోజను మార్పు చేశాడు. ఆడవాళ్ళ వడ్లు దంచే చోట పాడే తరువోజ ఛందాన్ని రెండు భాగాలు చేసి దానికి ద్విపద అనే నామకరణం చేసి సాహిత్యాన్ని సమాజపరం చేశాడు.

ఉరుతర గద్య పద్యోక్తుల కంటె
సరసమై బరగిన జాను తెనుగు
చర్చింపగా సర్వ సామాన్యమగుట
కూర్చెద ద్విపదలు కోర్కెదైవార

అని బసవ పురాణములో పేర్కొన్నాడు.

కాకతీయ సామ్రాజ్యాన్ని గణపతి దేవ చక్రవర్తి ఓరుగల్లు రాజధానిగా పాలిస్తూ ఉండే రోజుల్లో రాజధానికి దాదాపు పన్నెండు క్రోసుల దూరంలో ఉన్న పాల్కురికి అనే గ్రామంలో దాదాపు క్రీ.శ. 1240 ప్రాంతాల్లో సోమనాథుడు జన్మించాడు. తండ్రి విష్ణు రామ దేవుడు, తల్లి శ్రియా దేవమ్మ. సంప్రదాయమైన కుటుంబంలో జన్మించి వేద వేదాంగాలు అధ్యయనం చేశాడు. కర స్థలం విశ్వనాధయ్య అనే గురువు దగ్గర కవితా రహస్యాలు తెలుసుకున్నాడు. ఉడుకు నెత్తురు ఉబికే వయస్సులో సామాజిక స్థితిని తెలుసుకున్నాడు కాబట్టి తన కవిత్వాన్ని, కావ్య రచనను సమాజ పరం చేయడానికి సిద్ధమయ్యాడు. అదే అతన్ని శైవ మత స్వీకారానికి దారి తీసింది. కుల మతాలు లేని శైవం, స్త్రీ, పురుష భేదం లేని శైవం ఆయన్ని ఆకర్షించింది. అందుకే గురు లింగార్యుడనే గురువు వద్ద శివ దీక్ష పొందాడు. దీక్షా కాలంలో గురు హస్తం శిష్యుని మస్తకాన్ని తాకుతుంది. వెటనే శిష్యుడు మరో జన్మ ఎత్తినట్టు లెక్క. ఈ జన్మలో గురు హస్తం నుంచి శిష్యుడు ఉద్భవిస్తాడు. గురుహస్తమే తల్లి, తండ్రి సర్వమూను. గురు గోత్రమే తన గోత్రం. అదే శైవం. తనదీక్షా సమయంలో గోడగి త్రిపురారి అనే భక్తుని పరిచయం జరిగింది. ఇద్దరూ పండితయ్యగారి శివ తత్త్వ సారాన్ని క్షుణ్ణంగా చదివారు. అందుకే ఒకటయ్యారు. అదే వారి స్నేహానికి గుర్తుగా సోమన తన తొలి గ్రంథమైన అనుభవ సారం గోడగి త్రిపురారికి వినిపించి ప్రథమ శ్రోతను చేశాడు. సోమన తెలుగు వారి కోసం తెలుగు ఛందాన్ని ఉపయోగించి ద్విపద ద్వారా లోకాన్ని మేలుకొలిపాడు.

"తొలి కోడి కను విచ్చి నిలిచిమై వెంచి
జలజలా రెక్కలు సడలించి నీల్గి
గ్రక్కున గాలార్చి కంఠంబు విచ్చి
ముక్కున నీకెలు చక్కొల్పి కడుపు
నిక్కించి, మెడసాచి నిక్కిమున్సాచి
కొక్కరో కుర్రని కూయకమున్న"

అంటూ తెలుగు తోట మొదటగా తెలుగు కంఠమెత్తిన వాడు పాల్కురికి సోమన. ఆయన రచనలు దాదాపు 30 ఉన్నాయి. తెలుగు, సంస్కృత, కన్నడ, తమిళ, మరాఠి, హిందుస్తాని భాషలు నేర్చినవాడు. తన రచనలు మాత్రం తెలుగు, సంస్కృతం, కన్నడ భాషల్లో రచించాడు.

పాల్కురికి సోమన కృతులను మొత్తం మూడు శాఖలుగా విభజింపవచ్చు.

1. పద్య కృతులు
2. లఘు కృతులు

3. ద్విపద కావ్యాలు

1. పద్యకృతులు: పద్యకృతుల్లో అనుభవసారం, వృషాధిప శతకం, చతుర్వేద సారం, చెన్నమల్లు సీసములు.

అనుభవసారము: ఇది పాల్కురికి సోమన తొలి కృతి. ఇది గోడగి త్రిపురారి అనే స్నేహితునికి శ్రోతగా చేసుకున్నాడు. ఇది కథా రూపమైన కావ్యం కాదు. ఇందులో మొత్తం 243 పద్యాలున్నాయి. కంద పద్యాలు 162, సీస పద్యాలు 23, చంపకమాలలు 23, ఉత్పల మాలలు 16, మత్తేభములు 5, శార్దూలములు 5, తరువోజలు 2, తేటగీతి 1, మహాస్రగ్ధర 1, త్రిభంగి 1, క్రౌంచ పదము 1, మాలిని 1, వనమయూరము 1.

ఇందులోని సీస పద్యాలన్నింటికీ ఎత్తుగీతి, ఆటవెలది పద్యాలున్నాయి. తేటగీతి మాత్రం ప్రత్యేకంగా ఒకటి మాత్రమే కన్పిస్తుంది. ఇక్కడ మరో కొత్త ఛందస్సు తెలుసుకోవచ్చు. త్రిభంగి అనే ఛందము ఇంత వరకు సోమన తప్ప మరెవరూ ప్రయోగించలేదు.

అనుభవసారము శ్రీ తో ప్రారంభమై శ్రీ తోనే ముగుస్తుంది. ఇందులో కథా రూపమైన ఇతి వృత్తం లేదు. గురుభక్తి మహిమ, శివ పూజా విధానం, లింగార్చన విధి, జంగమ సేవ, భావ క్రియార్చన విధి, షట్స్థల స్వరూపము మొదలయిన వీర శైవ విశేషములున్నాయి. అనుభవసారం బనగా

"మనసి జహరు శుద్ధ భక్తి మార్గము వేదో
క్త నిరూఢి బురాణ రహ
న్య నియుక్తిని వివరింతు నదియెట్లన్నన్ "

అని అంటాడు. ఇది శుద్ధ శివ భక్తి మార్గము. పైగా 'శివుని మహిమ తెల్పినట్టి మల్లికార్జున పండితయ్య గారి దలతు నను దినంబు' అని అంటాడు. ఇక్కడ బసవని వేరెక్కడా తలచుకోలేదు.

అనుభవ సారములోని సీస పద్యాలు ఏ పాదానికాపాదం విడివడి ప్రత్యేకంగా కన్పిస్తుంది. ఇది భవితలో శ్రీనాధునికి మార్గదర్శకమయిందనీ భావించవచ్చు.

"గురుమూర్తి యను కల్పతరువొప్పు
దత్తరు, మూలంబు కరుణాన్వితల దృష్టి
యాద్యశాఖోన్నతి యాజ్ఞ మహత్య మ
య్యుప శాఖ లాదితత్త్వోది తములు
పల్ల వంబులు శ్రాతుల్ ప్రసవముల్
మంత్రముల్, ఫలము లింగంబు తత్పరి మళంబు
జంగమ బోధల సారంబు నిత్య ప్ర
సాదాదిక నయనోత్సవము ముక్తి
యగుచు నాది కాది యనుచు నఖండితం
యగుచు సకల నిష్కళాంగ మగుచు
నభిమతార్థ దాయి యగుచు శిష్యా వళిం
దన్ను జేర్చు కొనుచు దాత యగుచు"

ఈ విధంగా సాగే సీస పద్య నడక భావితర కవులకు మార్గదర్శకమైనదని భావించవచ్చు. శైలి సంస్కృత పద సమ్మి శ్రమంగా ఉంది. తెలుగు నుడికారపు పెంపు కూడా కన్పిస్తుంది.

తన తొలి రచనలో సోమన వాడిన ఛందస్సుల్లో ద్విపద లేదు. ఐతే ద్విపదకు పూర్వ రూపమై తరువోజలు రెండు ఉన్నాయి. ఏ

ద్విపద ఐతే ఉత్తరోత్తరా చేపట్ట బోతున్నాడో దాని పూర్వ రూపమైన తరువోజతో ముగిస్తూ మంగళ మహా శ్రీ లు వాడాడు. ఆ తర్వాత అతను తరువోజల ప్రయోగించనూ లేదు.

వృషాధిప శతకము: బసవా! బసవా! వృషాధిపా అనే ఒకే మకుటముతో 108 చంపకోత్పల మాలలతో రచింపబడిన శతకమిది. మకుట నియమమును బట్టి సంఖ్యా నియమమును బట్టి లభించిన శతకాలలో ఇది మొదటిది. ఇది పూర్తిగా శివస్తుతికి సంబంధించింది. మొదటి 49 పద్యాలు శబ్దాలంకారాలతో అంత్య నియమ యుక్త పదగ్రస్తంగా ఉన్నాయి. 50 - 64 వరకూ సంస్కృతాంధ్ర, ద్రావిడ. కర్ణాట, మహారాష్ట్ర భాషల్లో శివుని స్తుతించాడు. దీని వల్ల ఈ కవి బహు భాషా జ్ఞానం కలవాడని తెలుస్తుంది. పైగా భగవంతుని ఏ భాషలో స్తుతించినా ఫల కృతి ఒకటేనంటాడు. ఈ బహు భాషా పద్యాలలో మరో వినూత్నమైన పద్ధతి ప్రవేశ పెట్టాడు. దీన్ని మణి ప్రవాళము అంటారు. 59వ పద్యంలో 'విన్ వరివస్క రోమ్య హమ్మనుచు మణి ప్రవాళమున్ నంకన సేయుదు' నని పేర్కొన్నాడు. ఇది సంస్కృతాంధ్ర భాషల్లో ప్రస్తుతించిన పద్యం. ప్రవాళము అంటే పగడం, చిగురు అనే అర్థాలు. ఎరుపు - తెలుపు కలిసి ఒక దానితో మరొకటి కలిసి మెలిసి ప్రత్యేక వర్ణంగా సముజ్జ్వలంగా భాసించడం ఇందులోని విశేషం. ఒక భాష మణి అయితే మరో భాష చిగురు వలె యిమిడి పోవడం. అదే విధంగా రెండు భాషలు కలిపి ఒకే బంధంలో యిమిడి పోవడం ప్రత్యేకత. సంస్కృతాంధ్రాలయితే సాధారణం అనుకోవచ్చు. కాని ద్రావిడాంధ్ర, సంస్కృత మిశ్రమంతో ఒక పద్యం, సంస్కృత ద్రావిడ కర్ణాటకాంధ్ర మహారాష్ట్ర భాషల్లో కలిపి ఒక పద్యం, కర్ణాటక సంస్కృత భాషల్లో మరో పద్యం రచించాడు. ప్రత్యేకించి మరో అచ్చ తెలుగు పద్యం కూడా ఉంది.

" బలుపోడ తోలు చీరయును పాపెసల్ గిలు పారు కన్నువె
న్నెల తల చేదు కుత్తుకయు నిండిన వేలుపు టేఱు వల్లుపూ
సలు కల తేని వెంకవని జాను తెనుంగున విన్నవించెదన్
బసవా! బసవా వృషాదిపా "

అనే పద్యంలో జాను తెనుగు అనే పద ప్రయోగంతో వాడాడు సోమన.

అనంతరం చివరిగా ముప్ఫై అయిదు పద్యాలు శివభక్తుల కథలున్నాయి. ప్రాసంగికంగా పేర్కొన్న ఈ కథలు బసవ పురాణం నుంచి, పండితారాధ్య చరిత్ర నుంచి స్వీకరించినవే. వృషాధిప శతకము భాష, భావం, భక్తి ప్రత్యేకతను సంతరించుకుంది. పైగా యమకాను ప్రాసాది శబ్దాలంకార వైచిత్రి, అష్ట భాషా ప్రావీణ్యము కన్పిస్తుంది.

చతుర్వేద సారము: వీర శైవము శృతి, స్మృతి, సమ్మతి అని నిరూపించడం కోసం చతుర్వేద సారమును పాల్కురికి సోమన రచించాడు. ఇది బసవ లింగ అనే మకుటముతో 357 సీస పద్యాల్లో చెప్పిన శతకం. దీన్నే బసవ లింగ శతకం అని కూడా అంటారు. ఇందులో బసవ శబ్ద విచారము బసవనామోచ్చారణ మహిమ, శివాధిక్యము, విభూతి రుద్రాక్ష లింగ ధారణ మహాత్మ్యం మొదలయిన శైవ మత సంబంధించిన విషయాలున్నాయి. నన్నయ భారతం లోని అవతారికలో 'ధర్మతత్త్వ జ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని ' అనే పద్యానికి 'వైదికులిది శుద్ధ వైదికంబని ' అనే పద్యం అనుకృతిగా భావించవచ్చు.

చెన్నమల్లు సీసములు: సోమనాధుని ఇష్ట దైవం శ్రీ శైలంలోని మల్లికార్జునుడు. చెన్నమల్లుడు శ్రీ శైల మల్లికార్జునుడే. ఇందులో మొత్తం 32 సీస పద్యాలున్నాయి. రెండు కంద పద్యాలు ప్రక్షిప్తాలని అంటారు. సోమన శివైక్యము చెందేటప్పుడు 32 మెట్లు దిగుతూ జీవ సమాధిలోకి వెళ్ళేటప్పుడు 32 సీస పద్యాలు చెప్పాడనే గాథ ప్రచారంలో ఉంది. కాని ఈ పద్యాలు ఆయన నడిమి వయస్సులో చెప్పాడని బండారు తమ్మయ్య గారి అభిప్రాయం.

లఘు కృతులు: సోమన లఘు కృతుల్లో 13 లభిస్తున్నాయి. వాటిల్లో 5 గద్యలు, 1 రగడ, 2 ఉదాహరణలు, 1 పంచకము, 2 అష్టకములు, 2 స్తవములున్నాయి. అన్నీ బసవేశ్వరుని భక్తి తన్మయత్వంతో కీర్తించినవే. స్తుతికి అనుకూలంగా ఉండేందుకు రచించిన లఘు కృతులుగా చెప్పవచ్చు.

గద్యలు: పంచ ప్రకార గద్య, నమస్కార గద్య, అక్షరాంక గద్య, అష్టోత్తర శతనామ గద్య, శరణు బసవ గద్య అనేవి సంస్కృతంలో రచించాడు. ఆంధ్ర ఛందో లక్షణాల కన్నా వీటిల్లో కొంత విలక్షణత ఉంది. ఇవి ప్రాచీన కర్ణటాంధ్ర గీర్వాణ ఛందస్సంప్రదాయాల ననుసరించిన కృతులుగా పేర్కొంటారు.

రగడలు: రగడ అనేది ఒక సాహిత్య ప్రక్రియ. కన్నడంలో మందా నిలము, లలితము, ఉత్సవము అని మూడు రకాల రగడలున్నాయి. ఐతే తెలుగులో మాత్రంఒకే ఒక పద్దతిలో సాగిన ఈ రగడలో 108 పాదాలున్నాయి. మొదటి 78 పాదాలు ద్విపాద్యాంత ప్రాస నియమం ఉంది. తరువాత 14 పాదాలు ద్విపద పంక్తులు లాగ ప్రాస నియతి ఉంది. తర్వాతి 8 పాదాల్లో ఈ నియమంలో కొంత విలక్షణ కన్పిస్తుంది. బసవ రగడ ప్రారంభంలో ఉత్సాహ వృత్తము, ప్రతి పాదాంతంలో శరణు బసవ అనే మకుటము ఉన్నాయి. ఆద్యంతాల్లో రెండు కన్నడ పద్యాలుండటం విశేషం.

సోమన రచించిన బసవ రగడ మాత్రమే ప్రస్తుతం లభిస్తుంది. ఐతే బసవాఢ్యరగడ, గంగోత్పత్తి రగడ, సద్గురు రగడలను రచన చేసినట్టు పెడుపర్తి సోమన చెప్పినా అవి అలభ్యం.

ఉదాహరణ వాఙ్మయం: తెలుగు సాహిత్యం నుండి సంస్కృతం లోనికి వెళ్ళిన సాహిత్య ప్రక్రియ ఉదాహరణ వాఙ్మయం. మాత్రా గణ బద్ధమైన పద రచన యిది.

ఈ ప్రక్రియలో ఎనిమిది విభక్తులతో ఎనిమిది వృత్తాలు, ఎనిమిది కళికలు, ఎనిమిది ఉత్కళికలు, చివర సార్వభక్తిక పద్యము కూర్చి రచింపబడి ఉంటుంది.

ఈ వాఙ్మయం కేవలం స్తుతి రూపకమైనది. పద్యాలు రాగ ప్రధానాలు. బసవేశ్వరుని మహిమ వర్ణించే ఈ ప్రక్రియకు సోమనాథుడే ఆధ్యుడని పండితుల నిర్ధారణ.

అక్షరాక పద్యాలు: తెలుగు అక్షర మాల అయిన అ నుండి క్ష వరకు ప్రతి పద్యం ప్రారంభంలో ఒకే అక్షరంతో రాసే ప్రక్రియ యిది.

ఈ పద్ధతి కూడా తెలుగులో ప్రత్యేకంగా ఉంది.

పంచకం: 5 మాలినీ వృత్తాలతో రాసిన బసవ స్తోత్రాలు పంచకముగా ఉన్నాయి.

అష్టకములు: ఎనిమిది పద్యాల స్తోత్రాన్ని అష్టకం అంటారు. సోమన సంస్కృతంలో ఎనిమిది వసంత తిలక వృత్తాల్లో వృషభాష్టకము, తెలుగులో ఎనిమిది మాలినీ వృత్త పద్యాల్లో బసవాష్టకము రచించాడు.

స్తవములు: సోమన రచనల్లో సోమనాథ స్తవము, భక్త స్తవములు సులభ శైలిలో రచించాడు. ఇవి ప్రార్థనకు అనుకూలమైనవని అంటారు.

సోమన సంస్కృత కావ్యాలు: సోమన సంస్కృత కృతుల్లో సోమనాథ భాష్యం, రుద్ర భాష్యం, బసవోదాహరణం, వృషభాష్టకం, త్రివిధ లింగాష్టకం మొదలయినవి లభిస్తున్నాయి.

కన్నడ భాషా కృతులు: సోమన రచించిన కన్నడ రచనల్లో సద్గురు రగడ, చెన్న బసవ రగడ, అక్షరాంక పద్యాలు, శరణు బసవ రగడ, బసవ లింగ నామావళి, శీల సంపాదనం, శివ గణ సహస్రమాల అనేవి ముఖ్యం.

ద్విపద కావ్యాలు: ద్విపద మాత్రా ఛందస్సుకు చెందిన రెండు పాదాలు గల రచన. ద్విపద దేశీ ఛందస్సు. ద్విపదలో ప్రాస లేకపోతే మంజరి అవుతుంది. అందులో రెండు పాదాలను ఒక దాని తర్వాత మరొకటి రాస్తే తరువోజ అవుతుంది.

పాల్కురికి సోమన రాసిన ద్విపద కావ్యాల్లో ప్రసిద్ధమైనవి రెండు. 1. బసవ పురాణము 2. పండితారాధ్య చరిత్రము.

ఈ రెండూ స్వతంత్ర రచనలు. ఐతే సోమన మల్లమ దేవి పురాణము కూడా రచించాడని అంటారు. ఇది అలభ్యం.

బసవ పురాణము: తొలి తెలుగు ద్విపద శైవ పురాణము బసవ పురాణము. ఇది ఏడు ఆశ్వాసాల రచన. బ్రౌను ప్రకారము మొత్తం 6288 ద్విపదలున్నాయి. మహా పురుషుడయిన బసవని చరిత్రమే ఇందలి ప్రధాన కథ. ఈ పురాణానికి కథా శ్రోత గొబ్బూరి సంగనామాత్యుడు. ఈ పురాణం సంప్రదాయ సిద్ధమైన శ్రీ తోనే ప్రారంభం అయింది. బసవని పూర్వావతారములు, జననము, వ్యవహారదక్షత, మహాత్మ్యములు, వీర శైవ ధర్మ రక్షా ప్రచారము, జంగమ సేవ, లింగైక్యము మొదలయిన విషయాలతో పాటు 75 మంది భక్తుల కథలు కూడా ఉన్నాయి.

ప్రథమాశ్వాసం కైలాస వర్ణనతో ప్రారంభమవుతుంది. శివుడు నందిని భూలోకంలో జన్మించి శైవ మతోద్ధరణ చేయమంటాడు. బసవన్న జన్మిస్తాడు. ఉపనయనం అక్కర లేదని తలిదండ్రులతో వాదిస్తాడు. శివుడే ప్రత్యక్షమై బసవన్నకు శైవ ధర్మాలు ఉపదేశిస్తాడు. రెండవ ఆశ్వాసంలో బసవన్న శివాచారం, మంత్రి కావడం, వంగ కాయలను లింగ కాయలు చేయడం, జొన్నలను ముత్యాలు చేయడం మొదలయిన శివ భక్తుల కథలున్నాయి. మూడవ ఆశ్వాసంలో బసవన్న తన భార్య చీర విప్పించి జంగాల కిచ్చిన కథ, ఇతర మూర్ఖ భక్తుల కథలున్నాయి. నాలుగవ ఆశ్వాసంలో మడివాల మాచయ్య కథ. ఇతను రజకుడు. గొప్ప భక్తుడు. ఇతని మాటను బసవన్న మన్నించి ఆచరించడం కథలో ముఖ్య భాగం. ఐదవ ఆశ్వాసంలో కిన్నెర బ్రహ్మయ్య, కలకేత బ్రహ్మయ్య, మోళిగ మారయ్య, తెలుగు జొమ్మయ్య మొదలయిన భక్తుల కథలున్నాయి. ఆరవ ఆశ్వాసంలో కూడా భక్తుల కథలే ఎక్కువ. ఏడవ ఆశ్వాసంలో భక్తుల కథలతో పాటు బసవన్న విషమారగించి అరిగించుకోవడం, బిజ్జలునితో విరోధం, బసవన్న నిర్యాణం మొదలయినవి ఉన్నాయి.

వీర శైవ ప్రతిపాదితమైన ఈ పురాణాన్ని వేముల వాడ భీమకవి షట్పది వృత్తాల్లో కన్నడంలోకి అనువాదం చేసాడు. తెలుగు బసవ పురాణము శైలి సులభంగా, చరిత్ర ప్రౌఢంగా కన్పిస్తుంది. సందర్భాన్ని బట్టి సమాస భూయిష్ట రచన గావించాడు.

పండితారాధ్య చరిత్ర: ఇది పాల్కురికి సోమన చివరి కృతి. ముదిమి వయస్సులో ద్విపదల్లో రాసిన ప్రౌఢ పురాణమిది. ఇది స్వతంత్ర గ్రంథము. ఇది మొత్తం 11810 ద్విపదలతో కూర్చిన చిన్న సైజు విజ్ఞాన సర్వస్వము అని కొనియాడ బడింది. దీనికి 348 పుటల ఉపోద్ఘాతము రాసిన చిలుకూరి నారాయణ రావు, సోమన కున్న గుణాలు 25 అని వివరించారు.

పండితారాధ్య చరిత్రలో మొత్తం ఐదు ప్రకరణాలున్నాయి. 1. దీక్షాప్రకరణము, 2. పురాతన ప్రకరణము, 3. వాద ప్రకరణము, 4. మహిమ ప్రకరణము, 5. పర్వత ప్రకరణము.

దీక్షా ప్రకరణంలో ఋక్, యజు, స్సామ, అధర్వణ వేదాల నుండి, ఉపనిషత్తుల నుండి, సంహితల నుండి, శాస్త్రాల నుండి, పురాణాల నుండి గ్రహించినవిభూతి, రుద్రాక్ష లింగధారణ, లింగార్చన విశిష్టమైన శైవ దీక్ష సవైదికమని నిరూపించిన ప్రకరణమిది. ఇందులో అస్పృశ్యతను ప్రతిఘటించిన పోరండ్ల సూరసానమ్మ చరిత్ర ప్రత్యేకంగా ఉంది. పురాతన ప్రకరణంలో మల్లికార్జున పండితుని మహిమను సమర్థించే మాది రాజయ్య, కదిరి వేతుయ్య, చేటల వేమయ్య, పిళ్ళనయనారు, వెలమడు మొదలయిన పురాతన భక్తుల కథలున్నాయి. వెల్లగొండ మహా దేవయ్య అనే భక్తుని ఖండిత పాదాలు శివ లింగ సన్నిధిలో ప్రమిదలోని తైల మధించినందు వల్ల తిరిగి అతికిన కథ ఉంది.

వాద ప్రకరణంలో బౌద్ధ గురువున్న సభలో మల్లికార్జున పండితుడు వేద, కాల, వేదాంత, సాంఖ్య, యోగ, చార్వాక, బౌద్ధ, జైన వాదాలను సృతి, స్మృతి, పురాణేతిహాసాలతో ప్రామాణికంగా ఖండించి శివుని సర్వాధిక్యతను స్థాపించిన చరిత్ర ఉంది. మహిమ ప్రకరణంలో రేమయ్య దేవాయ అనే బౌద్ధ గురువును చంపి తానే శిక్షను విధించుకొని వెలనాటి చోడుని వల్ల అంధుడై చందోలు నుండి అమరావతి వెళ్ళి తిరిగి తన చూపు పొందడం ముఖ్యమైన గాథ. కళ్యాణ కటకములో నిడుగుడుమల గ్రామంలో బసవేశ్వరుడు పంపిన వీభూది వల్ల కన్నడంలో కవిత్వం చెప్పి ఆయా పూజలందుకున్న కథలున్నాయి. చివరి ప్రకరణమయిన పర్వత ప్రకరణంలో శ్రీ శైలము వచ్చి శిష్యుడయిన దోనయ్యతో మల్లికార్జున దర్శనము చేసుకొని, సమస్త శైవ ప్రదేశములను చూచి జన్మ ధన్యమైందని శివైక్యము

చెందడం ఇందలి గాథ. ఇంకా జంగముల, వృద్ధమునుల, శివ యోగుల, పుణ్యాంగనల, జోగుల, పిచ్చుక కుంటుల, చెంచుల, తదితరుల కథలున్నాయి.

కావ్యపరంగా చూస్తే రసములు 9, వర్ణనలు 18, అలంకారములు 36, అర్థ భావములు 72, పురుషార్థములు 4, అనుభవములు 18, సాత్విక భావములు 8, సంఖ్యా భావములు 39, స్థాయీ భావములు 9, మొత్త 72 కలసి ఉన్న ఈ గ్రంథం నవరస భరిత సమన్వయం.

ఈ విధంగా సోమనాధుడు తన సాహిత్యాన్ని శైవ మత పరంగా రచించి సాహిత్య, సామాజిక వృద్ధికి కృషి చేసాడు. ఇక్కడ ఒక విషయం గమనించాలి. సోమన రచనలన్నీ శైవ మత వృద్ధికి, నిత్య పారాయణానికి ఉద్దేశించినవి. పరమత ఖండనములో కొంత వ్యతిరేకత కన్పించినా, తన వీర శైవ ఆవేశాన్ని మాత్రం ఎక్కడా తగ్గించుకోలేదు. అన్నింటి కన్నా శైవ ధర్మాలను, స్త్రీ పురుష బేధాలను రూపుమాపి సమసమాజ స్థాపకుడుగా కన్పిస్తాడు, ఒక్క పరమత దూషణంలో తప్ప. అయితే పాల్కురికి సోమన లక్ష్య సాధకుడుగా కన్పిస్తాడు. తెలుగు భాషను, ప్రాచీన గ్రామీణ మాండలిక పదాలను యధోచితంగా అక్షర బద్ధం చేసి తెలుగు భాషకు గౌరవం కల్పించాడు. బహు భాషా పాండిత్య ప్రకర్ష గల కవుల్లో పాల్కురికి సోమన ఒకడు. తెలుగు కవుల్లో తన ప్రత్యేకతను తరతరాల వారికి సాహిత్యం ద్వారా ప్రజలకు అందించిన నిత్య శివ భక్తుడు. నిరంతర శైవ స్తుతి పారాయణాసక్తుడు. ఆదర్శ భక్తుడు పాల్కురికి సోమన.

ఆచార్య గుజ్జర్లమూడి కృపాచారి

4.5 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. తెలుగు సాహిత్యంలో శివ కవుల పాత్రను వివరించండి.
2. పాల్కురికి సోమన సాహిత్య వికాసాన్ని వివరించండి.
3. శివ కవుల ప్రత్యేకతను తెలియజేయండి.

4.6 ఆధార గ్రంథాలు:

ఆరుద్ర - సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యము

డా॥. జి. నాగయ్య - తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష

శ్రీరామమూర్తి కొర్లపాటి - తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర

ఆంధ్రప్రతికలోని వ్యాసాలు

జనవరి 14, 1990 - డా॥. జి. కృపాచారి., డా॥. బి. జ్యోతి స్వరూప రాణి

ఫిబ్రవరి 4, 1990

పాఠం - 5

రంగనాథ రామాయణము

5.0 లక్ష్యం:

రంగనాథ రామాయణ విశిష్టత, అందులోని అవాల్మీక ఘట్టాలను వివరించటం ఈ పాఠం లక్ష్యం.

5.1 కవి పరిచయం:

తెలుగులో వచ్చిన రామాయణ కథల్లో మొదటిది రంగనాథ రామాయణము. ఇది ప్రజలకు అనుకూలమైన పాట రూపంలో ఉండే ద్విపద ఛందములో ఉంది. సాధారణంగా వచ్చిన రామాయణాలన్నీ ఆయా కవుల పేర వచ్చినవే. వాల్మీకి రామాయణము, మొల్ల రామాయణము, భాస్కర రామాయణము అని. ఐతే ఈ రామాయణ కర్త కోన బుద్ధరాజు. ఇది బుద్ధ రామాయణమని కాక రంగనాథ రామాయణమన్న పేర ప్రశస్తి చెంది వ్యాప్తి లోకి వచ్చింది.

చారిత్రకనే పద్యం గమనిస్తే క్రీ.శ. **1294** ప్రాంతంలో కదనప్రచండ, మీసర గండ, ఉభయ బలగండ బిరుదాంకితుడైన గోన గన్నయ రెడ్డి వర్థమాన పురంలో రాజ్యం చేస్తుండేవాడు. ఒకనాడు ఆయన సభలో కొలువు తీరి ఉన్నపుడు బహు పురాణజ్ఞులు, శాస్త్ర విదులు, కావ్య నాటక ప్రౌఢ సమానులు, హితులు, ఆశ్రితులు, సుతులు, రాజులు ఉన్నారు. రామాయణాది రస గోష్టి చేస్తున్నపుడు విట్ఠల నాధుడు రామ కథా సుధాను రక్తుడై

" రమణమై దెనుగున రామాయణంబు
క్రమమొప్పు జెప్పెడు ఘన కావ్య శక్తి
గల కవులెవ్వరు ర్వి"

లోనని ప్రశ్నించాడు. అక్కడున్న విభుదులు, కవులు, ముక్త కంఠంతో

" నీత నూజన్ముండు నిపుణ మానసుడు
ధూత కల్మషుడు బంధార నీతి ధనుడు
సర్వదన ఘండు చతుర వర్తనుండు
సర్వ పురాణ విచార తత్పరుడు
కమనీయ బహు కళా గమ విచక్షణుడు

పురుష చింతామణి బుద్ధ యాహ్వాయుడు
నీకతి భక్తుండు నిఖిల శబ్దార్థ
పాకజ్ఞుడత్యంత పాండిత్య ఘనుడు
మరియు రామాయణ మర్మమాతండు
యెఱుగు నాతని బంపు మీ కథ జెప్ప
ననిన మజ్జన కుడు దాత్త వర్తనుడు
ననుడర్థి బిలిపించి నను గారవించి

"భూమి గవీంద్రులు బుధులును మెచ్చ
రామాయణంబు పురాణ మార్గమున
దప్పకనాపేర దనాంధ్ర భాష
జెప్పి ప్రఖ్యాతంబు సేయింపు ముర్వి "

అని తండ్రి విట్ఠల నాధుడు అడిగినంతనే పుత్రుడు గోన బుద్ధా రెడ్డి ఆది కవి వాల్మీకి చెప్పిన పద్ధతిని రామాయణం మొదలు పెట్టాడు.

" భూలోక నిధి గోన బుద్ధ భూవిభుడు
తమ తండ్రివిట్ఠల ధరణీ శుపేర
గమనీయ గుణ ధైర్యకన కాంద్రిపేర

రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు "

అని విన్నవించుకొన్నాడు.

ఇంత స్పష్టముగా ఉంటే రంగనాద రామాయణము గోన బుద్ధా రెడ్డి కృతము కాదా అని పండిత లోకం చర్చించింది. ఎందుకంటే ఎక్కడా రంగనాధ రామాయణమన్న పేరు లేదు. పైగా మొదటి ఆరు కాండలు గోన బుద్ధా రెడ్డి రాస్తే ఉత్తర రామాయణము ఆయన పుత్రులయిన కాచరాజు, విట్ఠల రాజులు పూర్తి చేసినట్టు గ్రంథంలో స్పష్టంగా ఉంది.

ఈ రామాయణంలో కాండల వారీగా ఉన్న ద్విపదలు.

బాలకాండ	-	2,493
అయోధ్యకాండ	-	1,834
అరణ్యా కాండ	-	1,560
కిష్కింధా కాండ	-	1,343
సుందర కాండ	-	1, 177
యుద్ధకాండ	-	8,881
మొత్తం	-	17,290 ద్విపదలున్నాయి.

రంగనాధ రామాయణంలో వాల్మీకి చెప్పని ఘట్టాలున్నాయి. వాటినే అవాల్మీకాంశాలు లేక అవాల్మీక ఘట్టాలు అంటారు. ఇవి లోకంలో ఎంత ప్రబలి పోయాయంటే నేటికీ తెలుగుదేశంలో ఈ కథలు తెలియని పామరుడే లేడంటే అతిశయోక్తి కాదు. ఆ కథల వరుస క్రమం యిది.

5.2 రంగనాద రామాయణము - అవాల్మీకాంశాలు:

ద్విపద వాఙ్మయానికి పాల్కురికి సోమన ప్రథముడయినా ఆయన రచనలకు రానంత ఖ్యాతి రంగనాధ రామాయణానికే వచ్చింది. దీనికి కొన్ని కారణాలూహించవచ్చు. సోమనకున్న వీరావేశము, పరమత నింద, స్వాభిమత నిష్ట కారాణాల వల్ల కొంత నష్టం వాటిల్లింది. అదే రంగనాధ రామాయణంలో దేశీయతా విధానమయిన కథలు, గాధలు, తన రామాయణంలో చొప్పించాడు. అవే స్థిరపడి సార్థకమయినాయి. వాల్మీకి రామాయణంలో లేని కథలను ఇతడు విపులంగా రాశాడు. అవి కొన్ని భాస్కర రామాయణంలోనూ చోటు చేసుకున్నాయి. పైగా రామ గాథ పై ప్రజల్లో ఉండే మక్కువ ఆది నుంచీ ఉంది. దీనికి తోడు ద్విపద అనుకూలమైన పాట రూపంలో ఉంది. 'పాఠ్యే గేయేచమ ధురం'. అందువల్ల రంగనాధ రామాయణ కథ ప్రాచుర్యం పొంది ఉండవచ్చు.

వివిధ కాలాల్లో జాన పదులు చెప్పుకున్న గాథల్లోని సారాంశమే రంగనాథ రామాయణంలోని అవాల్మీక ఘట్టాలు. ఈ కథలు గ్రంథస్థమయాక వాటికొచ్చిన ప్రాచుర్యం నేటికీ స్థిరంగా నిలిచి సంస్కృతిలో ఒక భాగమయినా యంటే ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. ఆ కథలు కాండల ప్రకారం ఇలా ఉన్నాయి.

1. ఇంద్రుడు గౌతమముని ఆశ్రమంలో కోడిలా కూత వేసి గౌతముని అకాలంలో నదీ స్నానానికి వెళ్ళే విధంగా చేయడం - బాల కాండ
2. అహల్య భర్త శాపం కారణంగా రాయిలా పడి ఉండటం, రాముని పాదంసోకి స్త్రీగా మారడం - బాల కాండ
3. మంథరకు రాముని మీద కోపానికి గల కారణం మూలంలో 'పాపదర్శిని' అని మాత్రమే ఉండగా "రాముడు బాల్య మందు దన కాలు విఱిచిన తప్పు సాధింప నిది నాకు దఱి " అని రాముని మీద గల కోప కారణం వెల్లడించడం- అయోధ్య కాండ
4. కాకాసుర వధ (మూలంలో సుందర కాండ) - అయోధ్య కాండ
5. జంబు కుమారుని వృత్తాంతం - అరణ్య కాండ

రావణుని తోబుట్టువయిన శూర్పణఖ భర్త విద్యుజ్జిహ్వుడు. అతనికి లంకాపురం యిచ్చి రావణుడు దిగ్విజయ యాత్రకు వెళ్తాడు. ఐతే విద్యుజ్జిహ్వుడు రావణుని రానీకుండా లంకా పురాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవడానికి పాతాళానికి వెళ్ళి తపస్సు చేస్తాడు. రావణుడు విషయం తెలిసి విద్యుజ్జిహ్వుని శిరసు ఖండిస్తాడు. అప్పటికే గర్భవతి అయిన శూర్పణఖకు జంబుకుమారుడు జన్మిస్తాడు. తండ్రి చావుకు కారణమైన వాని పై పగ తీర్చుకోవడానికి సూర్యుని తపస్సు చేసినందువల్ల సూర్యుడు వర ఖడ్గాన్నిస్తాడు. ఒకరోజు కంద మూలాదుల కోసం లక్ష్మణుడు అరణ్యంలో తిరిగే సమయంలో ఈ ఖడ్గం లభిస్తుది. దానిని తీసుకొని వెదురు పొదల్లో తపస్సు చేస్తున్న జంబుకుమారుడున్నాడని తెలియక ఆ పొదలను సంహరిస్తుంటే అందులోని జంబుకుమారుడు మరణిస్తాడు. ఈ కథ వాల్మీకి రామాయణంలో లేదు.

6. లక్ష్మణుడు సీతాదేవి ఎత్తి పొడుపులు భరించలేక రాముని కోసం పర్ణశాల విడిచి వెళ్ళు సందర్భంలో

"పర్ణశాల చుట్టూ బరులేడు వ్రాసి
వర్ణించి యాబరుల్ వడిదాటికమ్మ
ఎవ్వడేనీబరుల్ వెసదాటి వచ్చు
నవ్వీరవరు తలలలియ నాక్షణమె"

అని ఏడు గీతలు గీసిన కథ - అరణ్య కాండ

7. విభీషణుడిని రావణుడు సభలో తన్ని వెళ్ళగొట్టడం, బహిష్కరింపబడిన విభీషణుడు తల్లిని చూడడం - యుద్ధ కాండ
8. సేతు నిర్మాణ సమయంలో ఒక ఉడుత తన తోకతో ఇసుక రేణువులు రాల్చి యధా శక్తి రామ కార్యానికి తోడ్పటం - యుద్ధ కాండ
9. కైక నీతి బోధ - రాముని మహిమ రావణుడికి చెప్పడం, జల ప్రళయం గురిచి వివరించడం - యుద్ధ కాండ
10. నాగ పాశ బద్ధులైన రామ లక్ష్మణుల వద్దకు నారదుని రాక - యుద్ధ కాండ
11. రావణునితో మండోదరి రాముని బల పరాక్రమాలు చెప్పడం - యుద్ధ కాండ
12. సులోచన పతి భక్తి - యుద్ధ కాండ
13. కాలనేమి వృత్తాంతం
14. రావణుని సభలో హనుమంతుడు తన వాలమును (తోక) పెంచటం - యుద్ధ కాండ
15. శుక్రాచార్యోపదేశంతో రావణుడు పాతాళ హోమం చేయడం - యుద్ధ కాండ
16. రెండవ సారి సంజీవి కోసం వెళ్తున్న హనుమంతుణ్ణి భరతుడు చూడడం - యుద్ధ కాండ
17. సంజీవి తెస్తున్న హనుమంతుడితో మాల్యవంతుని యుద్ధం - యుద్ధ కాండ
18. శుక్రుని వద్ద రావణ విలాపం - ఆ పై రావణుడు పాతాళ హోమం.
19. అంగదుడు మండోదరిని ఈడ్చుకుని రావడం, మండోదరి రాముని మహిమను చెప్పడం - యుద్ధ కాండ

20. యుద్ధంలో రావణుడి శిరస్సులు మొలవడం - విభీషణుడు ఉపాయం చెప్పడం - యుద్ధ కాండ

ఈ విధంగా ఎన్నో జనంలోని కథలను జాతీయం చేశాడు బుద్ధ భూపతి.

5.3 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. రంగనాథ రామాయణంలోని అవాల్మీక ఘట్టాలను వివరించండి.
2. రంగనాథ రామాయణ కర్తృత్వాన్ని వివరించండి.

5.4 ఆధార గ్రంథాలు:

ఆరుద్ర - సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యము

డా॥. జి. నాగయ్య - తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష

శ్రీరామమూర్తి కొర్లపాటి - తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర పూర్వ గాథా లహరి

ఆచార్య గుజ్జర్లమూడి కృపాచారి

పాఠం -5.1

ద్విపద వాఙ్మయ వికాసం

సాహిత్యం అక్షరబద్ధం కాని తొలినాళ్ళలో అది ప్రజల నోళ్ళలోనే ఉందన్నది అక్షరాక్షర సత్యం. మౌఖిక వాఙ్మయం తొలి రోజుల్లో పాట నుండి పద్యం కావడానికి ఎన్నో ఏళ్ళు గడిచిందన్నది జగమెరిగిన వాస్తవం. తెలుగు వారి ద్విపద జాతీయ ఛందస్సు. అది జీవితంలో అల్లుకున్న తేజస్సు. పల్లె పాటల్లో, పడవ పాటల్లో, విసురు రాతి పాటల్లో, దంపుడు పాటల్లో, జోల, పెండ్లి, తెలుగు వారి సమస్త పని పాటల్లో ద్విపద ఉంది. ఇది సర్వ సామాన్యమైన ఛందము. ఇది కవుల గుర్తింపుకు రావడమే ఒక అదృష్టం. అదీ పాల్కురికి సోమన ద్వారా దీనికి ఒక ఉన్నతి కలిగింది. అన్ని ఛందస్సుల్లో ద్విపద అప్రయత్నంగా వస్తుంది. తెలుగులో వచ్చిన ఈ తెలుగు చ్ఛందము తెలుగు భాషకు, పలుకుబడికి, సంప్రదాయాలకు, ఆచార వ్యవహారాలకు, శైలికి, శిల్పానికి వన్నె తెచ్చి తెలుగుదనాన్ని నిలిపింది.

5.1.0:

పల్లె ప్రజల సాహిత్యంగా విరాజిల్లుతూ వచ్చి, పాల్కురికి సోమన, శ్రీనాధుని వంటి మహా కవులచే వన్నె దిద్దబడిన ద్విపద వాఙ్మయ వికాసాన్ని వివరించటం ఈ పాఠం లక్ష్యం.

5.1.1 లక్షణం:

ద్విపద మాత్రా ఛందస్సుకు చెందిన కవితాశాఖ. రెండు పాదాల కవిత యిది. మూడింద్ర గణాల మీద ఒక సూర్య గణము చేర్చితే అది ఒక పాదమవుతుంది. పాదాల మీద మొదటి రెండు గణాల మీద యతి ఉంటుంది. ఏ పాదము యతి ఆ పాదముతో సరి. అటువంటి రెండు పాదాలను ప్రాసాక్షరము కలుపుతుంది. ప్రాస యతి కూడా కలిపే సంప్రదాయం ఉంది.

ద్విపదలో ప్రాస లేకుంటే మంజరి ద్విపద అవుతుంది. అవి రెండు పాదాలు ఒక దాని తర్వాత మరొకటి కలిపి నాలుగు పాదాలయితే తరువోజ అవుతుంది. అలాగే మధ్యక్కర, సీసము మొదలయిన దేశీయ చ్ఛందాలతో వెలువడిన తెలుగు చ్ఛందాలు ద్విపద రూపాంతరాలుగా చెప్పవచ్చు. నన్నయ కాలం నాటి సంప్రదాయంలో వచనము, పద్యము కలిపి చంపువు అన్నారు. పద్యాల్లో ఏ చ్ఛందమయినా ఉండవచ్చు. కాని ద్విపదలో అదే పద్య పాదాలు రెండు చొప్పున ఎన్నయినా వ్రాయవచ్చు. అంటే గ్రంథమంతా ఒకే చ్ఛందములో ఉంటుంది.

పాల్కురికి సోమన పండితారాధ్య చరిత్రలో ద్విపద లక్షణాన్ని రేఖా మాత్రంగా చెప్పాడు.

ప్రాసమైనను యతి పై వడి యైన
దేసిగా నిలిపి యాది ప్రాసనియతి
దప్పకుండగ ద్విపదలు రచియింతు
నొప్పదు ద్విపద గావ్యోక్తి నావలన

అని వివరించాడు. పైగా సరళత, ప్రసన్నత, శబ్దశుద్ధి, అర్థపుష్టి, రసపుష్టి, విశేష్య విశేషణ శ్లేష, సొంపు మాధుర్యము,మృదుత్వము, యమకము, గమకంబు తదితరమైన రీతిలో రచనచేయాలని వివరించాడు. ఈయన ప్రాస యతిని అంగీకరించాడు. ఐతే తాళ్ళపాక చిన్నన్న మాత్రం ప్రాస యతి కూడదన్నాడు. అష్ట మహిషీ కళ్యాణములో

యతులలో పల్రబాసయతి దక్కసకల
యతులు చెల్లును ప్రయోగాను సారమున

సోమనాధుడే ద్విపదకు తొలి నాధుడు. ఐతే ఆనాటి మత సంప్రదాయం వల్ల పండిత లోకంలో అంత ఆదరణ పొందలేదనే చెప్పాలి. ఐతే పండితారాధ్య చరిత్రను మాత్రము అందరూ ఆమోదించారు. ఈ కాలంలో వచ్చిన ద్విపద కావ్యాలు దాదాపు 250

వరకూ ఉండవచ్చని పండితుల తలంపు.

5.1.2 ద్విపద కవుల చరిత్ర:

ద్విపద సాహిత్యానికి ఆద్యుడు పాల్కురికి సోమన. ఈయన రచనల్లో బసవ పురాణము పండితారాధ్య చరిత్ర ముఖ్యమైన ద్విపదలు. ఇవి అనువాదాలు కావు. స్వతంత్ర రచనలు. కన్నడ, సంస్కృతాల్లోకి అనూదితమయినాయి. సోమన మల్లమ దేవి పురాణము, సోమనాథ స్తవము, భక్త స్తవము లభించలేదు.

సోమన తర్వాత కోనబుద్ధ రాజు (1240) రంగనాథ రామాయణము రచించాడు. ఈయన షట్కాండలను మాత్రమే పూరించగా ఈయన పుత్రులు కాచభూవిభుడు, విఠ్ఠల నాథులు ఉత్తర రామాయణము పూరించారు.

మడికి సింగన (1375 - 1435) భాగవత దశమ స్కంధము

గణప నారాధ్యుడు (1323 - 1345) స్వరశాస్త్రము (యోగ శాస్త్రము)

శ్రీనాథుడు (1380 - 1460) పల్నాటి వీర చరిత్ర (మంజరీ ద్విపద)

ఘనుడైన శ్రీనాథ కవి రాజ రాజు

చెన్నుని కృప చేత జిత్తముప్పొంగి

బాలుని విక్రమ ప్రౌఢి యంతయును

విరచించె జనులకు వదితంబుగాను.

కాసెసర్వప్ప (1400) సిద్దేశ్వర చరిత్ర

కొలని గణపతి దేవుడు (1400) - మనోబోధ

గౌరన (1345 - 1445) నవనాథ చరిత్ర, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము

నాదెండ్ల ఉమాపతి (1460) మాయా చిదానంద మంజరి

పిడుపర్తి బసవన (1475 - 1500) పిళ్ళ నయనారు కథ, బ్రహ్మోత్తర ఖండము, దీక్షాబోధ

పిడుపర్తి సోమన - ప్రభులింగ లీల

పోలిశెట్టి లింగన - నవచోళ చరిత్ర, మలహణ చరిత్రము, శంకరదాస మయ్య చరిత్రము, వీర సంగయ్య దేవ చరిత్రము, శిష్య ప్రబోధము

ప్రోలుగంటి చెన్నశౌరి - నృశింహ పురాణము ద్వితీయ ఘట్టము (1500 - 1600)

5.1.3 వైష్ణవ ద్విపద రచనలు:

ద్విపద వాఙ్మయంలో ద్వితీయ ఘట్టం తాళ్ళపాక కవులతో ప్రారంభమని చెప్పవచ్చు. తాళ్ళపాక కవులు విష్ణు భక్తులు. శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామి పై చేసిన రచనలు కీర్తనలే అధికం. తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యులు (1404 - 1507) రామాయణము ద్విపదలో రాశాడని ప్రతీతి. అది అలభ్యము. శృంగార మంజరి, మంజరీ ద్విపదలో ఉన్నది. అన్నమాచార్యుని ప్రథమ పత్ని, తొలి తెలుగు కవయిత్రి. తాళ్ళపాక తిమ్మక్క రచించిన సుభద్రా కళ్యాణము మంజరీ ద్విపదలో ఉంది. పెద తిరుమలయ్య చక్రవాళ మంజరి లఘుకృతి.

చిన్నన్న (1496 - 1561) - అష్ట మహిషీ కళ్యాణము, పరమయోగీ విలాసము, ఉషా కళ్యాణము, అన్నమాచార్య చరిత్ర.

నాదెండ్ల గోపన మంత్రి (1520) - కృష్ణార్జున సంవాదము.

దోనూరు కోనేరు నాథుడు (1547) - బాల భాగవతము.

ముకుంద యోగి (1560) - శ్రీ రంగ మహాత్మ్యము.

చదల వాఢ మల్లన (1580) - రుక్మాం గద చరిత్ర.

భద్ర కవి లింగని (1530 - 1542) - సానంద చరిత్ర, దేవాంగ పురాణము.

చల్ల గురవయ్య - యాజ్ఞ వల్క్య విజయము.

మొదలయిన వారు రామయాణాన్ని అనేక విధాల రచించిన వారున్నారు.

5.1.4 తృతీయ ఘట్టము:

క్రీ.శ. 1600 - 1875 మధ్యకాలంలో వచ్చిన ద్విపద కావ్యాల్లో మత దృష్టి కన్నా కావ్యదృష్టి అధికంగా కన్పిస్తుంది. దక్షిణాంధ్ర యుగంలో కన్పించే పచ్చ కప్పురపు తిరువేంగళ కవి (1531 - 1539) బొక్క నాథ చరిత్ర రచించాడు. ఈయన భట్రాజు కులానికి చెందినవాడు. తిప్పరాజు కొడుకు, తిమ్మరాజు మనుమడు. తిమ్మరాజు, అతని తమ్ముడయిన అయ్యలరాజు కన్నడ రాయడయిన ప్రౌఢ రాయలును మెప్పించి ఘనసార దానము పొంది 'పచ్చ కప్పురపు వారు' అనే బిరుదు గృహనామంగా పొందారు. బొక్క నాథ చరిత్ర ఎనిమిదాశ్వాల ద్విపద. మధురలో వెలసిన సుందరేశ్వర స్వామికే బొక్కనాథుడని పేరు.

రఘునాథ నాయకుడు(1614 - 1633) - అచ్యుతాభ్యుదయము, నల చరిత్ర
విజయ రాఘవనాయకుడు (1633 - 1673) - పాదుకాసహస్రము, మోహినీ విలాసము, మంజరీ ద్విపద, రఘునాథనాయికాభ్యుదయము

తంజావూరు నేలిన మహారాష్ట్రుల్లో ఒకడయిన భోసల ఏకోజి (1736 - 1737) రామాయణాన్ని యథామాతృకు క్రమంగా రచించాడు. ఈ రామాయణం తన తండ్రి మళోజీకి అంకితం చేశాడు. అనంతరం

గణప వరపు వేంకట కవి (1670) - రామాయణము
దర్భా వేంకట కవి - రుక్మాంగద చరిత్ర
పరమానంద తీర్థ యోగి (1600) - శివ జ్ఞాన మంజరి - అనుభవ దర్పణములు

ముఖ్యంగా చెప్పవచ్చు.

భారత కవిత్రయం లాగే ద్విపద భారత కవిత్రయం కూడా ఉన్నారు. తిమ్మన ఆతుకూరి సోమన, బాలసరస్వతీశ్వరుడు.

5.1.4.1 ఆతుకూరి తిమ్మన (1550 - 1600): ఆతుకూరి తిమ్మన (1550 - 1600) మహాభారతంలోని ఆది, అరణ్య, విరాట, ఉద్యోగ, భీష్మ ద్రోణ పర్వాలను ద్విపదలో రచించాడు. ఈయనకు వర్ధమాన పురాధీశ్వరుడు, కర్ణాటతిలక అనే బిరుదులున్నాయి. ఇతను పంటరెడ్డి, దేవయమ్మల పుత్రుడు. ద్విపద భారత కవుల్లో ద్వితీయుడు ఆకునూరి సోమన. ఈయన తిమ్మన పుత్రుడు. కర్ణ పర్వము నుంచి భారతంలో తిక్కన అన్ని పర్వములు రచించాడు. ఈయన రచనలన్నీ వేంకటేశ్వరునికే అంకితం చేశాడు. తిమ్మన రచన చేయకుండా వదలిన సభా పర్వాన్ని బాల సరస్వతీశ్వరుడనే కవి పూర్తి చేశాడు. ద్విపద భారత కవిత్రయంలో తిమ్మయ రచన మేలయినది.

ద్విపద కవుల్లో కట్టా వరద రాజును ప్రత్యేకంగా పేర్కోవాలి. కావేరికి కట్ట కట్టించిన కరికాల చోళుని వంశంలోని కట్ట రంగరాజుకు హరిదాస రాజు పుత్రుడు. ఆయనకు రామరాజు, వరదరాజు, తాతరాజు అనే పుత్రులున్నారు. వారిలో రెండో వాడే వరదరాజు. ఈయన పరమ భాగవత చరిత్రము, రంగ మహాత్మ్యము రచించాడు. రంగ మహాత్మ్యము నూరధ్యాయాల గ్రంథము. ఈ రెండూ తిరు వేంగళ నాధునికి అంకితం చేశాడు.

ఈయన రామాయణంలో కావ్య దోషాలను గురించి వివరించాడు.

"జల్లి మాటలు, నప శబ్దముల్, జుజ్జు
టలికల్, ప్రావ, లందదుకు బల్కులును
పునరుక్తములు, వట్టి పూదెలు, కాకు

దెనుగు, లీచలును, సందిగ్ధముల్ ప్రాలు

మాలికలు - తదితరమైనవి ఉండకూడదని వివరించాడు.

కవిత ఎలా ఉండాలో కూడా తెలిపాడు.

లక్షణ సమ్మతముగ నందమై, సుకవులౌరాయన, జెవుల విందుగా, కపురంబు వెదచల్లినట్లు ధ్వనులు, వ్యంగ్యములు, వింతలు, మసనులును మినుకుల జిగి బిగి, మెరవడుల్, జాతి వార్తలు, నుపములు, వర్ణనాంశములు,........ తదితరమైన విధంగా ఉండాలని తెలియజేశాడు.

రత్నాకరము గోపాల కవి (1575 - 1650) - సౌగంధిక ప్రసవాపహరణము, భాగవత దశమ స్కంధము

తేకుమళ్ళ రంగశాయి(1790) - భాగవతము మొదటి నాలుగు స్కంధాలు (ఇది పోతన భాగవతానికి ద్విపదాను కృతి)

పోలుమంచి బసవన (1600) - మైరావణ చరిత్ర రేటూరి భావయామాత్యుడు, ఆదిలక్ష్మి విలాసము

ఈ కాలంలో శైవ మత సంబంధి అయిన ద్విపద కావ్యాల్లో పేర్కోదగినవి

మల్లికార్జున సిద్ధ యోగి (1700) గౌడ పురాణము

మరింగంటి వెంకటార్యుడు (1700) మల్లారి చరిత్ర

సిద్ధేంద్ర యోగి (1750) యోగీశ్వర విలాసము

బచ్చు సిద్ధకవి - మతి బసవ పురాణము

పోచిరాజు వీరన (1775 - 800) విభూతి రుద్రాక్ష మహాత్మ్యము

పులిగడ్డ నారన - సురాభాండేశ్వరము

బడగలపాటి నరస కవి (1740) నింబజా మహాత్మ్యము లేక ఏక వీరామాహాత్మ్యము

నల్లనగండ్ల నాగ నారాధ్యుడు (1750) బసవ విజయము

చిత్తారు గంగాధర (1823) కొలనిపాక మహాత్యము, సిరియాళ చరిత్ర, భల్లాణి చరిత్ర, గంగా వివాహము

మరింగంటి సింగరాచార్యుడు (1600) ధనాభిరామము, ప్రేమాభిరామము

అప్పకవి (1656) సాధ్వీజన ధర్మము

ముమ్మడి మల్లనాచార్యుడు(1650) తత్త్వ చంద్రోదయము

కర్పూరము కృష్ణామాచార్యులు (1650) భగవద్గీత

కూచిమంతి తిమ్మకవి (1684 - 1757) సారంగధర చరిత్ర

కూచిమంచి జగ్గకవి (1700) రాధాకృష్ణ చరిత్రము

గంగుల పినయల్లయ (17వ శతాబ్ది) కాటమరాజు కథ

పిల్లల మఱ్ఱి బంగారు రంగప్ప (1770) భేతాళ చరిత్ర

కొండయ కవి - విక్రమార్కుని కథలు

పురుషోత్తమ దాసు (1875) ధర్మాంగద చరిత్ర

మొదలయినవన్నీ 18, 19 శతాబ్దాల కాలంలో పేర్కొనదగిన ద్విపద రచనలు.

5.1.5 చతుర్ధ ఘట్టం:

ఆధునిక ద్విపద సాహిత్యం. కందుకూరి వీరేశ లింగం తర్వాత వచ్చిన కావ్యాలన్నీ ఆధునిక సాహిత్యం గానే పేర్కొనవచ్చు. ఆయన రచించిన వాటిల్లో స్త్రీ జనోద్ధరణకు సంబంధించిన మాతృపూజ, పితృ పూజ ముఖ్యంగా చెప్పవచ్చు.

వాలిల కొలను సుబ్బారావు (1863- 1938) భగవద్గీత

పూండ్ల వేంకట రమణయ్య(1900) మనుచరిత్ర
శేషమాంబ (1900) బ్రహ్మైక్యబోధ
తురగా పురుషోత్తమశర్మ (1900)కృష్ణ కథామృతము
గార్లదిన్నె సుబ్బారావు (1910) ఉత్తర హరిశ్చంద్రీయము
మామిడన సుభద్రమ్మ (1910) అధ్యాత్మ రామాయణము
వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు - రత్నహారము
పల్లెపూర్ణ ప్రజాచార్యులు - మేఘదూతము
ఎల్లిమరాజు - నారాయణ భట్టు సేవాంజలిని
వాకాటి పెంచల రెడ్డి - ప్రహ్లాద చరిత్రను
కేశవ తీర్ధ స్వామి - శ్రీరామ చరిత్ర మానసమును
పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు - పండరీ భాగవతము

తదితరులు ద్విపద కావ్యాలు రచనచేశారు. ప్రస్తుతం కప్పించే గేయ కవితల్లో ద్విపద ఛ్ఛాయలు అధికంగా కన్పిస్తున్నాయి.

ద్విపద కేవలం తెలుగు ఛందము. ఇది అనంతర సాహిత్యచ్ఛందో కవితలకు మార్గదర్శకం.

5.1.6 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. ద్విపద సాహిత్య చరిత్ర ఆవిర్భావ వికాస విస్తరణను తెలియజేయండి.
2. ద్విపద సాహిత్య వికాసాన్ని వివరించండి.

5.1.7 ఆధార గ్రంథాలు:

జి. నాగయ్య - తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర
తమ్మయ్య బండారు - పాల్కురికి సోమనాధుడు
సుశీల టి - ద్విపద సాహిత్య చరిత్ర
పాల్కురికి సోమన - పండితారాధ్య చరిత్ర పీఠిక

డా॥. యం. స్వర్ణలతా దేవి

పాఠం - 6

తిక్కన

పాఠ్యాంశ నిర్మాణ క్రమం

6.1 కవి పరిచయము
6.2 తిక్కన వ్యక్తిత్వము
6.3 తిక్కన కవితా వైశిష్ట్యము
6.4 రస చర్చ
6.5 నాటకీయ శైలి
6.6 వర్ణనా శిల్పం
6.7 ఔచిత్య పోషణ
6.8 యుద్ధతంత్ర వర్ణన
6.9 బ్రహ్మ విద్యోపదేశం
6.10 తిక్కన సమకాలికులు
6.10.1 మూలఘటిక కేతన
6.10.2 మారన
6.10.3 మంచన
6.10.4 బద్దెన
6.11 మాదిరి ప్రశ్నలు
6.12 ఆధార గ్రంథాలు

6.0 లక్ష్యం:

తిక్కన సోమయాజి వ్యక్తిత్వాన్ని, కవితా వైశిష్ట్యాన్ని, నాటకీయ శైలిని వివరించటమే ఈ పాఠం లక్ష్యం.

6.1 కవి పరిచయము:

క్రీ.శ. 12వ శతాబ్దం చివరి భాగంలో మహమ్మదీయులు భారతదేశాన్ని చాలా భాగం ఆక్రమించడంతో అనేక నూతన పరిస్థితులు ఏర్పడ్డాయి. దక్షిణ భారతదేశాన్ని చోళులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు తమ రాజ్యాలను ఏర్పాటు చేసుకొని పరిపాలన సాగించారు. తెలుగు చోళులైన తిక్కన భూపతి, మనుమసిద్ధి మొదలైన రాజులు కాకతీయులకు సామంతులు. 13వ శతాబ్ది ప్రారంభంలో మనుమసిద్ధి రాజ్యాధికారం చేపట్టినప్పుడు రాజ్యం ప్రశాంతంగా లేదు. మనుమసిద్ధి మిత్రుడు, మంత్రి అయిన తిక్కన కాకతి గణపతి దేవుని సహాయ మర్దించి మనుమసిద్ధికి శత్రువుల వల్ల పోయిన రాజ్యాన్ని సంపాదించి ఇచ్చాడు. తిక్కన రాజ్య తంత్రము, రణ తంత్రము బాగా నిర్వహించిన కుటుంబానికి చెందిన వాడు. తాత మంత్రి భాస్కరుడు, గుంటూరు విభుడు. తండ్రి కొమ్మన దండనాధుడు. మహా వీరుడైన ఖడ్గ తిక్కన సోదరుడు. ఈ విధంగా తిక్కన గొప్ప కుటుంబంలో పుట్టి, పెరిగిన ప్రజ్ఞాశాలి. ఒక సామంతరాజుకు మంత్రిగా వుండటం వల్ల రాజ్య పరిస్థితులు, ఆనాటి సమాజం దానిలోని గుణదోషాలు అన్ని తిక్కనకు బాగా తెలుసు. ఆ నాడు శివ కవుల ప్రభావం వల్ల శైవ మత ప్రచారం ఎక్కువగా ఉంది. వైష్ణవం కూడా ప్రబలంగా ఉండేది. శైవ వైష్ణవులు పరస్పరం కలహించుకుంటున్న

సమయం అది. అందుకే తిక్కన తన సమకాలీన పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకొని భారతాంధ్రీకరణకు పూనుకున్నాడు. ఆనాటి సమాజంలో తిక్కన స్థానం మహోన్నతమైనది. మహాభారతాన్ని తెలుగు ప్రజల శ్రేయస్సు కొరకు, తెలుగు భాషను అభివృద్ధి చేయడం కొరకు తెలుగులోకి అనువదించాడు. తన జాతి, భాష వాటి అభివృద్ధి, తన ఎదుట వున్న సమాజంలో ఆవరించి ఉన్న చీకటిని తొలగించి వెలుగు చూపవలసిన బాధ్యత తన పై పడింది. ఈ కారణాల వల్ల మరొకరు ప్రారంభించి విడిచిన గ్రంథాన్ని తానేల పూర్తి చేయాలి అనే వేరొక ఆలోచన లేక "ఆంధ్రావళికి మోదము" కలుగునట్లుగా తెలుగు భాషలో భారతాన్ని అనువదించాడు.

ఉద్దేశం: భారతాంధ్రీకరణ చేసిన కవులలో తిక్కన రెండవ వాడు. శైవ మత ప్రభావంతో నిండిన రచనల్లోను, ప్రజల్లోను మార్పు తీసుకురావటానికి భారతాన్ని ఆంధ్రీకరించాడు. హరిహరాద్వైత మతాన్ని స్థాపించి శివుడు, విష్ణువు ఒక్కరే అను విషయాన్ని చాటి చెప్పాడు. తిక్కన ఆంధ్రావళికి మోదము కలుగునట్లుగా వ్రాశాడని ఈ భాగము చదివి గ్రహిస్తారు. అవి:

1. తిక్కన యుగ చారిత్రక విశేషాలు
2. తిక్కన వ్యక్తిత్వం
3. తిక్కన కవితా రీతులు
4. తిక్కన సమకాలికులు

తిక్కన నెల్లూరును పరిపాలించిన చోళరాజు అయిన మనుమసిద్ధి ఆస్థానంలో మంత్రి. తిక్కన తనను గురించి ఎక్కువగా ఎక్కడా చెప్పుకోలేదు. భారత రచనా కాలము నాటికి మహాజ్ఞాని. ధర్మేతిహాసమైన వ్యాస భారతాన్ని "సంతోషంబు నిండారగ ఆంధ్రావళి మోదం బారయునట్లుగా" మహా కవిత్వ దీక్షా విధినొంది తెలుగు భాషలో రసరమ్య కావ్యంగా తీర్చిదిద్దాడు. తిక్కన రచన నాటకీయమైనది. నన్నయ భారతాంధ్రీకరణము స్వతంత్రమైనది. ఇందు బాగా పరిశీలించిన మూడు ముఖ్య విషయాలు కనిపిస్తాయి. అవి (1) రాజనీతి, (2) యుద్ధ తంత్రం (3) బ్రహ్మ విద్యోపదేశం. పుట్టుక, నడవడి, విజ్ఞానము ఈ మూడు ధర్మాలను నిర్వహించి అనుభవ గోచరము చేసుకొనిన కవి తెలుగు నాట తిక్కన ఒక్కడే. మహోదార జీవితాన్ని గడిపిన తిక్కన భారత రచనకు ఉత్తమాధికారి.

6.2 తిక్కన వ్యక్తిత్వం:

తిక్కన తొలి రచన నిర్వచనోత్తర రామాయణము. తరువాత రచన విరాటపర్వం నుండి "15 పర్వాల" భారతం. దశ కుమార చరిత్రలో తిక్కన వంశ వర్ణన విపులంగా ఉన్నది. తిక్కన గొప్ప పండితుడు. సమస్త వేదాలను అభ్యసించాడు. నానా వేదంగ తత్త్వజ్ఞుడు, సకలాగమ తత్త్వార్థ విచారోదారుడు, రాజకీయ చతురుడు, ఆశ్రిత జన పోషకుడు, బంధు జన పోషకుడు, నిర్వచనోత్తర రామాయణం, విరాట పర్వం, దశ కుమార చరిత్ర అవతారికలు తిక్కన కవితా ధర్మాలను, వాటి వలన వ్యక్తమయ్యే తిక్కన వ్యక్తిత్వాన్ని వివరించడానికి ముఖ్య ఆధారాలు. తిక్కన వైభవోపేతంగా జీవించాడు.

" మనుమసిద్ధి మహీవల్లభునకు కరుణ రస పాత్రం బైన వాడు "

నిర్వచనోత్తర రామాయణమును రచించు నాటికి తిక్కన "మహేశ్వరాంఘ్రికమల ధ్యానైక శీలుడు" అందుకే శివ వైష్ణవులను కొలిచాడు. "తొలినాడు శివుని కొలిచిన, మలినాడు విష్ణు రూపాయ నమః శివాయ" అని అనగలిగిన మహోదారుడు.

" శ్రీయన గౌరినా బరుగు చెల్వకు చిత్తము పల్లవింప భ
ద్రాయత మూర్తియై హరి హరంబగు రూపము దాల్చి విష్ణు రూ
పాయ నమశ్శివాయ యని పల్కెడు భక్త జనంబు వైదిక
ధ్యాయిత కిచ్చ మెచ్చు పరతత్త్వము గొల్చెద నిష్ట సిద్ధికిన్"

నిర్వచనోత్తర రామాయణము కాలము నాటికి తిక్కన తన కావ్యాన్ని నరులకు అంకితం చేయడంలో ఉత్సాహం చూపాడు. తనను మామా అని పిలుచుచు ముద్దుగా కావ్య కన్యకను యిమ్మని అడిగిన మనమసిద్ధి మహారాజుకు, తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమను కావ్య కన్యను కన్యాదానము చేశాడు. భారతాన్ని నరాంకితము చేయనని నిశ్చయించుకొని, ఆ కావ్యంలో తాను వహించిన గౌరవ

భావాన్ని కల్గించు పరమేశ్వరుడు తనను కొనియాడినట్లు తెలిపాడు.

" తెనుగు భాస వినిర్మింప దిరువుటరయు, భవ్య పురుషార్థ తరుపక్వ ఫలము గాదే
దీనికెడ నియ్యకొని వేడ్కపూని కృతి పతిత్వ మర్థించి వచ్చితి దికుశర్మ"

తిక్కన తాను కృతులను రచించి యితరులకు అంకిత మివ్వడమే కాక కేతనచే దశ కుమార చరిత్రను చెప్పించుకొని కృతి పతిగా నిలచాడు. "కవీంద్ర లోకాధారుడని, సారకవితా నిర్మాణ చాతుర్యుడని, కవితాధన్యుడని, కవి లోక చాతక వ్రజనవజల దస్తనిత భాషణ ప్రకరుడని". "వేదాది సమస్త విద్యాభ్యాస విభాసి" అని కేతన తిక్కనను గురించి పలు విధాలుగా పొగిడారు. ఇంతటి విద్వాంసుడు కనుకనే తిక్కన కవులకు మిత్రుడయ్యాడు. తిక్కన తాను ఉభయ కవి మిత్రుడనని భారత గద్యలో స్వయంగా వ్రాసుకున్నాడు. కవిత చెప్పి ఉభయ కవి మిత్రుని మెప్పించుట కొరకు కేతన దశ కుమార చరిత్రను చెప్పి అతనికి అంకిత మిచ్చాడు. అప్పటి కవులు కావ్యాలను వ్రాసి తిక్కన మెప్పును పొందుట వారికి గర్వ కారణంగా ఉండేది. నిర్వచనోత్తర రామాయణము నాటికి తిక్కన సోమయాజి కాలేదు. బుధారాధన విధేయుడు. "నానేర్చిన భంగి చెప్పి వరణీయుడు అయోధ్య భక్త కోటికిన్" అనుటచే వినయ సౌశీల్యంతో కూడిన హృదయ పరిపాకం తిక్కనలో స్పష్టంగా కనబడుతుంది. నిర్వచనోత్తర రామాయణం నాటికి తిక్కన మహా మంత్రి. బహు ముఖ ప్రజ్ఞావంతుడు. భారత రచనా కాలం నాటికిక మహాజ్ఞాని. ఆనాడు ఉభయ కవి మిత్రుడు, ఈనాడు కవిబ్రహ్మ. ఆనాడు ఆయనలో ఆత్మ ప్రత్యయం కన్పిస్తుంది. ఈనాడతడు వినయ భూషనుడు. కారణ జన్ముడైన పూర్ణ పురుషుడు.

6.3 తిక్కన కవితా వైశిష్ట్యము:

ధర్మేతి హాసమైన వ్యాస భారతాన్ని "బుధ సంతోషంబు నిండారగ ఆంధ్రావళి మోదము బరయునట్లుగా మహా కవిత్వ దీక్షా విధి నొంది" తెలుగు భాషలో రసమయ కావ్యంగా తీర్చిదిద్దిన మహాకవి తిక్కన సోమయాజి. అతడు ఉదాత్త మనిషి, శిల్ప పండితుడు. అతని రచన నాటకీయమైనది. కథాగత పాత్రలను వాటిస్వరూప స్వభావాలను సొంపైనపదముల పొందిక ద్వారా సన్నివేశ కల్పనల వలన, సంభాషణముల మూలమున, సహృదయ హృదయము నందు స్ఫురింపజేయుటయే కావ్య శిల్పము. దీనిని రసోన్ముఖంగా పయనించునట్లు చేయుట రస శిల్పము.

6.4 తిక్కన రస చర్చ:

భారతంలో ప్రధాన రసం శాంతము. తిక్కన భారతం వివిధ సన్నివేశాలకు, వివిధ సంఘటనలకు నెలవైనది. శాంత రస ప్రతికూలములైన రస భావములు ఆయా సన్నివేశము లందు సముచితంగా వర్ణింప వలసి ఉన్నది. అజ్ఞాత వాసము సమయంలో ద్రౌపది సైరంధ్రిగా విరాట రాజు భార్య సుదేష్ణకు దాసిగా వుంది. సుదేష్ణ తమ్ముడు కీచకుడు అతడు ద్రౌపది పై మనసు పడ్డాడు. తన భర్తలచే ద్రౌపది కీచకుని చంపించినది.

ఉదా - కీచక వధానంతరము సైరంధ్రి " అంతరంగమున నిండిన హాస్య రసంబు, మోము పై వెలి విరియంగ నీక " చనెనట.

రౌద్ర రస వినోధియగు అర్జునుడు శ్రీ కృష్ణుని విశ్వరూప ప్రదర్శనము గాంచి "సకల జనంబులు నయనంబుల మొగిడ్చి అద్భుత, భయానక రసంబులజొత్తిల్లు చిత్తంబుల తోడం కదలకుండిరి". ఈ ఉదాహరణను బట్టి రస శబ్దాన్ని ప్రపంచార్థమున స్వీకరించుట తిక్కన హృదయముగా తోస్తున్నది. విరాట పర్వాన ఉత్తర, అభిమన్యుల శృంగారం, ఉత్తర గోగ్రహణ యుద్ధ మందు వీర రౌద్ర భీభత్సాలను, ఉద్యోగ పర్వాన వీర రసాన్ని, ఉత్తర గోగ్రహణమునకు వెళ్ళు ఉత్తర కుమారుని ప్రగల్భ వాక్యాలందు హాస్యరసాన్ని, ద్రౌపది తన భంగపాటును చెప్పుకొను సందర్భమున అభిమన్యుని వధ, స్త్రీ పర్వాలందు కరుణ రసాన్ని, అనుశాసనిక పర్వాలందు శాంత రసాన్ని చక్కగా పోషించాడు. ఇట్లు సందర్భానుసారంగా, సమయ స్ఫూర్తిగా సముచిత రస రమణీయకంబుగా తిక్కన భారతాన్ని రచించుటచే అది "నానా రసాభ్యుదయోల్లాసి" అయింది.

6.5 నాటకీయ శైలి:

తిక్కన శ్రవ్య కావ్యమైన భారత ఇతిహాసాన్ని కావ్య లక్షణ శోభితమైన ప్రబంధముగా చేయుటయే కాక దానికి నాటకీయత కూడా సంతరించాడు. నాటకంలో వలె పాత్రలు మన ఎదుట నిలబడి వ్యవహరించేటట్లు రచించాడు. విరాట ఉద్యోగ పర్వాలందలి ఏ ఘట్టాన్ని పరిశీలించినా ఈ విషయం తెలుస్తుంది. పాత్రల సృష్టి నాటకీయతకు ప్రాణం. విరాట ఉద్యోగ పర్వాలందలి ఏ ఘట్టాన్ని పరిశీలించినా ఈ విషయం తెలుస్తుంది. పాత్రల సృష్టి నాటకీయతకు ప్రాణం వంటిది. తిక్కన భారతం చదువునపుడు కథ చదువుతున్నట్లు కాక నాటకాన్ని చూస్తున్న భావం కలుగుతుంది. భారతంలో విభిన్న మనస్తత్వాలు కల పాత్రలు చాలా ఉన్నాయి. విరాట నగరానికి వెళ్ళునప్పుడు మార్గాయానంలో అలసిన సుకుమారి అయిన ద్రౌపది ధర్మరాజుతో

" డప్పిజనించె, వ్రేళుల పుటుంబులు పొక్కు దొడంగె, గోళ్ళలోఁ
జిప్పిల జొచ్చె నెత్తురులు, చిత్తము నాకు గడున్............... "

మొదలగు వర్ణనల యందు ద్రౌపదికి కలిగిన ఆయాసం, దైన్యం కనబడుతుంది.

కౌరవ సైన్యాన్ని చూచి భీతి పొందిన ఉత్తరుని మూర్తిని తిక్కన ఇట్లు ప్రత్యక్షంగా కనబడునట్లు వర్ణించాడు.

"వెలవెల బాఱుచు వెగడొంద బెదవుల తడియాఱు - నెంతయు దల్లడిల్లు ...."

తిక్కన పాత్ర చిత్రణ అద్వితీయం. కథలోని పాత్రల చేతను మరియొక పాత్రను ప్రశంసింప చేసి పాత్ర చిత్రీకరణ చేయుచుండుట తిక్కన విధానంలో చెప్పదగినది.

"ఎవ్వని వాకిట నిలుచు" అను పద్యంలో ధర్మరాజు ఔన్నత్యాన్ని ద్రౌపది కొనియాడుట ఒక ఉదాహరణ.

భారత కవులలో నన్నయది కథా కథన దృష్టి, ఎఱ్ఱనది వర్ణనాత్మక దృష్టి, తిక్కనది కథా కథనము, వర్ణనాత్మకము కలిపి మూస పోసిన నాటకీయ శిల్ప సృష్టి. కాబట్టి వ్యాస భారతంలో లేని శోభ గౌరవం ఇతనికి దక్కింది. తిక్కన రచనలో దృశ్య సాక్షాత్కార పద్ధతి పలుచోట్ల కన్పిస్తుంది. విరాటుని ఆస్థానంలో కీచకుడు ద్రౌపదిని అవమానించునపుడు భీముని హృదయంలో రేగిన కోపాన్ని ఇట్లు వర్ణించాడు.

" కనుగొని కోప వేగమున గన్నుల నిప్పుల రాల నంగము
ల్గనలగ సాంద్ర ఘర్మ సలిలంబులు గ్రమ్మ నితాంత దంత పీ
డనరట దాస్య రంగ వికట భ్రుకుటీ చటుల ప్రవృత్తన
ర్తన ఘటనా ప్రకార భయద స్ఫురణా పరిణద్ధ మూర్తియై "

పండ్లు పటపట కొరుకుతూ, కనుబొమ్మలు ఎగర వేస్తూ చెమట ధారలు ప్రవహిస్తూ మహోగ్రంగా ఉన్న భీముని రూపము మన కళ్ళకు ప్రత్యక్షమవుతుంది. తిక్కన పాత్రల మనస్తత్వాలను చిత్రించడంలో గడుసరి. సంభాషణ చాతుర్యము, తెలుగు నుడికారాల సొంపు మొదలగున్నవి వుంటాయి. తిక్కన అనగానే నాటకీయత గుర్తుకు వస్తుంది. కథ సంవాద రూపంలో ఉంటే నాటకీయత అనిపించుకుంటుంది. పాత్రలు ఒకరినొకరు సంబోధించుకోవడం, ప్రశ్నార్థకాలు నాటకీయతకు బలాన్ని యిస్తాయి. కృష్ణుడు రాయబారిగా కౌరవ సభలోకి వెళ్ళు సమయంలో పాండవులు తమ అభిప్రాయాన్ని చెబుతారు. అప్పుడు ద్రౌపది కూడా తన వేదనను కృష్ణునితో చెప్పుకుంటుంది. ఆమె కృష్ణునితో పలికిన మాటలలో నాటకీయత కన్పిస్తుంది.

" వారు బ్రాహ్మణులే యేకీడైన సైరింపగన్"............... కౌరవులు బ్రాహ్మణులు కారు కద అన్ని సహించుకొని ఉండటానికి.

" బాండవుల్ పోటున కిచగింతురొకీ పోదురో -
కానల నుండ సనచ్చుతా"

పాండవులు కౌరవులతో యుద్ధం చేస్తారా లేక మరలా అడవులకు పోతారా !

"కులాంగన నిట్లోనర్తురె" .... రాజసూయ యాగమునందు సూచియైన నావేణి పట్టుకొని సభకు ఈడ్చి తెచ్చారు. కుల స్త్రీని యిలా చేస్తారా:

"మాధవా నిశ్చయింపుమా" - పాండవుల మాటలను బట్టి ఇప్పుడు ధృతరాష్ట్రునికి కోడలుగా రావాలా, లేక దాసీగా రావాలా! మాధవా నీవు నిశ్చయం చేయి అంటూ కృష్ణునితో పలికిన మాటలలో సంభాషణలతో కూడిన నాటకీయత కన్పిస్తుంది.

అలాగే ఉత్తర గోగ్రహణ ఘట్టంలో కౌరవులు విరాటుని గోవులను ముట్టడించి తీసుకొని పోవు సందర్భంలో ఉత్తరుడు కౌరవులతో యుద్ధం చేయుటకై వెళ్ళడానికి సరియైన సారధి లేడని అంటాడు. అప్పుడు సైరంధ్రి వేషంలో ఉన్న ద్రౌపది బృహన్నలకు సారధ్యం వచ్చునని చెబుతుంది. ఉత్తరుని చెల్లెలు ఉత్తర బృహన్నల దగ్గర నాట్యం నేర్చుకుంటుంది. ఆ చనువుతో ఉత్తర బృహన్నలను పిలవడానికి నర్తనశాలకు వచ్చినపుడు వారి మాటలలో నాటకీయ లక్షణాలు కన్పిస్తాయి.

"నీకందువ సైరంధ్రి చెప్పినం బ్రియం బంది నిన్ను దోడ్తేర నన్ను బనిచిన నేనును నీ పాల చనువు కలుగుటం చేసి యెల్ల విధంబులల దెత్తునని బూని వచ్చితి నీవును నా పలుకులు కుఱచ చేయక............"

అని ముద్దుసేసి....... ఆ మాటలకు నవ్విన బృహన్నల "జగదీశ్వర పుత్రీ నాకు సారద్యము నేర్పు గలదే"..........."భవదీయ ప్రార్థనచే .... అడనగ నేల అంబుజ వదనా" అని మెల మెల్లగా బయలు దేరి ఉత్తర కుమారుని చెంతకు వెళతారు. యుద్ధానికి ఉత్తరుడు బృహన్నల వెళ్ళునపుడు కౌరవ సైన్యం చూచి ఉత్తరుడు భయంతో రధాన్ని వెనక్కు త్రిప్పమని, ప్రాణాల మీద ఎవరికి తీపి వుండదు అని ఉత్తరుడు అడుగు సందర్భంలో హాస్యంతో కూడిన నాటకీయత కన్పిస్తుంది.

" కౌరవ సేన జూచి వటకం దొడగెన్ మది తోన మేను నీ
పూరక పోవు చున్కి యిది యొప్పనే యిప్పటి భంగి జూచిన
న్విరల నేను మూర్కొనమి నిశ్చయ మట్లగుటన్ రయంబునం
దేరు మరల్పు ప్రాణముల్ తీపనమున్ వినవే బృహన్నలా!"

సంజయ రాయభార ఘట్టము నాటకీయ శైలికి ఉదాహరణగా వుంది. ఈ విధంగా తిక్కన మనస్తత్వాన్ని చిత్రించడంలోనూ, సంభాషణా చాతుర్యం లోను నాటకీయ శైలిని పోషించాడు.

6.6 వర్ణనా శిల్పం:

తిక్కన వర్ణనలు రసాను గుణాలై దృశ్యములను పఠితలకు సాక్షాత్కరింప చేస్తాయి. తిక్కన స్త్రీలను కాక వారు నడిచేటప్పుడు, నవ్వేటప్పుడు, పలుకునప్పుడు కలిగే సౌందర్యాన్నే ఎక్కువగా వర్ణించాడు. ఉత్తర కొలువు కూటమునకు వచ్చిన తీరును "నలురు విలుతు పువుటమ్మి" అని వర్ణించాడు. స్త్రీ పర్వంలో

"చేతులు నడుదల నేర్చుటుత్కట శోకమాకారములు
దాల్చి నట్టులుండ.........గురుకుమార నారీ జనకోటి వచ్చె"

" కథను వేగంగా నడిపించటమే కానీ కథకు అడ్డుపడు వర్ణనలు సాధారణంగా చేయడు. ద్రౌపది దుఃఖానికి ప్రకృతి సహితం సానుభూతితో చూపి దుఃఖిస్తుంది అని వర్ణించాడు. "ద్రుపద నందన పరిభవ దుఃఖమునకు, నుల్లమున దుర పిల్చుచున్న సరసి", వేడి నిట్టూర్పులో యన వెడలి గ్రొత్త తావి మూతుల విచ్చు నెత్తమ్మి విరుల" - అట్లే తిక్కన చంద్రాస్తమయం, తారకలు ఉదయించుట మొదలగు ప్రకృతి వర్ణనలను కథకు అనుకూలంగా భావి సూచకంగా, అలంకార శోభితంగా కూర్చాడు. తిక్కన యుద్ధ పర్వాలందు యుద్ధ ఆరంభం విరామం సూచించడానికి దినాద్యంత సంధులనను వర్ణిస్తూ సూర్యుని ఉదయం అస్తమయాలతో పోల్చి ఆ వర్ణనలకు కథా సన్నివేశంలో సన్నిహితమైన సంబంధాన్ని కల్పించినాడు.

6.7 ఔచిత్య పోషణ:

తిక్కన రస పోషణ విధానం ప్రధానంగా ఔచిత్య పోషణ పై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఈయన నిశితమైన లోక జ్ఞానం కలవాడు. కావున రస పోషణకై ఔచిత్యాన్ని పాటిస్తూ మూలాతిక్రమణం చేసి రచించినవి అనేకం భారతంలో వున్నాయి. ద్రౌపది విరాటుని సభలో ప్రవేశించి కీచకుని వలన తన భంగపాటును చెప్పుకొను సందర్భంలో సంస్కృత భారతం నందు ధర్మా ధర్మ స్వరూపాన్ని, తన భర్తల ప్రాభవాన్ని, తన తండ్రి శౌర్యాన్ని విపులంగా వర్ణించినట్లు కలదు. కానీ తిక్కన ఈ అనుచిత ప్రసంగాన్ని తొలగించి ధర్మజ ద్రౌపదుల సంభాషణలో నాటకీయతను ప్రదర్శించి వ్యంగ్య వైభవంలో రసపరిపోషణ గావించాడు.

" పలు పోకల బోవుచు విచ్చల విడి నాట్యంబు చూపు చాట్టున
-నిచటం
గులసతుల గఱువ చందము దొలగగ నిట్లనికి -
- దగునె తోయ జవదనా "

అని ధర్మజుడు మందలించినట్లు, అందుకు ద్రౌపది

" నాదు వల్లభుండు నటుడింత నిక్కంబు పెద్ద వారి యట్ల పిన్న వారు
గాన బతుల విధమ కాకయే శైలూషిగా ననంగ రాదు కంకభట్ట "

అంటూ సమాధానం మిచ్చింది. ద్రౌపది ప్రాగల్భ్యము ఇందు కనబడుతుంది.

ఔచిత్యమును ఆదరించుట: వ్యాసుడు వ్యక్తీకరించిన భావాలను తిక్కన స్వాయత్తము చేసుకొని పరమ విధేయతతో అనువదించిన భాగాలు కూడా అతని భారతంలో చాలా కనిపిస్తాయి. అజ్ఞాత వాసాంతాన ధర్మజుడు విరాటునికి కృతజ్ఞత వెల్లడించు సందర్భాను మూలంలో "గర్భవాస ఇవ ప్రజః " అను ఉపమానం వాడబడింది. దాని ఔచిత్యము గ్రహించి తిక్కన

" చాల దుస్తరమైన యజ్ఞాత వాస వత్సరంబు భవద్గర్భ వాస గుప్తి
వలన గడిపితి మతి సుఖావాప్త చిత్త, వృత్తి నేము - నిర్భయులమై విందులట్లు "

అని గర్భావాస పదాన్ని విడవక రమ్యంగా అనువదించాడు. సంజయుని పక్షపాత బుద్ధికి అలుక పొందిన ధర్మరాజు తమ యొక్క సామర్థ్యాన్ని చెప్పిన స్రగ్ధర పద్యంలో రౌద్ర రసం వ్యక్తీకరణ సమర్థవంతంగా ఉంది.

" గాండీవ జ్యారవం బుత్కటమయి పెనుచుం గ్రమ్మినన్ భీము బాహా
దండం బేపారి శుంభద్గద జడియుచు రౌద్రంబుగా దోచినన్ వే
దండ ద్వంద్వంబు మాడ్కిందఱిమి కవలు మాద్యద్గతిం దాకినంజా
కుండం బోకుండ గౌరవ్యులకు వశమె బిట్టుల్కి మార్చిల్లకుండన్ "

సౌప్తిక పర్వంలో భీభత్స భావానికి అనుగుణంగా స్రగ్ధకా పద్యాన్ని ప్రయోగించారు. 14 స్రగ్ధరా పద్యాలను ఈ పర్వంలో చెప్పారు. స్త్రీ పర్వంలో అరుదైన 38 విశేష వృత్తాలను వాడుటయే గాక ఉత్పల మాలాది వృత్తాలను వాడలేదు. ఈ విధంగా తిక్కన వృత్తాలను ప్రయోగించుటలో కూడా ఔచిత్యాన్ని పాటించారు.

రసోచిత పద గుంఫనము: కవిబ్రహ్మ కవితా శిల్పానికి ప్రాణసమం రసోచిత పద గుంఫనము. ఇది కావ్య కళా మర్మజ్ఞతకు నికషోపలము. పాండవులు వనవాసానికి బయలుదేరు సందర్భంలో కుంతీదేవి తన కడగొట్టు కుమారుడు సహదేవుని గురించి ద్రౌపదితో చెప్పిన పద్యంలో తెలుగుతనం కలదు. " కడు పసి బిడ్డ వీడొకటి గాదవు నా నెఱుగండు " ఇచట కుంతి తన కుమారునికి కల్గిన దుస్థితిని తలచుకొని దుఃఖిస్తున్న తెలుగు తల్లిలా కన్పిస్తుంది. తిక్కన రౌద్ర భయానకాదులను వరిణించునపుడు తదానుకూలమైన దీర్ఘ సమాసాలను వాడాడు. శృంగార, కరుణ రసాలను వర్ణించునపుడు అలతి అలతి తెలుగు పదాలతో రమ్యంగా వర్ణించాడు.

అజ్ఞాత వాస సమయంలో ద్రౌపది గురించి " ఇది కడు ముద్దురాలు పనులేమియు చేయగనేరదు ఎంతయున్ " అని వర్ణించాడు. తిక్కన పదౌచిత్యానికి అనేక నిదర్శనాలను చూపవచ్చు. కీచకుడు సైరంధ్రి వేషంలో ఉన్న ద్రౌపది రాకకై ఎదురు చూచినాడట. అని మత్తెక్కించు మదిరాన్ని తెస్తున్న ద్రౌపదిని మత్తు కన్నులు అని వర్ణించాడు. కీచకుడు మదిరాసక్తుడు. ద్రౌపది (సైరంధ్రి) ప్రసన్న నేత్రాలు సైతం ఆ కామార్తునికి, మదిరాక్షులుగా కన్పించుట ఔచిత్యము. వ్యవహారాను గుణమైన వాక్య రచన తిక్కన కవిత్వంలో చాలా చోట్ల కన్పిస్తుంది.

రస ధ్వని: తిక్కన రస పోషణలో సిద్ద హస్తుడు. కావ్యానికి ధ్వని ఆత్మ. ధ్వని అంటే వ్యంగ్యం. తిక్కన ద్రౌపది పాత్రను ఉత్తమమైన తెలుగు వనితగా తీర్చిదిద్ది ఆమె మాట్లాడే ప్రతి మాటలో వ్యంగ్యాన్ని చొప్పించి చక్కని రస ధ్వనిని ప్రదర్శించాడు. అలంకార ప్రయోగం కూడా రస పోషణలో ఒక భాగము. కృష్ణుడు రాయభారానికి వెళ్ళే సందర్భములో ద్రౌపది తన ఆవేదన చెప్పు సందర్భములో తాను అనవలసినవి, చెప్పవలసినవీ చెప్పి, చివరకు కృష్ణునికి వివేకం కోల్పోయి నేను మాట్లాడుచున్నాను అని అనుమానాన్ని వ్యక్తం చేస్తుంది. " వీరడి యై మానసికి వెండి వివేకము కలుగ నేర్చునే " అన్న మాటలో అర్థాంతరన్యాసాలంకారమున్నది. కోపంలో వున్న వ్యక్తి వివేకాన్ని కోల్పోతాడు. అను తన మాటలను కోపంతో సమర్థించుకుంటున్న వైనాన్ని తిక్కన చక్కగా చెప్పాడు. అలాగే ద్రౌపది తన జుట్టు ముడి విప్పి పటులుకొన అది " నల్లని త్రాచు పాము " అన్నట్లున్నదని ఉత్ప్రేక్షాలంకారంలో వర్ణించాడు. అలంకారాలలో రౌద్ర రసం, కరుణ రసం ఒప్పించి చక్కని రస పోషణ చేశాడు తిక్కన.

తిక్కన భాషా ప్రయోగ వైభవం, పద బంధ విన్యాస ప్రభావము అపూర్వం, అనితర సాధ్యం తిక్కన ఉపమాలంకారాలను, జాతీయ పద బంధాలను వాడాడు.

'మడుగు చీర యందు మసి దాకినట్లు'
'పగయ కలిగెనేని పామున్న ఇంటిలో'
'పాలలో బడిన పిల్లి విధంబున ....'

భారతాంధ్రీకరణాన ఎంతో క్లిష్టమైన భావనైనను, తెలుగులోను శక్తివంతముగా చెప్పుట, సంస్కృత జాతీయాలను తెలుగు చేసి చూపుట, సామెతలను ప్రయోగించుట కొన్ని చోట్ల సంప్రదాయ సారమైన వాక్య నిర్మాణం తెలుగురాని వారికి కూడా సులభంగా అర్థమయ్యేటట్లు భావ ప్రధానంగా ఉండటం తిక్కన ప్రత్యేకతలు.

భారతాంధ్రీకరణలో ద్వితీయుడైనా అద్వితీయ స్థానం ఆక్రమించిన తిక్కన కవితా శిల్పము అనన్య సామాన్యము, అతని అమృత లేఖిని ఆంధ్రావళికి మోదం కలిగించింది.

ఇతర పద్యాలు ఉత్తర గోగ్రహణము: " కౌరవ సైన కాదు త్రి జగంబుల నొక్కటి నెత్తి వచ్చినం
దేరు బృహన్నలావశ గతిం జరియించిన గెల్వి వచ్చుద
ద్వీర గుణంబు సొంపు పృథివీ వరనందన మున్నె ఋంగుందు
గారణ జన్మయై తను వికారము వచ్చిన బెంపు దప్పునే "
ఖాండవ మేర్చునపుడు తగన్ రథ చోదక వృత్తి సల్పియా
బాండవ సూతికిన్ జయము కల్గ నొనర్చిన యట్టి బుద్ధియున్
దండి తనంబు నీయెడన తక్కెనె నాదెస మైత్రి పెన్పు మిం
కొండొక మాట తక్కుము రణోత్సహనం బొనరింపు గ్రక్కునన్

కౌరవులు విరాటుని గోవులను తోలు కొని వెళ్ళు సందర్భమున వాళ్ళతో యుద్ధము చేయ తలచిన విరాటుని కొడుకు ఉత్తరునితో బృహన్నల (అర్జునుని) యొక్క గొప్పతనము ద్రౌపది వివరిస్తున్న సందర్భంలోనివి ఈ పద్యములు.

పరీక్ష దృశ్య ప్రశ్నలు - జవాబులు:

1. తిక్కన భారత రచనను ఉత్తమ అధికారి - వివరించండి.

జ. తిక్కన నెల్లూరుని పాలించిన మనుమసిద్ధి మహారాజు ఆస్థాన మందలి మహా మంత్రి. బహుముఖ ప్రజ్ఞావంతుడు. భారత రచనా కాలం నాటికి మహాజ్ఞాని. కవిబ్రహ్మ. వినయ భుషణుడు, కారణ జన్మడైన పూర్ణ పురుషుడు.

" అమలోదాత్త మనీష నేనుభయ కావ్య ప్రౌఢి పాటించు శిల్పమునన్ " అని తిక్కన తన నిర్వచనోత్తర రామాయణం అవతారికలో తనను గూర్చి చెప్పుకున్నాడు. 'ఉభయ కావ్య ప్రౌఢి' అనగా పద్య, గద్యము రెండింటిలోను ప్రౌఢి అని అర్ధము. ఉభయ కావ్య ప్రౌఢి అను మాట వ్యర్థము. మరొక అర్థములో దృశ్య, శ్రవ్య ప్రౌఢి అని చెప్పవచ్చును. దృశ్య కావ్యంలోని కవి ప్రయోగం సూచనలు తప్ప కవికృత వివరణములు ఉండవు. పాత్ర ముఖ సంభాషణలు వుంటాయి. శ్రవ్య కావ్యము నందు కవి కృత వివరణలు, పాత్రముఖ సంభాషణలుగా ఉంటాయి. పాత్ర ముఖ సంభాషణలు కేవలం దృశ్య కావ్య లక్షణమే కాక శ్రవ్య కావ్య లక్షణం కూడా. తిక్కన శ్రవ్య కావ్యంలో దృశ్య కావ్య సంపత్తి కలిగే విధంగా రచించాడు. శ్రవ్య కావ్యంలో దృశ్య కావ్యాన్ని ఆపాదింప చేశాడు. అలాగే తాను సంస్కృతాంధ్ర రచనలందు చతురుడు. కావున సంస్కృత కావ్య రచనలోనూ, ఆంధ్ర కావ్య రచనలోనూ శిల్పమున పారగుడను అని నిరూపించుకున్నాడు. పంచమ వేదమైన భారతాన్ని సవిమర్శగా పరిశీలించినచో అందు మూడు ముఖ్య విషయాలు గోచరిస్తాయి. అవి 1. రాజనీతి 2. యుద్ధ తంత్రం 3. బ్రహ్మ విద్యోపదేశం. పుట్టుక, నడవడి, విజ్ఞానం ఈ ధర్మాలను ఆత్మ ధర్మాలుగా చేసుకొని అనుభవానికి తెచ్చుకొన్న కవి తెలుగు నాట తిక్కన ఒక్కడే. మహా ఉదాత్తమైన జీవితాన్ని గడిపిన తిక్కన భారత రచన చేయడానికి ఉత్తమాధికారి అయ్యాడు.

తిక్కన రాజనీతిజ్ఞత: తిక్కన రాజనీతి తెలిసిన వాడు కనుకనే అది అతని జీవితానికి, కావ్య రచన చేయడానికి ఉపకరించినది. స్వయంగా మనుమసిద్ధి తరపున గణపతి దేవునితో రాయభారము నడిపి విజయం సాధించిన లౌకికుడు. భారత రాయభార ఘట్టాలందు ఆయన ప్రదర్శించిన రాజనీతి పరిజ్ఞానం, వాక్చాతుర్యం, సంభాషణా ఔచిత్యం, మేధాశక్తి అసమానములు. భారతంలోని సంజయ, శ్రీకృష్ణ రాయబారాలను వర్ణించునపుడు మూలంలో లేని పెక్కు భావాలను కల్పించాడు. సంజయుడు ధృతరాష్ట్ర వర్గములోని వాడు. మేధావి. రాజకీయాలలో ఆరి తేరిన నీతిజ్ఞుడు. ముఖ ప్రీతితో మాట్లాడుటలో నేర్పరి. తిక్కన చిత్రించిన ధర్మరాజు లౌక్యాన్ని జీర్ణించుకున్న మెత్తని పులి. కృష్ణుని రాయబారిగా కౌరవుల దగ్గరకు పంపునపుడు ధర్మరాజు నీవే మాకు ఆప్తుడవు, ఆపదలు పోగొట్టి శుభం చేకూర్చ వాడవు, మాకు జన్మనిచ్చిన పాండురాజు నిన్ను మాకు చూపించినాడు. తండ్రి లేని మాకు నీవే దిక్కు అంటూ పల్కుతూ

" ఆపద గడవం బెట్టగ, నోపి శుభంబైన దాని నొడగూర్పను మా
కీ పుట్టువునకు బాండుక్ష్మాపాలుడు నిన్ను జూపి చనియెమహాత్మా "

ఎవరితోఎప్పుడు ఎట్లా భావ గర్భితంగా మాట్లాడాలో తిక్కనకు తెలుసు. ధర్మరాజు కృష్ణునితో పలుకు ఈ మాటలలో కార్యజ్ఞత, పలుకుల పొందిక కనబడుతుంది.

" మమ్మెఱుగు దెదిరినెఱుగుదు, నెమ్మి యెఱుగు దర్థ సిద్ధి నెఱి -
- యెఱుగుదువా
క్యమ్ముల పద్ధతి నెఱుగుదు పామెవ్వడ నేను నీకు బుద్ధు సెప్పన్ "

రాయభార ఘట్టంలో శ్రీ కృష్ణుడు ప్రదర్శించిన చాతుర్యము రాజకీయ రంగమున తిక్కన గడించిన అపారమైన అనుభవానికి చక్కని నిదర్శనం. కేవలం రాయభార ఘట్టాలందే కాక విదురుడు ధృతరాష్ట్రునికి ధర్మోపదేశము చేయు సన్నివేశములందును తిక్కన సందర్భోచితంగా ఆయా పాత్రల చేత పలికించిన రాజనీతి సూత్రాలు దేశ కాల వివక్షత లేక ప్రభువులందరికి శిరోధార్యములైనవి.

" జనకుల నొడ బాటగు విధమున నడుచుచు లోక నింద్యముల
నడుగుచుమీ
దని యొకని కలిమి కులుకక, మనుజులతో బొంది పాసగగ

మనుటొప్పు నృపా "

ఇలాంటి ధర్మ సూత్రాలు తిక్కన చాలా చెప్పాడు. ఈ విధంగా తిక్కన రాజనీతి యెరుగుటయే కాక స్వయంగా రాయబారం చేసి ఆచరణలో పెట్టిన నేర్పరి. కావున భారత రచనకు ఉత్తమ అధికారి అయ్యాడు.

6.8 తిక్కన యుద్ధ తంత్ర వర్ణన:

తిక్కన కార్య దక్షుడైన మహా మంత్రియే కాక, అవసరమైనచో కవచ ఖడ్గదారియై రణరంగాన వీర విహారం చేసిన సేనాపతి. తన నిర్వచనోత్తర రామాయణములో యుద్ధం చేయకపోయినా చాలా యుద్ధ తంత్రాలను ద్వంద్వ సంకులాది సమర భేదాలను, వ్యాస భారతంలో వాని బహువిధ వ్యూహ నిర్మాణ విధానాలను పరిష్కరించి తన భారతంలో విశదంగా వర్ణించాడు. తిక్కన యుద్ధ భూమిని చిత్ర విచిత్రంగా ఊహించాడు. వీర భీభత్స భయానక రస ప్రధానమైన యుద్ధ భూమి అతనికి సుందర దృశ్యముగా కన్పించుట విశేషము. కౌరవులు ఏర్పాటు చేసిన పద్మ వ్యూహంలో అభిమన్యుడు మరణించాడు. నెత్తుటి మధ్యలో నున్న అభిమన్యుడు చంద్రునిలా కన్పించాడు. అని వర్ణించాడు.

" నెత్తుటి దోగి నేల యఱ నింగి తెఱంగున నుండె, నక్కుమా
రోత్తముడందు జంద్రుక్రియ నొప్పె, సితాయుధ ఖండ భూషణో
దాత్తమణి వ్రతానములు తారల చందము నొంది యలదమై
యత్తఱి నుల్లసిల్లె, వసుధాధిప చూపఱపిండు చూడ్కికినే "

అలాగే ధర్మరాజు శక్తిచే నేలకూలిన శల్యుని -

" భూమి మీద నిట్లు బోరగిలంబడి, మద్రనాథుడొప్పె మానవేంద్ర
లేమయురము నందె లీలమై వ్రాలిన ప్రాణనాథు బోల్ప బట్టుగాగ "

అని వర్ణించాడు. ఒళ్ళు గగుర్పొడుచు దృశ్యాలను కూడా తిక్కన పరమ సుందరముగా వర్ణించాడు.

" సంగరాంగణము రమణీయమును భీషణంబు " అని స్పష్టంగా పేర్కొన్నాడు.

తిక్కన చిత్రించిన కుంతీ - ద్రౌపతులు: మహాభారతంలో విభిన్న మనస్తత్వాలు గల పాత్రలెనో వున్నాయి. తిక్కన చిత్రించిన ద్రౌపది అభిమాన వంతురాలు. అవమానం భరించలేదు. అలా అవమానించిన వానిని అంతము చూడవలెనని కోరికతో భర్తలను పురి కొల్పుతుంది. అందుకు రాయభారానికి వెళుతున్న కృష్ణునితో తన మనసులోని ఆవేదన అంతా తెల్పుకుంటుంది. తనకు జరిగిన అవమానాన్ని ఒక్కసారి జ్ఞాపకానికి తెచ్చుకోమంటుంది. తన ముడి ఒక్కసారిగా ఊడదీసి, జుట్టు పట్టుకొని చూపిస్తూ ప్రతీకారంతో

" ద్రోవది బంధురంబుయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మున విడ్చి వెంద్రుకల్
దావల చేతబూని యసి తచ్చవి బొల్పు మహాభుజంగమో
నా విల్లసిల్లి వ్రేలగ, మనంబున బొంగు విషాద దోషముల్
గానగ లేక భాష్పములు గ్రమ్మగ దిగ్గన లేచి యార్తయై "

" ఇవి దుస్సేన వ్రేళ్ళం దవిలి సగము ద్రెవ్విపోయి దక్కినయవి కౌరవుల కడు దీఱు మాటల, యవసరమున దలప వలయు నచ్యుత వినిన్ కట్టి విక్రయంబు కాల్పనే? యిట్లు బన్నములు పడిన ధర్మనందనుండు నేను రాజ రాజు పీనుంగు గన్నార గానబడయ మైతి మేని గృష్ణా " అని పల్కుతుంది. దీనిలో ద్రౌపది హావ భావాలు చేష్టలను తిక్కన కనులకు కట్టినట్లు చిత్రించాడు. వీరపత్ని, వీరవనిత, యైన ద్రౌపది మాటలు రానున్న భారత యుద్ధానికి నాంది పలికాయి.

ఇక కుంతి పరుల పంచన పడియున్న పరాధీనురాలు. రాయభారమునకు వచ్చిన తన మేనల్లుడు కృష్ణుని చూసి అసహాయంగా ఎలా దుఃఖించిందో తిక్కన చక్కగా చిత్రించాడు.

" ఇట్టి క్రూరుల కిచ్చిన మనవారి నందు" అని అచ్చంగా తెలుగు ఆడపడుచు దుఃఖించినట్లుగా మహారాణి కుంతీని సామాన్య స్త్రీ దుఃఖించినట్లుగా చిత్రించాడు. పాండవులకు తన మాటగా కృష్ణునితో "భుజ బలమున జీవించుట నిజ దర్మము. మెత్తబడుట నింద్యం" పాండవులను మెత్తబడక యుద్ధానికి సిద్ధం కమ్మని చెప్పమంది, కౌరవులతో రాయభారము విఫలమైనపుడు మరలా కృష్ణుడు కుంతి దగ్గరకు పోగా పాండవులకు ఈ విధంబుగా ఉపదేశం పంపించింది.

" రాజుల కెందు నారయ బరాక్రమ జీవన వృత్తి దక్క నొం
డొంజ నిషిద్ధ మంద్రు మునులుత్తమ సత్వులు వంశ ధర్మముల్
పూజిత భంగి జేయుదురు బుద్ధి విహీనులు వాని దక్కిని
స్తేజపు గూటి కియ్యకొని దీనత బొందురు రంబు జోదరా ! "

కుంతీ ద్రౌపదిలిద్దరూ పరాభవాన్ని సహింపరు, ప్రతీకారం తీర్చుకోవడమే వారి కోరిక. చివరకు వారు కోరినట్లే జరిగింది.

ఈ విధముగా మనస్తత్వ చిత్రీకరణ చేయవలెనన్న మనోవిజ్ఞాన వేత్తకు మాత్రమే సాధ్యమవుతుంది. అలాంటి విజ్ఞాన వేత్త తిక్కన కావున అతనికే భారతాన్ని వ్రాయగల అధికారం వుంది.

6.9 బ్రహ్మవిద్యోపదేశం:

లోక కళ్యాణానికై శైవ వైష్ణవ స్పర్థలను పోగొట్టడానికి తిక్కన చేసిన కృషి హరిహరాద్వైత స్థాపన. ఈ మత స్థాపనలో అధ్యాత్మిక జగత్తుకు కూడా నూతన మార్గన్ని చూపాడు. సకల దేవతా ద్వైతమును, సర్వ మానవ సౌభ్రాత్రమును ఆశించిన మహానుభావుడు తిక్కన. దాని స్థాపన వలన ప్రజలలో పాప భీతి, విశాల దృక్పథం, ధర్మ నిరతి మొదలగు గుణాలను పెంచుట ముఖ్య ఉద్దేశం. ధర్మాద్వైతం యోగం, తపం, యజ్ఞం మొదలగున్నవి తిక్కన అభిమాన విషయాలు వాటి విశిష్టతను భారతంలో చాలా చోట్ల వివరించాడు. నిర్మలమైన మనసుకు సాధ్యమగు బ్రహ్మజ్ఞానము అతని ధ్యేయం. శైలిని బట్టే కాక ఇతర యోగ్యతలను బట్టి మహా భారత రచనాధికారం తిక్కనకు తప్ప మరొక కవికి లేదు. తిక్కన రాజనీతిజ్ఞుడుగా కంటే అసమాన కవిగా లోక ప్రసిద్ధి చెందాడు.

తిక్కన ఇతర కృతులు:

1. విజయసేనము: విజయసేనము, విక్రమసేనము అను రెండు కావ్యాలు లభ్యం కాలేదు. కాని అందులోనివి ఒక 15 పద్యాలు మాత్రం లభించాయి. అందులో రెండు వినాయక ప్రార్థన, రెండు పద్యాలు పుర వర్ణన, రెడు పద్యాలు వైశ్యులు, వారి అమ్మకము వర్ణింపబడ్డాయి. కథా నాయకుడైన విజయ సేనుని వర్ణనకు సంబంధించిన పద్యం ఒకటి, రాజ నీతికి సంబంధించిన పద్యాలు మూడు ఉన్నాయి. దీనిని నిర్వచనోత్తర రామాయణానికి ముందే రచించాడు.

2. ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి: తంజావూరు సరస్వతీ మహల్ గ్రంథాలయంలో 36 పంక్తుల తాళ పత్ర గ్రంథంలో ఒక పద్యం తిక్కన రచించినట్లు తెలుస్తున్నది.

3. కృష్ణ శతకము: కృష్ణ శతకము రచించాడని కొందరంటున్నారు. కాని ఇది ఇంత వరకూ లభ్యము కాలేదు.

4. సంస్కృత రచనలు: తిక్కనకు ఉభయ కవి మిత్రుడు అను బిరుదు ఉంది. సంస్కృతాంధ్రాలలో ప్రావీణ్యం ఉన్నందు వల్ల అతనికి ఉభయ కవి మిత్రుడు అనే బిరుదు వచ్చిందని కేతన వర్ణించాడు. తిక్కన వ్రాసిన సంస్కృత శ్లోకములు రెండే మనకు లభిస్తున్నాయి. అందొకటి నిర్వచనోత్తర రామాయణ మందలి ఆరంభ మంగళ శ్లోకము.

" శ్రీ రాస్తాం మనుమ క్షితీశ్వర భుజాస్త మ్భే జగన్మణ్డల
ప్రాసాద స్థిర భారభాజి దధతీ సాలభఞ్జీ శ్రియం
శుణ్డా లోత్తమ గణ్ణ భిత్తిషు మధ వ్యాసజ్గ వశ్యాత్మనాం
యాముత్తేజ యతేతరాం యధులిహే మావద్ద సాన్ద్రా స్థితిః"

ఇక రెండవది విరాట పర్వారంభం నందలి హరిహరనాథ వర్ణన శ్లోకము

" కిమస్థిమాలాం కిము కౌస్తు భంవా, పరిష్క్రియాయాం
బహుమన్య సేత్యం
కింకాల కూటః కిమువా యశోదాస్తన్యం తవ స్వాదు
వద ప్రభేమే "

నిర్వచనోత్తర రామాయణం: తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణావతారికలో "అమలోదాత్త మనీష నేను భయ కావ్య ప్రౌఢి బాటించు శిల్పమునం బారగుడం గళా విదుడ " నని చెప్పుకొన్నాడు. అప్పుడే కొత్తగా రాజ్యానికి రత్నదీపమైన శ్రీరాముడి చరిత్రను రచించి మనుమసిద్ధికి కానుకగా ఇచ్చాడు. పూర్వ రామాయణం ఉండగా తిక్కన ఈ కథను ఎందుకు తీసుకున్నాడని అనుమానం కలుగుతోంది. అందుకు

" ఎత్తటినైనను ధీరో
దాత్త నృపోత్తముడు రామధరణీ పతి స
ద్వృత్తమ సంభావ్య మగుట
నుత్తర రామాయణోక్తి యుక్తుడ నైతిన్ "

అని చెప్పుకున్నాడు. ధీరోదాత్తుడగు రాముని కథను ఎక్కడ నుండి అయినా చెప్పుకోవచ్చు అని అతని ఉద్దేశం.

శ్రీరాముడు అరణ్యావాసానంతరం అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చి రాజ్యాభిషక్తుడగుటతో ఈ కావ్యము ప్రారంభమవుతుంది. ఉత్తర రామాయణం అను వాల్మీకి సప్తమ కాండం ఆధారంగా నిర్వచనంగా తిక్కన ఈ కావ్యాన్ని రచించాడనడంతో నిర్వచనోత్తర రామాయణం అని పేరు వచ్చింది. ఇది మొత్తం 10 ఆశ్వాసాల కావ్యము. రావణాదుల కథ వారి పూర్వుల చరిత్ర పరాక్రమాదులు మొదటి యేడాశ్వాసాలలో వర్ణించబడ్డాయి. తరువాత '3' ఆశ్వాసాలలో సీతా పరిత్యాగం, లవణాసురవధ, అశ్వమేధయాగం, నిర్వహాణం, రామ కుశలవుల సమాగమం, సీత భూదేవిని చేరుట మొదలగున్నవి వర్ణించబడ్డాయి.

నిర్వచనోత్తర రామాయణ మందలి వర్ణనలు భారత మందలి వర్ణనలకు ధీటైనవి.

షష్ఠాశ్వాసంలో రావణాసురుడు కైలాసాన్ని చేరి ఆ పరిసర ప్రాంతాలను చూచి ఆనందించిన విధానాన్ని తిక్కన నాలుగు పద్యాలలో వర్ణించాడు.

" సెలయేఱు వాఱ జెలువగు
శిల పై దజ్జలము దిగుచు సింధుర ఏలిచూ
డ్కుల కొప్పె బుండరీక
స్థలమున మకరందమాను షట్పదము క్రియన్ "

శిల పై నిలచిన సెలయేటి నీటిని తొండంతో పీలుస్తున్న ఏనుగు దెల్ల కలుపై నుండి మకరందాన్ని పీల్చే తుమ్మెదలా ఉందట. తిక్కన రచన నాటకీయంగా ఉంటుందని విమర్శకుల అభిప్రాయం. నిర్వచనోత్తర రామాయణంలో రావణుడు కుభేరుని దూతను సంహరించుట, వాలిని బంధింపబోయి భంగ పడుట, భర్త తనను జనాప వాదం వల్ల విడనాడాడని తెలిసిన వెంటనే సీత మూర్ఛిల్లి తరువాత విలపించడం మొదలైన సన్నివేశాలు కన్నులకు కట్టినట్లు వర్ణించాడు. ఈ కావ్యంతంలో రామ నిర్వాణమును పరిహరించి

నిర్వచనోత్తర రామాయణం స్వయం సంపూర్ణం మంగళాంతం అయిన ఒక స్వతంత్ర కావ్యంగా సృష్టించాడు. ఈ రచన వల్ల తిక్కన కావ్య శిల్ప పారగుడైన మహాకవిగా పేరు పొందాడు.

6.10 తిక్కన సమకాలికులు:

6.10.1 మూల ఘటిక కేతన: తిక్కన సమకాలికులలో ఇతడు ముఖ్యుడు. తన సంస్కృత దశ కుమార చరిత్రను తిక్కనకు అంకిత మిచ్చాడు. ఇది చంపూ కావ్యం. దశ కుమార చరిత్ర, ఆంధ్ర భాషా భూషణం, విజ్ఞానేశ్వరీయం అనే మూడు గ్రంథాలు ఇతను రచించాడు. దశ కుమార చరిత్ర తెలుగులో తొలి కథా కావ్యము. కేతన కవిత్వంలో జటిల సమాసాలు కాని, అన్వయ కాఠిన్యం కాని ఉండవు. ఆంధ్ర భాషా భూషణం తెలుగులో తెలుగు భాషకు కేతన 196 పద్యాలలో చెప్పిన మొట్ట మొదటి స్వతంత్ర వ్యాకరణం. ఇందు కేతన తెలుగు, తెనుగు అను రెండు శబ్దాలను వాడాడు. విజ్ఞానేశ్వరీయం తెలుగు భాషలో మొట్ట మొదటి ధర్మ శాస్త్ర గ్రంథం. ఇందు మూడు ఆశ్వాసాలున్నాయి. 433 పద్యాలున్నాయి. దీని వలన ఆనాటి ఆచార వ్యవహారాలు చక్కగా తెలుస్తాయి.

6.10.2 మారన: ఇతడు తిక్కన శిష్యుడు. ఇతడు రచించిన మార్కండేయ పురాణం ప్రథమాంధ్ర పురాణము. తిక్కన అనుగ్రహం వలన తనకు కవితా శక్తి అబ్బిందని మార్కండేయ పురాణం ఆశ్వాసాంత గద్యలో చెప్పాడు. అష్టాదశ పురాణాలలో మార్కండేయ పురాణం ఏడవది. మహాభారతంలో సంపూర్ణములు కాక సంశయములో నున్న కథలను మార్కండేయ పురాణం వివరిస్తుంది. ఇది 8 ఆశ్వాసాలలో సుమారు 2547 గద్య పద్యాలతో వుంది. వర్ణాశ్రయ ధర్మాలు, శ్రద్ధ నియమాలు, పురాతన వంశావళి మొదలైనవి ఈ పురాణంలో చాలా ఎక్కువ. ఇందు మహిషాసు మర్ధనం, శుంభ నిశుంభల కథలను మారన ఉత్తేజకరంగా అనువదించాడు.

6.10.3 మంచన: ఇతడు రచించినది కేయూర బాహు చరిత్ర ఇది చంపువులో స్వతంత్ర కావ్యం. ఇందులో పంచతంత్ర హితోపదేశముల నుండి కొన్ని కథలను గ్రహించి తన కాలాన జన సామాన్యంలో వాడుకలో ఉన్న కొన్ని కథలను కల్పించి మొత్తం "22" కథలు "కేయూర బాహు చరిత్ర"లో చేర్చాడు. అతను సంగ్రహంగా కథలు చెప్పుట రచనలోని గొప్ప నేర్పు. ఈయన కవిత్వం సలక్షణం, సరసం అయింది. అతని పద భావ సంపద, రచనా ప్రౌఢిమ, ధారాశుద్ధి ఎన్నదగినవి. అతని శైలి సరళమైన కథాకథన పద్ధతికి చెందింది.

6.10.4 బద్దెన: ఇతడు చిన్న సామంత రాజు. నీతిశాస్త్ర ముక్తావళి అనే రాజనీతి గ్రంథాన్ని రచించాడు. 162 పద్యాలున్నాయి. రాజనీతి పద్ధతి, మంత్రి పద్ధతి, ఉపాయ పద్ధతి మొదలైన వాటి పై నీతి బోధకాలైన పద్యాలున్నాయి. ఇతని శైలి రమ్యమై మృదువుగా ఉంటుంది. అన్వయ కాఠిన్యం ఉండదు. చక్కని ఉపమానాలతో, లోకోక్తులతో రచన హృదయంగమంగా ఉంటుంది.

6.11 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. తిక్కన కవితా తత్త్వాన్ని వివరించండి.
2. తిక్కన తెలుగుదనాన్ని విశ్లేషించండి.
3. తిక్కన నాటకీయతను వివరించండి.

6.12 ఆధార గ్రంథాలు:

తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర	-	డా॥. జి. నాగయ్య ॥సం॥
తెలుగు భాషా చరిత్ర	-	భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తి ॥సం॥
సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యము	-	ఆరుద్ర
చైతన్యలహరి	-	యువభారతి
తెలుగు కవుల చరిత్ర	-	నిడదవోలు వేంకట రావు

డా॥ బందారు జ్యోతి స్వరూప రాణి

పాఠం - 7

ఎఱ్ఱాప్రెగడ

పాఠ్యాంశ నిర్మాణ క్రమం

7.0 లక్ష్యం
7.1 ఎఱ్ఱన వ్యక్తిత్వం - జీవితం
7.2 ఆంధ్రీకరణ పద్ధతి
7.3 ఇతర పద్యాలు
7.4 ప్రబంధ పరమేశ్వరుని సూక్తి వైచిత్రి
7.5 ఎఱ్ఱన ఇతర కావ్యాలు
7.6 ఎఱ్ఱన సమకాలికులు
7.6.1 నాచన సోమన
7.6.2 విన్నకోట పెద్దన
7.6.3 రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు
7.6.4 గణప నారాధ్యుడు
7.6.5 దౌనయామాత్యుడు
7.6.6 కొరవి సత్యనారాయణ
7.7 మాదిరి ప్రశ్నలు
7.8 ఆధార గ్రంథాలు

7.0 లక్ష్యం:

ప్రబంధ పరమేశ్వరుని సూక్తి వైచిత్రి, మహాభారత ఆంధ్రీకరణ పద్ధతులను వివరించటం ఈ పాఠం లక్ష్యం.

"ఎఱ్ఱన":

భారతాంధ్రీకరణ చేసిన ముగ్గురు కవులలో మూడవ వాడు ఎఱ్ఱన. ఎఱ్ఱన నన్నయ వదిలిన అరణ్య పర్వ శేష భాగాన్ని పూరించాడు. ఈ పర్వంలో సావిత్రు పాఖ్యానం, దుర్యోధన గర్వ భంగం, ఘోష యాత్ర, మొదలైన ఘట్టాలు ముఖ్యమైనవి.

7.1 ఎఱ్ఱన వ్యక్తిత్వం- జీవితం:

ఎఱ్ఱన పాకనాడులోని గుడ్లూరు గ్రామంలో నివసించాడు. ఇది మన్నేరు ఒడ్డున వుంది. ఇతడు శివ భక్తుడు. అందుకే అతనికి 'శంభుదాసుడు', 'శివదాసుడు' అను బిరుదులున్నాయి. నిజానికి ఎఱ్ఱనకు శంకర స్వామి అనే గురువు ఉన్నాడు. ఆయన శివ భక్తుడు. గురువు తోడి భక్తి శిష్యునికి అబ్బింది. అందుకే ఎఱ్ఱన శంభుదాసుడయ్యాడు. రామాయాణాన్ని వ్రాసి ముందుగా ప్రోలయ వేమా రెడ్డికి అంకితమిచ్చాడు. ప్రోలయ వేముని కోరికను అనుసరించి 'హరి వంశాన్ని' వ్రాశాడు. ఎఱ్ఱన 'హరి వంశం'లో 'నన్నయ భట్టు, తిక్కన కవినాథులు చూపిన త్రోవ పావనం బెన్న' అని స్తుతించాడు. హరి వంశం తర్వాత అరణ్య పర్వ శేషాన్ని

రచించాడు. నన్నయ అరణ్య పర్వం నాల్గవ ఆశ్వాసములోని

" శారద రాత్రులుజ్జ్వల లసత్తర తారక హార పంక్తులం
జారు తరంబులయ్యె వికస న్నవ కైరవ గంధ బంధురో
దార సమీర సౌరభము దాల్చి సుధాంశు వికీర్యమణ క
ర్పూర పాండు రుచి పురములం బరి పూరితంబులై"

అను 142వ పద్యం వరకు వ్రాశాడు. ఎఱ్ఱన

"స్ఫుర దరుణాంశు రాగ రుచి బొంపిరి వోయి నీరస్త నీరదా
వరణములై దళత్కమల వైభవ జృంభణ ముల్ల సిల్లను
ద్దుర తరహంస సారస మధు వ్రతి నిస్వనముల్ సెలంగగా
గరము వెలింగె వాసర ముఖంబులు శారద వేళ జూడగన్"

అను పద్యం నుండి ఆరంభం చేసి అరణ్య పర్వం పూర్తి చేశాడు.

ఎఱ్ఱన అరణ్య పర్వ శేషాన్ని అనువాదం చేస్తూ నన్నయ శైలినే అనుకరించాడు. నన్నయ లాగానే రాజ రాజ నరేంద్రుని సంబోధిస్తూ వ్రాశాడు. ఎఱ్ఱన సహజంగా నిగర్వి. మృదు స్వభావుడు. నృసింహ పురాణ రచనా కాలము నాటికి అతడు వినయ సంపన్నుడు. దైవాంకితముగా వ్రాసిన ఎఱ్ఱన నృసింహ పురాణం అతని వార్ధక్యంలో రచించిన చివరి రచన. ఈ రచనా కాలము నాటికి ఎఱ్ఱనకు "ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు" అనే బిరుదు వుంది. ఈ నృసింహ పురాణములో చక్కని కావ్య శైలిని ప్రయోగించాడు. సందర్భాను కూలంగా వర్ణనలు చేశాడు. శ్రీనాథుడు "ప్రబంధ పరమేశ్వరుని సూక్తి వైచిత్రిని" ప్రశంసించాడు.

7.2 ఎఱ్ఱన ఆంధ్రీకరణ పద్ధతి:

భారతమును అనువాదము చేసిన వారిలో తృతీయుడు ఎఱ్ఱన. ఇతడు నన్నయ వదిలి పెట్టిన అరణ్య పర్వ శేషాన్ని నన్నయ శైలిని అనుకరిస్తూ అనువదించాడు. అరణ్య పర్వాన్ని పూరించాడని తెలుపు పద్యాలున్నాయి. కానీ అరణ్య పర్వ శేషాన్ని ఎఱ్ఱన రచించినట్లు అవతారిక గాని, అశ్వాసాంత గద్యగాని అరణ్య పర్వంలో లేదు. నన్నయ భట్టు ప్రణీతం బనియే ఉంది.

ఎఱ్ఱన వంశీయుడైన చదలవాడ మల్లన తన విప్రనారాయణ చరిత్రలో " ప్రతిభతో నారణ్య పర్వ శేషము జెప్ప గవులకు జెవుల పండువలు గాగ" అని ఎఱ్ఱన అరణ్య పర్వ శేషాన్ని రచించినట్లుగా చెప్పాడు. "స్ఫురదరుణాంశు" అను పద్యము ఎఱ్ఱన మొదటి పద్యము అని అప్పకవి చెప్పాడు.

నన్నయ భారతంలో మధ్యాక్కరలు ఎక్కువగా వాడాడు. ఎఱ్ఱన ఏ ఇతర రచనలలోనూ మధ్యాకరలను వాడలేదు. కానీ అరణ్య పర్వ శేషము నందు మాత్రము ఈ మధ్యాక్కరలు వున్నాయి. మధ్యాక్కర లక్షణ విషయాలలో నన్నయకు ఎఱ్ఱనకు భేదం ఉంది. నన్నయ మధ్యాక్కరలో అయిదవ గణాధ్యక్షరము యతి. కాగా ఎఱ్ఱన మధ్యాక్కరలో నాల్గవ గణాధ్యక్షరం యతి. ఈ యతి స్థాన నిర్ణయమే ఈ భాగం ఎఱ్ఱన రచించినట్లు తెలుస్తుంది. అరణ్య పర్వ శేషం మూలంలో 5 వేల శ్లోకాలు ఉండగా ఎఱ్ఱన 1599 గద్య పద్యాలలో అనువదించాడు.

కథా వస్తు నిర్వహణలో కూడా నన్నయ, ఎఱ్ఱనలకు భేదం ఉంది. కర్ణ జనన వృత్తాంతం ఆది పర్వంలో 17 గద్య పద్యాలలో ఉంటే అరణ్య పర్వంలో 46 గద్య పద్యాలలో ఉంది. ఆది పర్వంలో కర్ణుడు సద్యోగర్భంలో జన్మించినట్లు అరణ్య పర్వ శేషంలో కుంతి అతనిని "10 మాసాలు" మోసి ప్రసవించినట్లు చెప్పబడింది. ఈ భాగాన్ని కూడా నన్నయ రచించి ఉంటే తాను వ్రాసిన దానికి విరుద్ధంగా ఎందుకు వ్రాస్తాడు.....? కాబట్టి ఈ అరణ్య పర్వ శేషం ఎఱ్ఱన కృతమే అని తెలుస్తుంది. స్వభావంలో ఎఱ్ఱనది వర్ణనాత్మకమైన కవిత్వం. కుంతి పుట్టింట ఉన్నపుడు దుర్వాస మహామునికి సేవలు చేయడం వలన దుర్వాసుడు మెచ్చి కుంతికి ఒక

వరాన్ని ఇచ్చాడు. ఆ వర ప్రభావంతో ఏ పురుషుని ప్రార్థించినా అతని వల్ల ఒక కుమారుడు కలుగుతాడు. ఆ వరాన్ని పరీక్షింపదలచి కుంతి సూర్యుని ఆహ్వానించి కుమారుని కావాలని అడుగుతుంది. సూర్యుడు కొడుకు నిచ్చి వెళతాడు. కన్యగా ఉన్నప్పుడే కొడుకు పుట్టినందు వల్ల లోకాపవాదులు కలుగుతాయని భయం ఒక వంక, పుత్ర వాత్సల్యం ఒక వంక. ఈ రెండింటికి నడుమ కుంతి అనుభవించిన మనోవ్యధను ఎఱ్ఱన అరణ్య పర్వ శేషంలో ఎంతో హృదయ విదారంగా వర్ణించాడు.

నన్నయ శైలికి అరణ్య పర్వ శేషములో శైలికి కొన్ని పోలికలున్నాయి. ఎఱ్ఱన బుద్ధి పూర్వకముగాను నన్నయ రచించినట్లు ఉండాలని అతనిని అనుకరించడం వల్ల కొంత పోలిక ఉండకపోదు. నన్నయ ఇతిహాస శైలిని, తిక్కన నాటకీయ శైలిని గ్రహించి ఎఱ్ఱనభారతారణ్య పర్వ శేష భాగమును పూర్తి చేశాడు. నన్నయ ప్రసన్న కథా కవితార్థ యుక్తి, భాషా ప్రయోగ సౌందర్యము మొదలైన కవితా లక్షణాలు, తిక్కన నాటకీయత, మనః ప్రవృత్తి నిరూపణ, పాత్ర చిత్రణాది కవితా శిల్పము కొంత వరకూ గ్రహించి 'తద్రిచనాయక' చేసిన స్వతంత్ర రచన. ఎఱ్ఱనకు గల ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు అను బిరుదు అరణ్య పర్వ శేష రచన వల్లనే వచ్చింది.

7.3 ఇతర పద్యాలు:

భారతంలో అరణ్య పర్వంలో దుర్యోధనుడు ఘోష యాత్ర నెపంతో పాండవులను అవమాన పరచాలని వెళ్ళి వారి చేతిలో తానే భంగ పడుటచే ఇక తన బ్రతుకు వ్యర్థమని తలంచుకొని ప్రాయోపవేశం చేయు సందర్భములో దుర్యోధనుని పాతాళ లోకమునకు దానవులు తీసుకొనిపోయి, అతడు ఆపని చేయుట అసంభవ మని, అతని దేహము సామాన్యమైనది కాదని, వజ్ర శిలా సంపాదితమైనదని, పూవు వలె కోమలమైనదని వర్ణించు సందర్భములో ఈ పద్యం చెప్పబడింది.

" నీ దగు పూర్వ దేహము వినిర్మల వజ్ర శిలా విశేష సం
పాదిత మస్త్ర శస్త్ర పరిపాటన భేద్యము గాదు, నిత్య నిః
ఖేదము, పుష్ప కోమలము, ఖేచర భూచర కామినీ మనో
హ్లాదన, మిట్లుగా నభవుడర్థి నొనర్చె నుమాసమేతుడై"

దుర్యోధనుడు ప్రాయోపవేశమునకు నిశ్చయించి తమ్ముడైన దుశ్శాసనుని తన తదనంతరం రాజ్యాభిషిక్తుడై పాలించమనగా అపుడు దుశ్శాసుడు అన్న పాదాలపై పడి దుఃఖించుచూ విన్న వించుకొను సందర్భంలో ఎఱ్ఱన దుశ్శాసనుని చిత్త ప్రవృత్తిని ఈ విధంగా వర్ణించాడు.

"అవని విదీర్ణమైనను, హిమాద్రి చలించుట గల్గినన్, మహా
ర్ణవ జల మింకినన్, దివసనాధుడు జంద్రుడు దేజ మేదినం
గువలయ నాథ నీకు నొకు కుత్సిత భావము గల్గ నేర్తునే
భవదుపయోగ్యమైన నృప భారము నాకు వహింప శఖ్యమే".

హరి వంశంలో శ్రీకృష్ణుని బాల్య క్రీడలను చాలా సహజంగా ఎఱ్ఱన వర్ణించాడు. కృష్ణుడు ఎంతో అందముగా ఉన్నాడని, ఎవరు చూచినా అతనిని ఎత్తుకొని ముద్దాడు చున్నారని కృష్ణుడు అందంగా కళ్ళు త్రిప్పుతూ, మువ్వలు గంటలు మ్రోగు చుండగా నాట్యం చేస్తూ ఉంటే అందరికీ చూడాలని ఉంటుందని సహజ సుందరముగా కృష్ణుని బాల్య చేష్టలు, నాట్యం చేస్తున్న కృష్ణుని రూపం కన్నులకు కట్టేలా వర్ణించాడు.

"ఎవ్వరు గన్న నెత్తికొని యెంతయు వేడుక ముద్దులాడగా
నెవ్వల బాతిపాతి తరళేక్షణ దీధితులొప్ప నొప్పుమై
మువ్వలు గంటలు న్మొరయ ముందటి కూకటి రావి రేకలతో
నవ్వన జాక్షుదాడు జెలువర్మిలి బెంచు జనంబు చూడ్కికిన్"

ఎఱ్ఱన రచనల్లో ఏ భాగమైనా వర్ణోత్కరంగా ఉంటుంది. ఆయన రచనా విధానమే వేరు. ప్రాబంధిక శైలికి ఆయన మారు

పేరు. అందుకే ప్రబంధ పరమేశ్వరుడన్న బిరుదు కూడా వచ్చింది. ఏ భాగాన్ని స్పృశించినా ఆయన వర్ణనలలో స్పష్టత ఉంది. క్లిష్టత లేని స్పష్టత ఆయన శైలి. రమణీయకమూ, రమ్యమైన ఆయన రచనా విధానం అనంతర కవులకు మార్గదర్శిక మైనదనడంలో సందేహం లేదు.

7.4 ప్రబంధ పరమేశ్వరుని సూక్తి వైచిత్రి:

"కమనీయం కావ్యమ్", " కవయతీతః కవిః", "తస్య కర్మ కావ్యమ్" మొదలయినవి లాక్షణికుల నిర్వచనాలు ప్రబంధాన్ని గూర్చి చెప్పబడ్డాయి. ప్రకృష్టమైన బంధం గలది ప్రబంధం. ఈ బంధము శబ్దార్థములందు కనబడుతుంది. కావ్యము కవి వర్ణనా శక్తి వల్ల ప్రబంధ కవి సామర్థ్యం వల్ల రక్తి కడుతుంది.

తెలుగు ప్రబంధ రచనా విశేషములకు మూల పురుషుడు తిక్కన. తన భారతంలోని ప్రతి పర్వాన్ని ఒక ప్రబంధంగా తీర్చిదిద్దాడు. ఈ మార్గాన్ని ఎఱ్ఱన కూడా అవలంబించాడు.

'సుష్ఠమ్ ఉక్తం సూక్తం' అంటే మనోజ్ఞంగా చెప్పుమాట. సూక్తి అంటే రమణీయకమైన 'కవితా ఉక్తి' అని అర్థం. ఈ సూక్తి వక్రోక్తి అన్నాడు. రసానుకూలమైన పద ప్రయోగం, రమణీయమైన పదాల కూర్పు, అర్థ వైచిత్రీ అన్నీ సూక్తుల లోని భాగాలు. అట్టి సూక్తి వైచిత్రికి ఎఱ్ఱన ప్రసిద్ధుడయ్యాడు.

అరణ్య పర్వంలోని సావిత్రోపాఖ్యానం 110 గద్య పద్యాలతో మనోజ్ఞంగా రచింపబడిన చిన్న ప్రబంధం. సావిత్రి మద్ర దేశ రాజు అయిన అశ్వపతి కుమార్తె. తెలిసిన నాటి నుండి సాళ్వ దేసపు రాజు ద్యుమత్సేనుడి కొడుకు అయిన సత్యవంతుణ్ణి ఆమె తన భర్తగా భావించుకుంటుంది. సత్యవంతుడు అల్పాయుష్కుడని నారదుడు చెప్పినా, కోరి అతనిని తన భర్తగా చేసుకొంటుంది. ద్యుమత్సేనుడు తన రాజ్యాన్ని, సంపదను పోగొట్టుకొని అరణ్య వాసం చేస్తుంటాడు. కళ్ళు కూడా పోగొట్టుకుంటాడు. సత్యవంతుడు ఒకనాడు అడవిలోకి కట్టెల కొరకై వెళ్ళి మరణిస్తాడు. స్వయంగా యముడు సత్యవంతుని ప్రాణాలు తీసుకొని పోవుచుండగా సావిత్రి యమునితో పాటు యమలోకం వెళ్ళి యమున్ని మెప్పించి తన భర్తను బ్రతికించుకుంటుంది. అలాగే తన తండ్రికి కుమారులు కలిగే వరాన్ని, మామకు తిరిగి దృష్టిని ప్రసాదించమని సావిత్రి యముని ప్రార్థిస్తుంది. సావిత్రి వరం పొందుటచే దృష్టి వచ్చి ద్యుమత్సేనుడు చుట్టూ చూడగా కొడుకు కన్పించడు. ఆ వృద్ధుని ఆవేదనను ఎఱ్ఱన సూక్తి వైచిత్రిలో ఎంతో చక్కగా వ్యక్తపరచాడు.

"కన్నులు వచ్చి యల్లెడలు గన్గొని వృద్ధ నరేంద్రు డాత్మకుం
గన్నులు బోలెనైన తన గాదిలి పుత్రుడు గాననంబులో
నెన్నడు లేని యంత తడ వేటికి జిక్కెనో? యంచు నార్తితో
గన్నులు లేని యట్లొకడు గానక యేడ్చె సతీసమేతుడై"

ఈ పద్య భావము మూలములో కన్పించదు. మూలమునకు మెరుగు పెట్టు ఔచిత్య పరిపోషకములు అరణ్య పర్వ శేషములో అక్కడక్కడా ఉండటం వల్ల పురాణ కవిత్వంలో వర్ణనాత్మక శైలిని ప్రవేశ పెట్టటం మూలాన ఎఱ్ఱనకు ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు అనే బిరుదు ఏర్పడింది.

సులభమైన జాతీయ పదాలతో, నుడికారాలతో కూడిన మనోజ్ఞమైన తెలుగు వారి సంభాషణా ధోరణిని తెలియజేయు రచననే 'చతురోక్తి పదంబు' అని ఎఱ్ఱన వ్యవహరించాడు.

అరణ్య పర్వ శేషంలో "పరీక్షితుడను ఒక రాజు మృగయారతుండయి పోయి వనంబున ఒక్క పూబోడి గనియె" - చతురోక్తి పదాలతో కూడిన వారి సంభాషణను ఎఱ్ఱన ప్రదర్శించిన తీరు గమనిద్దాం.

" ఎవ్వరి దానవంబుజ దళేక్షణ! యేకత మిట్టులేలనీ
విప్పన భూమి యందు జరియించెద నాపుడు దండ్రి పంపునం

దివ్వన భూమి యందు జరియించెద సద్వరు గోరి కన్యనే
నెవ్వరి దాన గావలయు నేర్పడ జెప్పుమా రాజనందనా"

ఎవ్వరి దానవు? నీవు ఈ వనములో ఒంటరిగా తిరుగుచున్నావు. అన్న ప్రశ్నకు తండ్రి ఆజ్ఞతో ఈ వన భూమిలో తిరుగుతున్నాను. కన్యను, ఎవరి దానను కావాలో వివరణ జెప్పు రాజా! అని చమత్కారంగా పలుకుతుంది.

ఈ భావననే అల్లసాని పెద్దన తన మనుచరిత్రలో "ఎవ్వతె నీవు భీత హరిణేక్షణ యొంటి జరించె తోటలో....." అని రచించాడు.

భారతంలో కర్ణ జన్మ వృత్తాంతము నన్నయ ఆదిపర్వంలోను, ఎఱ్ఱన అరణ్య పర్వ శేషము లోను ఉంది. వీరిరువురికీ మూలం ఒక్కటే, అయినా ఇరువురూ కుంతీ పాత్రను తీర్చిదిద్దిన విధానం వేరు వేరుగా ఉంది. నన్నయ కుంతి కంటే ఎఱ్ఱన కుంతి భిన్నమైన ప్రకృతి స్వభావం గలది. ఈమె గడుసరి వ్యంగ్య ప్రధానముగా మనసులోని భావాలను వ్యక్త పరచగల జాణ.

దుర్వాసుడిచ్చిన దివ్య మంత్ర శక్తిని తెలుసుకోవాలనే కోరికతో నన్నయ కుంతి "నాకు నిమ్ము ప్రియమ్మున నీయట్టి కొడుకు" అని సూర్యుని కేలు మొగిచి మ్రొక్కినది. కాని సూర్యుని యొక్క రూపాన్ని విస్మయాన్ని చూచి భయపడుతున్న కుంతిని ఓడకుండుమని ప్రసన్నతతో " నీ కోరిన వరంబీయ వచ్చితి" అని అన్నాడు. అప్పుడు కుంతి "లజ్జావనత వదనయై"

" ఎఱుక లేమి జేసి యింత లెప్పుడునప, రాధయుతలు,
సాపరాధలయిన వారి గరుణ నెల్లవారు రక్షింతు"

అని తన తప్పును మన్నించ మని సూర్యునికి మ్రొక్కింది.

" నాకు గర్భమయిన నా తల్లి దండ్రులు
జుట్టములును నన్ను జూచి నగరె"

అని ధర్మానికి భయపడింది. కల్లా కపటము ఎరుగని అమాయకురాలుగా నన్నయ కుంతిని చిత్రించాడు. కాని ఎఱ్ఱన కుంతి గడుసరి

" నను నిచ్చుటకుం గర్తలు, జననియు, జనకుండు గాక చనునే నాకున్
వనితా ధర్మువు విడువగ, ననఘా యిట్లయిన ధర్మ హానియు గాదె"

అని సూర్యుని వారించుచున్నట్లు కనబడినా అతని పై తనకు గల అనురాగాన్ని నిగూఢంగా ప్రకటించింది. ధర్మ హాని కాకున్న అతని కలయికకు ఎట్టి ఆటంకము, అభ్యంతరము లేదని నేర్పుగా సూచించింది.

"మంత్ర బల మెఱుంగ మది గోరి తప్పుసేసితి మహాత్మ !
దీని జెట్టగాగ
నవరింప కెట్టులైననూ బాల్యంబు గరుణసైప వలయు
గమల మిత్ర"

అని తన చిన్నతనపు పొరపాటును క్షమించి, తన కన్యత్వమును రక్షింపుమని రెండర్థాలలో నర్మ గర్భితంగా సూక్తి వైచిత్రితో మాట్లాడింది.

" జగముల యందు ధర్మువును సత్యము నీయది గాదె యందునే
తగవులు నీయెఱుంగని విధంబులె బుద్ధికిం యిట్టిది నీదు
దగవగునేని మార్పలకు దాననే యేనగు గాక నీకు నిం
పగు తెఱగా చరింపుమిట యావల నయ్యెడు నిందకొ్రెదన్"

అని అన్ని అర్థాలను ఎదుర్కోవడానికి ఎఱ్ఱన కుంతి సిద్ధ పడింది. ఇందుకు కుంతీ సూర్యుల సంవాదమును ఎఱ్ఱన సూక్తి వైచిత్రితో సహజంగా చిత్రీకరించాడు. పాత్రల సంభాషణా చాతుర్యములో కూడా ఎఱ్ఱన సూక్తి వైచిత్రిని ప్రదర్శించాడని ఇది యొక ముఖ్య తార్కాణము.

ఎఱ్ఱన కవిత్వంలో 'మధురోక్తి గుంభన' కూడా పేర్కొన దగ్గది. నృసింహ పురాణంలో హిరణ్యకశిపుని తపస్సు చెరిపి రమ్మని అప్సరలను పంపు సందర్భములో ఇంద్రుడు వారితో పల్కిన మాటలలోని మధురోక్తి.

"వ్రతములు గ్రొచ్చి శీలముల వ్రచ్చి జంపబుల గ్రాలి యుత్తమ
క్రతువుల దోలి యోగములుగాఁచి తపంబుల వేచి యెందున
ప్రతిహత లీలమై మదను బాణ చయంబు తోడు నీడలై
ధృతులు తలంచుచుండు సుదతీమద తీక్ష్ణ కటాక్ష కోణముల్"

ఉత్కృష్ట భావాలను ఊహించి చమత్కరించి రమణీయంగా, హృదయాంగమంగా ప్రకటించు నేర్పు మహాకవుల సొత్తు. ఆయా సందర్భాలకు తగినట్లు రసానుకూలముగా పదములను చమత్కార యుక్తంగా ప్రయోగించడంలో ఎఱ్ఱన మిక్కిలి నిపుణుడు.

హిరణ్యకశిపుడు దేవతలను పీడించు విధానాన్ని తెలిపే ఈ పద్యంలో పదగతమైన చమత్కారం ఉంది.

" అమరులనిన జంప నలుగు వాహ్యాహరు, లనిన నోరి కళ్ళ గౌనగ దలచు
త్రిదివవాసులనిన నదుమంగ జూచు బాతాళమునకు దేవతల నతండు "

ఉన్నదున్నట్లుగా ఒక వస్తువుని వర్ణించితే కల్పనా శక్తికి ఆస్కారముండదు. దానికి ఊహ వైచిత్ర్యము, అపూర్వ భావ చిత్రములు, సందర్భాను గుణమగు సన్నివేశాలు నిబిడీకృతం చేయాలి. తాండవ నృత్య సమయ మందలి హరునితో పోలిక చెప్పి ఎఱ్ఱన కల్లోల భరితమగు సముద్ర గాంభీర్యమును మన కన్నుల ఎదుట ఎంత గొప్పగా నిలిపాడో చూడండి.

" కడలు చేతులూర్చుచు ఫేన ఘన తరాట్ట
హసరుచితోఁ బ్రవాళ జటాలి విద్రిచి,
యౌర్వ శిఖి పాలలో చనంబనగ సింధు,
పమరు దాండవ మాడెడు హరుని బోలి "

జడ పదార్థమగు సముద్రమునకు ప్రాణి ధర్మం ఆరోపించి భావనాత్మకంగా ప్రౌఢోక్తి శిల్పంలో ఉపమాలంకార విశేషముతో రస లోకాన్ని రమణీయంగా సాక్షాత్కరింప చేశాడు.

ఊహా చిత్రములందే కాక వాస్తవిక సన్నివేశాలందు ఎఱ్ఱన స్వాభావికతను సూక్తి వైచిత్రిని ప్రదర్శించాడు. వేసవి వర్ణనలు

" పగళు లెల తోట నీడల బ్రాతియయ్యె
బగళులను రేలుదను గాలి బ్రాతియయ్యె
రేలు వెన్నెల బయళులు ప్రియములయ్యె
రేలు బగళుల నిద్రలు ప్రియములయ్యె "

ఈ పద్యం చదవగానే లోక ప్రసిద్ధమగు అనుభవం లలితమైన భావాలు హృదయానికి హత్తుకుంటాయి.

ఎఱ్ఱన నన్నయ ధారా శుద్దిని, తిక్కన పదాల విరుపులను పాటించి తనదైన కూర్పుతో కవిత్వానికొక విశిష్ట వ్యక్తిత్వాన్ని సాధించాడు. ఆ నేర్పే అతని ప్రబంధ పరమేశ్వరుణ్ణి చేసింది.

ఇట్లు ప్రబంధ పరమేశ్వరుని సూక్తి వైచిత్రి వైవిధ్యముగా కొనసాగుతూ కవితలోని విశిష్ట భావ స్ఫూర్తిని ఉదాత్తతను వ్యక్తం చేస్తుంది. ఎఱ్ఱన కవితలో నానా విధములుగా వ్యక్తమగు ఈ విశిష్ట గుణాన్ని గమనించి శ్రీనాధుడు " పరిఢ వింతు బ్రబంధ

పరమేశ్వరుని లేవ సూక్తి వైచిత్రి ఒక్కొక్కమారు" అని కీర్తించాడు.

7.5 ఎఱ్ఱన ఇతర కావ్యాలు:

7.5.1 రామాయణం: ఈ గ్రంథము ఇప్పుడు లభ్యం కావడము లేదు. కూచియంచి తిమ్మ కవి తన " సర్వ లక్షణ సార సంగ్రహము"లో ఎఱ్ఱన రామాయణంలోనివని '9' పద్యాలు ఉదాహరించాడు. ఎఱ్ఱన బాల కాండము నుండి యుద్ధ కాండము వరకూ రచించాడు. చదలవాడ మల్లన "ఎఱ్ఱన రామాయణము యధా వాల్మీకము" అని చెప్పాడు. హరి వంశ పీఠికలో ప్రోలయ వేముడు రామకథమున్ జెప్పించి యత్యుత్తమ ఖ్యాతి బొందితి" అని ఎఱ్ఱనతో అన్నట్లు ఉండుట చేత రామాయణం కూడా ప్రోలయ వేమారెడ్డికి అంకితమిచ్చి ఉంటాడు. కానీ ఎఱ్ఱన రామాయణం లోకంలో అంతగా ప్రసిద్ధి పొందలేదు.

7.5.2 హరి వంశము: హరివంశమున ఎఱ్ఱన ప్రోలయ వేమారెడ్డికి అంకితిచ్చాడు. ఇందు రెండు భాగాలున్నాయి. పూర్వ భాగం '9' అశ్వాసాలలో 2044 గద్య పద్యాలు, ఉత్తర భాగంలో 10 ఆశ్వాసాలలో 2660 గద్య పద్యాలున్నాయి. మూలములోని ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము, హంస డిభకోపాఖ్యానము అనువదించ లేదు. ఇది అనువాదమైనా ఎన్నో స్వతంత్ర వర్ణనలతో సాగింది. శ్రీకృష్ణుని బాల్య క్రీడలు, గోపకులు రేపల్లె విడిచి పెట్టి బృందావనానికి పోయే ఘట్టం మొదలైన వాటిని ఎఱ్ఱన సహజ మధురంగా, జానపద జీవితం ప్రతిబింబించేటట్లుగా వ్రాశాడు. ఎఱ్ఱన శ్రీకృష్ణ బాల్య క్రీడాది వర్ణనలను తరువాత పోతన అనుకరించాడు.

7.5.3 నృసింహ పురాణము: ఎఱ్ఱన నృసింహ పురాణానికి "లక్ష్మీ నరసింహావతారం" అని పేరు పెట్టాడు. కానీ నృసింహ పురాణమనే పేరే వాడుకలో ఉన్నది. ఆంధ్ర దేశంలో అహోబల క్షేత్రంలో లక్ష్మీ నరసింహుడు వెలిశాడు. ఎఱ్ఱన కావ్యం చివర ఆ క్షేత్ర మహత్యాన్ని కొంత చెప్పాడు. బ్రహ్మాండ పురాణములోని నరసింహావతార కథను ఈ కావ్యము యొక్క ఇతి వృత్తముగా తీసుకున్నాడు. దీనిని అహోబల నరసింహ స్వామికి తన తాత కోరికననుసరించి అంకితమిచ్చాడు. ఇందు చక్కని కావ్య శైలిని ప్రయోగించాడు. పురాణము లోని ఒక్క ప్రహ్లాద కథను మాత్రమే తీసుకొని మొదటి నుంచి చివర వరకు ఆ కథను నడుపుతూ వస్త్వైక్యతను సాధించాడు. కావ్యానికి పురాణమని పేరున్న అది పురాణం కాదు. కవిత్వం ప్రౌఢంగా అలంకార శోభతో కూడి ఉంది. ఈ రచన వల్లనే ఎఱ్ఱనకు ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు అనే బిరుదు సార్థకమవుతుంది.

7.6 ఎఱ్ఱన సమకాలిన కవులు:

7.6.1 నాచన సోముడు: ఎఱ్ఱన సమకాలికుడు నాచన సోమనాథుడు. హరి వంశ ఉత్తర భాగము నందలి శ్రీ కృష్ణునికి సంబంధించిన రసవంతములైన కథలను తీసుకొని " ఉత్తర హరి వంశం " అను పేరుతో "ఆరు" ఆశ్వాసాల గ్రంథం రచించాడు. ఇందు ప్రధానమైన కథలు నరకాసుర వధ, శ్రీకృష్ణుడు మృతుడైన ఒక బాలుని బ్రతికించి తీసుకురావడం, శ్రీకృష్ణుడు సంతానార్థియై కైలాసమునకు వెళ్ళి శివుని వల్ల వరం పొందడం, పౌండ్రక వాసుదేవుని సంహారం, ఉషా పరిణయం మొదలైనవి. నాచన సోమన తనకు "సకల భాషా భూషణ" "సాహిత్య రస పోషణ" బిరుదులున్నట్లు చెప్పుకున్నాడు. పాత్ర చిత్రణలో పాత్రోచిత సంభాషణలు, అలంకార శోభ ఇవి సోమన లోని కవితా గుణాలు. సోమన తిక్కనతో సాటి రాగల కవియని కొందరి విమర్శకుల అభిప్రాయం. సోమన దేశీ పదాలను, సామెతలను చాలా ప్రయోగించాడు. ఈయన వాడిన సామెతలు మరొక కవి వాడలేదు.

7.6.2 విన్నకోట పెద్దన: ఈ కవి 14వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో ఉన్నాడు. "కావ్యాలంకార చూడామణి" అను అలంకార శాస్త్రీయ గ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. చాలా చిన్న గ్రంథం. ఇది తెలుగులో మొదటి అలంకార శాస్త్ర గ్రంథము.

7.6.3 రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు: తిప్పన్న అను పేరుతో ఇతనిని వ్యవహరిస్తారు. త్రిపురాంత కోదాహరణము, మదన విజయము, అంబికా శతకము, చంద్ర తారావళి అను గ్రంథములను, ప్రేమాభిరామం అను సంస్కృత గ్రంథాన్ని రచించాడు. ఈయన శివ భక్తి పరాయణుడు. శృంగార రస ప్రియుడు.

7.6.4 గణప నారాధ్యుడు: సర్వ శాస్త్రము అను ద్విపద కృతిని రచించాడు. ఇది వేదాంత గ్రంథము. ఇందు యోగ శాస్త్రములు వివరింపబడ్డాయి. ఈయన యోగ శాస్త్రవేత్త.

7.6.5 దోనయామాత్యుడు: ఈయన "సస్యానందము" అను వర్ష శాస్త్ర గ్రంథాన్ని రచించాడు. ఇందులో 4 అశ్వాసాలతో '228' పద్యాలున్నవి. శాస్త్రీయ దృష్టితోనే కాక భాషా వాఙ్మయ విషయ దృష్టితో ఈ గ్రంథమును పరిశీలించాలి.

7.6.6 కొరవి సత్యనారాయణ: "ఆంధ్ర కవితా పితామహుడు" అను బిరుదు గల పూర్వాంధ్ర కవులలో ఈయన ఒకడు. ఈయనకు భీమన అను పేరు ఉంది. ఈయన రచించిన రామాయణము ఇపుడు లభించుట లేదు. ఇంకా శ్రీ గిరికవి, వెన్నెల కంటి జన్న మంత్రి, పశుపతి నాగనాథ కవి, పెద్దయామాత్యుడు, శరభాంకుడు, చిమ్మపూరి అమరేశ్వరుడు మొదలగు కవులు ఎఱ్ఱన యుగంలో ఉన్నారు.

7.7 మాదిరి ప్రశ్నలు:

1. ఎఱ్ఱన ప్రబంధ పరమేశ్వరుడా - చర్చించండి.
2. ఎఱ్ఱన సూక్తి వైచిత్రిని వివరించండి.
3. ఎఱ్ఱన కవితా వైదుష్యాన్ని ప్రదర్శించండి.

7.8 ఆధార గ్రంథాలు:

1. తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష - డా॥. జి. నాగయ్య
2. ఆంధ్రాల సాంఘిక చరిత్ర - సురవరం ప్రతాపరెడ్డి
3. మహతి - యువభారతి ప్రచురణ
4. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర - కందుకూరి వీరేశలింగం
5. తెలుగు కవుల చరిత్ర - నిడదవోలు వేంకటరావు

డా॥. బండారు జ్యోతి స్వరూప రాణి

పాఠం - 8

శ్రీనాథుని ఆంధ్రీకరణ విధానం - కవితా శైలి

8.0 లక్ష్యం :

మూలంకంటె రసవత్తరమయిన అనువాదాన్ని అందించిన కవిసార్వభౌముని కవితా వైచిత్రిని వివరించడం ఈ పాఠం లక్ష్యం.

శ్రీనాథుడు కవిసార్వభౌముడు. సకల విద్యాసనాథుడు. బ్రాహ్మీదత్త వరప్రాదుడు. ఈశ్వరార్చన కళాశీలుడు. శ్రీనాథునితో తెలుగు సాహిత్యం ఒక వినూత్నమైన మలుపు తిరిగి, ఒక విశిష్టమైన రచనా పద్ధతికి శ్రీకారం చుట్టింది.

శ్రీనాథుని శృంగార నైషధానికి మూలం సంస్కృతంలో శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరిత్ర. ఈ కథకు మూలం భారతం అరణ్యపర్వంలో గల నలోపాఖ్యానం, సంస్కృతంలో శ్రీహర్షుడు నలునికి సంబంధించిన కథను పూర్తిగా వ్రాయలేదు. నలదమయంతుల వివాహం వరకే వ్రాశాడు. ఈ కథన్ను వివాహం వరకే గ్రహించి శ్రీనాథుడు తెనిగించి 'శృంగార నైషధం' అని పేరు పెట్టడం ఎంతో ఔచిత్యపరంగా వుంది. శ్రీనాథుని శృంగార నైషధం కూడా 8 ఆశ్వాసాల కావ్యంగా రూపుదిద్దుకుంది.

8.1 నైషధాంధ్రీకరణ విధానం :

శ్రీనాథుని శృంగార నైషధం శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరిత్ర కంటె రసవంతంగా వుందని, అలా వుండటానికి కారణం శ్రీనాథుడు పాటించిన అనువాద పద్ధతియని పండితులు అంగీకరించారు. శ్రీనాథుడే తన శృంగార నైషధానువాద పద్ధతిని గూర్చి గ్రంథాంతంలో 'అశేష మనీష హృదయంగమంబుగా శబ్దం బనుసరించియు, నభిప్రాయంబు గుర్తించియు, భావంబు లక్షించియు రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నౌచిత్యం బాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు, 'మాతృకానుసారంబున జెప్పబడె' నని చెప్పాడు.

8.2. శబ్దంబనుసరించుట :

శృంగార నైషధంలో శ్రీనాథుడు శ్రీహర్షుడు ప్రయోగించిన శబ్దాలనే అవసరమున్నంతవరకు చమత్కారంగా అనుసరించారు. హంస దమయంతిని చూశానని చెప్పే సందర్భంలో-

'సరసీః పరిశీలితుం మయా, గమికర్మ కృతనైకనీవృతా
అతిథిత్వమనాయి సాదృశోః, సరసత్సంశయ గోచరోదరీ'

అన్న శ్లోకం మూలంలో వుంది. ఈ శ్లోకంలోని 'గమి కర్మీకృత నైకనీవృతా' 'సదసత్సంశయ గోచరోదరీ' అనే రెండు అపూర్వ ప్రయోగాలు, అవి వ్యక్తీకరించే భావాలు శ్రీనాథుని ఆకట్టుకున్నాయి. శ్రీనాథుడు ఈ మూల శబ్దాల్ని పునరుక్తులని కూడా భావించకుండా రెండు పద్యాల్లో అనువదించాడు.

'మృదురీతిం బ్రతి వానరంబు గమికర్మీభూత నానానదీ
నద కాంతార పురీ శిరోచ్చయుడనై, నైకాద్భుత శ్రీజిత
త్రిదింబైన విదర్భదేశమున నారీరత్నమున్ గాంచితిన్
సదసత్సంశయగోచరోదరి, శరత్సంపూర్ణ చంద్రాననన్'

'కమలేందీవర షండ మండిత లసత్కాసార సేవారతిన్
గమికర్మీకృత నైకనీవృతుడనై కంటిన్ విదర్భంబునన్

రమణింబల్లసపాణి బద్మనయనన్ రాకేందు బింబాననన్
సమసీనప్తని వస్తినాస్తి విచికిత్సా హేతు శాతోదరిన్'

మరో ఉదాహరణ -

'అస్తి వామ్యభరమస్తి కౌతుకం, సాస్తి ఘర్మవిలసాస్తివేపథు
అస్తిభీతి రతమస్తి, వాఞ్ఛితం, ప్రాపదస్తి సుఖమస్తి పిడినమ్'

ఈ శ్లోకంలోని సమాసాలు చిత్రార్థ స్ఫురణతో మనోరంజకాలు, ఈ సమాసాల్ని శ్రీనాథుడు తెలుగు పద్యంలో ఇమిడ్చినాడు.

'అస్తి వామ్య భరమస్తి కౌతూహలం, బస్తి ఘర్మ సలిల మస్తికంప
మస్తిభీతి యస్తి హర్ష మస్తి వ్యథం బస్తి వాంఛమయ్యే నపుడు రతము'

సంస్కృత శబ్దజాలాన్ని తెలుగు ఎలా ఇముడ్చుకొంటుందో పై పద్యంలో కన్పిస్తుంది.

8.3 అభిప్రాయంబు గుర్తించుట :

మూలంలోని అభిప్రాయాలు అస్పష్టంగా వున్నపుడు శ్రీనాథుడు వాటిని స్పష్టపరచి మూలానికి మెరుగుపెట్టే రీతిగా అనువాదం సాగించారు. మూలంలో హంస దమయంతితో -

'విధిం వధూసృష్టి మవృచ్ఛమేవ, తద్యాన యుగ్యోనలకేళి
త్వన్నామ వర్ణా ఇవ కర్ణసతా, మయాస్య సంక్రీడతి చక్రి చక్రే'

అంటుంది. ఈ శ్లోకంలోని భావాన్ని శ్రీనాథుడు తెలుగుతనం మూర్తీభవించే నుడికారంతో స్పష్టపరచిన విధానం ఈ కింది పద్యంలో కన్పిస్తుంది.

'అడిగితి నొక్కనాడు కమలాసను తేరికి వారుపంజబనై
నడచుచు 'నుర్విలో, విషధనాథుని కెవ్వతె యొక్కొ భార్యయ
య్యెడు?' నని, చక్రఘోషమున నించుక యించుకగాని, యంత యే
ర్పడ వినవైతి, నీవనుచు బల్కిన చందము దోచెమానివీ!'

మూలంలో బ్రహ్మమాటలు ఇతర హంసల కూతల వల్ల తనకు సరిగా వినబడలేదని హంస దమయంతితో చెప్పింది. శ్రీనాథుడు 'చక్ర ఘోషములు' అని మరో అర్థం గూడా చేర్చి మూలానికి వన్నె కలిగించాడు. అనేక హంసలు బ్రహ్మతేరును లాగినట్లుగా గాక తానొక్కతెయే లాగినట్లు చెప్పుకోవడం హంస గడుసుతనం. ఇలాంటి మంచి ఉదాహరణలు నెన్నిటినో మనం చూడవచ్చు.

8.4 భావంబునలక్షించుట :

మూలభావాన్ని స్పష్టపరచి మూలానికి వన్నెపెట్టే పద్ధతి శ్రీనాథుని అనువాద పద్ధతి. కొన్నిచోట్ల మూలభావాన్ని పెంచి రసపరిపోషణ నైపుణ్యాన్ని గూడా శ్రీనాథుడు ప్రదర్శించాడు. నలుడు హంసను పట్టుకున్నప్పుడు భయపడిన హంస మూలంలో ఇలా అంటుంది -

'మదేక పుత్రా జననీ జరాతురా నవప్రసూతిర్వరటా తపస్వినో
గతిస్తయోరేష జనస్త మధియన్నహో విధేత్వాం కరుణారుణద్దినో'

ఈ శ్లోక భావాన్ని శ్రీనాథుడు పెంచి కరుణారస వ్యంజకంగా మృదువైన తెలుగు నుడికారంతో ఎంతో స్వభావ రమణీయంగా రాశాడు.

'తల్లి మదేకపుత్రిక పెద్ద కన్నులు
 గానదిప్పుడు మూడుకాళ్ళ ముసలి
యిల్లాలు గడుసాధ్వి యేమియు నెఱుగదు
 పరమ పాతివ్రత్య భవ్య చరిత
వెనుక ముందర లేరు నెవ్వరైన చుట్టాలు
 లేవడి యెంతేని జీవనంబు
గానక కన్న సంతానంబు శిశువులు
 జీవ స్థితికేన తావలంబు
కృపదలంపగదయ్యా యో నృపవరేణ్య
యభయ మీవయ్యా యో తుహినాంశు వంశ
కావగదవయ్యా యర్థార్థి కల్పశాఖి
నిగ్రహింపకుమయ్యా యో నిషధరాజ'

కొన్ని సందర్భాల్లో శ్రీనాథుడు మూలాన్ని సంక్షేపించి అనవసర వర్ణనల్ని విడచి పెట్టాడు. నలుడు సపరివారంగా వాహ్యాళికి వెళ్ళినపుడు అతని పరివార వర్ణన మూలంలో పన్నెండు శ్లోకాల్లో వుంది. ఈ సందర్భంలో శ్రీనాథుడు ఆ భావాన్నంతా ఒకే పద్యంలో సంగ్రహపరచి రాశాడు.

'ప్రమద నిష్పందతర నేత్ర పద్మలగుచు
పౌర జనులు విలోకొస్త్ర ప్రకట లీల
సముచితానల్ప పరివార సహితుడగుచు
నవని నాథ సుతుండు వాహ్యాళి వెడలె'

ఈ పద్యంలో సముచితంగా తగినంతమంది పరివారంతో నలుడు వాహ్యాళి వెళ్లినట్లు సంక్షేపించబడింది. ఇలాగే దమయంతి విరహ వర్ణన సందర్భాలలో గల చంద్ర, మన్మధాది ఉపాలంభన ఘట్టాల్ని గూడా శ్రీనాథుడు సంగ్రహపరిచాడు.

8.5. అలంకారంబు భూషించుట :

తన రచనను అలంకారప్రాయంగా చేయడానికి శ్రీనాథుడు మూలంలో లేని అలంకారాల్ని కల్పించాడు.

'ఇప్పటి నీతలంపు తెలిగిట్టిద యొన్నిటమీద నెప్పుడే
చొప్పున నుండునో నిజము సుద్ది యెఱుంగము గాని యగ్మలీ
చెప్పెడి దేమి బాలికల చిత్తము లంబు తరంగ లోలముల్
తప్పునొతాకునొ కుసుమధన్వుని యేటులు దైవికంబుగన్'

ఈ పద్యంలోని ఉపమానం అమూలకమైన రచనకు స్వారస్యాన్ని కల్పిస్తూ వుంది. అంబు తరంగలోలములైన బాలికల చిత్తంలో మన్మథుని చాపధ్వని ఎప్పుడు విన్పిస్తుందో అప్పుడు వారు విరహంలో పడతారని, ప్రేమ విరహం దైవికంగా కలుగుతాయని శ్రీనాథుడు స్ఫురింపజేసిన భావాలు సహజ సుందరంగా వున్నాయి.

6 అనౌచిత్యంబు పరిహరించుట :

శ్రీ హర్షుని కావ్యంలో తృతీయ సర్గలోని 28 నుండి 31 వరకు గల శ్లోకాల్లో - దమయంతి దగ్గర హంస చేసిన నలుని వర్ణనలో రంభాది అచ్చరలేమలేగాక, త్రిమూర్తుల భార్యలు, ఇంద్రుని భార్య శచీదేవి మొదలైనవారంతా నలుని గుణాకర్ణనం వల్ల చలించినట్లు, వానియెడల ఆకర్షితులైనట్లు వర్ణించబడింది. జగన్మాతలకు ఈ చలన దోషాన్ని అంటగట్టడం శ్రీనాథుడు అనౌచిత్యముగా భావించి ఆ వర్ణనల్ని పరిహరించాడు. రంభ దేవలోక స్త్రీ యైనా వేశ్యగాబట్టి రంభా విషయాన్ని మాత్రం తెనిగించాడు.

'అస్మత్కిల శ్రోత్ర సుధాం విధాయ
రంభా చిరంభా మతులాం వలస్య
తత్రానురక్తా తమ వాప్య భేజే
తన్నామ గంధాస్పల కూబరంసా!'

ఈ శ్లోకాన్ని శ్రీనాథుడు కింది పద్యంగా తెనిగించాడు.

'వినుకలి గూర్మినెక్కి పృథివీ భువనంబునకుండి గంగనే
యనువును లేక రంభయును నచ్చరలేమ నలున్ వరింప బూ
నిన తన కోర్కి నొక్క మెయినిండగ జేయుటకై భజంచె దా
గొనకొని వేల్పులందు నలకూబరు దచ్చుభనాను వాసనన్'

మూలార్థానికి వన్నె పెట్టిన అనువాదమిది. నలుని వరింపబూనిన రంభలకూబరుని స్మరించడం, నలకూబర శబ్దంలోని 'నల' నామం ఆమె మనసుకు ఆహ్లాదం కలిగించడం శ్రీనాథుని పద్య శిల్పంలోని సొగసు. తర్వాత వచ్చిన ప్రబంధ కవులు ఈ కవితా శిల్పాన్ని బాగా సొంతం చేసుకున్నారు.

మానప కాంతల శృంగార వర్ణనల్ని మాత్రం శ్రీనాథుడు విడిచిపెట్టకుండా మితిమీరి వర్ణించాడు. నలుని సౌందర్యాన్ని వర్ణించే ఘట్టంలో -

'వాని గలలోన గానని పనజ ముఖియు
వాని మార్పున బేర్కొని మానపతియు
వావిగా నాత్మ భావించి వరుని గవయ
నప్పళింపని సతియు లేదయ్యె నచట'

అనే పద్యం రాశాడు శ్రీనాథుడు. ఈ పద్యభావం మాతృకలో కూడా ఇలాగే వుంది. అనుచితమైన మూలశ్లోకంలోని అశ్లీలార్థం శ్రీనాథుని పద్యంలో కొంత అదృశ్యమైంది. 'స్మరకేలీ లాలసుడై యున్న నలునికి మంస వీవనతో వీచెన' ని మూలంలో గల భావాన్ని శ్రీనాథుడు 'వైశాఖ వేళల్లో వీతు' నని హంస పలికినట్లు మార్చి అనౌచిత్యాన్ని పరిహరించాడు.

8.7. ఔచిత్యంబాదరించుట :

నలుగు దేవతల రాయబారిగా దమయంతి మందిరానికి వచ్చి దిశాధిపతుల గుణాల్ని దమయంతికి చెప్పి ఆమెను వారిని వరించమని చెప్పే సందర్భంలో - దమయంతి నలునితో ఇట్లంటుంది.

'గిరిశ్రమ్మతా ఏవ తవ శ్రవస్సుధా :
శ్లథా భవన్నామ్నితున శ్రుతి స్పృహా

పిపాసతా శాంతిముపైతి వారిణా
నజాతు దుగ్ధాత్ మధునోది కాదపి'

అన్న శ్లోకం మూలంలో వుంది. దీనికి శ్రీనాథుని తెలుగు పద్యం ఈ కిందిది.

'అధిక తరులైనగాని దిశాధి పతులు
కౌతుకము నానునీ వంశ కథలయందు
దప్పి గొన్నట్టివారి కాదప్పి దీర
సలిల పూరంబు హితవొ? యాజ్యంబు హితవొ?'

తెలుగు దమయంతి మాటల్లోని గాంభీర్యం, చాతుర్యం సంస్కృత దమయంతిలో లేవు. నేయి విలువగలదైన నీళ్ళవలె పిపాసను తీర్చలేదు. పైగా దప్పికను అధికం చేస్తుంది. అలాగే దిక్పాలకులు అధికులైనా వారి కథలు వినడం తనకిష్టం లేదని దమయంతి చెప్పింది. మూలంలోని 'పాలవల్లగాని, తేనెవల్లగాని' అనే భావానికి మారు 'ఆజ్యసామ్యం' తేవడం వల్ల ఔచిత్యం చేకూరింది.

8.8. రసంబు పోషించుట :

శ్రీనాథునికి నైషధంలో ప్రధాన రసం శృంగారం, మూలంలో వలె తెలుగు నైషధంలో కూడా శృంగారం బాగా పోషింపబడింది. రసస్ఫూర్తికి విఘ్నకారులైన రసదోషాలను తొలగించి శ్రీనాథుడు రసప్రవాహాన్ని ఉరవడిగా ప్రవహింపజేసినాడు. దమయంతి అంతఃపురంలో సంచరించే యువతుల చేష్టలు మూలంలో-

'అంతఃపురాంత స్సవిలోక్య బాలాం
కాంచి త్సమాలబ్ధు మసం వృతోరుమ్
నిమీలి తాక్షః వరయాభ్రమంత్యా
సంఘట్టమాపాద్య చమద్చకార.

ఇలా వర్ణింపబడినాయి. నలుగు పెట్టుకోవడం కోసం ఒక యువతి అనాచ్ఛాదిక ఊరువులు గలిగి వుండడం శ్లోకంలోని 'అసంవృతోరుమ్' అన్న విశేషణం తెలుపుతూ వుంది. ఈ దృశ్యం చూచి నలుడు కన్నులు మూసుకున్నాడు. ఈ భావాన్ని శ్రీనాథుడు మరికొంత చమత్కారంగా-

'ప్రిదిలిన నీవి గేల సవరించు తలోదరి నోర్తుగాంచి లోప
గదిరిన పాపభీతి బడి గన్నులు మోడ్చ నొకళ్ళొ కళ్ళకై
యెదురుగ పచ్చిపచ్చి యొక యిద్దరు ముద్దియ లొత్తి రవ్విభున్
మద గజరాజ కుంభముల మచ్చరికించు కుచద్వయంబునన్

అన్న పద్యంలో వివరించాడు, నలుడు కన్నులు మూసుకున్న తరువాత ఇద్దరు ముద్దియలు ఏనుగు కుంభముల వంటి కుచములతో నలుని మర్దించారు. ఈ భావం శ్రీనాథ కల్పితం, రసపుష్టి కోసం శ్రీనాథుడు స్వతంత్ర్య రచనా ప్రావీణ్యం గూడా కొన్ని సందర్భాల్లో ప్రకటించారు. మూలంలోని -

'వృథార్పయంతీ మపథే పదం త్వాం
మరుల్లలత్పర్ణవ పాణికంపై :

ఆళీవవశ్య ప్రతిషేధతీయం
కపోత హుంకార గిరావనాళి :'

అనే శ్లోకానికి శ్రీనాథుడు రాసిన పద్యమిది -

'అళియు మోలె నిప్పుడు పనాళి యమార్గమునం జరించు ని
న్నోలలితాంగి కాదనచు నున్నది మంద సమీరణంబునం
గ్రాలు ప్రవాళ మంజరులు గద్రమ కరంబుల విభ్రమంబుగా
బాల రసాల పుష్పరససాయి పన ప్రియకంఠ హుం కృతిన్'

మూలశ్లోకంలోని 'కపోత హుంకారాన్ని' 'పసిప్రియ కంఠ హుంకారం' గా మార్చి శ్రీనాథుడు రసపోషణ చేశాడు.

8.9 హృదయంగమంబుగా రాయుట :

8.9.1. వర్ణనాకౌశలం :

శ్రీనాథుడు 'అశేష మనీష హృదయంగమంబుగా' రచించడానికి ఎన్నుకున్న అంశాల్లో వర్ణనాకౌశలం ఒకటి. శృంగార నైషధంలో చాలా వరకు ప్రబంధ వర్ణనలన్నీ వున్నాయి. ప్రబంధవర్ణనలోనివైన, శైల, వసంత, పుత్రోదయ వర్ణనలు మాత్రం లేవు. మిగిలిన వర్ణనల్నీ శ్రీనాథుని అఖండ పాండితీ పటిమ పట్టి ఇచ్చునట్టివే. ఉదాహరణకు శ్రీనాథుడు నక్షత్రాల్ని వర్ణించిన తీరు కింది పద్యంగా రూపుదిద్దుకుంది.

'చుక్కలో యివి? కావు, సురలోక వాహినీ
విమలాలంబుకణ కదంబములుగాని.
తారలో యివి? కావు, తారాపథాంబోధి
కమనీయ పులిన సంఘములుగాని,
ఉదువులో యివి? కావు, మృదునంబరంబున
దాపించినట్టి ముత్యాలుగాని,
రిక్కలో యివి? కావు రేచామ తుఱుముపై
జెరివిన మల్లె క్రొవ్విరులు గాని
యనుచు లోకంబు సందేహమందుచుండ
బొడిచె బ్రహ్మాండ పేటికావుట కుటీర
చారు కర్పూర పాలికా సంచయములు
మెండుకొని యోలి నక్షత్ర మండలములు'

శ్రీనాథుని వర్ణనలు సామాన్యంగా సీసపద్యాల్లోనే కన్పిస్తాయి. శ్రీనాథునికి సీస పద్యాలంటే ఎక్కువ ఇష్టం. ప్రకృతిని వర్ణించే సందర్భాల్లో శ్రీనాథుడు తప్పనిసరిగా మూలాతి క్రమణం చేసి తన సహజ రమణీయ ధోరణిలో ప్రకృతిని 'సీసాల'లో బిగబట్టి మనకు చూపుతాడు.

8.9.2. వ్యాకరణ విశేషాలు :

శ్రీనాథుడు మూలంలోని క్లిష్టమైన వ్యాకరణాంశాలు వున్న శ్లోకాల్ని విడవకుండా తెనిగించి పండితుల ప్రశంసల్ని పొందడం అతని అనువాదంలో కన్పించే మరో విశేషం.

8.10. శ్రీనాథుడు - శైలి :

శ్రీనాథుని శైలి సుకుమారం. వీణవలె నిక్వణించును. కంచు గీసిన తెరగున ఎలుగెత్తును. వీరి శైలి జననాశ్వ గమనం. ధారాశుద్ధిధారళము. గంగా ప్రవాహము.

తెలుగు నుడికారం, సంస్కృత ప్రౌఢి ఉద్దండశీల, వక్రత, రసాభ్యుచిత బంధం సీసపద్య రచనా పద్ధతి, పూర్వకవితా చర్వణం మొదలైనవి శ్రీనాథుని శైలీ విశేషాలు.

8.10.1. తెలుగు నుడికారం :

తెలుగు పదాలు, తెలుగు పలుకుబడులు, తెలుగు సామెతలు, తెలుగు జాతీయాలు మొదలైనవి సందర్భోచితంగా శ్రీనాథుడు వాడాడు.

'ఆవగింజంత భూతిమై సల ది కొనిన
వెల ది గుమ్మడికాయంత వెట్టి పుట్టు
గటకటా తన బుద్ధి పెన్‌గాట గలయ
నిసువు జంపంగ దలచె నీ మగండు'

'అడుసులోపల దాటిపం డదిమినట్టు
లదుముదునె కాదె పాతాళ మంటికొనంగ
వేల్పు లెల్లను విభ్రాంతి విహ్వలింప
బాదముల మెట్టి నా దాయ బసి డి కొండ'

'పూజారి వారి కోడలు
తాజాఅంగ బిందె జాతి దబ్బున బడియెన్
మైజాలరు కొంగు దడిసిన
బాజారే తిరిగి చూచి ఫక్కున నవ్వెన్'

8.10.2. సంస్కృత ప్రౌఢి :

సమాస భూయిష్ఠమైన రచనా విధానం సంస్కృత ప్రౌఢి.

'అజినాషాఢధరుండు ప్రౌఢతర భాషాతిప్రగల్భుండు నీ
రజబంధు ప్రతి మానతేజు డు జటారా జిచ్ఛటాతామ్రమూ
ర్ధజు డేకాకివటుండు బ్రాహ్మణు డు విశ్రామార్థముం బోలె నా
త్రిజగన్మోహనమూర్తి సన్నిధికి నేతెంచెన్ ఏనాంతంబునన్'

'కుక్షిప్రోద్భవనిష్ఠురక్షు ధితదుష్ప్రోథాంధకారంబునం
జక్షుల్ రెండును జిమ్మచీ కటులుగా సంరంభశుంభద్గతిన్
ప్రేక్షిచ్ఛాత్రులు భీతి బొంద గడు నుద్రేకించి హట్టంబునన్
భిక్షాపాత్రము రాతిమీద శతధా భిన్నంబుగా వైచితిన్'

.0.3. ఉద్దండశీల :

సంయుక్త పరుష కఠిన పదబంధాలు సుదీర్ఘ సమాస భూయిష్ట రచన ఉద్దండశీల

'ఆటోపారభటీసముద్భటతారాహంకారబాహాధను
ర్జ్యాటంకారరపంబు లంబుజభవాండాభ్యతంరంబునన్ సమా
స్ఫోటింపంగ లలాటలోచన భుజిష్యుల్దండభృద్యత్యులన్
ధాటీ సంభ్రమలీల దా కిరి పడిన్ ధారధరాధ్వంబునన్'

'ధాటీ ఘోటకరత్న ఘట్టన మిళద్ద్రాఘిష్ఠకల్యాణ ఘం

టాటంకార విలుంఠలుంఠితమహోన్మత్తా హితక్ష్మోణిభృ
త్కోటీరాంకితకుంభినధర సముత్కూటాటవీఝూటక
ర్ణాటాంధ్రాధిప । సాంపరాయని తెలుంగా । నీకు బ్రహ్మాయువౌ ।

8.10.4 వక్రత :

వక్రత అంటే రమ్యత. ఇది శబ్దాన్ని అర్థాన్ని రెండింటిని ఆశ్రయిస్తుంది. శబ్దాన్ని ఆశ్రయించిన వక్రత శబ్దవక్రత. అర్థాన్ని ఆశ్రయించిన వక్రత అర్థవక్రత. శబ్దవక్రత రీతి విషయం. అర్థవక్రత ధ్వని విశేషం.

'జంభారాతితనూజు మీ ద బొలసెన్ సావిత్రవర్మంబునన్
సంభిన్నోదరశాతకుంభనలినీనాలీ కంవాసనా
సంభారంబులు సోడుముట్ట సవిధస్వర్లోకకల్లోలిని
గంభీరాంబుతరంగ సంభ్రమములు గల్యాణవాతులముల్'.

'ఆకాశాంచల వీధులన్నిడిగె సంధ్యారాగరేఖావళుల్
పాకోన్ముద్రిత పారిభద్రకళికా పాండిత్య వైతండికో
త్సేకస్ఫూర్జితచండతాండవరయోద్రేకారభట్యుద్భట
శ్రీ కంఠస్థిరదీర్ఘ పాటలజటాశ్రేణిన్ విడంబించుచున్'

8.10.5. రసాభ్యుచితబంధం :

రసానికి అభ్యుచితమైన పదబంధం రసాభ్యుచితబంధం.

'బాలిక చెక్కుటద్దముల సజ్జల గోమలమందహాసనే
ఖాలవ మంకురింపదు వికాసము చాలదు నెమ్మనంబునన్
వాలిక మించు గన్గొనల వాకిట నల్లన సంచరింపనుం
జాలక చాల గుంటువడె జారు నిరంజనఖంజరీటముల్'

ఇది స్తంభం అనే సాత్త్విక భావం: ఇందులో ప్రసాద గుణం వుంది.

'కుతుకమునం గురంగమదకుంకుమచర్చ వహించి నీలలో
హితరుచులై స్వయంభులయి యాహిత సౌఖ్యవిధాయులైన య
య్యత్యతివపయోధరంబులకు నర్ధనిశాసమయంబునన్ సమం
చితన ఖకింశుకార్చనము సేసె మహీపతి భక్తి యేర్పడన్'

ఇందులో సంభోగ శృంగారం వుంది. మాధుర్యగుణం ఇందులో చోటుచేసుకుంది. శృంగార నైషధంలోని బువ్వపు బంతి ఘట్టం హాస్యరస ఘట్టం.

'ఓమె యేమె యిదేమేమె లేను। యేమె
మేఘపుష్పంబె దే?' పంచు మేలమాడ
'మేమె మేమెలు దఱచయ్యె మేలు మేలు
మే క మే కన సభవారు మిగులనగిరి'

ఇందులో ప్రసాదగుణం, మాధుర్యగుణం రెండూ వున్నాయి. ఇలా రసాభ్యుచితబంధానికి ఎన్ని ఉదాహరణలైనా ఇవ్వవచ్చు.

8.10.6. సీసపద్య రచనా పద్ధతి :

నన్నయ, వృత్త రచనలోనూ, తిక్కన కందపద్య రనచలోనూ, శ్రీనాథుడు సీసపద్య రచనలోనూ సిద్ధహస్తులు.

'శ్రీ హిమనాయక శివనామ ధేయంబు
చింతింప నేర్చిన జిహ్వ జిహ్వ'
'అమరాంగనాసంగమాభిశోభితమైన
హరికేల మానుషీపరిచయంబు'
'కనకనూపు రఝుణత్కారనిక్వాణంబు
రవలిమట్టియలతో రాయిడింప'
'ఎవ్వడు వింధ్యాద్రి నిట్టింకు లింకించె
గంభీరహుంకా గర్జనమున'
'ప్రథమసంధ్యాకాల బలిశంఖనినదంబు
ప్రభవించే శ్రీ విశ్వవిభుని నగర'
'కామినీ గండూషకాదంబరీ ధార
బులకించె నారామభూమి బొగడ'

ఇలాంటి పద్యాలు శ్రీనాథుని రచనల్లో ఎన్నో వున్నాయి

8.10.7. పూర్వకవితాచర్వణం :

శ్రీనాథుని కవిత్వంలో తెలుగు పూర్వ కవితాచర్వణం కన్నా సంస్కృత పూర్వ కవితాచర్వణం ఎక్కువ.
కాళిదాసు 'అభిజ్ఞానశాకుంతలం' లోని శ్లోకం -

'శుశ్రూషస్వ గురూన్ కురు ప్రియసఖివృత్తం సపత్నీజనే
భర్తు ర్విప్రకృతాపిరోషణతయా మాస్మప్రతీపం గమః
భూయిష్ఠం భవ దక్షిణా పరిజనే భాగ్యేష్వనుత్సేకినీ
యాన్త్యేవం గృహిణీపదం యువతయో వామాః కులస్యాధయః'

శ్రీనాథుని చర్వణం చూడండి -

'పాటించి కొలువుము భవనదైవతముల
సపతుల గొనియాడు సఖుల బోలి
....
భవ్యపతిదేవతాచారపరమ పుణ్య
ధర్మ మేమఱకుండుమీ తల్లికాన।'

8.10.8. యమూరుని 'సూర్య శతకం' లోని శ్లోకం -

'శాతశ్శ్యామా లతాయాః పరశురివ తమో రణ్య వహ్నేరివార్చిః
ప్రాచ్చే వాగ్రే గృహీతుం గ్రహకుముదవనం గ్రుదస్తో గ్రహస్త :
ఐక్యం భిన్దన్ద్యుభూమ్యో రవధిరివ విధాతేవ విశ్వప్రబోధం
వాహానాం వో వినేతా వ్య పనయతు విపన్నామధామాధిపస్య'

శ్రీనాథుని చర్వణం చూడండి -

'చిఱుసాన బట్టించి చికిలిపేయించిన
గండ్ర గొడ్డలి నిశాగహనలతకు'
గార్కొన్న నిబిడాంధకారధారాచ్ఛటా
సత్రవాటికి వీతిహోత్రజిహ్వ'

ఈ విధంగా శ్రీనాథుని శైలి కమనీయంగా రమణీయంగా వుంది. తర్వాత కవులకు శ్రీనాథుడు మార్గదర్శకుడు అయ్యాడు. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ప్రబంధ శయ్యకు శ్రీనాథుడే మార్గదర్శకుడు.

8.11. సారాంశము :

సకల విద్యా సనాథుడైన శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముడు, సంస్కృతంలో రచింపబడిన నైషధీయ చరిత్రను శృంగార నైషధం పేరుతో తెలుగులోకి అనువదించాడు. పేరుకనువాదమయినా అది చాలా వరకు స్వతంత్ర రచన. "మాతృకాను సారంబుగా చెప్పబడెను." అని శ్రీనాథుడు వ్రాసుకున్నప్పటికి రసపోషణలో, అందునా శృంగార రసపోషణలో శ్రీనాథుడు క్రొత్త పోకడలు పోయాడు. అయినప్పటికి ఏ సన్ని వేశంలోకూడా, ఇసుమంతయినా ఔచిత్యానికి, భంగం వాటిల్లకుండా, మాతృకను మరిపించె విధంగా శ్రీనాథుడు శృంగార నైషధాన్ని రచించాడు.

ఆధార గ్రంథాలు :

1. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - తెలుగు అకాడమీ.
2. తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష - ఆచార్య జి. నాగయ్య /మొదటి భాగం/
3. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర / ద్వితీయ భాగం / - ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి
4. రస తరంగిణి / వ్యాస సంపుటి / - డా. వెలమల సిమ్మన్న
5. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం - ఆరుద్ర

మాదిరి ప్రశ్నలు :

1. శ్రీనాధుని ఆంధ్రికరణ విధానాన్ని తెలియజెయండి?
2. శ్రీనాధుని కవితా శైలిని వివరించండి.

పాఠం - 8.1

పలనాటి వీరచరిత్ర - ఆనాటి సామాజిక పరిస్థితులు - వీధి నాటకం

తెలుగులో మొట్టమొదటి వీరగాథా కావ్యం 'పల్నాటి వీరచరిత్ర'. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' రచనచే శ్రీనాథుడు ప్రజాకవి అయ్యాడు. ప్రజలతో గొంతు కలిపి తెలుగుజాతి పౌరుషాన్ని వేనోళ్ళ కీర్తించాడు. 'పల్నాటి వీరచరిత్ర' అనువాదం కాదు. స్వతంత్ర రచన.

భారత కథకు పల్నాటి యుద్ధకథకు చాలా పోలికలున్నాయి. అంచేత పల్నాటి వీర చరిత్ర పల్నాటి భారతం అని వ్యవహారంలో వుంది. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఆర్యులకు భారతం ఎలాంటిదో తెలుగువారికి 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' అలాంటిది. ఈ గ్రంథం పాడుకొనుటకు మాత్రమే కాక పఠించడానికి కూడా ఎంతో వుపయోగకరంగా వుంది. అంచేతనే ఈ 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' కు చారిత్రక కథల్లో అద్వితీయ ప్రశస్తి కలిగింది.

8.1.1. పల్నాటి వీర చరిత్ర - కర్తృత్వం :

శ్రీనాథుడు ఈ గ్రంథాన్ని రాశాడా? లేదా? అనే విషయంలో వాదోపవాదాలు వున్నాయి. 1182 ప్రాంతంలో పల్నాటి సీమలో జరిగిన ఒక మహాయుద్ధకథ దీనికి ఆధారం. ఇది చారిత్రక గ్రంథం. దేశీయమైన ఛందస్సులో ఇది రాయబడింది.

కొండయ్య, మల్లయ్య అనే వాళ్ళు చెప్పిన దానిని బట్టి 'శ్రీనాథుడు పల్నాటి వీర చరిత్ర' రాశాడని తెలుస్తుంది. వీరు 16 వ శతాబ్దానికి చెందినవారు.

'పల్నాటి వీర చరిత్ర' కర్తృత్వ విషయంలో భేదాభిప్రాయాలున్నాయి. శ్రీనాథుడు ఇది రాయలేదనువారు చూపించు కారణాలు ఇవి -

1. ఇందులోని భాష వ్యాకరణ విరుద్ధమైంది. ఇలాంటి భాష శ్రీనాథుడు రాసి వుండడు. అంచేత శ్రీనాథుడు రాయలేదని కొందరివాదం.
2. శ్రీనాథుని శైలీ, ప్రౌఢిమ ఈ కృతిలో కన్పించలేదు.
3. ఇది చెన్నకేశవ స్వామికి అంకితమైన గ్రంథం. శివభక్తుడైన శ్రీనాథుడు విష్ణు పరమైన దేవునికి అంకితమీయడని ఒక వాదం.

పై కారణాల వల్ల శ్రీనాథుడు రాసి వుండడని కొందరి విమర్శ.

ఇందులో స్వప్న వృత్తాంతం ఒకటుంది. శ్రీనాథునకు చెన్నకేశవ స్వామి కలలో కనబడినట్టు. అంచేత ఇది రాయడం జరిగిందని వుంది. పల్నాటి యుద్ధం శైవ వైష్ణవ మత బేధాలవల్ల జరిగింది. కాని ఈ గ్రంథంలో వ్యక్తిగతంగా కోపం వుండుట వల్ల యుద్ధం జరిగినట్టుంది. వైష్ణవుడైన బ్రహ్మనాయుడు చాపకూడు తినుట వల్ల శివభక్తురాలైన నాగమ్మకు బ్రహ్మనాయుడు వర్ణ వ్యవస్థను చెడగొట్టుచున్నాడని కక్ష వచ్చింది. సహజంగా వీరు ఆయామతాలకు చెందినవారు కానీ శివవైష్ణవుల మీద వీరికి భేదం లేదు. యుద్ధానికి వచ్చేటప్పుడు ఉభయ పక్షాలవారు శ్రీగిరి మల్లిఖార్జున స్వామిని మాచెర్ల చెన్నకేశవ స్వామిని దర్శించారు. సాధారణంగా శైవులకు వైష్ణవులకు కూడా వర్ణవ్యవస్థ వుండదు కానీ నాగమ్మకు వర్ణవ్యవస్థ వుంది. ఈమె తన తెలివి తేటలతో స్వశక్తితో నలగామునిని మెప్పించి కొలువులో ప్రవేశించింది. ఆమె వచ్చినప్పటి నుండి బ్రహ్మనాయునకు ప్రాధాన్యత తగ్గింది. ఆ కారణంగా వీరిద్దరికి కక్ష ప్రారంభమైంది. నాగమ్మను ఎలాగైన కొలువు నుండి తప్పించాలని బ్రహ్మనాయుని ఉద్దేశం. బ్రహ్మనాయుని ఎలాగైనా కొలువు నుంచి తప్పించాలని నాగమ్మ ఉద్దేశం. వ్యక్తిగతంగా కక్ష వుండడం వల్ల రాజకీయ పరంగా వీరికి యుద్ధం జరిగింది కానీ మతపరంగా వీరిద్దరికి యుద్ధం జరిగినట్లు గ్రంథంలో లేదు.

"పల్నాటి వీర చరిత్ర" శ్రీనాథుడే రాశాడనుటకు తార్కాణాలు ఇవి :

1. శ్రీనాథుడు ఎంత ద్విపద రాసినా అపశబ్దాల్ని వాడతాడా అని కొందరి విమర్శ -
(వ్యాకరణ విరుద్ధమైన పదాలు).

పిచ్చుకుంటలు అనువారు అర్థించగా, వారు పాడుకోడానికి అనువుగా శ్రీనాథుడు దీనిని రాశాడు. వారు ఆ కథ చెప్పుకొని బతుకుతారు. కేవలం పిచ్చికుంటుల యొక్క ధారణాశక్తి మీద ఇది ఆధారపడి పోయింది. వీరు శ్రీనాథుడు రాసిన గ్రంథాన్ని, ఆ కుటుంబమే, తరతరాలుగా వారి ఇంటి వద్ద వుంచుకొని వారి ధారణాశక్తి మీద దానిని నడిపించేవారు. అంతేకాని వారు ఆ గ్రంథాన్ని అచ్చు వేయించలేదు. మరో కాపీ రాయించలేదు - ఎంచేతనంటే ఎవరి చేతనైనా దీనిని రాయించినచో వారికి తెలిసి ఇంకో బృందం తయారవుతుందనే భయంతో ఆ గ్రంథం శిథిలావస్థకు వచ్చినా సరే దానిని సంస్కరించరు. ధార మీద ఆధారపడుటవల్ల ఎక్కడైనా, మరిచిపోయినచో వారి నోటికి వచ్చిన పదాన్ని వాడతారు. అన్ని తప్పులై వుండవచ్చు కానీ శ్రీనాథుడు రాసినవి తప్పులై వుండవు. అంచేత అసలు గ్రంథం యొక్క స్వరూపం మారిపోయి వుంటుంది. ఇప్పుడు మనకు దొరికిన 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' పిచ్చి కుంటుల నోటి నుండి వచ్చినదే కానీ శ్రీనాథుడు అనినవి వున్నట్ట వున్నదికాదు. ఈ పల్నాటి వీరచరిత్ర దేశికవితకు చెందింది కనుక ప్రదర్శించే వారి ద్వారా కొన్ని దోషాలు దొర్లుతాయి. ఈ కారణాలవల్ల ఇది శ్రీనాథ కృతం కాదని చెప్పనక్కరలేదు.

2. శ్రీనాథుని శైలి, ప్రౌఢిమ ఇందుకానరాక పోవుట ఇందులో శ్రీనాథుని శైలి కానరాక పోయిననూ శైలి ఇందులేదంటే, అంచేత ఏవో వివరణలు తెల్పి ఇది శ్రీనాథుని కృతమేనని నిరూపించుట -

సమర్థుడైన కవి ప్రక్రియను బట్టి శైలిని మార్చవచ్చు. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' సామాన్యుల కోసం రాసింది. ఇందులో వున్న శైలి సరళం. పైగా ఇది ద్విపద కావ్యం. సహజమైన రచన ఛందస్సు లక్షణం. పదకవిత్వమంటే శ్రీనాథునికి నిరసన అని కొందరి విమర్శ. అది నిజమైనచో ద్విపద కావ్యమైన 'పండితారాధ్య చరిత్ర' ను ఇతను ఎందుకు పద్యకావ్యంగా రాస్తాడు. అలా రాయనప్పుడు పాల్కురికి సోమన రాసిన ద్విపదల్ని వున్నది వున్నట్లుగా తన గ్రంథంలో రాశాడు. తనకు ఇష్టంలేనిచో వాటిని రాయడు గదా । వీటిని బట్టి ఈతని కృతికాదని శంకించవలసినవసరం లేదు.

3. శ్రీనాథుడు శివభక్తుడైనప్పటికీ శివేతర ప్రార్థనలు అచ్చటచ్చట చేస్తాడని ఈతని కృతుల్ని పరిశీలిస్తే తెలుస్తుంది. విష్ణు ప్రార్థనల్ని అచ్చటచ్చట చేస్తాడు.

ఉదా ॥ "హర్ష నైషధములో హర్షుడు తన గ్రంథములో దమ
యంతీ స్వయంవరమునకు దమయంతి తండ్రి భీమరాజు
విష్ణువును ప్రార్థించగా, విష్ణువు ఆదేశము వలన సరస్వతి
స్వయంవరరాజులను వర్ణించుటకు వచ్చినట్లుంది"

కాని శ్రీనాథుడు అలాగాక సరస్వతిచే భీమరాజు ప్రార్థించగా వచ్చినట్లు రాశాడు.

నలదమయంతుల వివాహానంతరం నలుడు విష్ణువును దశావతారాల్ని స్తుతించేటట్లు శ్రీహర్షుడు రాశాడు. దానిని శ్రీనాథుడు తెనిగించాడు.

వీటినిబట్టి శ్రీనాథునకు శైవ వైష్ణవ భేదం లేదని తెలుస్తుంది. అంచేత శ్రీనాథుడు 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' రాసి చెన్న కేశవ స్వామికి అంకితమిచ్చి వుండవచ్చు. కాబట్టి మూడో కారణం సరియైంది కాదని స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఇంతేకాక వేరే కారణాల వల్ల ఇది శ్రీనాథుని కృతమేననుటకు కొన్ని కారణాలు వున్నాయి.

పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' పీఠికలో ఒక చక్కని సమన్వయం చేశారు.

ఇది శ్రీనాథ కృతమా? కాదా? అనేది అలా వుంచి, ఇది పండిత కృతమా? పామర కృతమా? అనేది మొట్టమొదట చూడాలి.

'పల్నాటి వీర చరిత్ర' పండిత కృతమేనని ఈ కింది కారణాలవల్ల తెలుస్తుంది. ఆ పండితుడు శ్రీనాథుడే అని తెలుస్తుంది.

1. శ్రీనాథుడు ఏ గ్రంథం రాసినా మూలగ్రంథంతో తృప్తిపడక ఇతర కవులు రాసిన వాటిని సందర్భానుసారంగా చొప్పిస్తాడు. ఈ లక్షణం 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో కన్పిస్తుంది.

యుద్ధ సమయంలోని భగవద్గీత శ్లోకాలకు అనువాదం ఇందులో వుంది.

"సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య
మామేకం శరణం ప్రజ
అహంత్వా సర్వపాపేభ్యో
మోక్షయిష్యామి మాశుచః"

అని శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు చేసిన చరమోపదేశ శ్లోకాన్ని ఈ కవి ఎంత రమణీయ్యంగా తెనిగించాడో చూడండి -

"సకల ధర్మంబులు సమ్మతి విడిచి
నా శరణందితేనను చేర్చి కొందు
పగనకు మదిలోన వద్దు భయంబు
సత్యమీమాట...."

మూల భారతంలోని మరికొన్ని ఉదాహరణలు.

కణికుడను వాడు ధృతరాష్ట్రునకు రాజనీతి బోధిస్తాడు. ఇది కవిత్రయంవారి భారతంలో లేదు. ఆ విషయం ఇందులో శ్రీనాథుడు చెప్పుతాడు.

ఇంతేకాక - ఒకనాడు కురుక్షేత్ర యుద్ధంలో కర్ణుని చూచి - అర్జునుడు కృష్ణునితో వెనుకకు మరల్చు కృష్ణా అనే సందర్భంలోని-

'పట్ట పగపాటి సూర్యుని పగిదికర్ణుడు'

అనే పద్యం - 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో ద్విపద పంక్తుల్లో కన్పిస్తుంది.

2. నలగామరాజు కొలువులో ఒక నాట్యకత్తె నాట్య ప్రదర్శనను నాట్యశాస్త్రపరంగా శ్రీనాథుడు వర్ణిస్తాడు. వీటిని బట్టి చూచిన ఇది పండిత కృతి అనియే తెలుస్తుంది. పై ఉదాహరణాన్ని బట్టి కొలువులో నాట్యకత్తె ప్రదర్శనలో ప్రయోగించిన పదాలు - అతని సంగీత నాట్యశాస్త్ర పరిజ్ఞానానికి నిదర్శనాలు. అంతేకాక నాట్యకత్తె అభినయించు సంప్రదాయమంతా అనుభవపూర్వకంగా ఎరిగిన కవి అని తెలుస్తుంది.

'పల్నాటి వీర చరిత్ర' లోని యుద్ధ వర్ణనల్ని చూచినచో - ఈ కవి భారతాన్ని కూలంకషంగా పరిశీలించి అందలి సొగసుల్ని పుణికిపుచ్చుకొన్న గడసరివలె తోచుతుంది. తిక్కన తన భారతంలో పెక్కు చోట్ల యుద్ధరంగంలో ప్రవహించు రక్తం నదీప్రవాహంగా రూపించి వర్ణించాడు.

"కరికళేబరములు ధరణీ ధరములు తు
రంగ గా తమ్ములు గ్రాహసమితి
... ...
... యోగ నిద్ర
నున్న విష్ణు ఒటియునగుచు శోభిల్లె
నమ్మంబరి యల్లడందునపుడు"

ఈ కవి కూడా బాలచంద్రుని యుద్ధంలో కార్యం పూడి యుద్ధ క్షేత్రంను ఇట్లే ఉపమించుట, ఆతని కావ్య పరిజ్ఞానం తేటతెల్లమవుతుంది.

"సమర రంగము చూడ చక్కనై యుండె
ఘనమైన నిత్తురు కాల్వ లైనిలిచె
తెగిపడ్డ గజములు దీవులై యెప్పె
నరకిన తురగములో పక్రములయ్యె
పోర్లాడు శిరములు బుద్బు దపటలి
టెక్కముల్ గొడుగులు డిండర వితతి
ఘనమైన యరిగెలుకచ్చ పరాజి
మేటికేతంబుల మీన వారంబు
దీర్ఘశిరోజముల్ తీరైన నాచు
మిదడును మాంసంబు మించిన బురద
తరచైన ఈటెలు దర్వాక రాళి
పొడియైన భూషణ పుంజంబు లెల్ల
సైకతిని చయంబు చాడ్పుననెసగె"

ఇతడు కావ్య పరిజ్ఞానమున్న కవి మాత్రమే కాక సంస్కృతి, వ్యాకరణ మర్యాదను ఆకళించుకున్న పండితుడని, అతని సమాస రచనా పద్ధతి వల్ల తెలుస్తుంది.

"పూర్వ పర్వతాశిరః పూజ్యాగ్రమందు
ఘనతర మాణిక్య ఖచిత సౌవర్ణ
కుంభంబు వలెనిశ్చిగురుతేజమునను
భానుండు దిక్కుల ప్రబలె నావేళ -"

పూర్ణోదయ వర్ణన సర్వకవి సామాన్య మయ్యును, ఇది సుకవి రాసిన పదం అనుటకు సందేహం లేదు. ఇంథలి దీర్ఘ సమాస రచన పండితుడు మాత్రమే చేయగలడు.

అట్లే 'పగలును, రేయిను, బహుజాగ్రదత్మకాపాడుడేమీ రెకలవార మాకు' అనే పంక్తుల్లోని బహుజాగ్రదాత్మ' అనే సమాసాన్ని సంస్కృత వ్యాకరణ సంప్రదాయం ఎరిగిన పండితుడు మాత్రమే రాయగలడు.

ఇలా ఈ కథాభాగం నందంతటను పండిత వాక్కు ప్రతిధ్వనించుచునే వుండునని చూపడానికి ముఖ్యమైన మరొక విశేషం.

వేదంలో 'స' కార 'ను' కార సంయుక్తమైన అక్షరాన్ని వుచ్చరించునపుడు ఆ రెండికీ నడుమ ఒక 'త' కారం చేర్చి పలుకుట సంప్రదాయం. దానిని అభినిధాన 'త' కారం అంటారు. స్నానం అనుశబ్దంలో 'స్నా' అనే సంయుక్తాక్షరాన్ని, ఆ అభినిధానతకారం చేరగా, అది 'స్తానం' అని వుచ్చరింపబడుతుంది (స్నానమునకు తెలుగులో తానం అనే తద్భవ మేర్పడుట, ఈ 'త' కారాన్ని బట్టియే కాని 'స్నా' అనే అక్షరాన్ని బట్టికాదు). వైదిక సంప్రదాయ మెరిగిన కొందరు కవులీ స్నానశబ్దాన్ని 'స్త్నా'న శబ్దంగనే ప్రయోగించారు. స్నానంలో 'తకారాన్ని' తొలగించి లౌకికోచ్చారణమునను సరించి స్నానశబ్దంచే ముద్రించారు. వ్యాకరణ యుక్తమైన శబ్దరూపం స్నానం-తకారం తొలగించి నందువల్ల యతిభంగం కలుగలేదు. కాని శ్రీనాథుని 'హరివిలాసం' లో ఒక పద్యంలో ఆ 'త' కారాన్ని తొలగించుటచే యతి భంగమైంది.

ఉదా॥ "ధీనిధి నెట్టినంచి తన దేహమునిండ విభూతి మంగళ
స్నానము చేసి ధౌత పరిధానము గట్టి త్రి పుండ్రధారియై
చేనమృతాంశమౌళిని పనీకృత భక్తు ధరించి సంతత
ధ్యానము చేసి యెంతయును దత్పర భావము ప్రస్ఫుటంబుగన్"

శ్రీనాథుడు అచ్చట స్థాన శబ్దాన్ని ప్రయోగించి 'త' కారానికి యతిపాటించాడు. వైదికమైన ఈ శబ్ద స్వరూపాన్ని ఎరిగియున్న కవి గొప్ప పండితుడై వుండవలెననుట నిస్సందేహం. ఈ 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' కర్త కేవల వ్యుత్పన్నుడే కాక వైదిక సంప్రదాయాజ్ఞుడనియూ, నిర్ణయించుటకు ఈ నిదర్శనమే పరమ ఉదాహరణగా చెప్పవచ్చు.

ఈ గ్రంథంలో పదకొండు ప్రకరణాలున్నాయి.

1. అనుగురాజు పలనాటి సంపాదనం
2. పలనాటి రాజ్య విభాగం
3. కోళ్ళపోరు గోపన్న విరుగు మొ॥
4. అరణ్యవాసం
5. మందపోటు లంకన్న విరుగ
6. గురుజాల యుద్ధం
7. అలరాజు రాయభారం
8. కల్లు ప్రతిష్ట
9. బా చంద్రుని యుద్ధం
10. కొమ్మరాజు యుద్ధం
11. బ్రహ్మన్న విరుగు

ఈ పదకొండు ప్రకరణాల్లో తమ పేర్ల చెప్పుకొన్న కవులు ముగ్గురు మాత్రమే. వారు శ్రీనాథుడు, మల్లయ్య, కొండయ్య. వేల్లు ప్రతిష్ట, బాలచంద్రుని యుద్ధాల్ని శ్రీనాథుడు రాసినట్లు ఆద్యంతములందునూ, కోళ్లపోరు గోపన్న విరుగు, మల్లయ్య రాసినట్లు, అవతారికలో కొమ్మరాజు యుద్ధమును కొండయ్య చెప్పినట్లు ఫలశ్రుతిలో వుంది.

కల్లు ప్రతిష్ఠయునూ, బాలచంద్రుని యుద్ధమునూ శ్రీనాథుని కర్తృకమే అని వాటి ఆద్యంతాలు చాటుచున్నవి. కాబట్టి 'పల్నాటి వీరచరిత్రను శ్రీనాథుడే రాశాడని మనం చెప్పవచ్చు. ఈ విషయంలో ఎవ్వరికీ ఏ రకమైన అనుమానాలు వుండవలసిన అవసరం లేదు.

8.1.2. పలనాటి వీరచరిత్ర - సమీక్ష :

పలనాటి సీమ పరిణాహసీమ కాదు. పలనాటి రాజ్యం మహారాజ్యం కాదు. వెలనాటి గొంకనృపతి - అనుగురాజు భార్య మైలమదేవికి అరణంగా ఇచ్చిన అల్పరాజ్యం. అది రెండు ముక్కలు చేసింది బ్రహ్మనాయుడు. ఆ రెండు ముక్కల్ని ఒక్కటి చేసింది నాగమ్మ. బ్రహ్మనాయుడు నారీ ద్వేషి కుక్కుట ద్యూతవ్యసని. మత ప్రచారకుడు. నాగమ్మ మహారాజనీతిజ్ఞురాలు. మత ప్రభావంన బ్రహ్మనాయుడికి శ్రీ మహావిష్ణువు అవతారమని ఆనాడు స్వపక్షంలో ముద్రపడింది. అవిచారిత రమణీయంగ సంఘసంస్కర్త అని ఈనాడు చరిత్ర పక్షాన ముద్రపడింది. చాపకూడు సర్వమత సర్వవర్ణ సహపంక్తి భోజనం కాదు.

ఏక కార్యస్థులైన సామంతనృపతుల చాపకూడు సర్వమత సర్వవర్ణసహపంక్తి భోజనం కాదు. సంఘసంస్కరణార్థం కాదు. సంఘసంస్కణార్థం అయినను పలనాటి వీర చరిత్ర అపరభారతమైంది. తథ్యమిధ్యాస్థమైననూ పలనాటి వీరచరిత్ర ఆంధ్రదేశీయమైన అపూర్వ కావ్యం. ద్విపదకావ్యం వీరగాథ. బాలచంద్ర యుద్ధభాగంలో కల్లుప్రతిష్ట, భట్టురాయబారం, బాలచంద్రుని బొంగరాలాట. మాంచాల బాలచంద్రుని యుద్ధరంగానికి పంపుట, కొమ్మరాజు హితోపదేశం, బాలచంద్ర కన్నమదాసుల సంవాదం, ఆనపోతు ఆత్మహత్య, బాలచంద్రుని యుద్ధం ముఖ్యమైన ఘట్టాలు.

కల్లు ప్రతిష్ట అంటే భూతరాట్ స్తంభ ప్రతిష్ట. నాగులాదేవీ శివసింగులనే ప్రేయసి ప్రియుల ఆత్మహత్యలకు కారకుడై, శివపురి కోటను సర్వధ్వంసంచేసి, శివపురికోటలోని భూతరాట్ స్తంభాన్ని త్రిపురాంతకమును తరలించి త్రిపూరాంతకం నుంచి కార్యమపూడికి

మరలించి, పలనాటి యుద్ధానికి పరమసాక్ష్యంగా యుద్ధరంగంలో బ్రహ్మనాయుడు కల్లు ప్రతిష్ఠించుట, కల్లు ప్రతిష్ఠ, భూతరాట్ స్తంభానికి బ్రహ్మనాయుని నివేదనం ఇది.

"ఘనకార్యమపూడి కలనులోపలను
నలగామరాజుతో సయముగా బోరి
మడియంగ వచ్చిరి మన్నెనాయకులు
రణరంగపట్టపు రాజవై నీవు
సాక్షివై యుండవే సర్వభూతేశ
భుక్తినిచ్చెద నీకు భూతేశు డెరుగ
దాహంబు తీర్చుకో, తడుచు రక్తమున"

ఇలా నివేదించాడు బ్రహ్మనాయుడు.

బ్రహ్మనాయుని యంత్రాంగమున పెద్దమలిదేవరాజు నలగామరాజు దగ్గరకు పంపిన భట్టు నిర్వహించిన రాయబారం భట్టు రాయబారం.

"పగవృద్ధి బొందించు భ్రష్టులే కాని
అడగించు నేర్పరు లవనిలో లేరు" పుట - 60.
'పోరు మంచిది గాదు భూమి నెక్కడను
పాడౌను దేశంబు పగమించెనేని
ప్రజలెల్ల నశియించి పారిపోవుదురు'

అనపోతును కరణమును చేసి, మాడచిని రాణివాసమునకు రక్షకురాలిని చేసి, పెద్దమలిదేవరాజు, బ్రహ్మనాయుడు కార్యమపూడి కదనరంగానికి కదలుతారు. మంత్రియైన బాలచంద్రుడు బాలమిత్రులతో గుమ్మడికాయలు మొదలైన ఆటలాడి, ఎంత వారించిననూ తల్లి ఐతమ్మను ఎత్తి పొడిచి బొంగరాలాట ఆడును. అమ్మలక్కలు చూడవత్తురు. బాలచంద్రుడు-

"వినయమౌ నా మాట వినుడి మీరెల్ల
దూరాన నుండుడి తొలగి కన్గొనుడి
అని చెప్పి బొంగరం బరచేత బట్టి
ముత్యాలజాలెను ముదమును జుట్టి
చేయెత్తి హుంకించి స్థిరబలంబునను
వేసిన వడిమీర వేగమె పోయి
సంయమీశుండను చట్రాతి దాకి
మింటి మీది కెగసి మెరుగులు క్రమ్మ
అన్నమ్మ యను పేర నలరుచున్న
చక్కని కోమటి జలజాయతాక్షి
మీ గాలికిం దాకిమించిన ములికి
అరకాలు దిగి వచ్చి అవనికిదాకె"

అన్నమ్మ మూర్ఛపోవును. అమ్మలక్కలు సేదతేర్తురు. మూర్ఛ నుండి లేచిన అన్నమ్మ ముకుళితహస్తుడై ముందరనున్న బాలచంద్రుని చూచి బహుకోపంతో -

"ఓరి దురాత్ముడ ఓరి దుర్మార్గ
క్రిందు మీ దెరుగక కెరలు చూన్నావు
గర్వమేటికి నీకు కాంతలయెడను
కలిగిన దినవలె గట్టంగవలయు
ఎరుకు మాలిన చేష్టలేల చేసితివి
మురియంగనేల నీ పొంగెల్ల సణగ
ముదిరె మదంబు నీ మురిపెంబు క్రుం
తగ మల్లభూపతి ధనమెల్ల నీదు
సదనంబు జేరిన సత్తువ నుండి
త్రుళ్లుచునున్నావు దుష్టచిత్తుండ
సమరంబులో నిన్ను శత్రులు గ్రుమ్మ
నడిచెడు పదముల నారసా లేయ
చూచెడు కనులకు సూదులు గ్రుచ్చ
మీ యయ్యలెల్లను మించిన బలిమి
చేరి వైరుల తోడ శ్రీయుద్ధభూమి
ఉప్పొంగుచున్నవా రుర్వీశు నెదుట
వారిలో గలయు నీ పడి కానవచ్చు
పోతు సింహము రీతి పొదలు చున్నావు
మదము పట్టిన గిత్త మాడ్కి మేడపిని
ఉన్నావు కాపర ముడిగెడుగాక"

అని తూలనాడుతాడు. ఇందు మల్లభూపతి ధనమెల్ల బ్రహ్మనాయుని సదనము చేరుట. బ్రహ్మ నాయుడు అతని సోదరులు యుద్ధభూమి నుండుట కోమటి అన్నమ్మకు కూడ తెలిసిన సంగతి. మల్ల భూపతి ధనం సంగతి ఏమోగాని బ్రహ్మనాయుని యుద్ధభూమి సంగతి బాలచంద్రునికి తెలియదు. బాలచంద్రుడు అన్నమ్మకు కరుణింపుమని, కట్టు కట్టించి, ఐదు వందల మాడలు అర్పించి

"అమ్మ మాతల్లి నీ వైతమ్మ మారు
మా యయ్యలెల్లను మలసి దండెత్తి
పోయి యే దిక్కున బూని యున్నారు
తలపోసి చెప్పవే తరుణీరోనేడు"

అని బ్రతిమాలును అన్నమ్మ -

"మీ యయ్య చవిన సమిద్రంగ మరయ
ఇలమీద నెచటనో యేనునెరుంగ
ఐతమ్మ యెరుగు నన్నడుగకు మన్న"

బాలచంద్రుడు ఇంటికి వెళ్లి తల్లి ఐతమ్మను నాయకులు అందరూ ఎక్కడికి వెళ్లారని అడుగుతాడు. ఐతమ్మ మూర్ఛపోతుంది. బాలచంద్రునకు తెలియనీయని బ్రహ్మనాయుని యుద్ధ సన్నాహం చివరకు బాలచంద్రునికి తెలియుటకు బొంగరాలాట బంగారు బాట.

మాంచాల బాలచంద్రుని భార్య. అయితే భర్తను ఈమె ఎరుగదు. రాకరాక వచ్చినప్పటికీ రణరంగానికి పోవు భర్తను తాకరాదు. అయినప్పటికీ మాంచాల -

"రతిరాజసుందరా రణరంగధీర
కమలబాంధవతేజ కరుణాలవాల
వినతాత్మజుని లావు వెస నీకు గలుగు
సామీరి కుండిన సాహసంబబ్బు
కృష్ణుని కీడుగా కీర్తి ఘటిల్లు
రవికాంతియుతు డవై రంజిల్లుచుండి
అలరాజు పగదీర్చుమసుబులతోడ
పటుతర విక్రమ వైభవం బలర
శ్రీగిరి లింగంబు చెన్నకేశవుడు
వరము లొసంగగ వర్ధిల్లగలరు
శాత్రవవిజయంబు సమకూరు మీకు"
"ఈ యాయుధము వడినిచ్చు జయము
కలియుగంబున మీకు ఘనపూజలమరు
అని ప్రాణనాథుని ఆశీర్వదించి
ఆయుధం బిచ్చిన అతడు గైకొనియె"

పలనాటి యుద్ధానికి ప్రాతిపదిక అలరాజు హత్య. అలరాజు తండ్రి కొమ్మరాజు. పుటపాక ప్రతీకాశమైన పుత్ర వియోగశోకం పుంజీభూతమైననూ సహనం కోల్పోని సచ్చరిత్రుడు కొమ్మరాజు. నాగమ్మ రాయబారుల సంధి వచనాలకు బ్రహ్మనాయని వీరనాయకులు వీరాలాపాలు పలికేటప్పుడు -

"చెవులు రెండును మూసి శ్రీకంఠు దలచి
సయమున కొమ్మభూనాథుడిట్లనియె
చేతికిచ్చిన వాని ఛేదించినట్టి
పాపంబు నెబ్బంగి పాపికోవచ్చు
... ...
శరణన్ని వచ్చిన శత్రువునైన
కాచి రక్షించుటే ఖండించు టరయ
కాదని కసిపోవ ఖండింతుమేని
ఇహమున నిందింతు రెల్లవారలును
పరమున నరకమ్ము ప్రాప్తించుసుమ్ము
పగవాని తమ్ముడు పాదంబు బట్ట
రక్షింపడా? మును రామభూజాని"

అనిన కొమ్మరాజు మాటలకు వీరనాయకులు సంధి కార్యానికి సమ్మతులైరి. కానీ బాలచంద్రుని వల్ల కథ అడ్డం తిరిగింది. ఏది ఏమైననూ కొమ్మరాజు హితోపదేశం ప్రశంసా పాత్రం.

బాలచంద్రుడు కార్యమపూడికి వచ్చి పెద్దమలిదేవరాజు దర్శనం కోరుతాడు. సభలో బాలచంద్రుడు కన్నమదాసుని అవహేళన చేస్తాడు. అసలు బ్రహ్మనాయుడు నీకు బంధువు ఎలా అవుతాడో చెప్పమని బాలచంద్రుడు ప్రశ్నిస్తాడు.

"నాయుడు విష్ణువు నారాయణుండు
ప్రకటదయాంబుధి వరము లొసంగె
తగ జనించితి నేను తల్లి గర్భమున
పరమపావనమూర్తి బ్రహ్మనాయునికి
పాదసేవకుడనై పరగినవాడ
... ...
జ్యేష్ఠపుత్రు డనంగ చెలగినవాడ"

అని కన్నమదాసు సమాధానం ఇస్తాడు. తర్వాత కన్నమదాసుకు బాలచంద్రుడుకు మధ్య వాదోప వాదాలు జరుగుతాయి.

అనపోతు కరణం బాలచంద్రుని బాల్యమిత్రుడు. ఇతర బాల్యమిత్రులతోపాటు అనపోతు కూడా యుద్ధరంగానికి బయలు దేరుతాడు. అనపోతు ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడు. బాలచంద్రుడు నరసింగును తను నరికెదను అని శపథం చేస్తాడు. పలనాటి యుద్ధానికి అలరాజు హత్య ప్రాతిపదిక అయితే అనపోతు ఆత్మహత్య కార్యపతాకం అవుతుంది.

బాలచంద్రుని భీషణ సంగ్రామానికి నలగామరాజు సైన్యం పలాయనం చేసింది నరసింగరాజు ధైర్యవచనాలు పలుకుతాడు. బాలచంద్రుడు శత్రుసైన్యాన్ని చాపకట్టుగా నేల కూల్చుతాడు. సమరంగంలో -

"ఘనమైన నెత్తురు కాల్వలై నిలిచె,
తెగిపడ్డ గజములు దివులై యొప్పె
నరికిన తురగముల్ నక్రంబులాయె
పొర్లాడు శిరములు బుద్బుదపటలి
కలిగిన పుచ్ఛముల్ కచ్ఛపరాజి
మేటినేత్రంబులు మీనవారంబు
దీర్ఘశిరోజముల్ తీరైన నాచు
మెదడును మాంసంబు మించిన బురద
తరచైన యీటెలు దర్వీకరాశి
పొడియైన భూషణపుంజంబులెల్ల
నైకతనిచయంబు సరవి వర్ణింప"

బాలచంద్రుడు నరసింగుని తలగొట్టి బ్రహ్మనాయునికి చూపుతాడు. బ్రహ్మనాయుడు బాలచంద్రుని పొగుడుతాడు. అదే విధంగా బాలచంద్రుడు బ్రహ్మనాయుని పొగుడుతాడు.

"పోగొట్టితివి కోడి పోరున భూమి
నిను నమ్మి వచ్చిన నీ మేనమరది
ప్రాతంబు గొన్నట్టి పాపాత్మకుడవు
చెలువు చూడగ బంప చెవుల రాయనను
చండకర్ముడవయి చంపించి తీవు
ఘను వేంకజోదును కలనికి బంపి
మందలో చంపితి మాయ యొనర్చి"

బాలచంద్రుడు మరల యుద్ధంచేసి రణరంగంలో వీరమరణం పొందుతాడు.

8.1.3 పలనాటి వీర చరిత్ర - ఆనాటి సామాజిక పరిస్థితులు :

కవి సంఘజీవి. అంచేత కవి రాసిన కావ్యాల్లో సంఘం ప్రతిఫలించుట సహజం. ఈ కారణం వల్లే సాహిత్యం జీవితంలో ఒక భాష్యం వంటిదని 'మాథ్యూ ఆర్నాల్డు' అన్నాడు.

శ్రీనాథ యుగంలో సంఘంలో అనూహ్యమైన మార్పులు ఏర్పడ్డాయి. విజయనగర, మహమ్మదీయ ప్రభువుల సంపర్కం ఆనాటి ప్రజల ఆచార వ్యవహారాల్లో అనేక విధాలైన మార్పులు తెచ్చాయి. అంచేత పూటకూటి ఇల్లు కూడా వెలిశాయి. ఇవి అన్నీ, ఆ కాలం నాటి సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించాయి. అదేవిధంగా శ్రీనాథుడు రాసిన 'పల్నాటి వీరచరిత్ర' లో కూడా ఆనాటి సాంఘిక పరిస్థితులు చోటుచేసుకున్నాయి.

ఆ కాలంనాటి బ్రాహ్మణులు పురాణ పఠనం మొదలైన వానిని ఎన్నడూ విస్మరించలేదు. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' లో -

"విబుధుల విప్రుల పిల్వగ బంచి
వినుము భాగవతంబు విజ్ఞానమొదవ"

అనే మాటలచే ఆకాలంనాటి బ్రాహ్మణుల ధర్మం స్పష్టమౌతుంది.

ఈనాటి సైన్యంలో గజబలం ప్రముఖ స్థానమాక్రమించెనని తెలుస్తుంది. అందువల్లే నాటి రాజులు గజబలమును బాగా విస్తరింపజేసికొనెడివారు. కొందరు ప్రభువులు గజపతులని కూడ వ్యవహరించబడ్డారు. ఈ గజాల్ని వివిధాభరణాలతో అలంకరించెడివారు. పల్నాటి వీర చరిత్రంలో అలంకరించబడిన గజాలు యుద్ధభూమి కేగినట్లు వర్ణించబడింది.

యుద్ధ సన్నాహాలు పూర్తికాగానే శత్రువర్తనం తెలుసుకొనుటకు గూఢాచారుల్ని పంపెడివారని 'పల్నాటి వీర చరిత్రం' వల్ల తెలుస్తుంది. మార్గపరిశోధనకు, సైన్యానికి కావలసిన వసతుల్ని చూచుటకు దాడికాండ్రను పంపెడివారు.

సైన్యానికి కావలసిన పరికరాల్ని కూడ తీసికొని పోయెడివారు. శిబిర నిర్మాణానికి వలయు పరికరాలు, ధనధాన్యాలు, మంచాలు, పెట్టెలు, పంజరాలు, పల్లకీలు, వేశ్యలు, వంది మాగధులు మున్నగు అవసరాలన్నిటిని తీసికొనిపోయెడి వారని 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'వల్ల తెలుస్తుంది. 'పల్నాటి వీరచరిత్ర'లో-

"గొల్లెనల్ గట్టిన గొప్పలౌ, బండ్లు
బల్లాని పెట్టెలు పట్టె మంచములు
తరుచైన పీటలు తమ్మపడిగెలును
జాలపల్లికలును చామరంబులు
వింత వర్గములతో వెలయు గొడ్గులును
కాశ్మీర కస్తూరి గంధ కర్పూర
మాదిగా వాసన లమరు పెట్టెలును
బొక్క సంబులబర్వు బోనగావళ్లు
జవ్వాజిపిట్టలు శారికాకీర
జంత్రముల్ పట్టెడి జనసమూహంబు
కోడెకాం డ్లదలించి కొట్టెడు రెడ్లు
పడివాగెతేజీలు పాలకీజోళ్లు

అష్టభాగ్యములమ్ము అంగళ్లవారు
సందడి పడి దండు చయ్యన గదలె"

అని చెప్పబడింది.

ఆ కాలంలో సామంతరాగోల అనెడి ఆయుధం వాడుకయందుండినట్లు 'పల్నాటి వీరచరిత్ర'లో -

"... ... ఘన కుంతమునకు
ప్రతివచ్చు సామంతరాగోలపట్టి" -

అనే మాటల వల్ల తెలుస్తుంది. ఇట్టి ఆయుధములనేకాక, మారణ యంత్రాల్ని కూడ యుద్ధములందుపయోగించెడివారని 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' లోని -

"పెద్ద ఫిరంగులు పిల్ల గోవులను
పదివేల తుపాకీలతోడ"

అనే మాటల వల్ల స్పష్టమగుచున్నది.

ఆనాటివారు నగర నిర్మాణంలోనూ, గృహనిర్మాణంలోనూ మిక్కిలిశ్రద్ధ వహించారు. నగర నిర్మాణంలో ఒక ప్రత్యేక పద్ధతి అనుసరించారు. ఏ కులమునకు ఆ కులమునకు ప్రత్యేకంగా వీధులుండెడివని 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' వల్ల తెలుస్తుంది. పల్నాటి వీర చరిత్రలో, -

"బ్రాహ్మణవాడలు బలిజవాడలు
కుమ్మరివాడలు కోమట్లవీధి
దేవాంగవాడలు, తెలికలసందు
ఎఱ్ఱగొల్లలవాడ, ఎరుకుల పేట
... .
మున్నూరువాడలు మురియుచు మసలి"

అని వర్ణించబడ్డాయి. బ్రాహ్మణవీధి, బలిజవాడ, కుమ్మరివీధి, కోమట్లవీధి మున్నగు పేర్లతో గ్రామాల్లో వీధుల్ని నేటికిని చూచుచునే వున్నాం.

ఈ నగర నిర్మాణంలో దేవాలయాలు, దుకాణాలు, జంగిలిసాలలు, గణకశాలలు, వేశ్య వాటికలు, రచ్చవట్టులు మున్నగునవి విశేషించి పేర్కొనదగినవి.

గృహనిర్మాణ విషయంలో ఎక్కువగా శాస్త్రాన్ని అనుసరించెడివారు. ఏ దిశయందు ఏ భాగం నిర్మింపవలయునో అట్లే కావించెడివారని 'పల్నాటి వీరచరిత్ర'లో

"ఆ యిండ్లకాగ్నేయమందు మడియిండ్లు
మరి పశ్చిమంబున మజ్జవశాల
పర గ దక్షిణమున భండారపిండ్లు"

నిర్మించిరనెడి మాటల వల్ల స్పష్టమగుచున్నవి. కొల్లారుమిండ్లు (నాలుగిండ్ల భవంతులు) ఆనాడు కలవని 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' వల్ల తెలుస్తుంది.

ఆనాటివారు చేరుచుక్క, పాపటబొట్టు, సీమంతభూషణం, సూర్యచంద్రులు మున్నగు అలంకారాల్ని శిరాన ధరించెడివారు. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో-

చేర్చుక్క జేరి విచిత్రంబుగాను
పాలుపొంద శశిరవిభూషణయుగము

పాపట కిరువంక భాసిల్లి నిలిపి''

అని వర్ణించబడింది. పచ్చడపుగండ అనేది ఒక యాభరణం. బంగారు పూచేర్లు అనెడి మరొక శిరోభూషణం వుంది. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' లో-

"బంగారు పూచేర్లు బాగుగా జుట్టి
మదనుకుంతము కుసమంపు పాపటబొట్టు''

అని బంగారు పూచేర్ల గూర్చి చెప్పబడింది.

కొలువు కూటమునకు వెళ్లు నలగాముని వర్ణన ఆనాటి రాజుల వేషాలంకరణకు దృష్టాంతంగా వున్నది.

"నిలువుటద్దము చూచి నేరుపుమీర, తిలకమ్మంబు నుదుటను తిన్నగా తీర్చి
... ...
తగటు కూసంబులు ధరియించి తలను, ఒకవింత యుష్ణీష మొప్పగా బెట్టి
హరి రత్నపు బిళ్ల ననువొందట్టి, కర్ణకుండలములు ఘనముగా మెరయ
అఖిల రత్నములతో నమరికైనట్టి, పతక చయమ్ములు పైడిమాలికలు.
మెడజుట్టి రొమ్మున మించి వెలుంగ, భుజకీర్తులను రెండు భుజములు దాల్చి
మేనికి రక్షయైమించు తాయెతులు, దండ చేతుల రెంటధారణ చేసి
మురుగులు గొలుసులు ముంచేత నొప్పు, పదివేళ్ల ముద్రికల్ బాగుగా పెట్టి
నవరత్న ఖచితంపు నడికట్టు తాల్చి, గండపెండేరంబు కాలికి తొడిగి
తగటు దుప్పటి గప్పి తన పాదములను, బంగారు పాదాలు పన్నుగా తొడిగి''

పురుషులు గూడ వివిధ రకాలైన ఆభరణాలతో అలంకరించుకొనెడి వారు. తల కుష్ణీషం, కంఠమున నవరత్నమాల, చెవులకు కుండలాలు, భుజాలకు భుజకీర్తులు, దండలందుతాయెతులు, ముంజేతులకు మురుగులు, గొలుసులు, వేళ్లకు ఉంగరాలు, నడుమునకు నవరత్న ఖచితపు దట్టి, కాలికి గండపెండేరం ధరించెడివారని 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' వల్ల తెలుస్తుంది. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో-

"కస్తూరి రసమును గలిపిన యట్టి
శ్రీచందనము మేన చెలువుగా బూసి
తగటు కూనంబులు ధరియించి తలకు
ఒక వింత యుష్ణిషమొప్పుగా గట్టి
నవరత్నమాల కంఠమున వ్రేల
డంబుగా కర్ణకుండలములు మెరయ
భుజకీర్తులనియెడు భూషలుదాల్చి
మేనికి రక్షయై మించుతాయెతులు
దండచేతుల రెంట ధారణచేసి
మురుగులు గొలుసులు ముంజేతులందు
తిరముగా వ్రేళ్ల ముద్రికలను బెట్టి
నవరత్నఖిచితంపు నడికట్టుదాల్చి
గండపెండేరంబు కాలికి బెట్టి''

అని చెప్పబడింది. ఇవికాక పులిగోరు మున్నగువాని నెన్నిటినో వారు ధరించినట్లు 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' వల్ల తెలుస్తుంది.

ఆనాటివారు గంటలు, మువ్వలు, ముత్యపుచేర్లు, చిరుతగ్గంటలు, ముత్యాలజల్లు, బంగారు గొలుసులు మున్నగువానిచే ఏనుగులకు అలంకరించి, వానిపై యుద్ధసామగ్రి వుంచినట్లు 'పల్నాటి వీరచరిత్ర'లో-

"గజ్జలపేరులు గంటలు వచ్చి
గజముల కెల్లను కట్టంగ జేసి"

అనుటచే తెలియుచున్నది. ఏనుగుపై కూర్చుండుటకు అనువుగా ఆభరణాలచే అలంకరించబడిన 'చౌడోలు' నమర్చెడివారు. చౌడోలు అంటే 'ఏనుగు వీపుపై కూర్చుండుటకు అనువుగా అమర్చబడే తొట్టి? 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో-

"తీర్చిన చౌడోలు తెచ్చియు కట్టి
మణిగణ తపనీయమయమైన యట్టి
చప్పరం బొక్కటి సమకూర్చి మీద"

అని వర్ణింపబడింది. విదేశీయుల రాతలు కూడ వీనితో సరిపోవుచున్నవి.

పల్లకీలు మొదలైన వానిని మోచి భుజాలు కాయలు కాచిన వారిని బోయలనెడివారని తెలుస్తుంది. వీరి ప్రసక్తి 'పల్నాటి వీరచరిత్ర' లో-

"బోయవారలము మేము పూర్వంబునందు
భుజములు కాయలు పూని కన్గొనుడి"

అని కావించబడింది.

ప్రాచీనకాలం నుండి వస్తున్న వెట్టితనం ఆనాడు కూడా కొనసాగినట్లు తెలుస్తుంది.

'వెట్టి చేయింపడు వినికడుగబోడు'

అని పల్నాటి వీర చరిత్రలో వివరించబడింది.

ఆనాటి వర్తకులు రత్నాలు, బంగారం, వెండి, వస్త్రాలు మున్నగువానితో క్రయవిక్రయాలు ఒనర్చెడివారని 'పల్నాటి వీర చరిత్ర' వల్ల తెలుస్తుంది. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో-

"ఆ దండులోపల అఖిల వణిజులను
సకల ధాన్యంబులు సకల రత్నములు
బంగారు వెండియు బహుధన వితతి
సరిగ వస్త్రంబులు సరసంపు బట్టు
పటములు ఘనతంతుపట్టు పటములు"

అంతేకాక-

"కాంస్య తామ్ర శ్వేత కమ్రభాండములు
రసవర్గముల నెల్ల రంజనంబొప్ప
క్రయవిక్రయముల కావింతురెపుడు"

అని చెప్పబడింది. వీరికి వ్యాపార విషయికంగా ఒక ప్రత్యేక భాష వుండేది. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో 'కోమటి బాస'లో మాట్లాడినట్లు తెలుపబడింది.

7)

ఆనాడు వివాహ వ్యవస్థలో మార్పులేవియు లేక సంప్రదాయం అనుసరించియే సాగేవి. ఈనాడు కొన్ని కులాల్లో 'ఓలి' నిచ్చు రీతి కలదు. 'పల్నాటి వీరచరిత్ర'లోని-

"మన కుటంబున ఓలిమాడలు కలవు
తగిన ధనంచీక తానీయననెను"

అనే మాటల వల్ల తెలియుచున్నది.
బాలబాలికలు ఆడుకొనే ఆటలు, 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో వుంది-

"గచ్చకాయలు కొన్ని కలిగిన యట్టి
తిత్తులు చిరుతలు తీరైన గొడెలు
జూదమాడుటకయి సొగటాలు కొన్ని
బంతులు పిట్టలు పంజరచయము
పేరైన డేగలు, పెగిలి పిట్టలును
శారికావళి కీర సంఘంబు మరియు
ఆట సాధనా లవి వెంటరాగ"
అని వర్ణించబడింది.

'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో గుమ్మడికాయల ఆట ఒకటి వుంది. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో
"గుమ్మడికాయలు కొంతసేపాడి
చెరకుల పందెంబు చెల్వొప్ప గెలిచి"

అని చెప్పబడింది. ఈ ఆటలు ఆనాడు శారీరక మానసిక పుష్టిని కలిగించెడివి. పులి జూదం తక్కనం ఆటలు కొన్ని నామరూపాలు లేకుండగ అంతర్ధానమైనాయి.

'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో చెడుశకునాలు వివరించబడ్డాయి. బ్రాహ్మణుడు, బల్లి, కాకి, గాడిద, ఎరకలపోతు, పైడికంటి, నక్క, జీలుగుపిట్ట, మూగ (ఒక పిట్ట) నేలపాము, ఉప్పెన మున్నగువాని దర్శనం చెడును కలిగించునని గోపన్న శీలమనాయునితో వివరించినట్లు 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో వుంది. 'పల్నాటి వీరచరిత్ర'లో -

"నీకును శకునముల్ నేడెట్టులయ్యె
ఓడక వెరవక యున్నట్టు చెపుమ ।
అనినను గోపన్న యతని కిటనియె
బల్లి వాయసమును బ్రాహ్మణోత్తముడు
గాలిగాడును ఎరకలపోతు, పయిడి
కంటియు వరడును కనుబెంటిపాల
పనిడి మూగయునేలపాము నుప్పెనయు
ఇవి యాదిగా గలవిన్నియు నాకు
మిక్కిలి పొడసూప । మేలుగా కనుచు"
అని వివరించబడింది.

ధర్మాత్ములు ప్రజోపయోగానికి అన్నసత్రాలు, చలిపందిళ్లు, నిర్మించెడి వారని తెలుస్తుంది.'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో-

"ఆమడాయడమీద అన్నసత్రములు
వెలయంగ జేసితి విస్తారమైన
వనములోపల చలిపందిళ్ల నుంచి
శ్రీ గిరికేగెడు శివభక్త తతికి''

అని వర్ణించబడింది. ఈ సత్రాలు, చలివేంద్రాలు శ్రీశైలయాత్రికులకు వుపయోగించబడినట్లు 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లోని వర్ణనవల్ల తెలుస్తుంది.

శీలమ్మ, నాయుడు, పేరి నాయుని పేర్లను అనుసరించి చీరాల, నాయుడుపేట, పేరాల అనే నామాలు కలిగినట్లు 'పల్నాటి వీరచరిత్ర' వల్ల తెలుస్తుంది. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో-

"శీలమ్మ పేరున చీరాల యనియు
నాయుడు పేట యని నాయుని పేర
పేరినాయుని పేర పేరాల యనియు
పేరులు పెట్టిరి పేరు పేరునను''

అని చెప్పబడింది.

ఆలయంలో వాద్య సంగీత గోష్ఠులు జరిగేవి. ఈ వాద్యగాంండ్రకు వలయు వసతులు ఎల్ల కూర్చబడెడివి. యురజ, ఆవజ, కాహళ, విరమద్దెల, మద్దెల మున్నగునవి ఆనాటి వాద్య విశేషాలు. 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో-

"ముందు డమాయీలు, యురజ సంఘంబు
బూరలు, భేరీలు, వోటు ధారలును
కాహళ, వంకిణి కాలి కొమ్ములును
శంభా సమూహంబు సన్నాయి జోళ్లు
మురళీచరుంబు ముఖావీణతతి
సరగలు తప్పెటల్ నయమైన డోళ్లు
తమ్మమ్ముల నెంచదగు వీరణములు
ఘనమైన రుంజలు కనక తప్పెటలు''

మున్నగు వాద్యాలు పేర్కొనబడ్డాయి. 'డమాయి' అనగా చర్మ నిర్మితమైన ఒక వాద్యం. ఇవేకాక నఫీరీలు, రుంజలు, నాగస్వరాలు, రుద్రవీణలు కూడా పేర్కొబడ్డాయి.

పై విధంగా శ్రీనాథుని 'పల్నాటి వీర చరిత్ర'లో ఆ కాలం నాటి అనేక సామాజిక పరిస్థితులు ప్రతిబింబిస్తున్నాయి.

8.1.4. వీధి నాటకం :

వీధి నాటకాన్ని శ్రీనాథుడు రాశాడని వ్యావహారంలో ఉంది. ఇది కావ్యం కాదు. చాటు పద్య సంకలనం. ఇందులో చాటు పద్యాలేకాక శృంగార పద్యాలు కూడా చోటుచేసుకున్నాయి. శ్రీనాథుని వీధి నాటకం నిజంగా వీధి నాటకంకాదు. చాటుపద్యాల సంపుటి.

శ్రీనాథుని వీధి నాటకంలో 'దీనరటంకాల', 'అక్షయ్యంబగు', 'ధాటి ఘోటక', 'కుల్లాయెత్తితి', 'సర్వజ్ఞనామధేయము', 'కవిరాజు కంఠంబు', 'కాళికా విశ్వేశు గలిసె', 'జగనొబ్బగండాంక', 'రాజనందనరాజ', 'వీరరసాతిరేక', 'రసికుడు పోపడు', 'పుల్లసరోజనేత్ర', 'కవతల్ సెప్పిన', 'హంసీయానకు' అనే చారిత్రక చాటుపద్యాలు, నానాజాతి స్త్రీల వర్ణన శృంగార చాటుపద్యాలు ఇందులో వున్నాయి.

ఉదా॥ "సరసు డు గా డొ జాత రతిసంపద లేదొ సమృద్ధి రూపమో
మరుని జయించు మోహ మసమానమె యిన్ని యుంగల్లి జారవై
తిరిగెద వేల బాల । యతిధీరపు ప్రౌఢవు నీ వెఱుంగవే
నెఱి గృహమేధియన్ పలుకు నీచము దో చె గోఅంతదే సుమీ"

అనే సంవాద పద్యం సరసంతో కూడుకుంది.

8.1.5. సారాంశము :

పలనాటి వీర చరిత్రను శ్రీనాథ మహాకవి వ్రాసి ఉంటాడా? తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో తృప్తికరమైన సమాధానం దొరకని ప్రశ్నాలలో ఇది ఒకటి. అయితే చాలామంది విమర్శకులు (ఈ వ్యాసకర్తతో సహా దీనిని శ్రీనాథుడే వ్రాసి ఉంటాడని విశ్వసిస్తూ ఉన్నారు. ఉభయ భాషలలో ప్రావీణ్యత కాకుండా, ఏశైలిలో అయినా పండిత, పామర జనరంజకంగా ఘంటాన్ని పరుగెత్తించగల దిట్ట కవిసార్వభౌముడు. తనకున్న ఈ శక్తిని ఆయన నైషధం వంటి గ్రంథాలలోను, వీధినాటకాలలోనూ నిరూపించుకున్నాడు.

ఆధార గ్రంథాలు :

1. ఆంధ్ర సాహిత్యము - సాంఘిక జీవన ప్రతిఫలము
   - డా. నందూరి వేంకట సత్యరామారావు.
2. ఆంధ్రుల చరిత్ర - సంస్కృతి
   - ఖండపల్లి లక్ష్మీరంజనం
   ఖండపల్లి బాలేందుశేఖర శర్మ
3. ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర
   - సురవరం ప్రతాప్ రెడ్డి
4. తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష (మొదటి భాగం)
   - ఆచార్య జి. నాగయ్య
5. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర (ద్వితీయభాగం)
   - ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి.

మాదిరి ప్రశ్నలు :

1. వీధి నాటకం అంటే తెలియజేసి పలనాటి చరిత్రను అన్వయించండి?
2. పలనాటి వీర చరిత్రలోని ఆనాటి సామాజిక స్థితులను వివరించండి?

పోతన భాగవతం - భక్తి తత్త్వం

9.0 లక్ష్యం : పోతన యొక్క భక్తి తత్వాన్ని, ఆయన అనువాద శైలిని,

'ఒనరన్ నన్నయ తిక్కనాది కవులీయుర్వింబురాణావళుల్
తెనుగుంజేయుచుత్పురాకృత శుభాధిక్యంబు తానెట్టిదో
తెనుగుంజేయరుమున్ను భాగవతమున్ దీనిందెనింగించినా
జననంబున్ సఫలంబుజేసెద బునర్జన్మంబు లేకుండగన్'

"నన్నయ తిక్కనలు నా పుణ్యం కొద్దీ భాగవతాన్ని తెలుగు చేయలేదు. నేను భాగవతాన్ని తెనిగించి పునర్జన్మ లేకుండా చేసుకుంటాను" అని పొంగిపోయాడు పోతన. మీదు మిక్కిలి అది తన అదృష్టమని పోతన నొక్కివక్కాణించాడు. పోతన భాగవతం అనువాదానికి పూనుకోవడం పోతన అదృష్టం కాదు, యావత్ తెలుగు జాతి వారి అదృష్టం. ఇతడు 15 వ శతాబ్దానికి చెందినవాడు. ఈ యుగానికి "శ్రీనాథయుగం" అంటారు. భాగవతాన్ని ఆంధ్రీకరించిన మహాభక్త కవి పోతన. పోతన కవిత్వంలో భక్తి ప్రధానాంగం. ఇతని భక్తి, శబ్దాలంకారాలు, రెండూ భాగవతాన్ని జన ప్రియం చేశాయి.

ఆంధ్ర సాహిత్యంలో అత్యంత జనప్రియమైన సహజ కవి పోతనార్యుడు. పోతన అంటే భాగవతంగా, భాగవతం అంటే పోతనగా, తనకూ తన కావ్యానికి ఇంత ఐక్యం సాధించిన మహానుభావుడు తెలుగులో మరో కవి లేడు. పోతన పుట్టుకవి. సహజ కవి. భక్తకవి. ఇతడు వరంగల్లు ప్రాంతంలో జనగామ సమీపంలో వున్న బమ్మెర నివాసి. తర్వాత ఏకశిలానగరం వచ్చి అక్కడ నివాసం ఏర్పరచుకున్నాడు.

పోతన నియోగి బ్రాహ్మణుడు. కేసయ, లక్కమాంబల పుత్రుడు. తన వంశాన్ని గూర్చి భాగవతంలో 'కౌండన్యస గోత్ర సంకలితుడాపస్తంబ సూతుడు' అనే పద్యంలో చెప్పుకున్నాడు. పోతన తల్లిదండ్రులు నిరంతరం భగవదారాదనపరులు. సోదరులు భక్తి భావతత్పరులు. పోతన నిరంతర భగవదారాధనపరుడు, పోతన కుటుంబం మొత్తం భక్తి భావవిలసితం. పోతన తాత, ముత్తాత మొదలైనవారు అందరూ భగవత్ భక్తులని పోతన 'భాగవతం'లో చెప్పాడు. ఈ విధంగా పోతన వంశం మొదటి నుంచి భక్తిభావంలో మునిగితేలిన వారే. వంశపారంపర్యంగా పోతనకి మంచి భక్తి అలవడింది. సదా దైవారాధనమతి అయ్యాడు. 'భాగవతం' కేవలం భగవత్ సంబంధమైంది. దానిని రాయడం తన భక్తి తత్పరతను కూడా పోతన ఎన్నియో ఘట్టాల్లో చాలా చక్కగా ప్రదర్శించాడు. అంతేకాక భక్తి ప్రకటించు పాత్రల్లో తాను లీనమై పరవసత్వం పొందాడు. ఆనందం చెందాడు. ఈ గ్రంథం శ్రీరామచంద్రునకు అంకితం ఇచ్చాడు.

పోతనకు భక్తి విషయంలో శివకేశవ భేదం లేదు. పరమేశ్వరుడు పరమార్థ తత్త్వం. అదియే ఆధ్యాత్మిక తత్త్వం. అట్టి భగవానుని మంగళ కర గుణగణాల్ని తెలిపేది 'భాగవతం'. భాగవతోత్తముడైన పోతన భగవత్తర నిరూపణ మొనర్చుచు, తన భక్తి పారవశ్యంచే భాగవతాన్ని అనన్యసామాన్య మృదు మధుర శబ్ద విలాసం, నిరర్గళ నిసర్గ ధారాధోరణీ విన్యాసం, సహజసౌందర్య శయ్యా సౌకుమార్య శోభితం. వివిధ మనోహారాలంకార విరాజితం, నవరస భరితం అగునట్లు సర్వాంగ సుందరంగా రాశాడు.

9.1 పోతన భాగవతం - భక్తితత్త్వం :

భాగవతం వేద, పురాణ, బ్రహ్మసూత్ర, మహాభారత ప్రతిపాదితార్థం యొక్క జీవసారం. 'విద్యావతాం భాగవతే పరీక్షా' అనే నానుడి వుంది. భాగవతం దేవీభాగవతం కంటె భిన్నమైంది. దేవీభాగవతం తాంత్రికమతాన్ని పరాశక్తి రామ్యమును బోధించును. భాగవతమునకు నాయకుడు పురాణపురుషుడగు విష్ణువు. అనేకావతారాల్లో అనేక యుగాల్లో అనేకచోట్ల ప్రవర్తిల్లిన విష్ణువు లీలావిశేషాదులు, విష్ణుభక్తుల

పావన చరిత్రాలు భాగవతంలో గుది గూర్చబడ్డాయి. విష్ణు పారమ్యమును, భక్తిని ప్రబోధించు భాగవతానికి విష్ణు భాగవతంలో నామాంతర మేర్పడింది.

భాగవతం ప్రాయికంగా అద్వైతమత సిద్ధాంతం నంగీకరించింది. జ్ఞానం యొక్క సర్వాధిక్యతను బోధించింది. అయినను భక్తిమార్గ మొక్కటేసంసార తరుణోపాయంగా అందు బోధింపబడింది. విష్ణుభక్తి ప్రతిపాదిక తత్త్వమే భాగవత విశిష్టత. శ్రీ కృష్ణావతార కథనమే దాని పరమ లక్ష్యం. భాగవత కల్పతరువునకు కృష్ణావతారమే మూలమని, ఆ కృష్ణుడే మహావిష్ణువు అని ఈ కింది పద్యంలో ప్రతిపాదింపబడింది.

'లలిత స్కంధము గృష్ణ మూలము శుకాలాపాభిరామంబు మం
జులతా శోభితమున్ సువర్ణ సుమనస్సుజ్ఞేయమున్ సుందరో
జ్జ్వల వృత్తంబు మహాఫలంబు విమల వ్యాసాల వాలంబునై
వెలయున్ భాగవతాఖ్య కల్పతరు వుర్విన్ సద్ద్విజ శ్రేయమై',

పోతన సహజంగా భక్తి తత్పరుడు. వైష్ణవ మతస్థుడు. కాని అన్యమత ద్వేషి కాడు. అందుకు ఈ కింది పద్యాన్ని మంచి ఉదాహరణంగా పేర్కొవచ్చు.

'చేతులారంగ శివుని పూజింపడేని
నోరు నొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువడేని
దయము సత్యంబు లోనుగా తలపడేని
కలుగ నేటికి తల్లులకడుపు చేటు'

పోతన రామకృష్ణ నామములకు భేదమే యెరుగని 'అద్వైతి'. 'నా చిత్తంబున శ్రీరామచంద్రుని సన్నిధానంబు గల్పించుకొని' అని భాగవత కథారంభం నందలి షష్ఠ్యంత పద్యాల్ని 'హరికి నందగోకుల విహా రికి' అని కృష్ణుని పరంగాను, స్కంధాది సంబోధన పద్యాల్ని రామ నామాంకితంగాను పోతన రాయించుట ఇందులకు నిదర్శనం. చైతన్య స్వామికి ఏబది ఏండ్లకు పూర్వమే తెలుగు దేశంలో పోతన శ్రీకృష్ణ నామాత్మకమైన భాగవత తత్త్వ ప్రబోధాల్ని ప్రారంభించాడు. చైతన్యుని కృష్ణతత్త్వం అద్వైత పరబ్రహ్మాత్మకమైంది. భాగవతం అద్వైతపరంగా జ్ఞానాన్ని, ధర్మాచరణగా ప్రసన్నతనువుపదేశించిన గ్రంథం.

పోతన భక్తి ఘట్టాల్ని వర్ణించేటప్పుడు తనకు గల సహజభక్తి పారవశ్యంతో పాఠక మనోరంజకంగా రచించాడు. ఈతని భక్తితత్త్వం ప్రహ్లాద చరిత్రలోనూ, వామనావతార ఘట్టంలోనూ, గజేంద్రమోక్షంలోనూ, అంబరీషో పాఖ్యానంలోనూ ఎక్కువగా మనకు కన్పిస్తుంది.

సప్తమ స్కంధంలో ప్రహ్లాదుడు హిరణ్యకశిపునితో పలుకు సందర్భంలో మూలంలో 9 రకాలైన భక్తులు చెప్పబడ్డాయి. అవి ఇవి-

'శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనం
అర్చనం వదనం దాస్యం సఖ్య మాత్మనివేదనం'
'ఇతిపుం సార్పితా విష్ణోభక్తి శ్చేన్నవలక్షణా
క్రియతే భాగవత్యాద్ధాత్మన్యే ధీత ముత్తమం'

పై రెండు శ్లోకాలను పోతన అనువదించిన విధానం చూడండి.

'తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్ శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ నందనా
ర్చనముల్ సేవయు నాత్మలో నెఱుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం

బనుని తొమ్మిది భక్తి మార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి న
జ్ఞనుడై యుండుట భద్ర మంచు తలతున్ సత్వంబు దైత్యోత్తమా'
'అంధేందూదయముల్ మహాబధి రశంకారావముల్'
... ...
హిరణ్యకశిపుడు ప్రహ్లాదుని తన తొడపై కూర్చుండ బెట్టుకుని ...
'చోద్యంబయ్యెడి, నిం... ...గెన్, శోధించి యేయేమిసం
వేద్యాంశంబులు సెప్పిరో ! గురువు లేవెంటంబరింపించిరో?
విద్యాసార మెఱుంగ గోరెద: భవిద్విజ్ఞాత శాస్త్రంబులో
బద్యంబొక్కటి సెప్పి సార్థముగ దాత్పర్యంబు భావింపుమ

అని వుండగా ప్రహ్లాదునిచే పోతన ఈ కింది విధంగా చెప్పించాడు. .

'చదివించిరి నను గురువులు
చదివితి ధర్మార్థ ముఖ్యశాస్త్రంబులునే
జదివినవి గలవు పెక్కులు
చదువులలోమర్మమెల్ల చదివితి తండ్రీ'-

భావతీవ్రతయే భగవ దనుబంధమునకు ప్రధానం ఏ భావం నాశ్రయించియైనను ముక్తి నొందవచ్చునని భాగవతం ఇలా చెప్పబడింది.

'కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునం గంసుండు వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాల ముఖ్య నృపతుల్ సంబంధులై వృష్ణులుం
బ్రేమన్మీరలు భక్తి నేము నిదె చక్రిం గంటి మెట్లైనను
ద్ధామధ్యాన గరిష్ఠుడై హరి జెందన్ వచ్చు ధాత్రీశ్వరా'

భగవంతుని గుణ మహాత్మ్యదుల్ని పరవశ చిత్తంతో గానం చేసిన నారద, భీష్మాదుల భక్తి ఒక విధమైంది. పరమాత్మయగు కృష్ణుని భీష్ముడు స్తుతించిన విధాన్ని పోతన మూలాన్ని వన్నెలు తీర్చి ఇలా ప్రదర్శించినాడు.

'కుప్పించి యెగసిన గుండలంబుల కాంతి, గగన భాగంబెల్ల గప్పికొనగ
నుఱికిన నోర్వక యుదరంబులో నున్న, జగముల వ్రేగున జగతి గదల
జక్రంబు జేపట్టి చనుదెంచు రయమున బైనున్న పచ్చని పటము జాఱ
నమ్మితి నాలావు నగుబాటు సేయకు, మన్నింపు మని క్రీడి మరల దిగువ
గరికి లంఘించు సింహంబు కరణిమెరసి, నేడు భీష్ముని జంపుదు నిన్నుగాతు
విడువు మర్జున' యనుచు మద్విశిఖవృష్టి దెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కునాకు'

భాగవత ధర్మం నవలంబించిన వారిలో కొందరు శుద్ధజ్ఞానాన్ని, కొందరు శుద్ధభక్తిని అవలంబించి మోక్షాన్ని పొందినట్లు భాగవతంలో ఉపాఖ్యానాల వల్ల విదితమగుచున్నది.

పరమ భాగవతోత్తముడు విజ్ఞాన పరవశుడునగు ప్రహ్లాదుడు భగవంతుని స్మరణ మాత్రమున వివశుడయి నిరంతర భక్తి రసపానమున ఉన్మత్తునివలె చరించును. పోతన చిత్రించిన ప్రహ్లాద మూర్తిని మీరే చూడండి.

'అడుగడ్గునకు మాధవానుచింతన సుధా మాధుర్యమున మేను మఱచు వాని
సంభోగ గర్భాదు లభ్యసింపగ లేని హరిభక్తి పుంభావమైన వాని
మాతృగర్భము సొచ్చి మన్నది మొదలుగా జిత్త మచ్యుతు మీద జేర్చు వాని
నంకించి తనలోన నఖిల ప్రపంచంబు శ్రీ విష్ణుమయమని చెల గు వాని
వినయ కారుణ్య బుద్ధి వివేక లక్షణాది గుణముల కాట పట్టయినవాని'

ప్రహ్లాదుని జడోన్మత్త ప్రవర్తనకీ కింది పద్యము చక్కని దృష్టాంతం.

వైకుంఠ చింతా విపర్జిత చేష్టుడై యొక్కడు నేడుచునొక్కచోట
నశ్రాంత హరి భావనా రూఢ చిత్తుడై యుధతుడై పాడు నొక్కచోట
విష్ణు డింతియకాని వేఱొండు లేదని యొత్తిలి నగుచుండు నొక్కచోట
నలినాక్షుడను విధానము గంటి నేనని యుబ్బిగంతులు వైచు నొక్కచోట
బలుకు నొక్కచోట బరమేశు కేశవు బ్రణయ హర్షజనిత భాష్పసలిల
మిళితపులకు డై నిమీలిత నేత్రుడై యొక్కచోట నిలిచియూరకుండు'

9.2 నవవిధ భక్తులు :

1. శ్రవణం	2. కీర్తనం	3. విష్ణుస్మరణం
4. పాదసేవనం	5. అర్చనం	6. వందనం
7. దాస్యం	8. సఖ్యం	9. ఆత్మనివేదనం

ఆత్మ నివేదనం - విశిష్టాద్వైత లక్షణం కాబట్టి 'ఆత్మలో నెఱుకయున్' అని పోతన రా॰

9.2.1. శ్రవణం : పరిక్షిన్మహారాజు శాపగ్రస్తుడైన తర్వాత పుట్టం. ఏడు రోజుల్లో భాగవతం ఆకర్షించాడు. ఇది అతని భక్తి శ్రవణానికి మంచి ఉదాహరణగా పేర్కొవచ్చు.

9.2.2. కీర్తనం : దీనికి ఈ కింది పద్యం మంచి ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు.

'ఇందుగలడందు లేడని
సందేహము వలదు, చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందు వెదకి చూచిన
నందందే గలడు దానవాగ్రణి! వింటే'

9.2.3. విష్ణోఃస్మరణం : ప్రతి భక్తుని గూర్చి చెప్పేటపుడు తెర వెనుక పోతన భక్తి తత్పరత ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తుంది. ప్రహ్లాద ప్రతిరూపం పోతన కావున భక్తి రసం దోసిళ్ళ కొలది పోసి భావుకుల్ని ఆకట్టుకున్నాడు.

'కమలాక్షునర్చించు కరములు కరములు
శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ'

9.2.4. పాదసేవనం : లక్ష్మీదేవి భక్తి విశేషం

9.2.5. అర్చనం : భగవంతుని అర్చించుట. షోడషోపచారాలతో భగవంతుని భక్తుడు అర్చించుట.

భక్తులు భగవంతుని అర్చించేటప్పుడు భగవంతునికి ప్రణమిల్లెదురు. ఇది కూడా అర్చనలోని భాగం.

9.2.6. వందనం : భక్తులు భగవంతుని అర్చించేటప్పుడు భగవంతునికి ప్రణమిల్లెదురు.

9.2.7. దాస్యం : రామభక్తుడైన హనుమంతుడు దాస్యానికి ఉదాహరణంగా పేర్కొనవచ్చు.

9.2.8. సఖ్యం : దరిద్రుడైన కుచేలునితో, శ్రీకృష్ణుని స్నేహం
అర్జునుని శ్రీకృష్ణుని యొక్క స్నేహం, దీనిని ఉదాహరణంగా తీసుకోవచ్చు.

9.2.9. ఆత్మ నివేదనం : గజేంద్ర మోక్షంలో గజేంద్రుని యొక్క విన్నపం ఆత్మ నివేదనానికి పరమోదాహరణం.

'ఎవ్వని చే జనించు జగ మెవ్వని లోపల నుండు లీనమై
యెవ్వనియందు డిందు బరమేశ్వరు డెవ్వ డు మూలకారణం
బెవ్వ డనాది మధ్యలయు డెవ్వడు సర్వము దానయైన వా
డెవ్వ డు వాని నాత్మభవు నీశ్వరు నే శరణంబు వే డెదన్

'కలడందురు దీనుల యెడ
గల దందురు పరమయోగి గణముల పాలం
గలడందురన్నిదిశలను
గలడు కలండనెడువాడు కలడోలేడో'

'లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలోలంబయ్యె ప్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను మూర్ఛ వచ్చె దనువున్ డస్సెన్ శ్రమంబయ్యెడిన్
నీవేతప్ప నితః పరం బెఱుగ మన్నింపం దగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వరా। కావవే వరద। సంరక్షించు భద్రాత్మకా।

పోతన భక్తికి మరో మంచి ఉదాహరణ :

'ఓ కమలాక్ష యో వరద యో ప్రతిపక్ష విపక్ష దూర కు
య్యో కవియోగి వంద్య సుగుణోత్తమ యో శరణాగతామరా
నోకహ యో మునీశ్వర మనోహర యో విమల ప్రభావ రా
వే కరుణింపవే తల పవే శరణార్థిని నన్ను గావనే'

అంబరీషుడు రాజయోగి, ద్వాదశీ వ్రతనిష్ఠా గరిష్టుడు, హరియందాతని సర్వార్పకత్వ మెట్లు భాపించినదో ఈ కింది పద్యమున వ్యక్తమగుచున్నది.

'చిత్తంబు మధురిపు శ్రీపాదములయంద, పలుకులు హరిగుణ పఠనమంద
కరములు విష్ణుమందిర మార్జనములంద, చెవులు మాధవ కథాశ్రవణమంద
చూపులు గోవింద రూప వీక్షణమంద, శిరము కేశవ నమస్కృతుల యంద
పదములీశ్వర గేహ పరిసర్పణములంద, కామంబు చక్రికైంకర్య మంద
సంగ మచ్యుత జనతను సంగమంద, ఘ్రాణమునురారి భక్తాంఘ్రి కమలమంద
రసన దులసీదళములంద రతులుపుణ్య, సంగతులయంద యారాజ చంద్రమునకు

అంబరీషోపాఖ్యానంలో రాజభోగముల కంటె భక్తి అత్యున్నతమని కింది పద్యంలో వుంది.

'హరి గొల్చు చుండువారికి బరమేష్టి పదంబు మొదలు పదభోగంబుల్
నరక సమములను తలంపున ధరణీ రాజ్యంబుతోడి తగులము మానెన్'

రంతిదేవుని భక్తి 'విజ్ఞాన గర్భిణీ' అని భాగవతం తెలిపినది. రంతిదేవుని త్యాగభక్తి ఈ కింది పద్యంలో ప్రకటితమగుచున్నది.

'అన్నములేదు కొన్ని మధురాంబువులున్నవి త్రావు మన్న రా
వన్న శరీరధారులకు నాపద వచ్చిన వారి యాపదల్
గ్రన్నన మాన్పి వారికి సుఖంబులు సేయుట కన్న నొండు మే
లున్నదె నాకు దిక్కు పురుషోత్తము డొక్క డ చుమ్ము పుల్కసా.

ఇక హనుమంతాదులది దాస్యభక్తి ఉద్ధవార్జునాదులది సఖ్యభక్తి. కౌసల్యా దేవకీ యశోదాదులది వాత్సల్య భక్తి. బలి విభీషణాదులది ఆత్మనివేదనా పూరితమైన భక్తి, ననత్కుమార యాజ్ఞవల్క్యాదులది తన్మయతాసక్తి భక్తి. బృందావనాది స్త్రీల భక్తి రూపాసక్తి. కాంతాసక్తి భక్తి రుక్మిణీ సత్యభామాదులది.

పైని పేర్కొనిన దాస్యవాత్సల్యాదు లన్నిటిలోనూ పరమాత్మ జీవాత్మ మధ్య కొంత ఎడమున్నది. ప్రియభావంతో ఈశ్వరుని ఆరాధించిన జీవి ప్రియుని కౌగిలిలో ఆత్మార్పణం చేసికొని ప్రేయసివలె భగవదైక్యం నొందగలడు. దీనినే మధురభక్తి అందురు. భాగవతమున గోపికలది ఇట్టి మధురభావమున సిద్ధిపొందిన భక్తి అగుటచే సర్వోత్తమమైనది. గోపికల భక్తి తీవ్రతను గమనింపుడు.

'నీ పాదకమలంబు నెమ్మిడగ్గఱ గాని, తరలి పోవంగ బాదములు రావు
నీ కరాబ్జంబులు నెఱి నంటితిన గాని. తక్కిన పనికి హస్తములు సొరవు
నీ వాగమృత ధారనిండ గ్రోల గ గాని చెవులన్య భాషలు సేరి వినవు
నీ సుందరాకృతి నియతి జూడ గ గాని, చూడ వన్యంబుల జూడ్కి కనులు
నిన్ను కాని పలుక నేరవు మాజిహ్వ, లొల్లననుచు బలుక నోడ నీవు
మా మనంబులెల్ల మరపి దొంగిలితివి, యేమిసేయువార మింక గృష్ణ'

భాగవత శృంగారము భగవన్నిష్ఠమగు ప్రేమ శృంగారము. భక్తిచే కలుగు దివ్యానందమును ఏకాగ్రపారవశ్యమును పోతన ఈ క్రింది పద్యాల్లోకి తీర్చిదిద్దాడు.

'ఒక్కలతాంగి మాధవుని యుబ్బుల యాపము జూడ్కి తీవలం
జిక్క గ బట్టి హృద్గతము జేసి వెలిం జనకుండ నేత్రముల్
గ్రక్కున మూసి మేన బులకంబులు గ్రమ్మగ గౌ గిలించుచు
జొక్కము లైనలోచవుల జొక్కుచు నుండెను యోగికై వడిన్'

9.3 భాగవతంలో మధుర భక్తి :

ఇది నవవిధ భక్తులు కంటె కొంత విలక్షణమైంది. ఇది ప్రాచీన భక్తి విశేషం. ఇందలి ప్రధాన తత్త్వం పరమాత్మ. మధురభక్తికి ఉదాహరణంగా దశమస్కంధంలోని శ్రీకృష్ణుని రాసక్రీడల్ని పేర్కొవచ్చు.

'నల్లని వాడు పద్మనయనంబులవాడు కృపార సంబుపై
జల్లెడు వాడు మౌళి పరిసర్పితపించమువాడు నవ్వురా

జిల్లెడు మోము వాడొకడు చెల్వల మాన ధనంబు దోచెనో
మల్లియలార। మీ పొదల మాటున లేడుగదమ్మ! చెప్పరే.

అంతేకాక గజేంద్ర మోక్షంలో గజరాజు పాత్ర ద్వారా తన మొర విన్పించుకుంటాడు. ఈ కథలో అంతరార్థం వుంది. గజేంద్ర మోక్షంలో గజరాజు - జీవుడు, సంసారం - నీరు, మొసలి - దుఃఖం, ఏనుగు నీటిలోనికి వెళ్లుట సంసారం. తరుణోపాయం విష్ణుభక్తి. భక్తి పారవశ్యంలో కల్పించినదే అది. ఇలాంటి వేదాంత విషయాలు కూడా ఇందులో అంతరార్థంగా వున్నాయి.

పోతన భక్తితత్వానికి ఈ కింది పద్యాలు మంచి ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు :

సీ. 'కమలాక్షునర్చించు కరములు కరములు
శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకుని చూచుచూడ్కులు చూడ్కులు
శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము.
విష్ణునాకర్ణించు వీనులు, వీనులు మధువైరి
దవిలిన మనము మనము
భగవంతు వలగొను పదములు పదములు
పురుషోత్తముని మీది బుద్ధి బుద్ధి
దేవదేవుని చింతించు దినము దినము
చక్రహస్తుని ప్రకటించు చదువు చదువు
కుంభినీధవు చెప్పెడి గురువు గురువు
తండ్రి। హరి జేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి।'

సీ. కంజాక్షునకు కానికాయంబు కాయమే
పవన గుంఫిత చర్మ భస్త్రి గాక
వైకుంఠ పొగడని వక్త్రంబు వక్త్రమే
ఢమఢమధ్వని తోడి ఢక్కగాక
పూరిపూజనము లేని హస్తంబు హస్తమే
తరుశాఖనిర్మిత దర్విగాక
కమలేశు చూడని కన్నులు కన్నులే
తనకుడ్యజాలరంధ్రములు గాక।
చక్రి చింతలేని జన్మంబు జన్మమే
తరళ సలిలబుద్బుదంబుగాక '
విష్ణుభక్తిలేని విబుధండు విబుధుండే
పాదయుగము తోడి పశువు గాక।'

సీ. సంసార జీమూత సంఘంబు విచ్చునే
చక్రి దాస్యప్రభంజనములేక ?
తాపత్రయాభీల దావాగ్నులాఱునే

విష్ణు సేవామృత వృష్టిలేక ?
సర్వంక షాఘౌ ఘజల రాసులింకునే
హరిమనీషా బడబాగ్నిలేక?
ఘనవిపద్గాఢాంధకారంబులడగునే
పద్మాక్షనుతిరవిప్రభలు లేక?
నిరుపమాన పునరావృత్తి నిష్కళంక
ముక్తినిధిగాన వచ్చునే ముఖ్యమైన
శార్ఙ్గ కోదండ చింతనాంజనము లేక
తామరసగర్భునకునైన దానవేంద్ర!'

మొదలైన పద్యాల్లో భక్తిదండిగా, నిండుగా వుంది. ఈ పద్యాలన్నీ పోతన స్వతంత్ర్యంగా చెప్పినవే. మూలంలో ఈ పద్యాలు లేవు అన్న విషయాన్ని మనం గమనించాలి.

9.4 పోతన వ్యక్తిత్వం :

ప్రతి వ్యక్తికి ఒక్కొక్క రకమైన వ్యక్తిత్వం వుంటుంది. ఒక కవియొక్క వ్యక్తిత్వం ఆతని కావ్యాల వల్లకానీ, అతని చరిత్ర వల్ల కానీ తెలుస్తుంది. సర్వసాధారణంగా ఒక కవియొక్క వ్యక్తిత్వం అతని కృతుల్లో ప్రతిబింబిస్తుంది. కవియొక్క ఆత్మీయత తెలియాలంటే చారిత్రక గాథ కూడా తప్పనిసరిగా తెలియాలి. పోతన వ్యక్తిత్వం ఆయన రచనల్లో కనబడుతుంది. ముఖ్యంగా 'భాగవతం'లో.

ఆబాలగోపాలం పండిత పామరులు భాగవతాన్ని శిరోధార్యంగా భావిస్తారు. దీనికి కారణం పోతన యొక్క విశిష్ట వ్యక్తిత్వం. ఆయన యొక్క అఖండ భక్తితత్వం కూడా.

మొదటిగా పోతన శివభక్తుడు. తర్వాత వైష్ణవ భక్తుడయ్యాడు. వైష్ణవ భక్తుడు అయ్యాక భాగవత రచనకు పూనుకున్నాడు, పోతన గూర్చి ప్రచారంలో చాలా కథలు వున్నాయి. వీన్నిబట్టి కూడా అతని గుణగణాల్ని మనం తెలుసుకోవచ్చు. ఇతడు శివమతం నుంచి వైష్ణవమతం వైపు మొగ్గు చూపినప్పటికీ శైవమతాన్ని ద్వేషించలేదు. పేదరికంలో ఎంత బాధపడ్డా భాగవతాన్ని రాజుకు అంకితం చేయకుండా శ్రీరామునికి అంకితం చేయడం వల్ల పోతన వ్యక్తిత్వం ఎంత మహోన్నతమైందో తెలుస్తుంది.

పోతన భాగవతాన్ని సింగభుపాలుడు తనకి అంకితం ఇమ్మన్నాడనీ, అందుకు పోతన నిరాకరించి శ్రీరామునికి అంకితం చేశాడనే ఒక కథ జన వ్యవహారంలో ప్రచారంలో వుంది. పోతన సిరి సంపదల్ని తృణప్రాయంగా త్యజించాడు. తెలుగు సాహిత్యంలో రాజ తిరస్కారం చేసిన మొదటి కవి అనడానికి ఈ కింది పద్యాన్ని ఉదాహరణంగా తీసుకోవచ్చు.

'ఇమ్మను జేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములు గొన్ని పుచ్చుకొని నొక్కి శరీరము బాసికాలు చే
సమ్మెట ప్రేటులంబడక సమ్మతి శ్రీహరికిచ్చి చెప్పెనీ
బమ్మెరపోత రాజొకెడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్'

ఈ పద్యం బమ్మెర పోతనది కాదని ఎవరో రాసి చేర్చి వుంటారనీ సాహిత్యలోకంలో భిన్నాభిప్రాయాలు చోటుచేసుకున్నాయి. ఈ పద్యాన్ని బాగా పరిశీలించి చూస్తే, పోతన రాసినట్లు చెప్పడం అన్ని విధానాలా సబబుగా వుంటుంది.

శ్రీనాథుడు, పోతనతో 'నీకు ఈ నాగలితో పని ఏమి'? 'హాయిగా ఆనందంగా భాగవతాన్ని రాజుకి అంకితం ఇచ్చి సిరి సంపదలు అనుభవించవచ్చు గదా? అని అన్నాడని వ్యవహారంలో ప్రచారం వుంది. దానికి బమ్మెర పోతన ఇలా జవాబు ఇచ్చాడట.

'బాలరసాల సాల నవపల్లవ కోమల కావ్యకన్యకన్
గూళల కిచ్చియ ప్పుడుపుగూడు భుజించుట కంటె సత్కవుల్
హాలికులైన నేమి? గహనాంతర సీమల కందమూలకౌ
ద్దాలికులైన నేమి? నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై'

ఇది పోతన పద్యం కాకపోయినా ఈ పద్యం పోతన రాసినట్లు ప్రచారంలో వుంది. భాగవతాన్ని నరాంకితం చేయడం పోతనకు ఇష్టం లేదు. పోతన వ్యక్తిత్వం అలాంటిది.

శ్రీనాథుడి సలహామేరకు పోతన భాగవతాన్ని రాజుకి అంకితం ఇస్తాడేమోనని సరస్వతీ దేవి కన్నీరు పెట్టినట్లు అనిపించింది బమ్మెర పోతనకు. అపుడు పోతన ఈ కింది పద్యాన్ని చెప్పాడట.

'కాటుక కంటి నీరు చనుకట్టు పయింబడనేల యేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దనునిగాటిలి కోడల యోమదంబ। యో
హాటక గర్భురాణి। నిను నాకటి కింగొనిపోయి, యల్లక
ర్ణాటకిరాట కీచకుల కమ్మ, త్రి శుద్ధి గనమ్మ భారతీ'

అనే చాటుపద్యం కూడా పోతన చిత్తవృత్తినే చూపుతుంది. ఈ నిశ్చయంతో తన భాగవతాన్ని పోతన శ్రీరామునకు అంకితం చేశాడు.

పోతన ఎంత వినయశీలియో ఈ కింది పద్యాన్ని చూస్తే తేటతెల్లమవుతుంది.

'భాగవతము తెలిసి పలుకుట చిత్రంబు
శూలికైన తమ్మి చూలికైన
విబుధ జనుల వలన విన్నంత కన్నంత
తెలియ వచ్చినంత తేటపఱతు'

పోతన భాగవత కథను తన శక్తికొద్దీ రాస్తానని చెప్పడంలో అతని వినయం, అహంకార రాహిత్యం, మనకు తెలుస్తుంది. మహోన్నతమైన, విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వం పోతనది.

పోతన భక్తి శిఖామణి. భక్తి విషయాన్ని తెలియజేసినప్పుడు. ఎల్టాంటి ఘట్టమందైననూ తన భక్తి భావం మిళిత మొనర్చి పోతన మధురాతి మధురంగా చక్కగా రచించాడు.

'నీ పాదకమలసేవయు
నీ పాదార్చకుల తోడి నెయ్యమును నితాం
తాపార భూతదయమును
దాపస మందార నాకు దయసేయగదే'

అని భక్తితోపాటు భూతదయమును ప్రసాదింపుమని భగవంతుని కోరుకొన్న పరమ దయామూర్తి భక్త పోతన.

భాగవతంలో ప్రధాన కథలన్నింటిలో భగవంతుని భక్త రక్షణ పరాయణత్వం ప్రకటితమవుతుంది. భాగవతం భక్తి మార్గం యొక్క లక్ష్యలక్షణాల్ని విపులంగా వర్ణించు ఉత్తమమైన గ్రంథం. ఇందలి కథలు సందిగ్ధ మానసులైన భక్తులకు సందేహం తొలగించి, భక్తిలోని నిష్ఠ అతిశయింపజేస్తాయి. అంతియేకాక ఇందులో కథలు పెక్కు మానవజీవితంలో సన్నిహిత సంబంధాలు కలవై వారికి ఉత్సాహ విశ్వాసాల్ని

జనింపచేయడానికి తోడ్పడుతాయి. భాగవత కథల్లో భక్తితత్త్వాన్ని లోకానికి వెల్లడించి ప్రజలకు ముముక్షులుగా ఒనరింప ప్రయత్నించుట గ్రంథకర్త యొక్క ప్రధానోద్దేశం. ఇందలి కథలు చదివిన కొద్దీ చదవాలనే ఉత్కంఠత కలుగుతుంది.

పోతన పవిత్ర చరిత్రుడు. నిరంతర శ్రీరామ పాదారవింద సేవాతత్పరుడు. వ్యాస భాగవతాన్ని ఎంతో కాలం పారాయణ గావించిన పుణ్యాత్ముడు. శ్రీరామ కరుణా కటాక్ష భాగ్యంన సహజ పాండిత్యుడైన ధన్యాత్ముడు. మధుర కవితా నిర్మాణ చతురుడు. తన తపస్సు - వచస్సు ఫలసిద్ధి నందించుకొని ఆంధ్ర మహాభాగవత సృష్టిచేసిన మహానుభావుడు పోతన. మహాభాగవతం ఒక గొప్ప సౌందర్య మాధుర్యకావ్యం.

ఈ విధంగా భక్తిభావంతో ఆవేశంలో పలికిన పోతనామాత్యుని పద్యాల్లో మధురమధురములైన శబ్దాలు చేరి తీయని పూతేనెల నొలికించుచుంటాయి. ప్రతి ఘట్టంలో, ప్రతికథ ప్రతి పద్యం వేయేల భాగవతం అనడంతో ఈ భాగవతోత్తమం తన భక్తితత్పరతను ప్రకటించి కృతార్థుడయ్యాడు. భక్తి ప్రకటనలో, శబ్ద మాధుర్య ప్రయోగంలో, పోతన కవీంద్రునకు సాటి, ఆంధ్ర సారస్వతంలో లేడనుట యతిశయోక్తి కాజాలదు. పోతన భక్తి పారవశ్యం అనన్య సామాన్యం.

పోతన భక్తి ఘట్టాల్ని వర్ణించేటప్పుడు, తనకు గల సహజభక్తి పారవశ్యంతో, పాఠక మనోరంజకంగా రచించాడు. పై విధంగా పోతన భక్తితత్త్వం ప్రహ్లాద చరిత్రలోనూ, వామనావతార ఘట్టంలోనూ, గజేంద్ర మోక్షంలోనూ అంబరీషోపాఖ్యానంలోనూ, ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది.

ఆధార గ్రంథాలు :

1. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - తెలుగు అకాడమి
2. తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష (మొదటి సంపుటి) - ఆచార్య జి. నాగయ్య
3. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర (ద్వితీయ సంపుటి) - ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి
4. రసతరంగిణి - డా. వెలమల సిమ్మన్న
5. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం - ఆరుద్ర

మాదిరి ప్రశ్నలు :

1. జననంబున్ సఫలంబు చేసెద బునర్జన్మంబు లేకుండగన్
   సందర్భోచి ఆ వ్యాఖ్యను విమర్శనాత్మకంగా వ్రాయండి.
2. పోతన భక్తి తత్త్వంపై వ్యాసాన్ని వ్రాయండి.
3. పోతన వ్యక్తిత్వాన్ని, శ్రీనాధుని వ్యక్తిత్వాన్ని తులనాత్మకంగా పరిశీలించండి.

పిల్లలమర్రి పినవీరన - కృతులు - సమీక్ష

శ్రీనాథ యుగంలో సరస్వతీ కటాక్షాన్ని పొందిన కవి పిల్లలమర్రి పినవీరన. 'వాణి నా రాణి' అని పలికిన ధీశాలి. ఇతడు పదునైదువ శతాబ్ది ఉత్తరార్ధంలోనివాడు. పినవీరన తల్లి నాగమాంబ. తండ్రి గాదయామాత్యుడు. తన అన్నపేరు కూడా వీరన అగుటచే అతనిని పెదవీరన అనీ, ఈ కవీశ్వరుని పినవీరన అనీ, వ్యవహరించుచున్నారు. ఇతనిది శారదా పీఠమని ప్రసిద్ధికెక్కిన పండిత వంశం. భారతీ తీర్థ యతీంద్రులు ఇతని గురువు.

వీరు శృంగార శాకుంతలం అనే శృంగార రస ప్రబంధాన్ని, జైమినీ భారతం అనే వీరరస కావ్యాన్ని రాశాడు. ఈ రచనలకు ముందు 'అవతార దర్పణం', 'నారదీయ మహా పురాణం' 'మాఘమహాత్యం', 'మానసోల్లాససారం' అనే గ్రంథాల్ని కూడా రాసినట్లు 'శృంగార శాకుంతలం' లోని పీఠికలవల్ల తెలుస్తుంది. కాని ఇవి అన్నీ అలభ్యాలు. పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రుడు క్రి.శ.1480 శ్రీనాథుని వలె సమకాలిక కవులు మెప్పు పొందిన విద్వత్కవి. అతనికి వలెనే పినవీరనకు 'సరస్వతి' ఉపాస్యదైవం.

పినవీరన రాసిన ఈ రెండు కృతులూ ప్రముఖుల మన్నల్ని పొందాయి. ఒకటి ప్రబంధం మరొకటి పురాణప్రాయం. ఒకటి అనువాదం కాదు మరొకటి అనువాదం. ఒకటి శృంగార రస ప్రధానం. రెండోది వీరరస ప్రధానం. ఒకటి ఏక నాయక వృత్తం. మరొకటి బహునాయక ప్రదీప్తం. ప్రబంధ నిర్మాణ ప్రక్రియకు 'పట్టుకొమ్మ' శృంగార శాకుంతలం' కథా కావ్య రచనా విధానంలో వెలసిన అనువాద కృతి 'జైమినీ భారతం.'

9.1.1. శృంగార శాకుంతలం :

నన్నయగారితో ప్రారంభించబడిన 'తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర'లో కథాకథన చాతుర్యం వర్ణనా నైపుణ్యం, శృంగార పోషణం ప్రకటించబడింది. ఆ రీతిగా సాహిత్య మార్గం దాదాపు ఎర్రన వరకు సాగింది. శ్రీనాథ యుగం వచ్చింది. ఇందులో లక్షణాలేకాక వర్ణనాయుతమైన శైలీ విన్యాసం, శబ్దార్థాలంకార విలసితం, ప్రౌఢ రచనా భూయిష్ఠమైన సమాస సౌందర్యం, సమగ్ర శృంగార రసపోషణం. అన్ని కావ్యాల్లోనూ వుంది. ఈ రీతిగా ఆంధ్ర సరస్వతికి వెలుగుబాటగా శ్రీనాథుడు కృతార్థుడయ్యాడని చెప్పక తప్పదు.

శ్రీనాథుని కవితా మార్గం ఆ యుగ కవులందరిపైన పడింది. ఆ కవులు స్వీకరించిన కథ ఎలాంటిదైననూ పై లక్షణ లక్షితమగు ప్రాబంధిక రీతిలో వారి కవిత నిరూపించబడింది. ఈ విధానం శ్రీనాథుని సమకాలీకులందరిపై బడింది. ఇలాంటి కవుల్లో పినవీరభద్ర కవి ప్రముఖపాత్ర వహించాడు. అతని 'శృంగార శాకుంతలం' శ్రీనాథ నిర్మిత సాహిత్యానికి ప్రబల ఉదాహరణం.

'శృంగార శాకుంతలం' నాలుగు ఆశ్వాసాల ప్రబంధం. దీన్ని వెన్నయామాత్యునికి అంకితం ఇచ్చాడు. 'శృంగార శాకుంతలం'నే 'శకుంతలా పరిణయం' అని కూడా అంటారు ఈ కావ్యంలో శకుంతలా దుష్యంతుల ప్రణయ వృత్తాంతం చక్కగా వర్ణించబడింది. పినవీరభద్రుడు భారతంలోని శకుంతల కథనూ, కాళిదాసు అభిజ్ఞాన శాకుంతల కథనూ రెండూ గ్రహించి మార్పులు చేర్పులుచేసి, మంచి ప్రబంధంగా మలచాడు. మంచి పేరు తెచ్చుకున్నాడు.

పినవీనభద్రుడు రాసిన పద్యాల్ని పలుకుకబడుల్ని అల్లసాని పెద్దనాదులు అనుకరించారు. పద్య రచనలో తర్వాత ప్రబంధ కవులకు ఈయన గురుస్థానియంగా నిలచాడు. పినవీరభద్రుని 'శృంగార శాకుంతలం'ను అనుకరించి ఆకలంక కృష్ణకవి మొదలైనవారుప్రత్యేకంగా కావ్యాల్ని కూడా రాశారంటే ఇతని ప్రతిభ ఎటువంటిదో మనం గమనించవచ్చు.

పినవీరభద్రుడు వ్యాసభారతంలోని కథను, కాళిదాస కవియొక్క అభిజ్ఞాన శాకుంతల నాటకాన్ని, నన్నయ్య ఆంధ్రీకరణ కథలోని శకుంతలోపాఖ్యాన కథను ఆధారంగా తీసుకొని, అభినవ శోభాసంవిధాన మార్గంలో శృంగార శాకుంతలాన్ని తీర్చిదిద్దాడు. ఈ కావ్యరచనా సందర్భంలో పిల్లలమర్రి కవీంద్రునకు శ్రీనాథుని శృంగార నైషధం అడుగడుగున మనస్సులో మెదలుతుంది. తన కావ్యనామాన్ని శృంగార శాకుంతలమని కూర్చెను. శ్రీనాథుని అడుగు జాడల్లో, వెలుగుబాటల్లో విశ్లేషించి నైషధచ్ఛాయల్లో శృంగార శాకుంతలం పయనించినదనుటలో అతిశయోక్తి లేదు.

పినవీరన తన కావ్యాన్ని గూర్చి, కవితా సంవిధానాన్ని గూర్చి ఈవిధంగా అభివర్ణించుకున్నాడు.

"సరపువ్వులుగు మాలకరి పెక్కు తెఱ గుల
విరులు నెత్తులుగ గావించినట్లు
కర్పూర కస్తూరకావస్తు వితతిచే
శ్రీఖండ చర్చ వాసినట్లు
లొడికంబుగా గరిదవాడికి నానానూన
పరిమళంబులు గూయ బఱచినట్లు
సరఘలు వివిధ పుష్ప మరందలపములు
గొనివచ్చి తేనియ గూర్చినట్లు
భారత ప్రోక్త కథ మూల కారణముగ
కాళిదాసుని నాటక క్రమము కొంత
తాపకోక్తిక నభినవ శ్రీ వహింప
గూర్మికృతిసేయునాకు శాకుంతలంబు"

ఈ పద్యం కృతిపతి కృతికర్తను శాకుంతలం కృతిసేయమని అర్థించినట్లు చెప్పబడింది. ఇందులో పినవీరన ఆశయం వివిధ పుష్పాలతో మనోజ్ఞంగా దండకూర్చినట్లు, కర్పూరం, కస్తూరి మున్నగు వస్తువుల చేర్పుతో చందనం గుబాళించినట్లు, నానానూనవితాన వాసనలచే గంధపొడి నేర్పుగా కూర్పు చేసినట్లు, వికసిత కుసుమ వలులలోని మధు మకరందం తుమ్మెదలు గొనవచ్చి తేనె పేర పేర్చినట్లు, కవితా విధాన సంవిధానమని తెలియుచున్నది. ఈ రచనలో ప్రధానోద్దేశాన్ని ఈవిధంగా ప్రకటించాడు పినవీరన.

"శృంగారము ముఖ్యంబగు నంగియు, నంగములు దల న నష్టరసమ్ముల్
సాంగమగు నేని డంకము బంగారముతోడి యొర ప్రబంధము నొందున్"

అంగిరసం శృంగారంగానూ మిగిలిన ఎనిమిది అంగరసాలుగానూ వున్నచో బంగారమును టంకం గూర్పు పోలిక ప్రబంధానికి ఒప్పునని పినవీరన నిర్ణయించుకొన్నాడు. 'టంకం, బంగారం' అనగా మేలిమి బంగారమనీ విశేషార్థం. శ్రీనాథుని వలె పినవీరభద్రునకు భాషపై అధికారం వుంది.

9.1.2. శృంగార శాకుంతలం - మార్పులు - కూర్పులు :

భారత ప్రోక్త కథలో శాకుంతలోపాఖ్యానం ప్రసంగవశాన చెప్పబడింది. ఇందలి కథావిధానాన్ని అనుసరించి దుష్యంతుడు ధీరోదాత్త నాయకుడు అని చెప్పుటకు వీలుపడదు. అభిజ్ఞాన శాకుంతలం నాటకమగుటచే లక్షణానుసారం నాయకుడు ధీరోదాత్తుడు కావలయును. కాళిదాస మహాకవి దుర్వాస శాపాన్ని కల్పించి ధీరోదాత్తునిగా ఈ పాత్రని పోషింపజేశాడు. కాళిదాసువలె తన ప్రబంధానికి దుష్యంతుని ధీరోదాత్తునిగా చిత్రించుటకు పినవీరన నిర్ణయించాడు. కాలిదాసు చిత్రించిన శకుంతల ముద్రికా ప్రాముఖ్యాన్ని గ్రహించెనే కానీ దానిని జారవిడుచుట స్వీకరింపలేదు. దుష్యంతుడు శకుంతలతో దీర్ఘకాల వియోగం నందెను దానిని పినవీరన అంగీకరించలేదు.

పినవీరభద్రుడు మరికొన్ని చిన్న మార్పులు గావించాడు. శకుంతల జన్మ వృత్తాంతం భారతంలో శాకుంతలం, కాళిదాసు నాటకంలో అనసూయా ప్రియంవదలు తెలుపుతారు. ఇందులో మేనకా విశ్వామిత్రుల శృంగారం విపులంగా వర్ణించబడింది. భారతంలో శకుంతల వివాహ విషయంలో ఆకాశవాణి చెబుతుంది. పినవీరన దాన్ని స్వీకరించి, నారద గమనం కల్పించి అద్భుత రసపోషణం గావించాడు.

భారతంలోనూ, కాళిదాసు నాటకంలోనూ లేని కొన్ని సన్నివేశాలు పినవీరన కల్పించాడు. శకుంతలకు పతివ్రతా ధర్మాలు ఉపదేశించడం, నారదుడు భరతునకు రాజ్య లక్షణాలు, రాజ్య ధర్మాలు ప్రబోధించడం మొదలైనవి పినవీరన సమకూర్చాడు. ఈ రీతిగా ప్రబంధానికి కావలసిన కథా సంవిధానం, నాయకుడు, రసం అనేవి సమగ్రంగా సంధానించి పినవీరభద్రుడు కృతకృత్యుడయ్యాడు.

9.1.3 వర్ణనా వైభవం :

పినవీరన వర్ణనలో ఆరితేరినవాడు. శాకుంతలంలో అనేక వర్ణనా పద్ధతుల్ని ప్రవేశపెట్టి ఇతరులకు మార్గదర్శకుడయ్యాడు. పినవీరన వర్ణనా వైభవానికి కొన్ని ఉదాహరణలు :

1. నాయక వర్ణనం :

ఉదా॥ "జగమున రెండు తత్త్వములు శాస్త్రులు చెప్పుదు రందులోపలన్
జగడము కాని యొక్క రయిసం బొడ గానరు వాని రెంటిలో
సగుణము బట్టి నిర్గుణము శత్రువధూగళ సీమలం జను
ల్గొగడ గ జూపు నవ్విభు డపూర్వముగా ఘనశస్త్ర పద్ధతిన్"

2. నాయికా వర్ణనం :

ఉదా॥ "జవ్వనంబును తోలుకారునివ్వటిల్ల
సావితోడను మోహబీజంబు లలుక
మానసక్షేత్రములు దున్ను మదను డనెడు
కర్షకుని కింతి నాసిక కనకహలము"

3. విరహ వర్ణనం :

ఉదా॥ "స్వామి చంద్రమ తావకాన్వయు డు దుష్యంతుండు భుపాలచూ
డామాణిక్యము నీకు దా మసుమ డౌటన్ బెక్కు వాక్యంబు లే
లా మా తాతవు నీవు నే మనుమరాలం గాన మేలంబుగా
నా మాటలిను తప్పుపట్టకు మదిన్మన్నించు గారామునన్"

4. వసంత వర్ణనం :

ఉదా॥ "హేమంతంబను రాజు సేన పఱుపన్ హేలాగతిన్ జైత్రు డన్
సామంతుం డెదురం దదీయజనరాజత్కీరతుక్ఖారరిం
ఖామార్గంబులు నించు పాంసువులు నా గం బెర్వె నారామకుం
జామలీ లవలీలవంగపన పుష్పశ్రేణికారేణువుల్"

యుద్ధ వర్ణనం :

"తొడుగుట కానరాక వెసతోడన యేయుట కానరాకపై
వెడలుట కానరాక యుడు విధికి బోవుట కానరాక య
య్యుడు విభువంశసంభవుని యుగ్రశరంబుల దైత్యమస్తము
ల్వడుటయు రక్త వాహినులు వాఱుటయుం గనవచ్చె నాజిలోన్"

9.1.4. పినవీరనపై పూర్వకవుల ప్రభావం :

పినవీరభద్రుడు కాళిదాసు కావ్యాన్ని నన్నపార్యుని భారత రచనను అనుకరించాడు. సమకాలీనుడగు శ్రీనాథుని కావ్యాన్ని సయితం అనుసరించాడు. భారతం, శాకుంతలం కథా విధానం కలిసినచోట పినవీరన నన్నయ భావాల్ని కాక శైలీ విన్యాసాన్ని, ఉపమానాదుల్ని అనుసరించాడు. పినవీరన రచనా పద్ధతికి ఒక ప్రత్యేకత గలదని చెప్పవచ్చు.

శ్రీనాథుని శైలీ సౌందర్యం, ప్రౌఢ సమాస రచనం, సోయగములు ఎగబోయు సీసముల నడక, వర్ణనా నైపుణ్యం, కథాకథన విధానం, పినవీరభద్రుని ఎక్కువగా ఆకర్షించాయి. కాళిదాసాదుల కవిత్వాన్ని అనుసరించిననూ, తన రచనా స్వాతంత్ర్యాన్ని కూడా తెలియజేశాడు. నాటి నేటి కవి పిల్లలమర్రి పినవీరన.

కవికుల గురువైన కాళిదాసు అభిజ్ఞాన శాకుంతలం, కుమార సంభవంలోని రమణీయ శ్లోక భావాల్ని పినవీరభద్రుడు సందర్భోచితంగా తన కావ్యంలో అనువదించాడు. పూర్వ కవుల ప్రభావం పినవీరనపై చాలా వుంది. దానికి ఎన్ని ఉదాహరణలైన చూపించవచ్చు. మచ్చుకు కొన్ని.

శృంగార శాకుంతలం పూర్వార్థంలో ఋషుల ప్రార్థన, దుష్యంతుని ఆశ్రమం ప్రవేశం, వృక్షజల సేచనావసరమున శకుంతలను దర్శించుట, కణ్వుని సోమతీర్థగమనం, అనసుయా ప్రియంవదల ఘటనా కుశలత, అంగుళీయక ప్రదానం మొదలైన రసవంతములైన అంశాల్ని పినవీరభద్రుడు కాళిదాసు శాకుంతల నాటకం నుండి స్వీకరించాడు. కాళిదాసు నాటకంలో విప్రలంభాత్మకమైన ఉత్తరార్ధం మాత్రం అతడు గ్రహింపలేదు. భారతంలోని శకుంతలోపాఖ్యానం అనుసరించియే పుత్ర సహితయైన శకుంతలకు రాజాస్థానమున భర్త సంయోగాన్ని కల్గించాడు. ఇట్టి శృంగార శాకుంతలంలో ఇతివృత్తం కథా వికాసంన కాళిదాసు నాటకాన్ని, తత్పరిణామంలో భారతంలోని దుష్యంతోపాఖ్యానాన్ని అనుసరించాడు. భారతంలో సంగ్రహంగా వున్న కొన్ని కథ ప్రధానాలైన ఘట్టాల్ని, కాళిదాసు నాటకంలో ప్రవేశంలేని కొన్ని సన్నివేశాల్ని పిన వీరభద్రుడు సందర్భానుసారంగా విపులీకరించి శృంగార శాకుంతలాన్ని ప్రబంధంగా రాశాడు. హస్తినాపుర వర్ణన, వేటవర్ణన, నాయక గుణవర్ణన మొదలయినవి ప్రబోంధిచిత వర్ణనల కుదాహరణం.

శకుంతల తన జన్మ వృత్తాంతాన్ని తానే దుష్యంతునికి చెప్పినట్లు భారత కథలో వుంది. ఇది సరసంకాదని తలచి కాళిదాసు ఆ కథను చెలికత్తెలనోట చెప్పించాడు. స్త్రీలచేత చెప్పించుట ఉచితంకాదని పిన వీరభద్రుడు తన ప్రబంధంలో కణ్వుని శిష్యునినోట చెప్పించాడు. అతని సంకల్పం మంచిదే కావచ్చుకాని ఏ వికారం ఎరుగని ముగ్ధుడు. వటువునగు ఆశ్రమ బాలకుడు మేనకా విశ్వామిత్రుల శృంగారాన్ని పచ్చిగా వర్ణించుటచే అనౌచిత్యం ఏర్పడింది.

శాకుంతలంలోని కాళిదాసు శ్లోకాల్ని కొన్నిటిని పినవీరభద్రుడు చక్కగా తెనిగించాడు.

ఉదా॥ మూలం : "అసంశయం క్షత్రపరిగ్రహక్షమా
యదార్య మస్యామభిలాషి మే మనః
సతాం హి సన్దేహపదేషు వస్తు షు
ప్రమాణమన్తః కరణ ప్రవృత్తయః

అనువాదం : "సందియమేల యీ వికచసారసలోచన రాజపుత్త్రి నా
డెందము మౌనికన్యలబడిం జననేరదు నిక్కువంబయే
చందమునందు సంశయవిచారపదంబగునట్టి వస్తు సి
మందమ చిత్తవృత్తులు ప్రమాణము లుత్తములైన వారికిన్"

2. మూలం: "అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయ మలూనం కగరుహై
రనావిద్ధం రత్నం మధు నవమనాస్వాదితరసమ్
అఖణ్డం పుణ్యానాం ఫలమివచ తద్రూపమనఘం
న జానే భోక్తారం కమిహ సముపస్థాస్యతి విధిః"

అనువాదం : "కొనగొని తావి మూర్కొనని క్రొవ్విరి యెయ్యెడ వజ్రసూచి డా
యని రతనంబు జిహ్వ చవియానని తేనియ గోరు మోపి గి
ల్లని చిగురాకు, లాలిత విలాసనికేతన మా లతాంగి, దా
ననుభవకర్త యే ఘను డొయా విధి యత్న మెఱుంగనయ్యెడున్"

3. మూలం : "సంకల్పితం ప్రథమమేవ మయా తవార్థే
భర్తార మాత్మ సదృశం సుకృతైర్గతా త్వమ్
చూతేన సంగతవతీ నవమాలికేయ
మస్యా మహం త్వయిచ సంప్రతి వీరచిన్త"

అనువాదం : "కొంత సుఖంబునుం గలదు కోమలి నాకిట బర్ణశాలికా
ప్రాంతమునందు నీవు పెనుపం బరువొందిన మాలతీలతా
క్రాంతమనోజ్ఞమైన సహకారము గన్గొనునప్పుడెల్ల దు
ష్యంతు డు మా శకుంతలయు సంగడి నుండటగా దలంచెదన్"

4. మూలం : కాళిదాసు కుమార సంభవంలోని -

"అస్త్యుత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా
హిమాలయోనామ న గాధిరాజ
పూర్వాపరో వారినిధీ విగాహ్య,
స్థితః పృథివ్యా ఇవ మాన దండః"

అనే శ్లోకాన్ని పినవీరభద్రుడు ఇలా తెనిగించాడు.

అనువాదం : "అల్లరి పెంపొందు పూర్వారారంబు నిధుల
నడుమ ధరణికి మానదండంబు వొలె
దేవతాత్మ ధనాధీశ దిగ్విభూష
పుణ్యనిలయంబు నీహార భూధరంబు"

ఈ విధంగా కాళిదాసు శ్లోకాన్ని రమణీయంగా కమనీయంగా అనువదించాడు.

నన్నయ భారతంలోని శకుంతలోపాఖ్యానంలోని కొన్ని పద్యాల్ని తీసుకొని తన కావ్యంలో ప్రబంధోచితంగా విస్తరించి వర్ణించాడు. మచ్చుకు ఉదా ॥

"కాఱడవి బఱచు మృగముల
నూఱడకం దిగిచి డస్సియున్నతనిశ్రమం
బాఱగ నెడ పరితాపము
దీర గ బై వీచె నన్నదీపవనంబుల్"

"కడ గి సంక్రీడించునడవియేనుంగుల
గండస్థలుల దానగంధములను
జెంచుల రాచకెంజిగురాకు బోడుల
శిరసుల జవ్వాది పరిమళముల
విచ్చిన నెత్తమ్మి విరుల దుమ్మెద లాడ
జారిన పూ దేనె సౌరభముల
గుద్రుమంబుల గాలితాకున రాలి
వచ్చిన యలరుక్రొవ్వాసనలను

శబలితం బగు నయ్యేటి సలిలకణము
లల్లనల్లన గొనుచు మందానిలుండు
చల్ల గా వీచి వనపథ శ్రాంతి దీర్ప
నది కనుంగొని వేడుకం గదలి కదలి" (శృం. శా.)

పూర్వాంధ్ర మహాకవులందరి కంటే శ్రీనాథ కవి ప్రభావం పినవీరభద్రునిపై అధికంగా కన్పిస్తుంది. అతని పద్యాల్ని, ఎత్తుగడల్ని, సీసపద్యరచనా ఫణుతుల్ని, సమాసగుంఫనాన్ని, పద బంధనాన్ని మక్కువతో ఆ కవి తన పద్య రచనకు కావించాడు.

ఉదా॥ శ్రీనాథుడు హర్షుని సమాసరచనమును ప్రౌఢంగా తన రచనమున అమర్చుకొనిన పట్టుల్ని పినవీరన అనుకరించిన విధం.

"మృదురీతిం బ్రతివాసరంబు గమికర్మీ భూతనానానదీ
నదకాంతారపురీశిలోచ్చయు డనై నైకాదుద్భుత శ్రీజిత
త్రిదిపంబైన విదర్భదేశమున నారీరత్నముం గాంచితిన్
సదసత్యంచయగోచరోదరి శరత్సంపూర్ణ చంద్రాననన్" (శృం. నై.)

పినవీరన : "మదనారాతిసమాను గాశ్యప మహామౌనీంద్రు సేవింప స
మ్మదమారం జని యాశ్రమంబు వనసీమం గంటి వాల్గంటి దో
యదనీలాల గంబుకంఠి గరిణీయానం బయోజననన్
సదసత్సంశయగోచరోదరి సుధాసంబాధబింబాధరిన్" (శృం. శా)

శ్రీనాథుని నలమహారాజు వర్ణనకు పినవీరన దుష్యంత చ క్రవర్తి వర్ణనకు దగ్గర సంబంధం కన్పిస్తుంది.

ఉదా॥ "తపనీయదండైక ధవళాతపత్రితో
ద్దండ తేజః కీర్తి మండలుండు,
నిర్మల నిజకంథా నిమిషకల్లోలినీ
క్షాళితాఖిల జగత్కల్మషుండు,
వితతనపద్వ్యయద్వీపనానా జయ
శ్రీపధూటీ సమాశ్లిష్ట భుజుడు,
నిఖిల విద్యానటీనృత్యరంగస్థలా
యతనా యమాన జిహ్వాంచలుండు.

ప్రస్తుతింపంగ దగు సముద్భటకఠోర
చటులగుణటంక్రి యాఘనస్తనిత ఘోష
చాపనీరదభవశరాసారశమిత
బలవదహితతేజోదవానలు డు నలుడు" (శృం. నై.)

"విశ్వసన్నుత శావ్వతైశ్వర్య పర్యాయ
కుటిలకుండలి రాజకుండలుండు,
దిగిభశుండాకాండదీర, బాహాదండ
మానితా ఖిలమహిమండలుండు,
జనసన్నుతానన్యసామ్రాజ్య వైభవ
శ్లాఘాకలిత పాకశాసనుండు,
కులశిలోచ్ఛ్రయసానుకోణస్థల న్యస్త
శస్త్రవిక్రమజయశాసనుండు,

బాసమాన మనీషాంబు జాసనుండు
సకల దేశావనీపాలమకుటనూత్న
రత్నరారజ్యదం ఘ్రినీరజయుగుండు
శంబరారాతినిభు డు దుష్యంతవిభుడు" (శృం.శా.)

"బుసిమీఅన్ సురధాని నిండుకొలువై కూర్చున్నచో నీకరా
భ్యసనంబు న్నుతియించురా యవచితిప్పా చంద్రాసారంగనా
భిసముత్పాదితతాళవృంతపవన ప్రేంఖోల్లన ప్రక్రియా
పసరోదంచిత సారసౌరభరసవ్యాలోల రోలంబముల్" (శృం.శా.)

"విసరం జూడకుమమ్ము పూవు సురటుల్ విశ్రాంతి మూలంబుగా
నసువుల్ వాపు దదంతతాంతర నితాంతామోద హేలాలతాం
తసమాక్రాంత కృతాంతరూపపవమాన ప్రేంఖణప్రక్రియా
పసరోదంచిత చారసౌరభ రసవ్యాలోల రోలంబముల్" (శృం.శా.)

9.1.5. పినవీరన కవితాప్రభావం :

దుష్యంతుడు వేటకు బయలుదేరుచున్నట్లు చాటింపు వినగానే వేటగాండు తెచ్చిన వేటకుక్కల పేర్లను పినవీరభద్రుడు ఈ క్రింది పద్యంలో తెలిపాడు.

ఉదా॥ "పులిమల్ల డడవి పోతులరాజు గరుడుండు గాలి వేగంబు పందేల పసిడి
విష్ణుప్రసాదంబు వేడి గుండులు పరి పచ్చిమిర్యము వెర్రిపుచ్చకాయ
వేట మాణిక్యంబు విరవాది మెడబల్మి పెట్టుగాడు వకారి పిడుగుతునక
జిగురుండు చిత్రాంగి శ్రీరాము బాణంబు పులియండు కస్తూరి బొడ్డుమల్లె

యనగ మరియును పెక్కుతోయముల పేళ్లు,
దారకులు దేరవచ్చె నుద్దండవృత్తి
వేటకుక్కలు మృగరాజు విగ్రహములు,
వటుకనాథుని వాహ్యాళి వాహనములు"

శ్రీనాథుడు ఆరంభించిన ప్రబంధ మార్గాన్ని పినవీరభద్రుడు సుగమం గావించి తర్వాతి ప్రబంధకవులకు ఆదర్శపాత్రుడై శ్రీనాథయుగంలో పేరుపొందిన కవుల్లో ఒక ప్రముఖ కవియై ప్రఖ్యాతి చెందాడు.

'మనుచరిత్ర'లో సర్వోచిత వేట సన్నాహ వర్ణనా సందర్భంలో అల్లసాని పెద్దన పై వర్ణనను పొల్లు పోకుండా ఎలా అనుసరించినాడో మీరే చూడండి.

ఉదా॥ "పులియుడు బూచిగాడ సురపాతల రాజను మంతిగాడు చెం
గలువ నివంగి భైరవుడు గత్తెర సంపగి వెండిగుండు మ
ల్లెలగుది వాయువేగి చిటిలింగడు సాళ్వడు వత్సనాభియే
కలముల మిల్తి గచ్చియన గాగల వాని గ్రహించి యుద్ధతిన్" (మను చరిత్ర)

పినవీరభద్రుని భావాలు కూడ పెద్దనాది ప్రబంధకవులకు మార్గ దర్శనాలైనవి

9.1.6. శృంగార శాకుంతలం - శబ్దార్థాలంకార శోభ :

ప్రబంధ కావులకు శబ్దార్థాలంకార రచనా విధానం ప్రత్యేకమైన అలవాటు. కొందరి విధానాన్ని మరీ మితిమీరి చేశారు. మరికొందరు మితంగా చేశారు. సందర్భశుద్ధిగా, ఔచిత్యబద్ధమైన అలంకారాల్ని, కూర్చినప్పుడే ప్రబంధానికి ప్రసిద్ధి వస్తుంది. పినవీరభద్రుడు ఈ విధాన్ని పాటించిన మేటికవి. గొప్ప కవి కూడా.

"రజనీనాధ కులావతంసు డ సి ధారా దారితా రాతిరా
డ్గజ కుంభ ప్రణమార్గ నిర్గళిత ముక్తారక్త హారుండు, స
ద్ద్విజ సంతర్పణ కేళి లోలు డఖిల దీపావనీ పాల ది
గ్విజ యస్ఫీతు డు పాపభీతు డు మహావీరుండు దారుండలన"

"ఆళీమిళిదుమరీగీత కేళీవన పవన చరిత కేసర ధూళీ
పాళీ ముహూరనుగత భృంగాళీ గణ్యాంబు హిమనగ రణ్యాంబునన్"

పినవీరుని భాషాపాటవం మనోహరమైంది. పై పద్యంలో పదాలు కూర్పు సుకుమార సుమసమ శయ్యోశోభితమై వృత్యనుప్రాస శబ్దాలంకార భాసురమై ఒప్పుచున్నది.

ఉపమ, రూపక, ఉత్ప్రేక్ష అలంకారాలు వాడుక పినవీరునకు అలవాటు. వానిలో లలితమైన భావం, భావానికి దగిన అర్థస్ఫురణ, అర్థానికి దగిన శబ్దచిత్రణం, కలసి మెలిసి హృదయం గమంగా వుంది.

9.1.7. జాతీయాలు - లోక ... - సూక్తులు :

శృంగార శాకుంతలంలో జాతీయాలు లోకోక్తులు సూక్తులు చోటుచేసుకున్నాయి.

1. **జాతీయాలు :**

'పురిటాలి తగవు గొంపోవు హరిణి'

'ఆకట జాదుల వేచర మంగలంబునన్'

'మచ్చనాలుక వాడవు'

'ఎప్పుడొకో భాగ్యలక్ష్మి యెదురగుట'

'గుండెలల్లాడంగ'

'లోన నీతలుంబోతలునైనయట్టి తలపోతలు'

'మూసిన ముత్తియంబు'

'నాలుక వెచ్చన'

2. **లోకోక్తులు**

'తెఱవ యేనుంగు నెక్కిల దిడ్డిచొఱగ

'అనటిపండొల్వ నేటికి నినుపగోరు'

'తోటకూరకు జంద్రహా సముదెత్తురే'

'తీటగొనినం గొఱవిందలగోకికొందురే'

'నీళ్ల ముందు పాలముంచయునివరేణ్య'

'తల్లి విషమచెట్ట దండ్రియమ్మగమాన్ప గలరెయొదులు

3. **సూక్తులు :**

'ఆలస్యాదుమృతం విషమ్'

"నేరములెన్ని గల్గిన గణించుటనేరములట్లు వారిపై

నేరుపులైన యలురును నేరము వెన్నుదు రత్తవారిపై

వారలనేర్పు నేరములు వంకలు దీర్పనయుక్త మెల్లెడం

గౌరవహీనులిజ్జగతి గన్నియ విచ్చినవారు కోమలీ'

జైమిని భారతం :

పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రుని కృతుల్లో లభించిన రెండో కావ్యం 'జైమిని భారతం' లోని అశ్వమేధ పర్వానికి ఆంధ్రీకరణమని చెప్పవచ్చు. ఈ 'జైమిని భారతం' ఎనిమిది ఆశ్వాసాల ప్రౌఢ కావ్యం. దీనిని సాళ్వ నరసింహ భూపాలునకు అంకితమిచ్చాడు. ఇందులో అద్భుతమైన వృత్తాంతాలుచాలా వున్నాయి. మహాభారతంలోని లేని అనేక ఉపాఖ్యానాలు ఇందులో చోటుచేసుకున్నాయి. పినవీరభద్రుని శైలి మనోజ్ఞంగా వుంది. ఈ గ్రంథాన్ని అర్ధం చేసుకొని సముఖము వేంకట కృష్ణప్పనాయుడు వచన కావ్యాన్ని అద్భుతంగా రాశాడు.

కురుక్షేత్ర యుద్ధంలో పిదప ధర్మరాజు చేసిన అశ్వమేధ యాగాలు గూర్చి జైమిని అనే [illegible] నమేజయునకు చెప్పిన విషయం ఇందులో ముఖ్యమైంది. ధర్మరాజు కురుక్షేత్ర యుద్ధంలో జరిగిన బంధు నాశనం వల్ల కలిగిన పాపాన్ని పోగొట్టుకొనదలచి శ్రీకృష్ణుని ఆదేశంతో అశ్వమేధ యాగాన్ని చేస్తాడు. అందులకు యౌవనాశ్వుని నుండి తగిన అశ్వాన్ని తెప్పించి చైత్రశుద్ధ పౌర్ణమినాడు ధర్మరాజు యజ్ఞ దీక్షితుడయ్యెను. నాటినుండి అర్జునుడు అశ్వరక్షకుడై ఎదిరించిన వారినెల్ల జయించి, హస్తినాపురానికి చేరి యాగ నిర్విఘ్న పరిసమాప్తికి తోడ్పడతాడు. ఇది స్థూలమైన కథ. ఇది వీరరస ప్రధాన కథ. ఇది వీరరస పతనం గల కథ. ఈ కథ పాండవుల పరాక్రమానికి శ్రీకృష్ణుని మాహాత్మ్యమునకు ప్రతీక. భారతేదశంలోని రాజులందరును పాండవులందు గౌరవం చూపిరి. ఈ కథను తె నుగు నుడికారంతో వీరన రాశాడు. కృతిపతి వీరన కవిత్వాన్ని గూర్చి -

"అల్లన విచ్చు చెంగలువలందు రజంబును కప్రురంబుపై
జల్లగ జల్లనై పలచు సౌరభముల్ వెదజల్లు భావమున్
పల్లవ హస్త చన్ను గవ పయ్యెద జీబు గ దోచు
బిల్లల మఱ్ఱి వీరన యభిజ్ఞుడు ఖ్యాతిగా చెప్పగనేర్చు గబ్బముల్"

అని మృద్యాన, పద్య గద్య పద్యాను బంధంబుగాప్రబంధం బొంద భాషను 'జైమిని భారతం' రచింపుమన్నాడు. పినవీరభద్రుడు దానికి అంగీకరించి ఆ రాజునే కృతిపతిగా చేశాడు. పిమ్మట కృతిపతి యొక్క వంశ వర్ణనను, ఇరువది పద్యాల్లో కూర్చాడు. పూర్వకవుల్ని అనుసరించి షష్ఠ్యంతాలు పలికాడు. జనమేజయునకు జైమిని ముని చెప్పిన విదం ధర్మరాజు అశ్వమేధం ఒనరించిన కథా క్రమంతో ఇతడు కావ్యాన్ని ప్రారంభించాడు.

నిండుగ విరిసిన కలువలపై కరూప్పరపు పొడి చల్లినచో గుబాళించు సౌరభవం వలె పిన వీరభద్రుని శైలి భావసంయుతమై వుంటుంది. సంస్కృతం, ఆంధ్రం ఏ శైలియైననూ నిరాఘాటంగా నిర్వహింపగలడు వీరన.

"స్ఫాటిక మణిశిలా ప్రత్యగ్ర రచనాది
బంధుర ప్రాకార భాసురంబు
పాతాళ జరఝురీ పర్యాప్త కల్లోల
సుకుమార పరిఘోష శోభితంబు
కనక సౌధంచల కవిత ముక్తాపల
రాజిలల[illegible]తారాగణంబు"

అనే సీసపద్యంలో సంస్కృత పద విన్యాసాన్ని -

"కోరగించెడు [illegible] - పువ్వులచాయ
దీపన్నె గోర్పడంబెట్టు గలిగె
మెఱు గు జుక్కలంచాయ మించు నీ తెల్లని

గురువింద పే రెండు గూర్చుకొంటి
నిగురు గప్పని చంద్ర నిప్పుకై వడినున్న
దీకొద్ది పూస నీకెవ్వ డిచ్చె
బొలసిన గబ్బు కంపులు సోడు ముట్టెడు
నీ వల్ల తిరునామ మెచట దొరికె
జడలుమెడ మీద వ్రేలెడు కల్లితో క
నేడ సవరించుకొంటివి బోడకోడె
యనుచు నాడెడు మూఢ వాక్యముల కలరి
శ్రీధరుడు వారి గృప నాదరించెపుడు''

పైన తెలుగు పలుకులు సోయగాన్ని, సుమధురముగ వ్యక్తపరిచాడు. సీసపద్యాన్ని నడిపించుటలో శ్రీనాథుని తలపించాడు. ఆ మహాకవి ప్రభావం ఈయనపై వున్నదన్న భావనను స్ఫురింపజేస్తాడు. ఇలాంటి శైలీ విన్యాసం కావ్యమంతట కన్పిస్తుంది. శాకుంతలం కంటే దీనిలో శైలీపరిపాకం మేటి అని చెప్పవచ్చు.

శృంగార శాకుంతలం నందువలె ఇందులో గూడ హితోపదేశ, ధర్మోపదేశాలు వున్నాయి. ఈ విధానం శ్రీనాథుని ప్రబంధ రచనా ప్రభావం అని చెప్పవచ్చు. కథా సందర్భాన్ని పరిష్కరించుకొని వ్యాసుడు ధర్మరాజునకు ధర్మోపదేశం గావించుట, నాలుగు వర్ణాలు వారునూ, ఐహికాముష్మిక సుఖములందు ధర్మాలు, ప్రసంగప్రశంస జారస్త్రీ లక్షణాలు, స్థిర లక్ష్మి యోగంబగు విధం తెల్పబడింది.

9.1.8. ఉపాఖ్యానాలు :

జైమిని భారతంలో ఉపాఖ్యానాలు చోటుచేసుకున్నాయి. ఈ ఉపాఖ్యానాలు ప్రధాన కథకు రక్తితోపాటు శక్తిని చేకూర్చుతాయి. జైమిని భారతంలో చెప్పబడిన ఏడు. అవి ఇవి -

1. వ్యాసుడు ధర్మజుని తెలిసిన మరుత్తురుని హయమేధ వృత్తాంతం.
2. జైమిని మహర్షి జనమేజయునకు అగ్నిదేవుడు నిలధ్వజునకు అల్లుడైన విధం తెలియజేయుట.
3. సౌబరి మహాముని అర్జునకు చెప్పిన యుద్దాలకముని చరిత్ర.
4. జైమిని ముని జనమేజయునకు యజ్ఞాశ్వం గోడిగయు, వ్యాఘ్రమునైన దానికి కారణమైన కథ చెప్పుట.
5. జైమిని ముని జమేజయునకు తెలిపిన కుశలవోపాఖ్యానం.
6. శ్రీకృష్ణుడు విజయునకు యముడు వీరవర్మ కల్లుడైన విధం చెప్పుట.
7. నారద మహర్షి విజయునకు చెప్పిన చంద్రహాసుని వృత్తాంతం.

9.1.9. జైమిని భారతం - అనువిధానం :

సంభాషణల్లో సందర్భానుసారంగా పినవీరన పెంపు తెంపుల్ని ప్రకటించిన సందర్భాలు చాలా వున్నాయి.

ఉదా ॥ 1. యజ్ఞాశ్వం నుజ్జగించి ఆధరాల్ని గ్రహింపుమని అర్థించు ప్రమీల వాక్యాలు మూలం కంటె ఎంతో బాగుంది.

మూలం : "కిం కరిష్యసి యాగేన మయాసహ మధుం పిబ''

అనువాదం: "సోమసానంబు నయగ్రజుం డొనర్చి
యిష్టఫలభోగముల బొందనిమ్ము నీవు
నిట మదీయాధరామృతం బెలమి గ్రోలి
యువతిమండలమున కెల్ల నొడయ డగుము"

2. భీముని పలుకుల్లో మూలంలో కంటె భక్తిని పరిమళింపచేసిన ఘట్టం :

మూలం : "త్వత్కరే చార్పితం దేవం: స్వల్పం తద్బహుళం భవేత్"

అనువాదం : "ఆరసి బవత్కరాంబురుహమం దొక బిడ్డను గోటికొండలై
పెరుగుట జేసి దుష్కృతము బెట్టగ గూడదు నీకరంబునన్
నరపతి యశ్వమేధసవనం బొనరించిన నాఫలంబు నీ
కరకమలంబునందు నిడ గానికగా నది గాంచు నున్నతిన్"

3. యౌవనాశ్వ సైన్యాన్ని నవోఢగా భావించి భీమునితో వర్ణించి చెప్పిన వృషసేనుని వాక్యాల్లో రూపక మనువాదమున సవయవమును, సమగ్రమును నైనది.

మూలం : "భవతం శ్వశురం వీక్ష్య విముఖా హి భవిష్యతి
పతాకా పల్లవ వృత్తం నముఖం ధర్మ యిష్యతి"

అనువాదం : "కరియానం బటుపాశహస్త బృథుశంఖగ్రీవ జక్రస్తనిన్
బరసేనా రమణిన్ వరించితి నురోభాగంబునన్ నిల్చె ని
ర్భరకేళిన్ విషమాస్త్రచిహ్నములు సేరన్ వావి గాండిక మా
ను రణోత్సాము నీవు జన్యరతి గాంతున్నే యశస్పంతితిన్"

"నన్ను వరియించినది కారణంబు గా గ
దేవరకు గోడలైన సేనావధూటి
సిగ్గుపెంపున మొగము వాంచినది చిత్ర
వైజయంతీ నవాంశుక వ్యాజమునను"

4. లవకుశోపాఖ్యానమున 'తవ పుత్రౌ మహారాజః గృహ్యతాం రఘునందనః' యను శ్లోకపాదంను గ్రహించి పినవీరభద్రన సన్నివేశ సుందరంలైన సంభాషణాన్ని పెంచి ఒక కమనీయ ఘట్టంనే రాశాడు.

నిరలంకారమై నీరసముగ వున్న మూల శ్లోకం తెలుగులో సాలంకారమై సహస్ర శీర్షుని వలె విశ్వరూపం దాల్చి సంస్కృత సమాజ జటిలమై సాక్షాత్కరించిన వైనతేయ వర్ణం చూడండి.

5. ఉదా॥ మూలం : "కృష్ణః సంస్మార గరుడం స్మృతమాత్రః సమాగతః
వైనతేయా నమస్కృత్య స్వనాథం చాగ్రతః స్థితః"

అనువాదం : "అరుదెంచెన్ వినతాతనూజుడు సముద్యత్ప్రావృడారంభ ని
ర్భరజీమూత ఘటాంతరాళ విచలద్రా ఘిష్ఠ విద్యుల్లతా
పరిపంధి ప్రథమాన దీధితినట త్పక్షానిలాఘాత జ
ర్ఝరితోడ్డీనకులక్షమాధర దృపజ్జంపాకళా సంపదన్"

సుదీర్ఘాలైన సంభాషణల నౌచిత్య మెఱిగి సంగ్రహించుటకు రుక్మిణీ శ్రీకృష్ణుల 'పరిహాస పల్లవిత సల్లాపం' మంచి ఉదాహరణలు.

రసపోషణ :

జైమిని భారతంలో యుద్ధవీరం ఆంగిరసం. నాయక ప్రతి నాయకాశ్రయమైన వీరం రౌద్రరసానుప్రాణితమై రక్తి కట్టుట ఈ కావ్యరచనలో భాసించు రసపోషణాశిల్పం. శిల్పపోషణలో ఆరితేరిన మొనగాడు వీరన.

1. యౌవనాశ్వ వృకేతుల సంభాషణం :

ఉదా॥ "నీవు పదాతిని నే దం
తావళరాజంబు నెక్కినా డ దగవు గా
దో వత్స! యరద మెక్కుము
నావుడు జిఱునవ్వు మోమునం దళుకొత్తన్"

"తరువులు రాలు గొడ్లును బ్రదాతల వెవ్వని వీట నట్టి యా
పురపతి నర్థి జేసిన యశోనిధి దూర్మిసుతుండ నీవు స
న్నరదము బుచ్చు కొమ్మనెద వందిన వందిన కాదె? మీ ద సం
గరము ఘటిల్లునే చెలిమిగా బడు గా కిటు మాటలాడినన్" (2. 60, 61)

వీరం ధర్మ ప్రధానమైంది. యౌశనాశ్వుడు సమయుద్ధ ధర్మమునెంచి వృషకేతునకు రథం నిచ్చెదనని యౌదార్యం ప్రకటించాడు. అభిమానియైన వృషకేతున కట్లాతడిచ్చు రథాన్ని గ్రహించుట దైన్యమగును. అతడు కర్ణుని దానవీరం నుగ్గడించి ఆతని సుతుడైన తా 'నిచ్చువాడనే కాని, పుచ్చుకొను వాడను గా'నని స్వాభిమానమును వ్యక్త పరిచాడు. సత్త్వగుణ ప్రధానులైన ఇరువురి వీరుల్లోనూ, వీరోచితోత్సాహం ధర్మదీప్తిని భజించి ఆస్వాదనీయమగుచున్నది.

2. అనుసాళ్వుడు అచ్యుతునిపై ఉఱికి పరిహాసం గర్భితములైన పౌరుషోక్తులాడిన ఘట్టం రమణీయం.

ఉదా॥ "మిడుక మదగ్రజన్ము గుళమీదికి గట్టుకపోయి బావిలో
గెడపితి వట్టి నిన్నిప్పుడు గీటణ గింపక పోవనిత్తునే
కొడుకు మఱందియుం బడినకోల్తల జూచి రసాతలంబులో
నడ గిన మౌని మానవగృహంబులు చొచ్చిన బంత మిచ్చినన్"

"విను నే గడు బ్రాయము వా
డను నీవు పుర్ణాణపురుషు డవు తెలియ గ నీ
కను నాకు నెంతయుతర
మని వికటభ్రుకుటిభీషణాననుఁ డగుచున్"

అనుసాళ్వునియందు గుప్తమైన విష్ణుభక్తిని స్థాపించాడు. పినవీరభద్రుడు. మొదటి పద్యంలో దీపమై భాసించిన ప్రతినాయక క్రోధం రెండో పద్యాన నిందాస్తుతి రూపంలో భక్తిని గుబాళింప చేసింది. రౌద్రం భక్తివ్యంజకమై ప్రతినాయకునియం దాభాసమైంది. ప్రతి నాయకుని నాశ్రయించిన రౌద్రమాభాసమగుట నాయక వీరరసపోషణ శిల్పంలోని ఒక రహస్యం.

3. జైమిని భారతంన వృషకేతుని వీరవాక్యాల వలెనే పరితల కొడలు పులకింతలు పెట్టునని సుదన్వుని ప్రతివీరోక్తులు. అతడర్జునుని డీకొనుచు నతనికి బత్త్యుత్తరించిన విధము విష్ణుభక్తి, వ్యంజకములయ్యు యుద్ధవీరపోషకములు.

ఉదా॥ "గురుభీష్మార్కతనూభవాదుల మమాకోదండ విద్యాదురం
ధర పాండిత్య మెఱింగినా డ భవదుద్యత్సంగర క్రీడకున్
సరిగా దన్న నృపాలసూను డను నస్మద్బాణసందావిశే
షరహస్యంబులు నివ చూచె దిక వాచాలత్వ మింతేటికిన్"

"కృష్ణసారథ్యమున మున్ను గెలుపు లొదవె
గాక., యిట్లొంటి వచ్చిన గలదె జయము,
అతడు తోడైన బట్టిన హయము విడువ
నశ్వమేధంబు మా తండ్రి కర్థమగుట"

సుధన్వుడన్నంత పనిచేసిన యాహవదోహలుడు. కృష్ణుని సారథ్యాన్ని మఱల గల్పించుకొనవలసిన అగత్యము కలిగిన దా యుద్ధములో భావికథార్థ సూచకంగా ప్రతివీరభాషణాల నిబంధించు కావ్య రచనా శిల్పంనకు ఇది తార్కాణం.

4. బభ్రువాహనుడు మృతసంజీవనీరత్నము నీయ దిరస్కరించిన శేషునిపై గ్రుద్ధుడై పలికిన పౌరుషోక్తులు రౌద్ర రసోన్నిద్రములు, వాచికాభినయశోభాముద్రితములు.

ఉదా॥ "ఎట్రా శేషు డు పోతరించి సభ నన్నెగ్గాడెనా రత్న మీ
డట్రా వాసుకి తక్షకాది ధృతరాష్ట్రామాత్య కర్కోటకుల్
చుట్రా నిల్తురు గాక నన్ను సమరక్షోణిన్ విజృంభించి మా
గట్రా చూలివిభుం డెదిర్చిన సహంకారంబు వారించెదన్"

పరవీరధిక్కారం ప్రజ్వలించిన క్రోధం రణోత్సాహమునకు ప్రోషకం బభ్రువాహనునిలో రౌద్రాను ప్రాణితమైన వీరు సర్వాంగంగా పోషించబడింది.

5. తామ్రధ్వజుని విజృంభణము నుండి అర్జునుని రక్షించుటకు చక్రిచక్రము గొని స్యందనము డిగ్గనుఱికి నప్పుడు -

ఉదా॥ "మాయూరధ్వజి శౌరి జూచి నగి, రమ్మా! కృష్ణ! మున్నాజి గొం
తేయుం గావ గ బూని నీసుకృతము న్వెచ్చించి తిన్నేశ నీ
కాయంబున్ దెగనిమ్ము నాయెదుర జక్రంబెత్తెతే చూడు వా
లాయంబు న్నిను గ్రీడి నిప్పు డవలీలం గట్టి కొంపోయెదన్"

ఆడిన మాట నాచరించి చూపిన కర్మవీరుడు తామ్రధ్వజుడు. అతని మాటలన్నీ ఒక ఎత్తు. అతని పరిహాస వ్యంజకమైన నవ్వొక యెత్తు. తిక్కన వలె పినవీరభద్రుడు రణవీరుల మోములపై వివిధ వీరరసభావ వ్యంజకాలైన నవ్వుల్ని వెలయించి వానిని సందర్భోచితంగా వర్ణించు నేర్పును ప్రకటించాడు.

జగత్పితరుల్ని వర్ణించునప్పుడు కూడ పినవీరభద్రుడు తన హాస్యకల్పనా చాతుర్యాన్ని మానినవాడు కాదు. దానికి ఉదా॥ క్రింది పద్యం.

"జడముడి జహ్నువితటనిశాకరపోతము జూచి యెవ్వ రీ
కొడిమెలు గట్టి పెండ్లికొడుకుం గడియారము మోవజేసి రం

చదుగ వివాహవేదిపయి నంబిక నెర్చెలి జూచి నవ్వు నా
మృదు డు నృసింహశౌరికి సమిజ్జయముల్ దయసేయు గావుతన్''

9.1.10 అలంకారాలు :

పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రుడు 'జైమిని భారతం'లో శబ్దాలంకారాల కంటె అర్థాలంకారాల్ని అందులోనూ ఉపమాలంకారాన్ని విశేషంగా వాడాడు. ఉదా॥

1. "ఆన విని మేఘవర్ణు డనిలాత్మ జుతో నను నీకు బుద్ధి మ
జ్జనకు డు ముజ్జగంబున ప్రశస్తి వహించె నహల్య రామచం
ద్రుని చరణాబ్జరేణువున దొంటి శిలాకృతి వీడుకొన్న లా
గున, సురసింధుతోయముల గూడిన యోడికవాగు క్రైవడిన్''

2. "కోలాట మాడు పాత్రల
పోలిక నరుదైన కీలుబొమ్మలగతి నా
భీలత బెన గిరి గదులను
వేలుపులు నుతింప బెక్కు విన్నాణాములన్''

3. "ఇందునిభాస్య నాతు జసనీయక మంగళభూషణచ్యుతుల్
గ్రందుకొనంగ డగ్గఱి యురంబున బింకపు గుబ్బచన్ను లం
టం దమకంబు గాకయు ఢగంబుగ మక్కువ జేర్చె గౌ గిటన్
గందపుమ్రాకు తావి గొనగా బెన గొన్న భుజంగి కైవడిన్''

4. "ఈ చందంబున బటునా
రాచపరంపరల దొర గు రక్తంబులచే
బూచిన మోదుగుల నెన
యై చేసిరి దురము త్రిజగదాభీలముగన్''

5. "వలగొని భక్తితో నెర గి పంచిన మోమున బాష్పపూరముల్
తలముగ రామునాజ్ఞకు గలంగచు బోవ మహీజ లక్ష్మణుం
బలపుచు జూపుచుండె బశుపాలకు దుద్దంతి గొంచుబోప బె
నద్దలుగున జిక్కి హోమగవి తర్ణకముం బొరి జూచుకైవడిన్''

6. "దైతేయు నిట్లు కెడపిన
సైతేయుని జుట్టుముట్టి సైన్యము గవిసెన్
మాతృజలరభరసద్యో
జాతార్భకు బొదువు మోహజాలము లీలన్''

7. "వీలక కాలజిత్ప్రముఖవీరులు మున్న కుశావుగాహతిన్
గూలిరి రక్తధారలు బుగుల్గొన లక్షణు మ్రోల ధాతు కు

త్కీలము నాల్గువంకల నతిత్వరమాన సమీరవర్తనో
న్మీలిత సంప్రపుల్ల సమనోభర కింశుకవాది కైవడిన్"

8. "సరముల రీతి గ్రొన్నెలల జాతి బిసంబులు భాతి బద్మ కే
సరముల భంగి దారకల సంగతి, దార్వులమాడ్కి బుప్ప మం
జరుల విధంబునన్ మణుల చాడ్పున బెక్కులు గంధతైల పా
కరచితముల్ విచిత్రములు కమ్మని సై దపు బిండివంటలున్"

9.11. జాతీయాలు - లోకోక్తులు - సూక్తులు :

జైమిని భారతంలో అనేక జాతీయాలు, లోకోక్తులు, సూక్తులున్నాయి.

1. జాతీయాలు :

"హెచ్చిన శోకము మదిలో సచ్చానలాడంగ"

"కూకటి వేళ్లతో బెటికి"

"విత్తము వెక్కసంబుగా మూలుగుచున్నదిప్పుడు"

"కుడిచి కూర్చుండి"

"మది చుఱ్ఱను"

"ముంగొంగు పసిడి"

"తోడు తోడియైన చుట్టంబు దొరకుండెట్లు?"

"అత్తయు మామయు యగడును గత్తుల బోనులయి

"అందఱు గ్రచ్చ డదలినట్లు గువ్వ కరిగొని తిట్టన్"

"వీడేటికి వచ్చె వేరు విత్తయి యిటకున్"

"తేనె తలవడ బండె ధాత్రీతలంబు"

"చెక్కు మీటిన పసవల్కు శిశువు లెదురె"

2. లోకోక్తులు :

"చింతామణ విడిచి గవ్వచేకొనుభంగిన్"

"గోరు చుట్టుపై రోకటిపోటు చందముగ"

"శిల్పదెప్పకొయ్య జేసి జలధిలో నీదులాడంగదలచినట్లు"

"రెంటికినిచెడ్డ రేవతి రీతియయ్యె"

"రేగుపండ్ల కొఱకు ముత్తియంబులు బెలబోయుములుదగలడె"

"చిచ్చెగసిన వెనుక వశమె చేటను గ్రమ్మన్"

సూక్తులు :

"అగ్నిముఖాలై దేవాః"

"స్త్రీ బుద్ధిః ప్రళయాంతకః"

"అభ్యాగత స్స్వయం విష్ణుః"

"అటవ్యాం నారసింహః"

"దుర్బలస్వ బలం రాజా"

"దరయెల్ల నేలు గెలిచిన
సురరాజ్యం బేలు దెగిన శూరునకెప్పుడున్
దురమొనరించుట మంచిది
పరులకు బ్రియమాచరించి బ్రదుకుట కంటెన్"

ఈ విధంగా ఈ కవి జాతీయాలు, లోకోక్తులు, సూక్తులు వాడి జైమిని భారతాన్ని కమనీయంగా కావ్యంగా రూపొందించా...

ఆధార గ్రంథాలు :

1. ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రము - టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు
2. తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష (మొదటి భాగం) - ఆచార్య జి. నాగయ్య
3. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర (ద్వితీయ భాగం) - ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి
4. పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్ర కవి - ఆచార్య జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యం (శృంగార శాకుంతలం, జైమిని భారతం - ఒక సమీక్ష)

మాదిరి ప్రశ్నలు :

1. పిల్లల మఱ్ఱి పిన వీరన కృతులను సమీక్షించండి.
2. శృంగార శాకుంతలంలోని వర్ణనా వైభవాన్ని సోదాహరణంగా వివరించండి.
3. అలంకారాలను, లోకోక్తులను, జాతీయాలను ప్రయోగించటంలో పిన వీరన యొక్క ప్రత్యేకతను వివరించండి.

నంది మల్లయ - ఘంట సింగన జంట కవులు

9.2.0 లక్ష్యం :

తెలుగులో తొలి జంటకవులుగా వెలుగొందిన మల్లయ - సింగనల కవితా వైశిష్ట్యాన్ని తెలియ చెప్పటం ఈ పాఠం లక్ష్యం

నంది మల్లయ కౌశిగోత్రుడు. ఆపస్తంబ సూత్రుడు. దక్షిణామూర్తి గురుశిష్యుడు. తండ్రి నంది సింగమంత్రి తల్లిపోచమ్మ. ఘంట సింగయ భారద్వాజ గోత్రుడు. ఆపస్తంబ సూత్రుడు. తండ్రి ఘంట నాగయ. తల్లి అమ్మలాంబ. ఈ జంటకవులు ఇరువుర్తూ 'ఉభయ భాషల నేర్పరులు', 'భాషాద్వయకృతి నిరూఢశేముషీ భూషణులు.''

నంది మల్లయ, ఘంట సింగయలకు రాచమల్లు కవులనే పేరున్నది. మల్లయకు సింగయ మేనల్లుడు. సింగయకు 'మలయ మారుతకవి' అనే బిరుదమున్నది. అతడు అఘోర శివాచార్యుల శిష్యుడు. 'పారిజాతాపహరణం' కర్త అయిన నంది తిమ్మన ఘంట సింగయ్యకు మేనల్లుడు. నంది తిమ్మన సింగయను విద్యావివేక చతురుడని 'పారిజాతాపహరణం'లో స్తుతించాడు. మల్లయ ఘంట సింగనలు ఉభయ బాషా కవితాదక్షులు. నరసనాయకుడు వీరిని గూర్చి ఇలా పొగడాడు.

"మీరిరువురు నెప్పుడును శ,
రీర ప్రాణముల క్రియ జరింతురు మిగులం
గూరిమి గృతి బృతిపద్యము
చారుఫణితి చెప్పగలరు చాటువుగా గన్''

ఈ జంటకవులు 'ప్రబోధ చందోదయం', 'వరాహపురాణం', 'కవుల షష్ఠం' (భాగవద షష్ఠస్కంధం) అనే మూడు గ్రంథాల్ని రాశాడు. వీరి కవిత్వం ఏక కర్తృత్వంగానే వుంటుంది. ఈ జంటకవులు తమ భావాల్ని, శైలిని కూడా చక్కగా కలబోసి గ్రంథాన్ని రాశారు.

ప్రబోధ చంద్రోదయం' చందులూరి గంగయా మాత్యునకు అంకితం ఇచ్చాడు. కృష్ణమిత్రుడు సంస్కృతంలో రాసిన 'అంతరార్థం' అనే గ్రంథం దీనికి మూలం. ఇది అయిదు ఆశ్వాసాల శాంతరస ప్రధానమైన కావ్యం.

'వరాహ పురాణం' తుళువ నరసనాయకునకు అంకితమిచ్చాడు. ఇది 12 ఆశ్వాసాల గ్రంథం. ఇందులో 1709 గద్యపద్యాలున్నాయి.

'కవుల షష్టం'నే 'శృంగార షష్ఠకం' అని కూడా అంటారు. ఇది అలభ్యం. ఇందులోని కొన్ని పద్యాలు మాత్రం అడితము సూరకవి 'కవి సంశయ విచ్ఛేదం' గణపవరపు వేంకటకవి 'ఆంధ్ర ప్రయోగ రత్నాకరం' ముద్దరాజు రామనకవి 'జన సంజీవని' మొదలైన లక్షణ గ్రంథాల్లో ఉదహరించబడ్డాయి.

9.2.1. ప్రబోధ చంద్రోదయం :

సంస్కృత నాటక సాహిత్యంలో 'ప్రబోధ చంద్రోదయము'నకు ఒక ప్రత్యేక స్థానం వుంది. దానిని రాసినవాడు కృష్ణమిత్రుడు (క్రీ.వ.1098) సంస్కృతంలో ఇతడు రాసిన అంతరార్థం గల వేదాంత బోధకమైన ఆరు అంకాల దృశ్య కావ్యం "ప్రబోధ చంద్రోదయం'' ఇది శాంతరస ప్రధానమైంది. సంస్కృత ప్రబోధ చంద్రోదయ నాటకానికి మూలం 'పురంజనోపాఖ్యానం' ఇది భాగవతం చతుర్థ స్కంధంలో 25, 26, 27, 28 అధ్యాయాల్లో వుంది.

కృష్ణ మిశ్రుడు రాసిన సంస్కృత 'ప్రబోధ చంద్రోదయము'ను జంటకవులు 5 ఆశ్వాసాల చక్కని శ్రవ్య కావ్యంగా అనువదించారు. 'ప్రబోధ చంద్రోదయం' సర్వవేదాంతసారమని, సుస్థిర జ్ఞానానికి మార్గమని, నరసాశ్రయమన, షడ్దర్శనాలు ఇందు కలవని, దీని అనుశీలనమున కాని సందేహాలు తీరవని, ఈ కావ్య రసపాకం చవిగొన్న మానవునకు పునర్జన్మయుండదని బుధుల, కవులు ప్రశంసించినట్లు గ్రంథావతారికలో చెప్పబడింది.

ఈశ్వరుడను రాజునకు మాయ అనే రాణి వల్ల పుట్టినవాడు మనస్సు. అతనికి ప్రవృత్తి, నివృత్తి అని ఇద్దరు భార్యలు. ప్రవృత్తి సంతానం మహామోహాదులు. నివృత్తి సంతానం వివేకాదులు. మనస్సునకు మహామోహాదులు ఎడ పక్షపాతం. మహామోహాదులకు, వివేకాదులకు కురుపాండవులకు వలె దాయాద కలహం. పాలకులైన మహామోహాదులకు, వివేకాదులకు కురుపాండవులకు వలె దాయాద కలహం. పాలకులైన మహామోహాదులు, కాందిశీకులైన వివేకాదుల్ని నిర్మూలించుటకు ప్రయత్నింతురు. మహామోహ మహారాజు గూఢచారి దుర్గుణుడు. వివేక మహారాజు గూఢచారి సదాచారుడు. వివేక మహారాజు అగ్రమహిషి మతి. ద్వితీయ మహిషి ఉపనిషద్దేవి. ఈమెతో వివేక మహారాజునకు, పునస్సమాగమం కలిగినచో, విద్యా ప్రబోధచంద్రులు ఉదయింతురు. అందుకు మతి అంగీకరిస్తుంది.

ఉపనిషద్దేవీ వివేకమహారాజుల పునస్సమాగమం కలుగకుండ, మహామోహరాజు సపరివారంగా కాశీనగరంలో ప్రవేశించును. అతని పరివారం దంభ, లోభ, అహంభావ, క్షపణక, బౌద్ధ, చార్వాకకాపాలికాదులు. విష్ణుభక్తి అనే బాలిక వినా అందరూ వారికి లొంగుదురు. ఆమెను, శ్రద్ధను శాంతిని వశీకరించుకొనుటకు ప్రయత్నింతురు. ఉభయపక్షాలకు యుద్ధం జరుగుతుంది. మహామోహ మహారాజు ఓడిపోతాడు. వారి పరాభవానికి తండ్రియైన మనస్సు దుఃఖిస్తాడు. అతనికి వ్యాస సరస్వతి వైరాగ్యం కలిగించును. అద్వైత సిద్ధాంతాన్నిబోధించును. చివరకు వివేక మహారాజు, ఉపనిషద్దేవి జీవేశ్వరుని సమక్షంలో కలిసికొందురు. విద్య అనే పుత్రిక ప్రబోధ చంద్రుడు అనే పుత్రుడు ఉదయింతురు. ప్రబోధచంద్రుని ఉదయమే 'ప్రబోధ చంద్రోదయము' ఇది శాంతరస ప్రధానమైన కావ్యం.

నాటకంలో కొంత పరివారంతో కాశీనగరంలో ప్రవేశించిన మహామోహమహారాజు ప్రతీహారిని పంపించి, కాముడు, క్రోధుడు మొదలైన వారిని పిలిపించి రప్పించును. ప్రబంధంలో మహామోహ మహారాజుతోనే కామక్రోధాదులు వత్తురు. నాటకంలో ఉపనిషద్దేవి శాంతితోపాటు జీవేశ్వరుని చివరకు ముందే వచ్చినట్లు వుంది. ప్రబంధంలో వివేక మహారాజు జీవేశ్వరుని సందర్శించిన తదుపరి ఉపనిషద్దేవి వచ్చినట్లు వుంది. ఇలాంటి అలతి అలతి మార్పులు అక్కడక్కడ వున్నాయి.

1. వాచస్పతి చార్వాకునకు ఉపదేశించిన చార్వాకమతమిది :

ఉదా : "లోకంబులం గృత్యాకృత్యంబులు కలవనుట మిథ్య. /అ/ తథ్యంబు లోకాయతి కంటె శాస్త్రంబు. దండనీతియే విద్య. ప్రత్యక్షంబె ప్రమాణంబు పృథివ్యప్తే జోవాయురాకాశంబులే తత్త్వంబులు. భూతంబులే ప్రేరకంబులు. చచ్చుటయే మోక్షం బుగాక పరలోకం బెక్కడి యది?"

2. దిగంబర జైనమత తత్త్వమిది :

ఉదా : "తొమ్మిది గవనులు గల్గు పు
రమ్మున సతతంబు నాత్మ భ్రాజిలుచుండున్
నెమ్మదిలో నిది యెఱి గిన
గ్రమ్మన సిద్ధించు సౌఖ్యకైవల్యంబుల్"

"…. …. …. …. ఆత్మసదా
మలరహితము ఋషుల సేవ మఱువకు, డెపుడున్

సౌగతబౌద్ధమత తత్త్వమిది :

ఉదా॥ "పదార్థంబు లన్నియు నిరాత్మకంబులు. ప్రతి క్షణక్షయ శీలంబులు. లోపల సత్తును వెలుపల నసత్తును నగు దీపరంపరల వలన నీ భావంబులు తో చు చుండు. నిట్టి దీపరంపరయు వాసనా రహితంబు గావున విషయానుభవ దోషంబులు లేవు. భోగ మోక్షంబుల గలయది సౌగతధర్మంబు."

4. కాపాలిక మతరహస్యమిది :

ఉదా॥ "శస్త్ర బ్రహ్మకపాలపాత్ర సుర యాస్వాదింపుచున్ పహ్నిలో
మస్తిష్కాక్తపసాభిపూరితమహా మాసంబులన్ వేల్పుచున్
హస్తోద్యత్కరవాల కండితమనష్యశ్రేష్ఠ కంఠోపకం
ఠాస్త్రోక్షతజోపహారబలిచే నర్చింతు నే భైరవున్"

5. **వ్యాస సరస్వతి మనస్సునకు సంవాద రూపంలో ఉపదేశించిన అద్వైత సిద్ధాంతమిది :**

ఉదా॥ "భాపంబు లనిత్యములని
యీ వెఱు గవె? వినవె పెక్కు లతిహాసపురా
ణావళులు పుట్టవునకుం
జావునకు లంకె యను విచారము వలదే"

"లోకంబు లనిత్యములను
లోకాంతరమైన తెలివిలో నిలుప దగున్
శోకము నిత్యానిత్య వి
వేకుల చిత్తముల జేర చెఱచున్ మనసా"

విషయం గహనమైన వేదాంతమైననూ, అది కథారూపంలో, అందులోనూ భారత కథా ప్రతిబింబప్రాయంగ వుండుటవల్ల 'ప్రబోధ చంద్రోదయం' కావ్యమైంది. క్లిష్టతరమైన వేదాంతార్థాల్ని సులభంగా ఆకర్షణీయంగా విసుగు కలగకుండా చెప్పారు జంట కవులు.

9.2.2. వర్ణనలు :

నంది మల్లయ, ఘంట సింగనల ప్రబోధ చంద్రోదయ ప్రబంధం ఇంచుమించు యథామూలం. వర్ణనలు, ఆలతిమార్పులు కలవు. కథారంగమైన చిదానందనగరి వర్ణన జైత్రయాత్రావర్ణన, ఉద్యానవన వర్ణన, ప్రకృతి వర్ణన, యుద్ధవర్ణన జంటకవుల సవతంత్ర కల్పనలు.

1. **పుర వర్ణన :**

ఉదా : "అనుపమ జ్యోతిర్మయంపు గోటలుచుట్టు
రాజిల్లుచుండును రాజధాని
సరిలేని యమృతంపు బరిఖలే పట్టణం
బున నగాధంబులై తనరుచుండు
మరి సాటిలేని నైర్మల్యంపు మేడలే
విట మిన్నుల కను వీదుమిగులు
ప్రతిలేని సహజ సౌరభ్యంపు దోటలే
పుటభేదనంబున బొలుపుమిఱు

సంతత రిరంసపరమహంస ప్రమోద
కారణ మహావికస్వర కమల చక్ర
పూర్ణసదముల సరసులే పురమునందు
గ్రందుకొనుచుండు నాచిదానంద నగరి"

2. **జైత్రయాత్ర :**

ఉదా॥ "కటితటీకట దానగంధ భ్రమత్ భృంగ
భీకర కరిఘటాబృంహితముల
భీషణవిద్వేషి వేషి యధోచిత
వేషగోటక ఘోర హేషితముల
ధనురాది వివిధాయుధ ధ్వజాధిష్ఠిత
నిష్ఠురస్య ందననిస్వనముల
ఖడ్గ మయూకాంధకారి తాశాముఖ
వీరభట ప్రోద్కటారభటుల

గాహళారప భేరి భాంకారములను
గంచుకివ్యూహ భూరి హుంకారములను
పద్మజాండంబు బీటలు వాఱుచుండ
దళదశంబులు చక్రతీర్థంబు వెడలె"

3. **ఉద్యాన వన వర్ణం :**

ఉదా॥ "చంచల గురుదంచలమద
సంచరదళి సంచయాతి సంభన్నదళో
దంచిత సుమకంచు కితము
వెంచ గొల దిగాక మించె నివె పూ దో టల్"

4. **సూర్యాస్తమయ వర్ణనం - చంద్రోదయ వర్ణనం - సూర్యోదయ వర్ణనం :**

ఉదా॥ "అంతగుంకుమపంక పాటలిమతోనస్త్రాద్రిపై విలేభా
స్వంతు డిందుండు నిందగోపరుచి పూర్వక్ష్మాధరంబెక్కె వా
రెంతే జూడ గా నొప్పిరప్పుడు వివేకేశ ప్రతాప ప్రభా
ప్రాంతంబందలి వెంటపంజువలె ద ద్రాకాదినాంతంబునన్"

"మోహుపక్షమువారి మొగములపగిది యం
బోరుహవ్రాతంబు ముచ్చుమణి గె
వికసించె దొగలు వివేకుని పక్షంబు
వారల చిత్తోత్సవంబు శోకమందె
జెల గె జకోరకములు వివేకక్ష్మా
ధవుని నెయ్యంపు బంధువులపగిడి

ముదిసె నిశ మోహు రాజ్యసంపద యనంగ
దెల్లవాఱె వివేకుని తెలివి యన గ
దొలగె జుక్కలు మోహుని బలమనంగ
దరణి పొడిచె వివేక ప్రతాప మన గ"

5. యుద్ధము :

ఉదా॥ "కరికరి హరిహరి నరదం
బరదము భటుభటుడు దా కి యయ్యిరుమొనలన్
సరి బోరిరి వర ముద్గర
కరవాల ప్రముఖ శస్త్ర ఘట్టన మమరన్"

"ప్రవహించెన్ సైనికాళీ పలలనికరముల్ పంకముల్గా మదేభ
ప్రపరోత్తుంగాంగ శైలప్రకరహత రయాపాండురచ్ఛత్ర పంక్తుల్
కవలై క్రీడించు చక్రాంగముల గములుగా కముల్ రంకముల్గా
వివిధాస్త్రచ్ఛిన్న భిన్న ద్విషదపయపజోద్వృత్త రక్తస్రవంతుల్"

9.2.3 రసపోషనాచాతుర్యం :

"ప్రబోధ చంద్రోదయం" శాంతరస ప్రధానమైనప్పటికీ ఇందులో తక్కిన రసాలు కూడా చోటుచేసుకున్నాయి. మచ్చుకు కొన్ని ఉదాహరణలు -

ఉదా॥ ఇది ప్రథమాశ్వాసంలో రతిమన్మథ సంభాషణలో వుంది -

"లోలకనీ నికాకుల విరలోచనద్విప్తులు క్రేళ్లుదాట గా
జాలభయంబున న్వడకు చక్కని చన్ను లురంబు మోవ గా
జాలమనోజ్ఞకంకణబుజాలతలన్ తానుదానె యీగతిన్
బాల గవుంగలించిన మనంబున దుఃఖము లంటనేర్చునే"

ఉదా॥ తృతీయాశ్వాసంలో కాపాలిని బౌద్ధుని కౌగలించుకొన్న ఘట్టం ఇది.

"జవరాలగు కాపాలిని
గవుకిటతనమేను గజరు గజరులు వోగా
నవిరళ సుఖమున హృదయం
బివతాళింపంగ బౌద్ధుడిట్టని పలికెన్"

"వెనుకను నెందరు రండల
ఘనకఠినస్తనులరతుల గౌ గిట జేర్చన్
గన నెన్న డు నా కాపా
లివి కౌ గిటిలోని సుఖము లేశంబయినన్"

2. కరుణ రసం :

తృతీయాశ్వాసంలో శాంతి తన జనని గూర్చి ప్రలాపించు ఘట్టం.

ఉదా॥ "కుడుపువుగానే బొత్తున
గడువక నే బ్రక్కలేక గూర్కవుగా యే
యెడనన్ను బాసి నీవర
గడియము నిలువంగ లేవుగా యోజననీ"

అని శాంతి ప్రలాపించును.

పంచమాశ్వాసంలో మనసు మోహాదులు వివేకునిచే నిర్జితులైనప్పుడు విలపించు ఘట్టం.

ఉదా॥ "హా! కామరాగ మదాది పుత్రకులారా!
కానరాలేల నాకూనలార!
కడుపుచుమ్మలు చుట్టగానెట్లు నేనిర్వ
హంచెద నను నూఱడించరయ్య!
హా! యజ్ఞాయాది కన్యకలార! నన్నా
థను వీడ్చియిట్లు పోజునునే మీకు
అక్కటా హింసాదులైన కోడండ్రార!
యెక్కడ నున్నారు దిక్కునాకు

నేది యేదితి మిమ్ముల నిన్ని నాళ్ల
పాప కర్మపు దైన్యమీగతిని మిమ్ము
నొక్కరుని జిక్కకుండ గ నుక్కడంచె
బాపురే! నాదురంత దౌర్భగ్య మహిమ"

3. భీభత్స :

ఉదా॥ మోహునిచే లోకం మోసపోయినప్పుడు వివేక మహారాజు విచారించు ఘట్టం.

"వికట దుర్గంధ భీభత్స వేషములరు
నాలయంబులు చర్మమాంసాస్థిపంజ
రములునైన వదూ వరీరంబులకును
వ్యాధిగృహముల కింతైన వాసి గలదె"

4. భయానకం :

ఉదా॥ "ఏమింకేమని జెప్పుదుం జెలి మహోహిక్రూర నిశ్వాసయున్
నానామర్త్యకపాలకుండలియు దంష్ట్రాచంద్ర రేఖాంతర
స్థాన ప్రోల్లస జిహ్మయున్ హుతవహు జ్వాలీక్షియుం ఘోర్శై
లానూనాంగియునైన భైరవి మహాహంకార హుంకారయై"

అలంకారాలు :

1. అర్థాంతరన్యాసం :

ఉదా॥ "క్రతువును గర్తయు ద్రవ్య
ప్రతతియు జెడ దమకు స్వర్గఫలము గలుగునే
వితత దవానల దగ్ధ
క్షితిరుహముల ఫలము మిగుల చేరుపకాదే"

"చచ్చినట్టి జను డు శ్రాద్ధంబుచే దృప్తి
బొందు ననెడి మాట పొందుగాదు
తీరవారినట్టి దివియమండునె భూమి
నెంత చమురు పోసిరేని పిదప"

"పరిమిశ్రిత దుఃఖంబని
నిరసింతురు విషయ సుఖమున నీరసంబుద్ధుల
ధర నుముకకుగా విడుతురె
సరిబియ్యమువచ్చు దీనసరి ధాన్యంబున్"

2. రూపకం :

ఉదా॥ "... ... ... సంసార
పాలమునపబోధ మూలయుతము
కాన నీశ్వరాంఘ్రి కమల్బానాజాత
బోధ గజము చేరి పోవవైచు"

3. ఉపమ :

ఉదా॥ ~~ఈ~~తడెవ్వరొకొ గర్వంభరంబున మండు కైవడిన్
ఒడిసి వడి న్నెగయు గృధ్రియంబలె
వెనకయ వెసల యిచ్చిన విధమున
గాండీవి జయద్రధు జంపిన కైవడి
మరుదాకంపిత కంప విరహితాబ్ధియు బోలెన్
దేవి లులాయదానవు వధించి నాలీల
కేళ్లంగి వేసినట్లు

4. ఉల్లేఖం :

ఉదా॥ "మరగిన కామధేనువుల మందలు, సిద్ధరసప్రవాహముల్
దొరికిన కల్పవృక్షములతోటలు, జంబునదీ సమూహముల్

సుపతి రత్నపుంజములు, శుద్ధసుధాఘుటికల్, కవిశ్వరో
త్కరముల కీయనంత విభు గంగయమంత్రి కృపాకాటాక్షముల్"

5. ఉత్ప్రేక్ష :

ఉదా॥ "జలకముమూర్ధ్న చంద్రసుధ [illegible]మలంబులు బూజ ధూపము
జ్జ్వలతర బోధవాసన నివా[illegible]మ్మువెలుంగు సౌఖముల్
తల పున నీగి బోసము సదానత నాదము ఘంట గా గని
ష్కలుషత నీయనంతవిభు గంగన గొల్చు నిజాత్మలింగతన్"

ఇందులో శివపూజా సమయంలో శివయోగానుభవం బ్రహ్మానంద సుధాయ యగు యోగానుభవంగా ఉత్ప్రేక్షింప బడింది.

9.2.4. పూర్వకవుల ప్రభావం :

1. **మూలం :** "కరి గరి భటుభటు డరదం
బరదంబు హయంబు హయము నని మొత్తములై
గిరి గిరి జము జము డిలనిల
శరినిధి శరనిధియు దా కు చాడ్పున దా గెన్" (కుమార సంభవం - నన్నెచోడుడు)

అనుకరణ : "కరి గరి హరి హరి నరదం
బరదము భటు భటు డు దా కిర య్యిరుమొనలున్
సరి బొరిరి శశమద్గర
కరవాల ప్రముఖ శస్త్ర ఘట్టన మమరన్" (ప్రబోధ చంద్రోదయం)

2. **మూలం :** "కింకుర్వాణపురం దరాదికమహిగీర్వాణ కోటికిరీ
టాంక స్థాపిత నూత్నరత్నరుచి ధారాశ్లేషకిమ్మీ రహ్మ
త్పంకేజుడు హరుండు జంతువులకున్ బ్రాణాంతకాలంబునం
దోంకారాక్షర మంత్రరాజము నెవిన్ యోజించు గాశీస్థలిన్" (కాశీఖండం - శ్రీనాథుడు)

అనుకరణ : "పరమజ్ఞానం బెఱుగని
నరులకు నివారణాసి నగరిని విశ్వే
శ్వరు డంత్య కాలమున సు
స్థిరకరుణం దారకోపదేశము చేయున్" (ప్రబోధ చంద్రోదయం)

3. **మూలం :** "ఎవ్వని యందు విశ్వ ముదయించు నడంగు దలంప నీజగం
బెవ్వనిదీప్తి గాన బడు నెవ్వనితేజము చిత్సుఖాత్రకం
బెవ్వని బుణ్యులెల్ల గుణియింపుచు ద్వైతతమంబు బాస్తా
రెవ్వలనన్ భవంబునకు నేగరు వానినుతింతు నక్రియన్" (ప్రబోధ చంద్రోదయం)

9.2.5. జాతీయాలు :

ఉదా॥ "ఉముకకు / ఊక / ధాన్యమి విడుచు"
"కడుపు చుమ్మలుచుట్టు" "కాలిలోములుగాకుండ"
"క్రూకటి వ్రేళ్లుండగా మూసిడి కొనలు విఱచుట"
"నల్లమేకతప్పు"

9.2.6. సామెతలు :

ఉదా॥ "గుడి మ్రింగేవానికి తలుపు లప్పడములు"
'రెంటికిం జెడిన రేవడు'
'వెనకయ్యచేతికి వెసల యిచ్చిన విదమున'

9.2.7. సంస్కృత సూక్తులు :

ఉదా॥ "స్త్రీముఖం నదాశుచిః'
'స్త్రీ ముఖం సదాశుచి' అనే సూక్తికి తెలుగులో ఈ కింది పద్యం వాడుకలో వున్నది.

"జిగిగల పడతుల మోనికి
యుగణితముగ నీళ్ళబావి కమృతంబునకున్
తగ నుచ్ఛిష్టము లేదని
ఖగవాహనుతోడ గరళకంటుడు పలికెన్"

'అహింసాపరమోధర్మ'

'ఉష్ణముష్ణేన శామ్యతి'

9.2.8. వ్యావహారిక పద ప్రయోగాలు :

ప్రబోధ చంద్రోదయములో వ్యవహారిక పద ప్రయోగాలు చోటుచేసుకున్నాయి.

ఉదా॥ "అణగుండె
ఎఱిగెఱింగి
వచ్చె పోయి దినాప్రాణ వల్లభనుచు
అడవి ఎల్లగాల్చి"

9.2.9. తెలుగులో ప్రబోధ చంద్రోదయములు :

తెలుగులో మొట్టమొదటిసారిగా 'ప్రబోధ చంద్రోదయము' రాసిన వారు నంది మల్లయ - గంట సింగయ జంటకవులు. తర్వాత అనేక మంది కవులు పద్య ద్విపదల్లో జంట కవులు రాసిన ప్రబోధ చంద్రోదయము'ను ఆధారంగా చేసికొని రాశారు. దీన్ని బట్టి నంది మల్లయ - ఘంట సింగయ కవులు కావ్య ప్రాశస్త్యం ఎంత గొప్పదో మనం తెలుసుకోవచ్చు.

2. వరాహ పురాణం :

ఇది 12 ఆశ్వాసాల గ్రంథం. ఇందులో 1709 గద్యపద్యాలున్నాయి. నంది మల్లయ, ఘంట సింగయలు మూలగ్రంథంలో కొంత భాగాన్నే తెనిగించారు. ఉత్తర భాగాన్ని వారు తెనిగించలేదు. ఆది వరాహమూర్తి భూదేవికి చెప్పిన కథల సంకలనది. పాడ్యమి మొదలు పున్నమి, అమావాస్యల వరకు ప్రతిదినం ఆదరించవలసిన వ్రతాలు, చేయవలసిన దానాలు, చైత్రమాసం మొదలు ఫాల్గుణమాసం వరకు పట్టవలసిన నోములు దానాలు, కొన్ని స్థలపురాణాలు ప్రాచీన భూగోళ విజ్ఞానం మొదలైన వర్ణనలతో కూడికొన్ని వున్న పురాణమిది. దీనిని స్వంత వర్ణనలతో పెంచి ప్రబంధంగా చేయుటకు ఈ జంట కవులు ప్రయత్నించారు. మూలంలో వ్రతదాన భాగం వరకు తెనిగించి ఫలశ్రుతి చెప్పి గ్రంతాన్ని ముగించారు.

వీరు రసవంతాలైన కొన్ని ఉపాఖ్యానాల్ని విస్తరించి రాశారు. ఆ ఉపాఖ్యానాలల్లో ముఖ్యమైనవి దుర్జయోపాక్యానం, గౌతమ్యుపాఖ్యానం, దర్మవ్యాధ వృత్తాంతం, దుర్జయుడను రాక్షసుడు తన్ను ఆదరించిన గౌతముఖుడను మహర్షిని బలాత్కరించి అతని దగ్గర వున్న చింతామణిని కృతఘ్నుడై అపహరింపజూచును. అప్పుడు విష్ణువు ప్రత్యక్షమై దుర్జయుని శిక్షించుట దుర్జయో పాఖ్యానంలోని కథ, గోదావరి నది అవతరణకు సంబంధించిన కథ గౌతమ్యుపాఖ్యానం, దర్మవ్యాధుని కూతురైన అర్జునకి వృత్తాంతమును ఈ కవులు హృద్యమంగా రాశారు. ధర్మవ్యాధుడు తన కూతురు కాపురాన్ని చక్కదిద్దుటకై ఆమె అత్త మామలకు, భర్తకును సంపారిక ధర్మాల్ని బోధించి వారిని మంచి మార్గానికి త్రిప్పుట ఈ కథలోని ముఖ్యమైన విషయం. తక్కిన భాగాల్లోని దానధర్మాలు, వ్రతానుష్ఠానాలు ధర్మశాస్త్రాలవలె చదువదగినవి. శబ్ద గుంఫనంలో 'వరాహ పురాణం' 'ప్రబోధ చంద్రోదయం' కన్న మిన్నయైనది.

'వరాహ పురాణం' అష్టాదశ పురాణాల్లో ఒకటి. వక్త వరాహదేవుడు. శ్రోతబూదేవి. వరాహప్రోక్తముగుటవల్ల వరాహపురాణం, పర్వతిథుల, వ్రతాల పుట్టు పూర్వోత్తరాలు పుష్కలం అయినను దర్మవ్యాధుని వృత్తాంతం, దుర్జయుని వృత్తాంతం, గౌతముని వృత్తాంతం లాంటివి కావ్యత్వసిద్ధికలిగించాయి.

ధర్మవ్యాధుడు ప్రతీరోజు ఒక మృగాన్ని చంపి, అగ్నికి అతిథులకు సగం సమర్పించి సగం విక్రయించి సంసారం చేస్తాడు. అర్జునకి అనే కూతురిని మతంగముని కుమారుడైన ప్రసన్నునికి వివాహం చేస్తాడు. అత్తింట మొలగవలసి తీరు ఆమెకు బోధిస్తాడు.

అర్జునకి అందగత్తె. ఆమె సౌందర్యం వర్ణనం అమూలకం. అందగత్తె మాత్రమే కాదు, అణకువ గల అత్తింటి కోడలు. అయినను ఒకసారి పిలిచిన పులకలేదని అత్తగారు పుట్టింటికి వెళ్లగొడుతుంది.

"ఓసి దురాత్మురాల! మృగయూధములన్ మెఱవెట్ట గా మెడల్
గోసి వధించు పాతకుని కూతుర! బుద్ధులు చెప్పి చెప్పి నే
వేసరితిన్ మహాముని వివేకవిహీను డు గాక, యెట్టుగా
జేసె నినుం బ్రసన్నునకు శిష్టవిధిజ్ఞతలేని రక్కసన్"

"పని లేదు నా నివాసం
బున నుండ గ ని క బౌకాలి పొమ్మని నను జె
క్కున నెత్తు రుట్టిపడ వీ
డని రోషావేశమున జటాలున గొట్టెన్"

కుదురైన కోడలిని వంకబెట్టి తిట్టి కొట్టి, పుట్టింటికి పొమ్మను అత్తకు అది. అర్జునునికి తల్లిదండ్రులకు జరిగింది పూసగుర్చినట్లు చెప్పుతుంది.

"ఎట్టెట్టా! ముని భార్య నన్నువినదే యీ మాట నిన్నాడ గా
నట్టేకాక యెఱింగి వత్తము తదీయాహింసకత్వస్థితుల్
పట్టీ! రమ్మని వెంట బెట్టుకొని భిల్లస్వామి దట్టంబుగా
నిట్టూర్పు ల్నిగుడంగ వచ్చి కనియెన్ వియ్యంపు వాచంయఘున్"

మతంగమునిని చూచి ధర్మవ్యాధుడు -

"మనమున మఱియే యీహిత
మనులేదు భవన్నివాసమున నిర్జివా
శనము భుజియింప వచ్చితి
నని ధర్మవ్యాధు డాడ యతి సమ్మతు డై"

వ్రీహిగోధూమయవల ఆహారం పెట్టెను. ధర్మవ్యాధుడు 'హరి హరి అనుచు లేచి పోవంగ' మతంగముని కారణమడుగుతాడు. అప్పుడు ధర్మవ్యాధుడు -

"అసంఖ్యములైన జీవు ననుదినంబు
గనికరము లేక ప్రాణాలు గొని భుజించు
ఘాతుకుని యింట గుడుపంగ గాదు గన
దొలంగిపోవు చునున్నాండం గలిగె నేని
ప్రియమున భుజింతు బెట్టు నిర్జీవభుక్తి"

అని తనకూ మూనికి హస్తిమశకాంతరం కలదని వ్రీహిగోధూమ యవాహారాలు అపవిత్రాల్ని వేద రహస్యాల్ని తెలిపి -

"ఇలువడి గల నా కూ తురు
కొల ది యెఱి గి జీవఘాతి కూ తురు! యనుచుం
బులక గ నోయి మునీ! నీ
కులకామిని యే విశిష్టు కూ తురు చెపుమా!" అని చెప్పి వెడలిపోతాడు.

దుర్జయుడు మానవుడు. దుర్మార్గుడై కానీ, కీచకుని వెల ప్రతినాయకుడు కాడు. నాయకుడే విషాదంత నాయకుడు. దుర్జయుడు ఇంద్రుని జయించిన దీక్షాదక్షుడే. హేతి ప్రహేతి పుత్రికలైన సుకేశీమిత్రకేశీ సోదరిమణుల్ని ప్రేమించి పెండ్లాడిన అక్షుద్రుడు. లోక ఖ్యాతుడు. కానీ మహాసేనాసమేతంగా తనకు మహా వైభవోపేతంగా వసతి సౌకర్యాలు, భోజన భాజనాలు వగైరా కల్పించిన, గౌరముఖుడను మునియొద్ద గల విష్ణురత్నాల్ని ఆశించి, యుద్ధం చేసిన ఆత్యంత క్రూరుడు. అది మానవ హృదయ దౌర్బల్యముపలని దౌర్భాగ్యం, విష్ణురత్నాన్ని ఆశించుట వల్ల విష్ణుచక్రానికి ఆహుతి అగుట విషాదాంతం.

నంది మల్లయ, ఘంట సింగనల 'వరాహ పురాణం' లోని దుర్జయ వృత్తాంతం స్వతంత్ర కావ్యసరణికి నిదర్శనం. అనంతర యుగంలోని స్వతంత్ర కావ్యాలకు అవ్యవహితపూర్వమైన అధ్యాపకవాణి అయింది. వసంత వర్ణనం సుకేశీమిత్ర కేశిసోదరీమణుల వనకేళీ వర్ణనం జలకేళీ వర్ణనం మన్మథపూజ దుర్జయవర్ణనం పరస్పరావలోకన వర్ణనం నాయకాద్వయవర్ణనం నాయకాద్వయ నాయకవియోగ వర్ణనం, నాయకవిరహ వర్ణనం, చంద్రోదయవర్ణనం, నాయికా ద్వయవిరహవర్ణనం, వివాహవర్ణనం, విహారవర్ణనం, కూమారోదయ వర్ణనం, ఆతిథ్యంలో స్నాన వర్ణనం, వీణావాదనవర్ణనం, ఆళతిపాటల వర్ణనం, భోజన వర్ణనం సూర్యాస్తమయాది సూర్యోదయపర్యంత ప్రకృతి వర్ణనం, ఆద్యంతాల్లో యుద్ధవర్ణనం మధ్యలో వేట వర్ణనలు వున్నాయి. వనకేళీ వర్ణనంలో దోహదప్రక్రియలు పుష్పాపచయం కలవు. పుష్పాపచయఘట్టం

రగడ ఛందస్సులో వుంది. నాయికాద్వయ విరహ వర్ణనంలో చంద్ర, మన్మథోపాలంభము వున్నాయి. మొత్తం మీద దుర్జయ వృత్తాంతం బహురసబంధురొమైన స్వతంత్ర ప్రబంధ సంగ్రహం.

జంట కవులు వర్ణనలో ఆరితేరినవారు. వీరి వర్ణనలో ఎంత వైలక్షణ్యం కన్పిస్తుంది.

"తన పగతు కంఠమునుబో
లెనటంచు, రతీశ్వరుం డలిగి కత్తుల బో
నున బెట్టిన మాల్గెడి విధ
మున బికము ప్రవాళమధ్యమున నెలు గించెన్"

ఇలా కోకిల కలకూజితాన్ని వర్ణించడం విలక్షణం.

"సకియా! చివురున సుమనో
మకరందము వడిసె జూడుమా! విరహుల ద
ర్పకు డు నఱక శాతకృపా
ణిక బొట బొట గాఱు క్రొత్త నెత్తురు భంగిన్"

ఇలా పూలమకరందాన్ని క్రొత్త నెత్తురుగా కల్పించుట కూడ విలక్షణమే.

"మిను కళ్ళము తారలు చి
క్కిన గింజలు పూర్ణతుహినకిరణు డు తూర్పె
త్తిన కొలుచు రాశిగా లాం
ఛనము మషీరచితముద్ర చందము దాల్చెన్"

ఆకాశం, కళ్లం, నక్షత్రాలు గింజలు, చంద్రుడు తుర్పారపోసి కొలుచుటకు సిద్ధం చేసిన ధాన్యపు రాశి, చంద్రునిలోని మచ్చ ధాన్యపురాశి మీద మషీరచితముద్ర ధాన్యపురాశులకు ముద్రలు వేయుట వుంది.

మధురమైన పూల మకరందాన్ని భయానకమైన క్రొత్త నెత్తురుగా భావించిన జంటకవులు భయానకమైన క్రొత్త నెత్తురును మనోహరమైన కుంకుమ ద్రవంగా భావించారు.

"వరవరణాభిలాషమున వారిజపత్రవిలోచనల్ పురం
దరపురి నుండి శీఘ్రగమనంబున రా గుచఘర్మ వారిచే
గర గిన కుంకుమద్రవము గాఱెడు కైవడి, గాఱ జొచ్చె నం
బరపలమానలూనరింపుమస్తపరిస్రప దస్రబిందువుల్"

గౌతముని వృత్తాంతంలో అమూలకమైన క్షమవర్ణన అరుదైన వర్ణనం -

"రోషముతో నిజమహిమో
న్మేషము చూపంగ వలసి మీనంబునకున్
బూషాత్మజుండు వచ్చిన
దోషంబున జేసి కఱవు దోడనె రా గన్"

"విసరె బెనుగాడుపులు మసలె జలదాగమము
పసిమిచెడి సస్యములు కసవు దినలేమిం
బసరములు వట్టె నదు లిసుకలును పిజ్బులును
మిసమిసమునన్ విగతరసగరిమ నింకెన్
వసుమతి పడందివిసె గుసుమ ఫలపత్రముల
పస దటిగె భూరుహము లుసురుడిగె బ్రాణి
పసరములు నొండొకటి మెస గ దొడ గె గఱవు
గసిమస గె విశ్వమున వెస లయ్యు విభాతిన్"

"మిగులు భీకరవృత్తి మిన్ను ముట్టిన ధూమ
కేతువె బిరుదుటెక్కెంబు గా గ
నోరంత ప్రొద్దున హోరని విసరుచు
గెరలు కరుపలి సకీబు గా గ
జెట్టుచీమలు గాదు చిచ్చున గమరిన
నున్నని గిరులె యేసు గులు గా గ

అనశనప్రాప్తి మృతమనుష్య ప్రతాన
మాంసభక్షణ దృప్తగోమాయుకాక
ఘూకబహుజంతువులు బంట్లగుంపు గా గ
రాజసంబున దుర్భిక్షరాజు మెఱసె"

"భూకాంత నీరుపట్టుకు
గాక వదనమిలుకరింప గాన్పించిన పం
డ్లో కాకన వెలిపుచ్చులు
లోకములో గాచె నిట్లు లో బడె జనముల్"

'వరాహ పురాణం' లో గౌరీకళ్యాణం కథ శైవపురాణాల్లోని ప్రసిద్ధమైన కథ కంటె భిన్నంగా వుంది. దక్షుని తనయ గౌరి - తండ్రి శత్రువు భార్య అని, భర్త శత్రువు తనయ అని, తన్ను భావింతురని తలంచి, హిమాలయ పర్వతంలో బహుకాలం తపస్సుచేసి, యోగవహ్నిశిఖల తనువల్లి వేల్చి, మేనకాహిమవంతుల తనయగా జన్మించి, ఉమ కృష్ణ అనే పేరు ధరించి, శైవము గడపి, తారుణ్యంగైకొని, పశుపతి తన పతి కావలెనని, తల్లిదండ్రుల అనుమతిని, మహావనంలో తపస్సు చేయును. ఆమెను అనుగ్రహించుటకు మహాదేవుడు ముసలి బ్రాహ్మణుడై వచ్చి 'ఆకలిగొన్నాడ నశనంబు వెట్టింపు' అని అడుగుతాడు. 'ఫలంబులు గాని యిచట నశనంబు గడింప రాదు .... ఫలాహారము గొన వేడ్క కల దేని కృతస్నాతుండవై రమ్ము' అని పార్వతి అంటుంది. ముసలి బ్రాహ్మణుడు స్నానం చేయుచూ, పెద్ద మొసలి పుట్టకొన్నది. విడిపించుటకు రమ్మ' అని కేక పెడతాడు.

"పితృభావన హిమవంతుని
బతిభావన శివుని దక్క బరునంటిని నే
నితిని భుజాదండము ప
ట్టి తిగువ గా నెట్టు లోర్తు డెందము గల గెన్"

"అయిన నితని కరస్పర్శ నాపయశము
మాన్పుకొనవచ్చు గాని బ్రాహ్మణు డు మొసలి
బారి బడి చావ గావని పాతకంబు
మాన్చుకొనరాదు జన్మజన్మముల ననుచు"

పార్వతి 'తత్కపట విప్రు పాణి కరపల్లవంబున బట్టి తిగువ' మొసలి లోపలికి పోవును. మొసలి బ్రాహ్మణుడు శంకరుడై వివాహమాడుమనును. 'తపము గావించుట ధవునిగా నిను గోరి కావున వృథగాదు' కానీ కన్నతండ్రి కన్యాదానం చేయగా వివాహమాడుమని పార్వతి కోరును. శివుడు పెండ్లి పెద్దగా బ్రహ్మను. హిమవంతుడు శుభలేఖలు వేయించి మరియు వివాహం చేయును.

9.2.10. శ్రీనాథుని ప్రభావం :

ఈ జంటకవులు 'వరాహపురాణం' లో శ్రీనాథుని ప్రభావం బాగా కన్పిస్తుంది. 'ఏతత్క్రియారంభ పొడిమ', 'వ్యామగ్రాహ్యములు', 'పంచబంగాళమైరి', 'చౌకళింప', 'పొద్దుకరకర పొడిచెన్' 'చిట్టమిడిచిన', 'చిన్నారి పొన్నారి చెమట చిత్తడి తోడి' లాంటివి శ్రీనాథుని తెలుగు నుడికారాలు అని మనం వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

ఉదా॥ "వలపులు గులుకు చెంగలువ క్రొవ్విరుల టే
కులు గానరా సేసకొప్పు ముడిచి
మంచి పన్నీట మేదించిన సారంగ
నాభిపంకంబున నాభి దీర్చి"

"మెప్పించినా డవు మితి మేర లేని త
పోమహత్త్యమును నంభోజభవుని
నొప్పించినా డవు నుగ్గు సూచములుగా
బలభేదిముఖ్యదిక్పాలబలము
తెప్పించినా డవు త్రిభువనంబుల నపూ
ర్వములైన విశిధ సువస్తులెల్ల
కల్పించినా డవు గాఢతర ప్రతా
పానలచ్ఛటల జరాచరంబు"

9.2.11 ఆధార గ్రంథాలు :

1. ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రము - టేకుమళ్ళ కామేశ్వరరావు
2. తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష / ప్రథమ భాగం - ఆచార్య జి. నాగయ్య
3. తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర /ద్వితీయ భాగం - ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి
4. ప్రబోధ చంద్రోదయం - నిడదవోలు వేంకటరావు
5. ప్రబోధ చంద్రోదయ విమర్శ - డా. మల్లెల గురవయ్య.

మాదిరి ప్రశ్నలు :

1. తొలి తెలుగు జంటకవుల కవితా వికాసాన్ని వివరించండి.
2. నందిమల్లయ ఘంట సింగనల కవితాశైలిని తెలియజేయండి.
3. ప్రబోధ చంద్రోదయ కావ్య ప్రశస్తిని వివరించండి.